

**ВОЛИНСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

ДОШКІЛЬНА ОСВІТА:

ТЕОРІЯ, МЕТОДИКА, ІННОВАЦІЇ

Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної
Інтернет-конференції

ЛУЦЬК

26 вересня 2022 року

МІНІСТЕРСТВО НАУКИ І ОСВІТИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки

**ДОШКІЛЬНА ОСВІТА:
ТЕОРІЯ, МЕТОДИКА, ІННОВАЦІЇ**

Матеріали
V Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції
(26 вересня 2022 року)

Луцьк – 2022

УДК 373.2(082)

Д 71

Рекомендовано до друку Вченою радою
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 12 від 29.09.2022 року)

У Збірнику представлено Матеріали виступів учасників V Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Дошкільна освіта: теорія, методика, інновації».

Матеріали подано в авторській редакції.

Наукова рада:

Алендарь Н. І., кандидат педагогічних наук, доцент; Антонюк В. З. кандидат педагогічних наук, доцент; Бартків О. С., кандидат педагогічних наук, доцент; Дурманенко О. Л., кандидат педагогічних наук, доцент; Ємчик О. Г., кандидат педагогічних наук, доцент; Заремба Л. В., кандидат педагогічних наук, доцент (відповідальна за випуск); Здіховський А. М. старший викладач; Мельник І. М., кандидат педагогічних наук, доцент; Семенов О. С., доктор педагогічних наук, професор (голова); Семенова Н. І., кандидат педагогічних наук, доцент; Смолюк І. О., доктор педагогічних наук, професор; Смолюк С. В., кандидат педагогічних наук, доцент; Томашевська І. П., кандидат педагогічних наук, професор; Удот В. Ф. старший викладач; Фенко М. Я., кандидат філологічних наук, доцент.

Технічний редактор: Богдан І. О.

Рецензенти:

Гавриш Н. В., доктор педагогічних наук, професор, провідний науковий співробітник лабораторії дошкільної освіти і виховання Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України

Андрющенко Т. К., доктор педагогічних наук, професор, Комунальний навчальний заклад «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»

Улюкаєва І. Г., кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри дошкільної освіти Бердянського державного педагогічного університету

© Волинський національний університет імені Лесі Українки
© Факультет педагогічної освіти та соціальної роботи
© Кафедра загальної педагогіки та дошкільної освіти

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ І. ІСТОРІЯ, ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	14
Алендарь Надія	14
РУХЛИВІ ІГРИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ СУЧАСНОГО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	14
Аліксічук Валентина	19
ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИХОВАННЯ НАВИЧОК ПРОСОЦІАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ НА ЕТАПІ ДОШКІЛЬНОГО ДИТИНСТВА.....	19
Батієва Анастасія	23
ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ І РОЗВИТКУ ІГРАШКИ	23
Бінюк Аліна	27
ДИДАКТИЧНА ГРА ЯК МЕТОД НАВЧАННЯ.....	27
Буряк Софія	31
ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ У ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБОМ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ІГРАШКИ – ЛЯЛЬКИ-МОТАНКИ.....	31
Ваплярук Олександра.....	35
ВИДИ ТЕАТРАЛІЗОВАНИХ ІГОР В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	35
Висоцька Ірина	37
ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ІЛЮСТРАТИВНИХ МАТЕРІАЛІВ	37
Генда Іванна.....	41
ДИДАКТИЧНА ГРА ЯК ЗАСІБ ЗАКРІПЛЕННЯ ЗНАНЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК ДОШКІЛЬНИКА	41
Гойса Анна.....	44
ВИХОВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ У ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ГРИ.....	45

Гордієнко Ірина	49
ГРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ДОШКІЛЬНИКІВ ПРО ПРОФЕСІЇ.....	49
Гордійчук Марія	54
СЮЖЕТНО-РОЛЬОВІ ІГРИ В ОСВІТНЬО-ВИХОВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДО.....	55
Граудс Ірина	59
ПІЗНАВАЛЬНА ЕКСКУРСІЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	59
Григор'єва Наталія	64
ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО ДИТИНСТВА ТА ЇХ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ДИТИНИ.....	64
Дубенчук Мар'яна	67
ДИДАКТИЧНА ГРА ТА ЇЇ РОЛЬ У НАВЧАЛЬНО- ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ЗДО.....	67
Євтушик Діана.....	71
ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ КРАСЗНАВСТВА.....	71
Заремба Людмила.....	74
ОКРЕМІ КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВАЛЬДОРФСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ	74
Здиховська Тетяна.....	78
ФРАЗЕОЛОГІЗМ ЯК ЕЛЕМЕНТ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ ДЛЯ ДІТЕЙ.....	78
Кирцика Наталія	80
ЗНАЧЕННЯ ТЕАТРАЛЬНО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СТАНОВЛЕННІ ОСОБИСТОСТІ ДОШКІЛЬНИКА.....	80
Кіпень Ірина.....	84
ДИДАКТИЧНА ГРА ЯК ЗАСІБ СЕНСОРНОГО	

РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	84
Кіпень Ірина.....	89
РОЛЬ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ У ФОРМУВАННІ ГУМАННИХ ПОЧУТТІВ ДОШКІЛЬНИКІВ	89
Колацька Катерина.....	92
НАРОДНІ ІГРАШКИ ТА ЇХ ПЕДАГОГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ	93
Кондратюк Богдана	97
ПРИРОДА ЯК ЗАСІБ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	97
Корнійчук Оксана.....	100
ВИКОРИСТАННЯ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ПРОЦЕСІ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	100
Корчук Остап.....	103
ОСВІТНЬО-ВИХОВНІ ТРАДИЦІЇ ПРИ РИМО- КАТОЛИЦЬКИХ МОНАСТИРЯХ НА ВОЛИНІ КІН. XVIII – ПОЧ. XIX СТ.	103
Косинець Ірина	107
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	107
Кроль Інна.....	110
КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	111
Кудацька Руслана	114
ФОРМУВАННЯ ВЗАЄМОВІДНОСИН МІЖ ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ГРІ.....	114
Курило Наталія.....	118
ПОХОДЖЕННЯ ГРИ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК З ПРАЦЕЮ І МИСТЕЦТВОМ.....	118

Лебедева Олена.....	121
ІГРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	122
Лукашук Олександра.....	126
РОЗВИТОК ХУДОЖНЬОЇ ТВОРЧОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ НЕТРАДИЦІЙНОЇ ТЕХНІКИ НА ЗАНЯТТЯХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА	126
Ляшук Ірина.....	131
ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ФІЗКУЛЬТУРНО- ОЗДОРОВЧОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ЗДО	131
Медвідь Тетяна	134
ЗАСОБИ ПОЛЕГШЕННЯ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ ДО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	134
Нестерук Іванна.....	139
ТВОРЧА ГРА ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	139
Нижник Тетяна	144
ОСВІТНЯ ТА ВИХОВНА ЦІННІСТЬ ІГРАШКИ.....	144
Остапчук Наталія	147
СПІВПРАЦЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ З РОДИНАМИ ВИХОВАНЦІВ	147
Остапчук Оріся.....	150
МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ЕТИЧНОЇ БЕСІДИ	150
Осуховська Мар'яна.....	156
ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ДІТЕЙ СТАРШОГО	

ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ПІД ЧАС ГРИ	157
Савоник Тетяна.....	161
ГРА ЯК ЗАСІБ ВСЕБІЧНОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	162
Семенов Олександр.....	165
ІСТОРИЧНІ НАРИСИ СТАНОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ВОЛИНИ.....	165
Суслик Богдана.....	169
ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА	170
Суслик Богдана.....	172
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ М. МОНТЕССОРІ «БУДИНОК ВІЛЬНОЇ ДИТИНИ»	173
Тороканець Неля	176
РОЗВИТОК ФІЗИЧНИХ ЯКОСТЕЙ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ РУХЛИВИХ ІГОР	176
Чайківська Соломія	180
РОЛЬ ГРИ У ВИХОВАННІ ТА РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	180
Швайко Владислава	182
РОЗВИВАЛЬНІ ПРОГУЛЯНКИ ЯК ЗАСІБ ПОПОВНЕННЯ АКТИВНОГО СЛОВНИКА ДОШКІЛЬНИКІВ	182
Яцик Тетяна	185
СПІЛКУВАННЯ У СІМ'Ї ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	185
СЕКЦІЯ II. ЗМІСТ ТА МОДЕРНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	

СУЧАСНОГО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	190
Антонюк Володимир.....	190
ПРОБЛЕМНЕ НАВЧАННЯ ЯК ОСНОВА ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ..	190
Гаврилюк Анастасія	194
ВИКОРИСТАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ СУЧАСНОГО ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У РОБОТІ ЗДО	194
Гніровська Олена.....	198
КУЛІНАРНІ ШЕДЕВРИ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	199
Донченко Ольга	203
АРТ-ПЕДАГОГІКА ЯК ІННОВАЦІЙНА ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ СУПРОВОДУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	203
Дурманенко Оксана.....	207
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	207
Здиховський Андрій.....	211
КОНСТРУКТИВНЕ ОБРАЗОТВОРЕННЯ В АРТ- ОСВІТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ	211
Євтушик Діана.....	215
ВПРОВАДЖЕННЯ LEGO-ТЕХНОЛОГІЇ У РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	215
Лошик Любов	218
ЗМІСТОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ З ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ДІТЕЙ У ДОСЛІДНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	218
Савич Оксана	222
ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ	

ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ ЗА ДОПОМОГОЮ КАЗКОТЕРАПІЇ	222
Смолюк Світлана.....	228
ВИДИ ТА ФОРМИ АДАПТАЦІЇ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУДО УМОВ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	228
Стельмашук Ольга.....	231
ВИКОРИСТАННЯ НЕТРАДИЦІЙНИХ ТЕХНІК МАЛЮВАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	231
СЕКЦІЯ ІІІ. ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД РОЗВИТКУ І	
ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ РАННЬОГО ТА ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	236
Бадло Валерія	236
ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ РАННЬОГО ВІКУ	236
Капітула Марьяна.....	239
ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ВИРАЗНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ	239
Величко Оксана	242
ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ЗДО	242
Козак Галина.....	247
АДАПТАЦІЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ДІТЕЙ	248
Кот Надія	250
ОПТИМІЗАЦІЯ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ 3-4 РОКІВ В РІЗНОВІКОВІЙ ГРУПІ	251
Мельник Ірина	254

ОРГАНІЗАЦІЯ МЕТОДИЧНОГО СУПРОВОДУ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДО В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ	254
Остапчук Наталія	260
УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРО'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ У ДІТЕЙ 5 РОКУ ЖИТТЯ	260
Пикалюк Галина	265
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЛОГІКО- МАТЕМАТИЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	265
Сакір Наталія	269
РОБОТА АСИСТЕНТА ВИХОВАТЕЛЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ГРУПИ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	270
Собчук Мар'яна.....	274
РОЗВИТОК УЯВЛЕНЬ І ПОНЯТЬ ПРО ЧИСЛО І ЛІЧБУ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ПІД ЧАС ОРГАНІЗОВАНОГО НАВЧАННЯ.....	274
Удот Вікторія.....	278
ЗНАЧЕННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	278
СЕКЦІЯ ІV. ПІДГОТОВКА І ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК	
ВИХОВАТЕЛЯ ДІТЕЙ РАННЬОГО ТА ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	283
Бартків Оксана.....	283
ДИДАКТИКА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: МЕТА І ЗАВДАННЯ КУРСУ	283
Боярчук Світлана.....	287
ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДИК РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ	

ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ДОШКІЛЬНА ЛІНГВОДИДАКТИКА».....	287
Данилюк Оксана	292
ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА	292
Ємчик Олександра.....	295
ВИКОРИСТАННЯ ПЛАТФОРМИ MENTIMETER У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИХОВАТЕЛЯ ПІД ЧАС ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ	295
Каптур Галина	299
ТЕКСТОЦЕНТРИЧНІ ЗАСАДИ УВИРАЗНЕННЯ МОВЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	299
Мороз-Рекотова Леся	305
«БЛОГЕР-БАТЛ» ЯК ФОРМА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 012 ДОШКІЛЬНА ОСВІТА	305
Омеляненко Алла	309
СИСТЕМА ВПРАВ ДЛЯ РОЗВИТКУ РИТОРИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	309
Рачек Олександра	313
ПЕДАГОГІЧНА СИНЕРГЕТИКА В МЕТОДИЧНІЙ РОБОТІ ВИХОВАТЕЛЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	313
Семенова Наталія	319
МІСЦЕ ТА ВИДИ ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ	

ОСВІТИ.....	319
Стременяк Ірина	324
КОУЧ-СУПРОВІД ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ВИХОВАТЕЛІВ-ПОЧАТКІВЦІВ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	324

СЕКЦІЯ І. ІСТОРІЯ, ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Алендарь Надія

кандидат педагогічних наук, доцент Волинського національного університету імені Лесі Українки

РУХЛИВІ ІГРИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ СУЧАСНОГО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

В умовах переорієнтації дошкільної освіти, вдосконалення її змісту, осучаснення навчально-виховних технологій, приведення їх у відповідність з вимогами життя найактуальнішим виокремлюється питання забезпечення належного фізичного і психічного здоров'я, повноцінного розвитку, формування фізичної готовності підростаючого покоління, починаючи з дітей дошкільного віку.

Оскільки фізичне здоров'я утворює нерозривну єдність з психічним здоров'ям і емоційним благополуччям, то вся життєдіяльність дитини у закладі дошкільної освіти (ЗДО) повинна мати спрямованість на розвиток її фізичних якостей.

Велику роботу в цьому напрямку провели такі відомі у сфері дошкільної освіти вчені, як Т.І. Алієва, В.Г. Алямовська, О.М. Дьяченко, Е.А. Екжанова, М.М. Кузнецова, С.М. Мартинов, Л.А. Парамонова, Е.А. Сагайдачна, Р.Д. Бабенкова, А.А. Катаєва, А.А. Коржова, Н.А. Рау, Л.В. Рябова, Г.В. Трофимова і інші. Положення про сутність здорового способу життя та теорії формування здоров'я, відображені в працях Н.А. Амосова, М.В. Антропової, І.А. Аршевського, Е. Бокка, Ю.П. Лисиціна, М.І. Покровської, В.Л. Фармаковського, Ф. Шольца та інших.

Вивчення та аналіз здобутків педагогічної і психологічної науки свідчить про те, що дошкільний період є найсприятливішим для засвоєння дітьми рухової діяльності як основи для формування фізичної якостей.

Визначено, що педагогічними умовами ефективного перебігу процесу формування фізичних якостей в дітей старшого дошкільного віку є комплексний підхід до забезпечення зазначеного процесу, який включає освітньо-виховну діяльність з розвитку фізичних якостей; організаційно-методичну роботу з педагогічним колективом; ефективно організоване співробітництво дошкільного навчального закладу з родиною.

В процесі проведеного нами дослідження, нами встановлено, що ефективним засобом розвитку фізичних якостей є використання рухливих ігор простих та складних за сюжетним змістом.

Рухливі ігри – найбільш доступний і ефективний засіб впливу на дитину при її активній допомозі. Сучасні діти мало рухаються, менше, ніж раніше грають у рухливі ігри через прихильності до телевізора і комп'ютерних ігор. Зменшується і кількість відкритих місць для ігор. Батьки і педагоги все більш і більш стурбовані тим, як, де і коли можна надати дітям можливість активно і творчо пограти. А щоб підтримати інтерес дітей до таких ігор, вони повинні їх знати, і завдання педагога – допомогти їм у цьому

Рухлива гра – це свідомо, активна діяльність дитини, що характеризується точним і своєчасним виконанням завдань, пов'язаних з обов'язковими для всіх граючих правилами.

Ігри, що використовуються для фізичного виховання у дитячому садку, дуже різноманітні. Їх можна розділити на 2 великі групи: рухливі та спортивні. Спортивні ігри – це найвищий ступінь розвитку рухливих ігор. Вони відрізняються від рухливих єдиними правилами, що визначають склад учасників, розмір і розмітку майданчика, тривалість гри, обладнання та інвентар та ін., що дозволяє проводити змагання різного масштабу.

У структурі рухливої гри виділяють зміст, рухові дії і правила.

Правила у рухливій грі носять організуючий характер: вони визначають хід гри, послідовність виконання дій, взаємини учасників гри, поведінка кожного гравця. Правила показують, як повинні вести себе всі діти під час гри. Наприклад, у грі «Гуси-лебеді» перше правило вимагає, щоб «гуси» перебували

на лузі до тих пір, поки їх не покличе «господиня», і бігти їм можна тільки на закінчення слів діалогу. Друге правило забороняє «вовку» ловити «гусей» раніше, ніж вони побіжать додому. При цьому «вовк» має право тільки плямувати «гусей», а «гуси» повинні вважати себе спійманими, якщо «вовк» до них доторкнеться.

За образним змістом рухливі ігри поділяються на сюжетні і безсюжетні. Для сюжетних ігор характерні ролі з відповідними для них руховими діями. Сюжет може бути подібний («Ведмідь і Бджоли», «Зайці та вовк», «Горобчики і кіт») і умовний («Ловишка», «П'ятнашка», «Перебіжки» тощо).

У безсюжетних іграх («Знайди собі пару», «Чия ланка швидше побудується», «Придумай фігуру») всі діти виконують однакові рухи.

Рухливі та спортивні ігри проводяться на заняттях з фізичної культури, а також на прогулянках. На кожен місяць планується 2-3 нові гри і повторення 4-5 вже знайомих рухливих ігор. Пояснення нової гри дітям дається як у вільний час, так і на прогулянці. Педагог повинен чітко пояснити зміст і правила гри, показати, де повинні знаходитися гравці і як діяти.

Пояснення гри має бути коротким і зрозумілим, цікавим та емоційним. Всі засоби виразності – інтонація голосу, міміки, жести, а в сюжетних іграх й імітація, повинні знайти доцільне застосування в поясненнях для того, щоб виділити головне, створити атмосферу радості і надати цілеспрямованість ігровим діям. Таким чином, пояснення гри – це інструкція і момент створення ігрової ситуації.

Проводити ігри можна в будь-яку пору року на відкритому повітрі. Тривалість гри з дітьми від 3 до 6 років залежить від її інтенсивності та складності рухових рухів, особливостей фізичного розвитку дитини, стану її здоров'я, і в середньому може становити 10-20 хвилин.

Навантаження може дозуватися такими прийомами: зменшенням або збільшенням числа гравців; тривалістю гри за часом; розмірів ігрового майданчика; кількості повторень; важкості предметів і наявності перерв для відпочинку. Враховуючи те, що взимку рухи дитини обмежені, навантаження

зменшують або збільшують перерви між повтореннями гри. Те ж саме роблять влітку при високій температурі повітря.

Варіюючи гру, не можна міняти задум і композицію гри, але можна:

- збільшувати дозування (повторність і загальну тривалість гри);
- ускладнювати руховий зміст (горобчики з будиночка не вибігають, а вистрибують);
- змінити розміщення гравців на майданчику;
- змінити сигнал (замість словесного, звуковий чи зоровий);
- провести гру в нестандартних умовах (по піску бігти важче; в лісі, тікаючи, можна зависнути, обхопивши стовбур дерева руками і ногами);
- ускладнити правила (у старшій групі спійманих можна виручати);

Під час ігор у дошкільнят формуються й удосконалюються різноманітні навички в основних рухах (бігу, стрибках, метанні, лазаній та ін.). Швидка зміна обстановки у процесі гри привчає дитину використовувати відомі їй рухи відповідно до тієї чи іншої ситуації. Все це позитивно позначається на вдосконаленні рухових навичок.

Велике значення рухливих ігор також у вихованні фізичних якостей: швидкості, спритності, сили, витривалості, гнучкості.

Гра – виключно цінний спосіб залучення дитини до рухової діяльності. На основі позитивних емоцій, пов'язаних із зрозумілим, близьким сюжетом, та доступності рухів у дитини поступово з'являється бажання брати участь не тільки в іграх, але і у вправах під час занять і самостійної діяльності.

Таким чином, гра – один з комплексних засобів виховання: вона спрямована на всебічну фізичну підготовленість (через безпосереднє оволодіння основами руху і складних дій в умовах, що змінюються, у колективній діяльності), вдосконалення функцій організму, рис характеру, тих, хто грає.

Рухлива гра з правилами – це свідома, активна діяльність дитини, що характеризується точним і своєчасним виконанням завдань, пов'язаних з

обов'язковими для всіх граючих правилами. Захоплюючий зміст, емоційна насиченість гри спонукають дитину до певних розумових та фізичних зусиль.

Свободу дій дошкільник реалізує в рухливих іграх, які є провідним засобом формування фізичної культури. У педагогічній науці рухливі ігри розглядаються як найважливіший засіб всебічного розвитку дитини. Глибокий зміст рухливих ігор – в їх повноцінній ролі у фізичному і духовному житті, що існує в історії та культурі кожного народу. Рухливу гру можна назвати найважливішим виховним інститутом, що сприяє як розвитку фізичних і розумових здібностей, так і освоєнню моральних норм, правил поведінки, етичних цінностей суспільства.

Рухливі ігри є однією з умов розвитку культури дитини. У них вона осмислює і пізнає навколишній світ, в них розвивається її інтелект, фантазія, уява, формуються соціальні якості. Рухливі ігри завжди є творчою діяльністю, в якій проявляється природна потреба дитини у рухах, необхідність знайти рішення рухового завдання. Граючи, дитина не тільки пізнає навколишній світ, а й перетворює його.

У формуванні різнобічно розвиненої особистості дитини засобами рухливих ігор з правилами відводиться найважливіше місце. Вони розглядаються як основний засіб і метод фізичного виховання. Будучи важливим засобом фізичного виховання, рухлива гра одночасно надає оздоровчий вплив на організм дитини.

Надзвичайно важливо враховувати роль зростаючої напруги, радості, сильних переживань і невщухаючого інтересу до результатів гри, які відчуває дитина. Захопленість дитини грою не тільки мобілізує її фізіологічні ресурси, а й покращує результативність рухів. Гра є незамінним засобом вдосконалення рухів, розвиваючи їх, сприяючи формуванню швидкості, сили, витривалості, координації рухів. У рухливій грі, як творчій діяльності, ніщо не сковує свободу дій дитини, в ній вона розкута і вільна.

Список використаних джерел

1. Дитина: Освітня програма для дітей від 2 до 7 років / наук. кер. проекту Огнев'юк В.О.; авт. кол. Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, Н. І. Богданець-Білоskalенко та ін.;

наук. ред.: Г. В. Беленька, М. А. Машовець ; Мін. осв. і науки Укр.; Київ. ун-т ім. Грінченка. К.: Київ. ун-т ім. Грінченка, 2020. 440 с.

2. Вільчковський Е. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку : навч. посіб. Суми : ВТД «Університетська книга», 2019. 466 с.

3. Інноваційні напрямки розвитку системи фізичного виховання дітей дошкільного віку. *Теорія і практика фізичної культури*. К.: Либідь, 2019. 376 с.

Аліксі́чук Валентина

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, професор
Томашевська І. П.*

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИХОВАННЯ НАВИЧОК ПРОСОЦІАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ НА ЕТАПІ ДОШКІЛЬНОГО ДИТИНСТВА

Сучасний етап розвитку суспільства перебуває у стані трансформаційних змін та характеризується становленням нових соціальних норм, прискоренням темпів соціальної динаміки та переходом до якісно нових соціальних реалій.

Дошкільний вік – важлива віха у розвитку людини, коли відбувається бурхливе становлення особистості дошкільника.

У цьому аспекті актуалізується потреба удосконалення всебічного виховання нового покоління, визначення особливостей становлення особистості в процесі соціалізації.

Проблемі формування навичок просоціальної поведінки присвятили свої дослідження знані вітчизняні (В. Абраменкова, О. Безкоровайна, І. Бех, О. Вознесенська, Н. Гавриш, В. Кириченко, І. Лаптева, Ю. Семеняко, С. Семчук, Л. Тарабасова, І. Юсупов та ін.) та зарубіжні науковці (К. Бетсон, Г. Карло, М. Греді, С. Харді, Л. Берковіц, Р. Чалдіні, Г. Бірхофф, Е. Аронсон та ін.).

В. Кириченко визначає, що просоціальною поведінкою є будь-які дії з орієнтацією на надання допомоги іншим людям (з метою принести користь) та благо соціальних груп [4, с. 237]. В. Бучко зазначає, що об'єктом просоціальної поведінки мають бути не абстрактні люди/організації, а конкретні особи з

конкретними проблемами, при цьому просоціальна поведінка відповідає соціальним та культурним стандартам [1].

Сучасні вчені вважають дошкільне дитинство є вирішальною фазою соціалізації через підвищену сприйнятливості дитиною зовнішніх впливів. Психологічні особливості дитини, до яких відносять емоційність, навіюваність, наслідування, зумовлені пластичністю нервової системи дошкільника, її здатністю активно реагувати на впливи довкілля [5].

Передумови розвитку, просоціальної поведінки, її мотивації спостерігаються вже у ранньому дитинстві, коли діти у своїх оцінках різних фактів, ситуацій, ставлень ще залежні та орієнтовані на оцінки найближчих дорослих.

Компетентний вихователь має реалізувати педагогічну діяльність у взаємодії з різними чинниками впливу на особистість дошкільника. Першочерговою метою є правильна організація спільної діяльності з батьками вихованців. Використання медіа ресурсів в процесі виховної роботи підсилить її ефективність. Гуманне ставлення до інших, соціально спрямована поведінка заснована на здатності до співпереживання, до співчуття, яке проявляється в різних життєвих ситуаціях.

А. Пасічник вважає, що основною умовою формування просоціальної поведінки у дошкільників має стати не розвиток вміння у дітей рефлексії своїх переживань і не посилення своєї самооцінки, а, навпаки, зняття фіксації на власному «Я» за рахунок розвитку уваги до іншого, почуття спільності і причетності з ним [2].

Ще однією з умов розвитку навичок просоціальної поведінки дітей дошкільного віку є організація спільної діяльності – ігрової або продуктивної. У такій спільній діяльності діти вчаться узгоджувати свої дії, співпрацювати, виробляють просоціальні навички спілкування.

Під впливом колективної діяльності, як справедливо зазначає І. Печенко, у дітей виникає здатність «співчувати іншим людям, переживати чужі потреби як свої власні» [3].

Т. Піроженко виділяє наступні дві педагогічних умови, що впливають на розвиток просоціальної поведінки дошкільників – це виконання ролі і індукція. У першому випадку діти розігрують ролі для того, щоб побачити речі з точки зору іншої людини. У другому випадку дорослі повідомляють дітям свої міркування з приводу тієї чи іншої поведінки: наприклад, дітям можуть розповісти про те, які наслідки матимуть їхні дії для інших [5].

Що стосується медіа засобів, їх використання потребує пильної уваги з боку дорослих. Багато мультфільмів сприяють ускладненню сприйняття і розуміння того, що діти бачать на екрані телевізора і в житті, утрудненню повноцінної ігрової діяльності дітей за мотивами мультиплікаційних фільмів. Наявність негативної дії сучасного медіа середовища на дошкільників, що не уміють ще проявляти критичне відношення до явищ зовнішнього світу, є украй небезпечною. Для нейтралізації агресивних небажаних впливів, посилення позитивних спрямувань на дитину, важливо зробити мультфільми засобом виховання. Для цього потрібна оцінка виховного потенціалу мультфільму і цілеспрямоване його використання як в дитячому саду, так і в сім'ї.

Різноманітні форми (ігри, участь у виставах тощо), в яких відбувається «зближення» дітей з персонажами твору, дозволяють не тільки виявити емоційний відгук кожної дитини, а й створити умови для формування у неї емоційної чуйності, як щодо своїх однолітків, так і по відношенню до дорослих. Через ігри, перегляд і обговорення анімаційних та відеофільмів вихователь може в захоплюючій формі не тільки розкрити зміст просоціальної поведінки, але й пов'язати цей зміст з конкретними вчинками дітей, це дає можливість закріпити позитивне ставлення до їх виконання в повсякденному житті.

Таким чином, формування просоціальної поведінки дітей дошкільного віку, що містить в собі виховання добрих почуттів, позитивних взаємовідносин, найпростіших моральних проявів, відбувається в побутовій повсякденній діяльності.

Зважаючи на зазначене вище, ми вважаємо, що спільна діяльність педагогів та батьків дошкільників забезпечить розвиток навичок просоціальної

поведінки дітей в умовах сучасного світу, сприятиме уникненню проблем та допоможе застосувати можливості сучасного інформаційного простору за таких умов: систематичне включення дошкільника в змістовну, спільну з іншими дітьми і дорослими діяльність на засадах діалогу; взаємодія всіх учасників освітнього процесу (вихователів, батьків та найближчого оточення дошкільників) в організації педагогічного супроводу контактів дітей з медіа засобами та вироблення медіа імунітету; застосовування медіа середовища як одного з інструментів, а не основного засобу виховання навичок просоціальної поведінки та розвитку емоційного інтелекту дошкільників (зняття фіксації на власному «Я» за рахунок розвитку уваги до іншого, почуття спільності і причетності з ним через створення предметно-розвивального середовища, стимулюючого прояву просоціальних відносин); перетворення аудіовізуальної інформації у вербальну (систематичне обговорювання її з дітьми для збагачення і узагальнення особистісного досвіду просоціальної поведінки дошкільників, застосовування в реальному житті).

З огляду на сказане, можна зробити висновок про те, що проблема формування просоціальної поведінки дітей на етапі дошкільного дитинства є однією з актуальних та важливих. Просоціальна поведінка дітей дошкільного віку – це сукупність вчинків та дій дитини, яка формується під впливом соціального середовища, характеризується багатогранністю та неоднорідністю, у ній відображаються фундаментальні соціальні та психічні грані розвитку особистості дитини.

Список використаних джерел

1. Бучко В. Б. Роль емоційного інтелекту у формуванні просоціальної поведінки. Вісник Харківського національного університету «Психологія». 2014. С. 192 – 197.
2. Пасічник А. В. Розвиток етичних уявлень дітей дошкільного віку в інтерактивному театрі: зб. наук. праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка. 2012. Випуск 11. С. 319 – 323.
3. Печенко І.П. Соціалізація особистості у дошкільному дитинстві в аспекті культурологічного підходу. Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»: науково-теоретичний збірник. Переяслав-Хмельницький. 2008. Вип. 14. С. 193–196.
4. Кириченко В. І. Теоретичні засади формування просоціальної поведінки учнів загальноосвітніх навчальних закладів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка. 2014. №7. С. 237 – 247.

5. Піроженко Т. О., Ладивір С. О., Вовчик-Блакитна О. О. та ін. Становлення внутрішньої картини світу дошкільника: монографія / за ред. Т. О. Піроженко. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012. 236 с.

Батієва Анастасія

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Семенова Н.І.*

ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ І РОЗВИТКУ ІГРАШКИ

Історія іграшки є невід’ємною частиною історії культури суспільства. Для кожної історичної епохи характерні свої іграшки, оскільки розвиток матеріальної основи суспільства, його духовної культури позначається не лише на змісті дитячих ігор, а й на тематиці та формах іграшок.

Перші іграшки, знайдені під час розкопок дитячих поховань, були дуже подібними до знарядь праці, предметів побуту, їх виготовляли з найпростіших природних матеріалів з метою оволодіння дітьми навичками майбутньої діяльності.

Іграшки Давнього Єгипту (лялька з дерева і тканини, фігурки тварин, шкіряні м’ячі) датуються серединою III тис. до н.е. Тут уперше було створено іграшки з нескладними механізмами («крокодил», «тигр»), які дитина приводила в рух.

Вперше зустрічаються іграшки з нескладним дротяним механізмом руху. Велика кількість ляльок було знайдено на території Стародавньої Греції та Риму. Ці ляльки також носили культовий характер. Але були і дитячі ляльки. Робилися вони з глини, дерева і часто мали рухливі руки і ноги, за рахунок того, що прикріплялися до тіла за допомогою ниток і паличок. Більш ретельно з дорогих матеріалів виконувалися ляльки для дітей знаті. У той час існували вже ляльки-маріонетки [4, с.1–2].

У Давньому Китаї іграшки виготовляли з глини (посуд для приготування їжі, плита, будиночок, ручний млинок). У дитячих похованнях античної епохи знайдено ляльки, фігурки тварин, які у Давній Греції та Римі виробляли зі

слонової кістки, бурштину, теракоти, а для дітей рабовласників – зі срібла та мармуру.

Багато сучасних іграшок створені ще в давні часи, деякі мають авторів. Наприклад, ідею створення брязкальця приписують відомому грецькому полководцеві, філософу і математику Архітові Таренському (400 – 365рр. до н.е.) [3, с. 64]. У давні часи брязкальце було першою іграшкою дитини.

На території України найдавніші прототипи іграшки виявлені в с. Мезин Коропського району Чернігівської області. Це були фігурки пташок, вовка чи собаки, виготовлені з мамонтового бивня приблизно 25 тис. років тому. Мали вони обрядове значення. Українські народні іграшки надзвичайно різноманітні, їх можна поділити на кілька видів:

- дерев'яні,
- глиняні,
- м'які (ганчіркові),
- сирні,
- солом'яні
- іграшки з природного матеріалу – сіна, реп'яхів, рогази, листя, качанів кукурудзи, тирси, вербової кори, льону, різноманітних квітів, овочів.

Кожен регіон мальовничої України є самобутнім та неповторним і кожен має свою візитну картку – це дитяча іграшка: чи то вона декоративна, чи звичайна забавка.

Прикарпатський край, Карпати, Закарпаття – чудовий, красивий, мальовничий, різноманітний регіон нашої України. У кожному регіоні є народні традиції у виготовленні дитячих іграшок. Відповідно до традицій регіону іграшки відмінні за формою, кольором, технікою виготовлення, візерунком, оздобленням [3, с. 64].

Ужгородська іграшка: з глини; асортимент – сувеніри, набори посуду для молока, для кави, фігурки різних тварин, персонажів казок, ляльковий посуд.

Яворівські іграшки: дерево – явір, липа, осика, верба, сосна, рідше бук чи груша. Окремі деталі відмінні за конструкцією і розмірами вирізували пилюкою. Колір – природного дерева, а тлом служить вишневий, синій або білий.

Орнамент – довільне продовження жовтих плям, хвилястих смуг – основа різьбленого розпису, вербівки, колки, цяточки, крапки, листочки, розетки, ружі, великі кружальця. Глина – короткі ноги у вигляді підставки, розширений у боках тулуб. Колір – білий і червоний ангоби, поливали кольоровою «поливкою». Орнамент – той самий. Яскравість розпису посилювали аніловими фарбами, застосовували хвилясті лінії.

Іграшки виготовляли з дерева різних порід, які використовувалися у практичній діяльності регіону. Однак перевагу надавали м'яким: сосні, липі, осіці, тополі, ліщині. З твердих застосовували бук, клен, дуб, горіх, рідко грушу. Окрім дерева для виготовлення іграшок, застосовували кору переважно сосни і дуба [2, с. 55].

Підкреслюючи хлопчачу вдачу, малюків завжди вабила іграшка-зброя. Типовим прикладом етнічної військової іграшки стала рогатка. Її виготовляли з розщепленої гілки дерева, до якої прив'язували резинку. «Кулями» були кісточки вишень, марель, камінці, грудки землі та глини. Граючись рогаткою, діти вправлялися у влучному попаданні в ціль, тренували окомір.

Дорослі виробляли дітям іграшки відомими в деревообробці техніками – вирізуванням, витесуванням, столярними і бондарними прийомами.

При виготовленні дерев'яних іграшок застосовували також виточування, яке здійснювали на ручних, механічних верстатах. Завдяки поєднанню механічних і рукотворних прийомів, точіння дозволяло створити численні варіанти пластичних та декоративних поверхонь іграшок і водночас збільшити обсяг виготовлення, що вплинуло на впровадження його в серійне виробництво, пов'язане з народними промислами.

Досить була поширеною сирна іграшка. Вона має свою історію. Колись давно, кожної весни на полонину пастухи виганяли худобу на випас. Там, на полонині, вівчарі доїли корів, овець та робили із молока бринзу, сир. Ще вівчарі

робили «будз». Ось із цього будзу і ліпили та й зараз ліплять маленькі сирні забавки. В давнину фігурки із сиру не оздоблювали. Із приходом в побут хімічних барвників іграшку почали прикрашати візерунками. Прикрашена іграшка притягує до себе кожну дитину. Це своєрідне регіональне мистецтво. Сирна іграшка смачна і корисна для дітей [1, с. 64].

У кінці ХІХ століття широкий розвиток отримало кустарне виробництво м'якої іграшки в промислових масштабах. І почали виникати численні фабрики іграшки м'якої, в тому числі і в Україні.

Однією з перших м'яких іграшок стала ганчіркова лялька. Гралися в ганчіркові ляльки не тільки дівчатка, а й хлопчики до 7-8 років, а вже потім ігри та іграшки ділились на дівчачі і хлопчачі. Для малюків ляльки виготовляли мами і бабусі. Підростаючи, дівчата самі вчилися виготовляти собі ляльку, таким чином набували вмінь шити і вишивати. Потім з'явилися плюшеві ведмедики, зайчики, котики, правда, раніше вони не були такими барвистими, яскравими як зараз. М'яка іграшка – найновіша з усіх іграшок, їй трохи більше 100 років.

Сучасна іграшка – розумна, вона вміє говорити, пицати, грає мелодії, стріляє, дає приклад для розвитку певних мовленнєвих та емоційних проявів. Граючись з такими гучними іграшками, дитина навчається відтворювати такі самі звуки без допомоги дорослих. Вона довго може бігати зі звуковим кермом у руках. А потім мама незадоволена тим, що її маленький син кричить та верещить не своїм голосом. Поки не з'явилося величезної індустрії дитячої іграшки, вона відповідала тим вимогам до іграшки, що їх пропонували вчені, педагоги, вихователі, лікарі [3, с. 64].

Таким чином, можна зробити висновок, що народна іграшка від часів, коли вона носила обрядове значення (приблизно 25 тисяч років назад), і до сьогодення пройшла тривалий шлях розвитку. Змінювалися матеріал, з якого виготовляли іграшку, її зміст, забарвлення, технології виготовлення, функції.

Іграшка – ефективний засіб виховання молодшого покоління збереження та безперервного передавання від покоління до покоління кращих народних

традицій. Ось чому надзвичайно важливо популяризувати українські іграшки, підняти їх престиж, якщо хочемо зберегти українську націю та Україну.

Список використаних джерел

1. Гуцульська дитяча сирна іграшка. Розкажіть онуку. 1997. №28. 24. С. 54–55.
2. Дем'яненко Н. Українська народна іграшка як засіб виховання дітей. Гуманітарний вісник державного навчального закладу «Переяслав – Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Переяслав – Хмельницький. 2009. Вип.18. С. 54–56.
3. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні : наук.-метод. посіб. / за ред. О.Л.Кононко. К.: Ред. Журн. «Дошкільне виховання», 2003. 243 с.
4. Ушакова К. Історія іграшок. URL: <https://pustunchik.ua/ua/online-school/history/istoriya-ihrashok>

Бінюк Аліна

*студентка Волинського національного університету ім. Лесі Українки
Науковий керівник – асистент Богдан І.О.*

ДИДАКТИЧНА ГРА ЯК МЕТОД НАВЧАННЯ

Сьогодні у системі навчання і виховання дошкільників активно використовуються дидактичні (навчальні) ігри, які розвивають спостережливість, уяву, пам'ять, мислення, мовлення, сенсорні орієнтації дітей у розмірах, формах, кольорах, максимально розвивають інтелектуальний потенціал у пізнанні світу і себе.

Якщо розглядати творчі ігри, то ці ігри здебільшого забезпечують максимальні можливості для виявлення уяви, нестандартного мислення, ініціативи дітей, а коли ми говоримо про дидактичні ігри, їх мета полягає в сенсорному вихованні, мовленнєвому розвитку, ознайомленні дошкільників з навколишнім світом, формуванні у них елементарних математичних уявлень тощо.

Дидактична гра – це гра, спрямована на формування у дитини потреби в знаннях, активного інтересу до того, що може стати їх новим джерелом, удосконалення пізнавальних умінь і навичок [2].

Використовуючи дидактичні ігри, ігрові заняття та ігрові прийоми можна підвищувати ефективність сприймання дітьми навчального матеріалу.

Завдяки цьому дітям буде легше сприймати матеріал, який був підготовлений для занять, а також можна урізноманітнювати їхню навчальну діяльність, вносити до занять елементи цікавості [2].

Як показує практика, використовують дидактичні ігри у навчанні та вихованні дітей усіх вікових груп за необхідності актуалізувати їхній досвід, повторити, уточнити, закріпити набуті знання і уявлення про природні явища, працю і побут людини [1]. Вдаються до них і після спостережень, екскурсій, бесід та інших занять. На нашу думку, нерідко ігри з дидактичними матеріалами є основним засобом навчання і виховання, за допомогою яких вихователь готує дитину правильно сприймати об'єкти і явища навколишнього світу.

Дидактична гра як ігровий метод навчання постає у різних видах. Перший вид – це власне дидактична гра, вона ґрунтується на самонавчанні та самоорганізації. Другий вид – це гра-заняття або гра-вправа. У цій грі провідна роль належить вихователю, який є її організатором. Під час гри-заняття діти засвоюють доступні знання, у них виробляються необхідні вміння, удосконалюються психічні процеси (сприймання, уява, мислення, мовлення). Ефективне опанування знань і вмінь відбувається в процесі практичної діяльності за активізації мимовільної уваги і запам'ятовування.

У дидактичній грі як формі навчання взаємодіють навчальна (пізнавальна) та ігрова (цікава) сторони. Відповідно до цього вихователь одночасно навчає дітей і бере участь у їхній грі, а діти граючись навчаються. Здатність дидактичної гри навчати і розвивати дитину через ігровий задум, дії і правила визначають як автодидактизм [2].

Пізнавальний зміст навчання виявляється в його дидактичних завданнях, які педагог ставить перед дошкільниками не прямо, як на занятті, а пов'язує їх з ігровими завданнями та ігровою дією. Дидактична мета, прихована в ігровому завданні, стає непомітною для дитини, засвоєння пізнавального змісту відбувається не навмисне, а під час цікавих ігрових дій (приховування і

пошуку, загадування і відгадування, елементів змагання у досягненні ігрового результату тощо).

Основним стимулом, мотивом виконання дидактичного завдання є не пряма вказівка вихователя чи бажання дітей чогось навчитися, а природне прагнення до гри, бажання досягти ігрової мети, виграти. Саме це спонукає дошкільників до розумової активності, якої вимагають умови і правила гри (краще сприймати об'єкти і явища навколишнього світу, уважніше вслуховуватися, швидше орієнтуватися на потрібну властивість, підбирати і групувати предмети та ін.). Так у старшому дошкільному віці на основі ігрових інтересів виникають і розвиваються інтелектуальні.

Дидактична гра як самостійна ігрова діяльність можлива лише за доступності дидактичних завдань для сприйняття дітьми, наявності у них інтересу до гри, засвоєння ними правил та ігрових дій, які, у свою чергу, залежать від рівня ігрового досвіду [1]. Такими є передумови використання дошкільниками набутих знань про предмети і явища навколишнього світу.

Для того, щоб дидактичні ігри стимулювали різнобічну діяльність і задовольняли інтереси дітей, вихователь повинен добирати їх відповідно до програми дитячого садка для кожної вікової групи, враховуючи пізнавальний зміст, ступінь складності ігрових завдань і дій [1]. Творче ставлення педагога до справи є передумовою постійного і поступового ускладнення, розширення варіативності ігор. На нашу думку, якщо у дітей згасає інтерес до гри, вихователь повинен ініціювати спільне вигадкування нових ігрових завдань, ускладнювати правила, включати до пізнавальної діяльності різні аналізатори і способи дій та активізувати всіх учасників гри.

На думку педагогів-практиків, постійний розвиток самостійних дидактичних ігор неможливий без наявності достатньої кількості ігрового матеріалу. Це означає, що в кожній групі мають бути різних розмірів ляльки з комплектами одягу, посуд, меблі, транспорт, м'які іграшки (тварини, птахи, комахи), настільно-друковані ігри (лото, доміно, шашки, шахи), дидактичні іграшки (матрьошки, кубики, пірамідки та ін.), набори з природного матеріалу,

картинки про природу, життя сім'ї, діяльність людей, предмети домашнього вжитку тощо.

Дидактична гра збагачує чуттєвий досвід дитини, забезпечує розвиток сприймання. Наприклад, розбираючи і збираючи пірамідку, підбираючи парні картинки, малюк вчиться розрізняти і називати ознаки (розмір, форму, колір та ін.) предметів. Розвиток сенсорних здібностей у дидактичній грі відбувається разом із розвитком логічного мислення і вміння виражати думки словами, адже для розв'язання ігрового завдання дитині доводиться знаходити характерні ознаки предметів і явищ, порівнювати, групувати, класифікувати їх, робити висновки, узагальнення. Виконання цікавих ігрових дій і правил сприяє розвитку спостережливості, довільної уваги, швидкого і тривкого запам'ятовування.

Розв'язання дидактичного завдання формує також і волю. Добросовісне виконання правил вимагає витримки, дисциплінованості, привчає до чесності, справедливості, впливає на розвиток довільної поведінки, організованості [2]. Зміст і правила дидактичних ігор допомагають формуванню у дітей моральних уявлень і понять (про бережне ставлення до предметів як продуктів праці дорослих, про норми поведінки, стосунки з однолітками і дорослими тощо).

Необхідно зазначити, що ігри з дидактичними іграшками, природним матеріалом, картинками сприяють естетичному розвитку, оскільки, навчившись розрізняти кольори і форми, дитина починає помічати, оцінювати їх. Цікава дидактична гра викликає позитивні емоції, поліпшує самопочуття. В ній зміцнюються м'язи рук, що сприяє підготовці дітей до письма, образотворчої діяльності тощо.

Отже, як і всі інші види ігор, дидактичні ігри стимулюють загальний особистісний розвиток дошкільників. Поєднання в них готового навчального змісту з ігровим задумом і діями вимагає від вихователя майстерного педагогічного керівництва ними. Крім того, правильно організована дидактична гра є запорукою успішного навчання і виховання дітей. Бо саме вона є своєрідним «містком» переходу ігрової діяльності у навчальну.

Список використаних джерел

1. Дидактичні ігри для дошкільнят. URL: <https://www.pedrada.com.ua/article/2925-didaktichn-gri-u-dityachomu-sadku/>

2. Роль дидактичної гри у навчальному процесі. URL: <http://confesp.fl.kpi.ua/node/1158>

Буряк Софія

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Семенова Н.І.*

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ У ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБОМ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ІГРАШКИ – ЛЯЛЬКИ-МОТАНКИ

Іграшка є засобом формування світосприйняття. Іграшка є невід’ємною складовою предметно-ігрового середовища та передумова розвитку ігрової діяльності. Дитина сприймає її образ предмета реального чи казкового світу. Дошкільник розуміє її особливості та інші характеристики як втілення технічної, художньої та інших видів культур [4, с. 31].

Народні іграшка – це стародавній вид народного мистецтва та зразок національної культури. Іграшка – активізує її творчий потенціал, ненав’язливо без зайвого тиску розкриває дитині світ, формує активне сприятливе ставлення до нього.

Народна іграшка має неабиякі мистецькі якості та безмежні виховні можливості. Адже емоційна дія образів, що втілені в народній іграшці, ефективно застосовується вихователями та педагогами в естетичному вихованні дітей. Народна іграшка займає особливе місце у системі засобів естетичного виховання й активізації та розвитку уяви і творчої діяльності дітей, адже вона уособлює у собі мистецькі, побутові та педагогічні засоби виховання.

Крім того, вона активно впливає на психічний розвиток дитини, наповняючи діяльність дитини яскравою ігровою діяльністю та породжуючи позитивні емоції. Народні іграшка створює сприятливі умови для морального виховання дитини та активізує її пізнавальну діяльність.

Українська народна іграшка розвивалася та урізноманітнювалася протягом багатьох століть. Вона відіграє важливу роль в ознайомленні дітей з духовною спадщиною рідного народу та рідного краю. Особливість народної іграшки характеризується і тим, що вона є засобом педагогічної дії: елементом дитячої гри, засобом виховання і навчання, а також засобом формування національної свідомості дітей [3, с. 34].

Народна іграшка є спадщиною подібною до рідної мови, пісні чи казки. Народна іграшка, несе в собі високу художню культуру та самобутність українського народу. Її завжди асоціюють з сімейними традиціями, оточенням дітей турботою та увагою, працелюбністю і діяльністю дорослих.

Дослідниця Л. Герус пропонує класифікувати українські народні іграшки за матеріалом таким чином:

1. Іграшки із дерева. Це – вітрячки, прапорці, пташки, коники. Із дерева також роблять посуду, музичні інструменти, пташок – свищиків, посуд.

2. Іграшки із глини. Серед таких іграшок найбільш поширеними є свищики (свистунці, свистілки) та посуд.

3. Іграшки із лози, трави, соломи та інших природних матеріалів. Із соломи виготовляли ляльок.

4. Ляльки із тканини. Із тканини виготовляли народні ляльки-іграшки, які перш за все у пращурів були обрядово-ритуальними ляльками [2, с. 4–5].

В процесі діяльності дитини із народною іграшкою, створюються сприятливі умови для формування низки моральних якостей. Тим самим у педагогічному процесі народна іграшка має виступати як тип художньої творчості, який поєднує в собі матеріальні та духовні здобутки. А відтак, сприяє формуванню творчої та активної особистості, який є представником та продовжувачем українських народних традицій.

Народна іграшка не повинна витіснити сучасну іграшку чи замінити її. Навпаки, вона має доповнювати її, існуючи поруч та давати дитині те, чого не здатна дати сучасна іграшка.

З народною іграшкою створюються найсприятливіше підґрунтя для формування моральних якостей особистості дитини: любові до рідного краю, а через неї – до Батьківщини, поваги до творців прекрасного; виховуються дружні взаємини, розвивається навички самостійності та формується вміння розпоряджатися власним часом.

Народна іграшка виступає в педагогічному процесі як тип художньої творчості, який поєднує в собі матеріальні і духовні здобутки. Однак, важливо, щоб народна іграшка в родині, закладі дошкільної освіти, не витісняла сучасну іграшку, або заміняла її, вона має існувати поруч з нею, доповнювати її, давати дитині те, чого не здатна дати сучасна іграшка [1, с. 281].

Українська іграшка відрізняється тематичною неоднорідністю та глибоким змістовним наповненням. Особливої уваги необхідно приділити народній іграшці у вигляді ляльки-мотанки. Адже лялька-мотанка одна з найдавніших іграшок, яка скрізь тисячоліття існує і залишається популярною навіть сьогодні [6, с. 9].

З історичних джерел відомо, що перші прототипи мотанок на території України з'явилися на стоянці в Чернігівській області. Перші ляльки-мотанки з'явилися приблизно п'ять тисяч років тому. Вони ще мали назву – вузликові ляльки.

Сама назва «лялька-мотанка» походить від поняття «мотати». Загальний вигляд такої ляльки представляє собою фігурку людини, як правило жіночу або дитячу. Виготовлялась така лялька зі шматків тканини. Частини тіла такої ляльки з'єднувались вузликами. Кожна така лялька, була та й залишається унікальним витвором мистецтва [9, с. 232].

Мотанки відрізняються від звичайних ляльок «пустим» обличчям. Таку ляльку часто використовували у ритуалах. Наприклад, для того щоб вилікувати дитину, їй давали погратися з такою лялькою. Потім цю ляльку знищували, адже вірили, що вона вбере в себе недугу дитини [7, с. 121].

Сьогодні ляльки-мотанки втратили свої обрядові властивості. Наразі її використовують як сувенірну продукцію чи фольклорний елемент інтер'єру.

Важливу роль у виготовленні ляльки-мотанки мали кольори. Так ляльку у червоному кольорі виготовляли з метою захисту від хвороб і злих духів; лялька у зеленому кольорі була символом відродження, здоров'я, молодості й Матінки-Природи; синій та блакитний кольори породжували безперервний рух цілющої води; коричневий колір асоціювали з Матір'ю Землею та родючістю; білий колір передбачав чистоту та гармонію [5, с. 33].

Виготовляли ляльку за один день. В Україні народну ляльку робили з соломи, тканини, шматочків старого одягу, ниток. Робили їх у простий спосіб – перекручування та перев'язування тканини. Варто зазначити, що лялька-мотанка, чи не єдина у світі іграшка, яка ніколи не мала власного імені.

Народна педагогіка використовувала іграшку, ляльку-мотанку як засіб виховання моральної краси дитини у взаємозв'язку з її трудовим вихованням. У народі побутувала думка, що ігрова функція іграшки та ляльки допомагає розвивати увагу дитини і людську свідомість [8, с. 23].

Отже, успіх виховання національної самосвідомості дошкільника більшою мірою залежить від взаємних установок дошкільного навчального закладу та сім'ї. Для формування патріотичних почуттів дитини велике значення має виховання емоційно-позитивного ставлення до навколишнього середовища у родині. Поведінка батьків слугує першим наочним та найяскравішим прикладом любові до рідного краю та рідної мови.

Список використаних джерел

1. Богуш А. М., Лисенко Н. В. Українське народознавство в дошкільному закладі: навч. посіб. Київ : Вища шк., 2002. 281 с.
2. Герус Л. М. Українська народна іграшка : навч. посіб. Київ : Балтія-Друк, 2007. 64 с.
3. Іграшки-мотанки: навчально-методичний посібник. Г.В. Резніченко. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2012. 104 с.
4. Каплуновська О.М. «Україна – моя Батьківщина». Парціальна програма національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку / за наук. ред. О.Д. Рейпольської. Тернопіль : Мандрівець, 2016. 72 с.
5. Мірошко Р.П. Лялька – народна іграшка. *Початкове навчання та виховання*. 2012. Вип. 6. С. 33–39.
6. Низковська О. Іграшка в центрі уваги педагогічної спільноти. *Дошкільне виховання*. 2018. Вип. 1. С. 9–11.
7. Тарасова О. О. Таємничий світ ляльки-мотаки. К.: Либідь, 2015. 200 с.
8. Якименко Т. Як народжується любов до Батьківщини. *Дошкільне виховання*. 2014. №11. С. 23–24.

Ваплярук Александра

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Семенова Н.І.*

ВИДИ ТЕАТРАЛІЗОВАНИХ ІГОР В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Гра – основний вид діяльності дошкільника, що розвиває емоційні та соціальні навички дитини. Гра має дуже важливе значення в зростанні й розвитку дитини. Саме завдяки їй діти розвивають почуття власного «Я», спілкуються з однолітками, вчаться взаємодіяти з іншими людьми і ділитися важливою інформацією. Театралізована гра як один з її видів є ефективним засобом соціалізації дошкільника в процесі осмислення ним етичного підтексту літературного або фольклорного твору й участі у грі, яка має колективний характер, що і створює сприятливі умови для розвитку відчуття партнерства й освоєння способів позитивної взаємодії. В театралізованій грі здійснюється емоційний розвиток: діти знайомляться з відчуттями, настроями героїв, освоюють способи їх зовнішнього вираження, усвідомлюють причини того або іншого настрою. Велике значення мають театралізовані гри і для мовного розвитку (вдосконалення діалогічного і монологічного мовлення, освоєння його виразності). Вона є засобом самовираження і самореалізації дитини. Проте, як показує практика, на сьогодні в дошкільних закладах розвивальний потенціал театралізованої гри використовується недостатньо [3].

Театралізовані ігри – це розігрування в особах літературного твору, відтворення за допомогою виражальних засобів (інтонації, міміки, жестів, пози, ходи) конкретних образів.

Театралізовані ігри охоплюють:

– дії дітей з ляльковими персонажами або дії за ролями;

- літературну діяльність (вибір теми, складання, інсценування своїх творів тощо);
- образотворчу діяльність (одяг персонажів, малювання декорацій, виготовлення атрибутів);
- музичну діяльність (виконання пісеньок, інсценування музичних творів тощо).

Кожна складова частина дитячої художньої діяльності має свої виражальні засоби і можливості для самовираження особистості, а в комплексі вони створюють театралізовану гру [2].

До театралізованих ігор належать ігри-драматизації та ігри на теми літературних творів.

Гра-драматизація полягає в зображенні, розігруванні в особах літературних творів зі збереженням послідовності епізодів. Сюжет гри, послідовність подій, ролі, вчинки, мова героїв визначаються текстом літературного твору. Дітям необхідно запам'ятати текст, усвідомити перебіг подій, образи героїв казки чи оповідання і зобразити їх саме такими, якими вони є у творі. Ця гра вчить дітей виражати свої почуття, сприяє розвитку пам'яті, мовлення, вияву самостійності, творчості в доборі зображувальних і виражальних засобів для створення образів.

Гра на тему літературного твору. Діти дошкільного віку відносно легко втілюють у грі сюжет літературного твору. Окремі герої настільки припадають їм до душі, що діти називають себе їхніми іменами, орієнтуються на їхню поведінку. Ігри на теми літературних творів менше прив'язані до сюжету і композиції конкретного твору, ніж ігри-драматизації. Діти можуть поєднувати події з різних літературних джерел, довільно інтерпретувати їх зміст, передбачати нових героїв [2].

Характерними особливостями театралізованих ігор є літературна або фольклорна основа їх змісту і наявність глядачів

У процесі проведення театралізованих ігор можуть реалізовуватися такі завдання: викликати і підтримувати позитивне емоційне ставлення до іграшок,

гри як до діяльності, до партнерів по грі; збагачувати словник дітей театральною термінологією; учити дошкільників розуміти емоції персонажів і їх зв'язок з вчинками шляхом ухвалення ролі і реалізувати різні варіанти рольової поведінки; формувати уявлення про доброзичливу поведінку, її форми і використання в умовах гри; збагачувати засоби мовного вираження емоційних станів.

Усі поставлені завдання мають реалізовуватися в спільній діяльності педагогів, психолога, музичного керівника, інструктора з фізичного виховання з дітьми.

Отже, театральна-ігрова діяльність стимулює особистісний розвиток дитини, розвиває естетичні почуття, здатність до перевтілення, самоповагу. Театралізована гра сприяє розвитку творчих здібностей і пізнавальної активності, моральному розвитку дошкільника, формуванню його пізнавальної уяви.

Список використаних джерел

1. Гра як провідна діяльність дітей дошкільного віку.
URL:<http://63.sadok.zt.ua/gra-yak-providna-diyalnist-ditey-doshkilnogo-viku/>
2. Ігри.Різновидності ігор.
URL:<http://studentam.net.ua/content/view/3605/97/#:~:text=%D0%A2%D0%B5%D0%B0%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D1%96%20%D1%96%D0%B3%D1%80%D0%B8%20>
3. Система роботи щодо збагачення словника дітей на різних етапах дошкільного дитинства у театралізованій діяльності вступ.
URL:http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/15069/Systema_robotyi.pdf?sequence=1

Висоцька Ірина

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
Дурманенко О.Л.*

ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ІЛЮСТРАТИВНИХ МАТЕРІАЛІВ

Розвиток пізнавальних процесів у даний час в нашій країні розглядається як один із найважливіших компонентів розвитку дітей. Перед вступом до школи особливо актуальним стає розвиток компонентів пізнавальної сфери дитини. Результати майбутнього шкільного навчання більшою мірою обумовлені вирішенням проблем розвитку пізнавальних процесів дітей старшого дошкільного віку.

Пізнавальна діяльність – це активна діяльність з набуття та використання знань, у якій формуються розумові, вольові та емоційні якості особистості, характер та здібності, що характеризуються пізнавальною активністю дитини [2]. Як умова розвитку особистості, пізнавальна діяльність, починає виявлятися вже в дошкільному віці, який є початковим і основним ступенем у розвитку особистості.

Проблема активізації пізнавальної діяльності старших дошкільників сьогодні потребує переосмислення, адаптації до нових умов, реструктурування накопиченого до цього часу педагогічного досвіду. Вітчизняні вчені доводять, що центральне місце у формуванні пізнавальної активності відводиться навчанню, оскільки лише у процесі навчання можлива цілеспрямована систематична робота з формування у дітей інтересу до пізнання. Одночасно, для успішного навчання необхідна наявність пізнавального інтересу, який забезпечує самостійність навчальної діяльності та практичне застосування наявних знань. Якщо у дошкільному віці позитивне ставлення до знань та навчальної діяльності не сформовано, то зробити це у школі, як свідчить практика роботи початкової школи, набагато складніше.

Ще з давніх-давен проблема активності навчальної діяльності та пізнавального інтересу привертала увагу представників різних галузей наукового знання про людину. К. Д. Ушинський, Я. А. Коменський, Дж. Локк визначали пізнавальну діяльність як природне прагнення дітей до пізнання. Також проблему пізнавального інтересу широко досліджували у психології та у педагогічній літературі Д. Є. Берлайн, Л. І. Божович, В. А. Крутецький, Н. І. Рейнвальд, С. Л. Рубінштейн, В. С. Юркевич та ін.

Як відомо, розвиткові пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку сприяє дитяча експериментальна робота, яка викликає інтерес до дослідження природи та різних предметів, активізує розумові операції, стимулює пізнавальну активність та допитливість, активізує сприйняття навчального матеріалу з основ математичних знань, етичних правил життя у суспільстві. У свою чергу дидактична гра, як засіб формування пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку сприяє розвитку пізнавальних здібностей, отриманню нових знань, їх узагальненню та закріпленню, загалом активізації розумовій діяльності.

Психологи виділяють такі головні ознаки експериментування із використанням ілюстрацій в роботі із старшими дошкільниками:

- експериментування є особливою формою пошукової діяльності, у якій найяскравіше виражені процеси цілеутворення, процеси виникнення та розвитку нових мотивів особистості, які лежать в основі саморозвитку дошкільнят;

- найбільш потужно проявляється власна активність дітей, спрямована на отримання нових відомостей, нових знань (пізнавальна форма експериментування), отримання продуктів дитячої творчості – нових будівель, малюнків, казок тощо (продуктивна форма експериментування);

- воно є стрижнем будь-якого процесу дитячої творчості;

- в процесі експериментування найбільш органічно взаємодіють психічні процеси диференціювання та інтеграції за загального домінування інтеграційних процесів;

- діяльність експериментування, взята у всій її повноті та універсальності, є загальним способом функціонування психіки [4, с. 52–69].

У процесі експериментування дитина може малювати, гратись, співати, тобто розвивати свої здібності. Саме тому, метод гри та спонтанного малюнка дає можливість дорослому проникнути у сутність переживань дитини. Малюнок – це насамперед зображення певних об'єктів за допомогою ліній та фарб. В. Штерн вважає, що дитячий малюнок не є зображенням певного

конкретного предмета, який дитина бачить та розуміє, сприймає. На його думку, малюнок є відображенням того, що дитина особисто знає про цю ілюстрацію. Дитяча творчість, на думку психологів Лейпцизької школи комплексних переживань, виражає експресивний характер. Тобто, дитина малює не те, що вона бачить, а те, що вона відчуває. У зв'язку із цим, ілюстрація дитини є суб'єктивним продуктом і нерідко інші люди не можуть її трактувати і зрозуміти [4, с. 35–48]. Щодо дидактичної (пізнавальної) гри, то це спеціально створена ситуація, яка відбиває реальність, з якої дитина має знайти вихід. В основі дидактичної гри лежить технологія проблемного навчання.

Дидактична гра із використанням ілюстрацій як засіб розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку сприяє:

- розвитку пізнавальних здібностей;
- отриманню нових знань, їх узагальненню та закріпленню;
- засвоєнню суспільно вироблених засобів та способів розумової діяльності;
- тому, що у процесі дидактичних ігор багато складних явищ розчленуються на прості і навпаки, поодинокі узагальнюються; отже, здійснюється аналітична та синтетична діяльність;
- збагаченню чуттєвого досвіду дитини, при цьому розвиваючи його розумові здібності (уміння порівнювати, класифікувати предмети та явища навколишнього світу, висловлювати свої судження, робити висновки);
- поповненню та активізації словника, формуванню правильного звуковимовлення, розвитку зв'язного мовлення [5, с. 24–46].

У процесі дитячого експериментування із ілюстраціями дітям вдається закріпити та удосконалити такі навички дітей:

- бачити та виділяти основні риси предмета, явища;
- приймати та висувати ціль для визначення певного об'єкта чи явища;
- вирішувати завдання: аналізувати об'єкт чи явище, виділяти суттєві ознаки та зв'язки, зіставляти різні факти, припущення, здійснювати експеримент;

- робити висновки;
- концентрувати увагу на певній діяльності;
- фіксувати етапи дій [4, 55–59].

Отже, найбільш загальними та важливими завданнями пізнавального розвитку дитини є не просто збагачення її уявлень про навколишнє, а розвиток пізнавальної ініціативи, допитливості. У процесі розвитку дітей старшого дошкільного віку пізнавальний інтерес виступає у багатозначній ролі: як засобу, що заохочує дитину до навчання, і як сильного мотиву до інтелектуального і тривалого перебігу пізнавальної діяльності, і як передумови формування готовності особистості до безперервної освіти [3, с. 7–9].

Список використаних джерел

1. Гальперін П. Я. Про формування розумових дій та понять. Культурно-історична психологія. 2010. № 3. С. 11–114.
2. Гризик Т. Методологічні засади пізнавального розвитку дітей. Дошкільне виховання. 2008. № 10. С. 22–24.
3. Коротка Н. А. Пізнавально-дослідницька діяльність старших дошкільнят. Дитина у дитсадку. 2006. № 3. С. 4–12.
4. Куликовська І. Е., Совгін Н. М. Дитяче експериментування. Старший дошкільний вік. Житомир : Педагогічне суспільство. 2003. 79 с.
5. Михайленко Н. Я. Організація сюжетної гри в дитячому садку : посіб. для вихователів. Вінниця : Вид-во «Гном і Д», 2008. 96 с.

Генда Іванна

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Семенова Н.І.*

ДИДАКТИЧНА ГРА ЯК ЗАСІБ ЗАКРІПЛЕННЯ ЗНАНЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК ДОШКІЛЬНИКА

Гра – найбільш засвоєна дітьми діяльність. У ній вони черпають взірці для вирішення нових життєвих завдань, які виникають у пізнанні, у праці, у художній творчості.

Тому «опора на гру (ігрову діяльність, ігрові форми, прийоми) – це найважливіший шлях включення дітей у навчальну роботу, спосіб забезпечення нормальних умов життєдіяльності» [12, с. 6].

У грі дитина навчається долати труднощі, пізнає оточення, шукає вихід з того чи іншого становища. Такі ігри формують дітей-організаторів, які наполегливо ведуть за собою інших.

Досліджуючи проблему дидактичної гри ми визначили, що це є «творча форма навчання, виховання і розвитку дошкільників». Дидактична гра спрямована на формування у дитини потреби в знаннях, активного інтересу до того, що може стати їх новим джерелом, удосконалення пізнавальних умінь і навичок [6, с. 27].

Як показує практика, дидактичні ігри розвивають спостережливість, увагу, пам'ять, мислення, мову, сенсорну орієнтацію, кмітливість, а тому їх можна використовувати під час викладання будь-якого предмета.

Проблема визначення сутності гри та її ролі у розвитку й навчанні дитини ще з давніх-давен привертала й досі привертає увагу багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників. Так, К. Ушинський наголошував на великому значенні гри у загальному розвитку дитини, розвитку її моральних якостей.

Особливу точку зору на гру мав видатний психолог П. Блонський, який стверджував: аналіз існуючих теорій ігор доводить, що гра – основний вид активності дошкільника, у процесі якої він тренує сили, розширює світогляд, засвоює соціальний досвід, відтворює і творчо комбінує явища оточуючого життя [6, с. 43].

Витоки дидактичних ігор ми можемо знайти в народній педагогіці. Ігри та іграшки, які створив народ, завжди допомагали дітям пізнавати світ граючись. Тому ігри пізніше дуже тісно пов'язувались з навчанням, водночас постійно удосконалюючись. Оцінюючи дидактичну гру та її роль в системі навчання, А. Усова писала: «Дидактичні ігри, ігрові завдання та прийоми дозволяють підвищити сприйнятливність дітей, урізноманітнити навчальну діяльність дитини і привносять цікавість» [9, с. 170].

Дидактична гра має відповідати певним вимогам: у ній мають пропонуватися справи, корисні для розумового розвитку; обов'язкова наявність захоплюючої задачі, розв'язання якої вимагає розумових зусиль, подолання

деяких труднощів; дидактизм (навчання) у грі має поєднуватися з цікавими моментами, витівкою, гумором тощо.

Дослідженню дидактичної гри присвячені наукові розвідки В. Аванесової, Л. Артемової, Ф. Блехер, З. Богуславської, А. Бондаренко, Л. Венгера, Н. Ветлугіної, Є. Іваницької, Т. Поніманської, С. Радіної, О. Сорокіної, Є. Тихеєвої, Є. Удальцової, Л. Усової та ін. Науковці визначають, що через дидактичні ігри перед дитиною відкривається шлях до застосування одержаних знань у життєвій практиці, дидактична гра формує психіку, творчу фантазію, мислення, активізує сприйняття матеріалу, без гри нема і не може бути повноцінного розумового розвитку. «Гра – це іскра, яка запалює вогонь» [1].

Є. Тихеєва розглядає гру як одну з форм організації педагогічного процесу в закладі дошкільної освіти і разом з тим як один з найважливіших засобів виховного впливу на дитину раннього та дошкільного віку. Педагог зауважила, що дидактична гра надає можливість розвивати найрізноманітніші здібності дитини, її сприймання, мову, увагу тощо [2].

Проте, дидактичні ігри дадуть хороший результат лише тоді, коли вихователь чітко уявлятиме, які завдання можуть бути вирішені в процесі їх проведення. Через дидактичні ігри та вправи вихователь може надавати дітям можливість повторно сприймати навколишні предмети і їх властивості, вправлятися в їх розпізнанні [3].

Керівництво дидактичними іграми потребує великої педагогічної майстерності і такту, бо розв'язуючи у грі педагогічне завдання, вихователь має зберегти особливості гри як діяльності цікавої і захоплюючої, а не перетворити її у навчальний інструмент.

Своєрідність дидактичної гри полягає в раціональному поєднанні дидактичних та ігрових завдань. Переважання навчального завдання перетворює гру на вправу, ігрового – нейтралізує навчальне значення такої ігрової діяльності.

Дидактичний сенс даних ігор якраз і полягає в тому, що дитина отримує можливість діяти самостійно. Основний принцип методики Марії Монтесорі полягає в саморозвитку дитини шляхом освоєння навколишнього світу і маніпуляцій з предметами побуту та спеціальним дидактичним матеріалом. Як стверджувала видатний педагог: «Дітей вчить те, що їх оточує». Це правило не втратило своєї актуальності і нині.

З покоління в покоління передаються дидактичні іграшки, створені народом для розвитку мови, уваги, волі, вправлення в координації рухів, вони акумулюють у собі особливості природи, історії, праці, побуту, національного характеру того чи іншого народу [4].

Дидактичні ігри можна і треба включати у систему занять. Це передбачає попередній відбір ігор та ігрових ситуацій для активізації різних видів сприймання та обмірковування, де їх використання найбільш своєчасне й ефективно порівняно з іншими методами.

Правильно організована дидактична гра є запорукою успішного навчання дітей у школі, оскільки, саме вона є своєрідним «містком» переходу від ігрової діяльності до навчальної.

Список використаних джерел

1. Сорокіна А. И. Дидактичні ігри в дитячому садку: (Старші групи): *Пособие для воспитателей детского сада*. М.: Просвещение, 1982. С. 7–16.
2. Усова А. П. Навчання в дитячому садку. М., 1983. С. 170.
3. Глебова І.Ю. Особливості керівництва дидактичними іграми дошкільнят. Теорія та практика освіти у сучасному світі: матеріали IV Міжнародна наукова конференція. Спб.: 2014. С. 33–35.
4. Бахмацька О. Дидактична гра як засіб формування пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку. *Вісник Інституту розвитку дитини*. URL: <http://www.stattionline.org.ua/pedagog/85/15391-didaktichna-gra-yak-zasib-formuvannya-piznavalno%D1%97-aktivnosti-u-ditej-starshogo-doshkilnogo-viku.html>
5. Ільяницька Л.С. Ігрові проблемні ситуації. *Школа*. 2004. №7. С. 27–28.

Гойса Анна

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Семенова Н.І.*

ВИХОВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ У ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ГРИ

Моральність здавна вважалась головною чеснотою людини та всіляко заохочувалась. За останнє століття погляди на моральне виховання особистості (зокрема дошкільнят) зазнали значних змін: від сприйняття дитини як об'єкта здобуття та засвоєння знань про норми моралі та обов'язковість їх дотримання до визнання її суб'єктом власного життєтворення, що має усвідомлену потребу бути моральною.

Гра, як провідна діяльність дітей дошкільного віку, є універсальним засобом виховання моральних почуттів дітей усіх вікових груп, оскільки вона відповідає потребам та інтересам дітей. Це «чарівна скринька», за допомогою якої можна навчити малюка читати, писати, і, головне – мислити, спостерігати, доводити, розуміти.

Велику увагу моральному вихованню надається в Законі України «Про дошкільну освіту», Базовому компоненті дошкільної освіти. За останні роки проблема морального виховання молоді частіше привертає увагу філософів, педагогів, психологів, соціологів. Гру у своїх працях досліджували Л. Виготський, О. Запорожець, Д. Ельконін, С. Рубінштейн, Л. Артемова, О. Кошелівська, О. Акулова, Ж. Піаже, П. Лесгафт, С. Русова, К. Ушинський, В. Сухомлинський, Н. Михайленко, Н. Короткова. Особливості проведення та роль музичних рухливих ігор у вихованні дошкільнят – О. Суховерська, В. Верховинець. Соціально-філософський аспект моральності знайшов своє відображення у працях В. Андрущенко, І. Бега, І. Зязюна та інших. Учені важливого значення надають морально-практичній діяльності, яка виступає основною соціальною детермінантою та визначає моральне зростання молодої людини.

Гра – один з найважливіших видів діяльності дитини, провідна діяльність дошкільника, засіб всебічного розвитку, важливий метод виховання та формування моральних рис. Дитяча гра – це діяльність, спрямована на орієнтування в предметній і соціальній дійсності, в якій дитина відображає враження від пізнання довкілля. Мати дитинство – це передусім мати право на

розвиток власної ігрової діяльності, яка є важливою складовою дитячої субкультури. Педагоги, психологи та вчені інших галузей стверджують, що бажання рухатися – природне бажання дитини. Діти часто, граючись за власним задумом, придумують різні за сюжетом рухливі ігри та захоплено граються впродовж тривалого часу. Найсильніше бажання у дитини – це бажання руху. В гру вона вкладає всю свою енергію, бо це зміст її життя. Якщо залишити дитину на самоті, вона може бавитися доти, доки не засне, втомлена грою [8].

Оскільки мета є внутрішнім мотивом діяльності, і в той же час і кінцевим результатом, то вона теоретично обґрунтовувалась і практично спрямовувалась, виходячи з конкретної педагогічної ситуації. На кожному етапі процесу виховання моральних якостей необхідно формулювати конкретну мету і ставити до неї наступні загально-педагогічні вимоги: чіткість визначення, послідовність виконання, доступність, поступовість з ускладненням, відповідність індивідуальним та віковим можливостям і рівню моральної вихованості дитини [2].

Плануючи завдання виховання особистісних моральних якостей під час навчально-виховного процесу, необхідно мати на увазі, що однією з особливостей засвоєння норм і правил моралі є те, що воно здійснюється через відтворення морального зразку у розумовій і практичній діяльності чи грі, а також через вироблення особистісного ставлення до них.

Гра активізує всі складові особистості дитини – волю, інтелект, пізнання, почуття, емоції, потреби. Важливою її особливістю є позитивний емоційний тонус, радість, що ведуть до зростання пізнавальної активності, самовиразу та саморозкриття особистості [4]. Граючись, дитина зосереджує увагу, а це вже є початком виховання сильної волі. Ігри виховують дружні, товариські взаємини між їх учасниками, між дітьми й вихователями, між учнями та вчителями. Під час гри виникає потреба співробітництва та необхідність виконання певних правил, діти привчаються володіти власними почуттями, вчать шанувати права іншого [8].

Завдяки грі дитина набуває соціального досвіду, пізнає дійсність і взаємовідносини в ній, опановує соціальні ролі та функції дорослих, оволодіває загальнолюдськими цінностями, культурою, системою соціально вироблених знаків. Ігрова діяльність закріплює в малюка нові поведінкові навички і способи взаємодії з однолітками. У доступній формі гра допомагає перебороти труднощі, створити емоційне тло навчання, опосередковано впливає на хід і результат діяльності. Гра виступає засобом пізнання навколишнього світу і себе в ньому, усвідомлення мети діяльності, опредмечування абстрактних понять і розвитку творчої уяви, встановлення гуманних відносин [5], стимулює розвиток вербальних та невербальних комунікативних навичок, інтенсифікує процеси розвитку, виховання та навчання.

Коли дитина бере на себе роль у грі, вона діє не тільки відповідно до її характеристик, а й постійно співвідносить з ігровою роллю свої риси, здібності та прагнення, учиться розуміти себе і свої бажання. Труднощі, що виникають під час вирішення навчальної задачі, у грі долаються дітьми набагато легше, без напруги. Саме гра задовольняє біологічні, духовні та соціальні потреби дитини [3].

У грі проявляються індивідуальні особливості та взаємини дітей. Водночас, гра не повинна бути самоціллю. В закладі дошкільної освіти це, перш за все, організований вихователем спосіб взаємодії дітей. Через гру вихователь може поступово впливати на характер дітей, відмічати ті чи інші закономірності, корегувати їхню поведінку. Для цього вихователь повинен осмислити гру, зробити її для дитини уроком життя. Важливо, щоб педагог впродовж гри сам проявляв ті якості, яким він хоче навчити дітей, був прикладом справедливого і уважного ставлення до кожного, умів спостерігати, швидко реагувати, був терплячим. Його приклад поведінки, спосіб комунікації є визначальним для дітей. Наповнюючи життя дітей радістю спілкування в грі він реалізує виховну мету і формує моральні риси дітей, такі як: сміливість, доброзичливість, чесність, справедливість, витримка, самовладання. Досвід передових вихователів, а також спеціальні наукові дослідження (А. Вікова,

Т. Осокіна, Е. Тимофєєва, М. Шейко, О. Усова, О. Богініч та ін.) підтверджують той факт, що рухливі ігри мають значний вплив на виховання морально-вольових якостей у дошкільників. Свої дії учасники гри добровільно підпорядковують правилам. Правила регулюють поведінку, сприяють вихованню свідомої дисципліни, привчають відповідати за конкретні вчинки, розвивають почуття товарищкості. Саме в колективних іграх у дитини формується поняття про норми громадської поведінки, виробляються організаційні навички, виховується прагнення до перемоги, гартується воля, стійкість, витримка. Спільний інтерес, викликаний грою, об'єднує дітей в дружний колектив.

Поступове вникання в задум гри, більш глибоке розуміння правил і, в результаті, зростаюча самостійність приносять дітям радість, підтримують інтерес до гри на довгий час. В рухливих іграх виникають ситуації, що сприяють виявленню дітьми елементів колективної відповідальності за виконання правил. Тому в процесі колективних змагань слід привчати дітей не тільки прагнути до досягнення хороших результатів, але і чітко виконувати умови і правила гри. Особлива вимогливість потрібна для дотримання правил, які визначають взаємовідносини дітей, що сприяє вихованню витримки, чесності, доброзичливості [6].

Отже, гра – це вид діяльності, що впливає на всі сфери життя дитини і є безумовною потребою особистості. Першоосновою організації процесу виховання особистісних моральних якостей на заняттях зокрема під час гри є усвідомлення вихователем його мети і завдання. Мета виховання моральних якостей – формування моральних знань і досвіду моральних стосунків з оточуючими та закріплення їх в процесі навчально-ігрової діяльності. Саме в грі діти навчаються співпрацювати, позитивно взаємодіяти, враховуючи інтереси один одного, не порушуючи прав однолітків. Гра виховує доброзичливе ставлення дітей один до одного, допомагає осмислити способи організації колективної діяльності. Завдяки грі діти навчаються дружності,

товариськості, а також набувають навичок співчувати, співпереживати, вболівати за своїх друзів.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти / наук. кер. Богуш А.М. Київ, 2021. 55 с.
2. Виховання дружби у дітей дошкільного віку. URL:https://otherreferats.allbest.ru/pedagogics/00228260_1.html/
3. Савченко М. Вплив ігрової діяльності на виховання самостійності в дітей дошкільного віку. URL: http://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2011/4_2011/26.pdf
4. Дика Г. Музичні пластичні та рухові форми як складова роботи з дітьми дошкільного та шкільного віку. URL: http://drohobych.net/youngsc/AQGS/2014_8/Art/91-95.pdf
5. Лобач О. Музично-дидактичні ігри в школі. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/3429/1/Lobach16.pdf>
6. Поніманська Т. Дошкільна педагогіка: нав. посіб. Київ: Академвидав, 2004. 455 с.
7. Сембрат А.Л. Проблема морального виховання особистості у філософській та психолого-педагогічній літературі. URL: <http://www.sportpedagogy.org.ua>
8. Верховинець В. Весняночка. Ігри з піснями для дітей дошкільного віку та молодших школярів. URL: <https://kutsenko.udpu.edu.ua/wpcontent/Книги/Книги%20на%20сайт/В.Верховинець%20ВЕСНЯНОЧКА.pdf>

Гордієнко Ірина

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – асистент Богдан І.О.*

ГРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ДОШКІЛЬНИКІВ ПРО ПРОФЕСІЇ

Найважливішим засобом розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку є гра. Під час ігрової діяльності діти відображають працю дорослих, тому ігри є невід'ємним засобом формування уявлень дошкільників про професії. Найбільш важливими в цьому аспекті є сюжетно-рольові та дидактичні ігри. За допомогою сюжетно-рольових ігор можна ознайомити дітей з елементами праці дорослих і донести до них особливості тих чи інших професій. Зміст дидактичних ігор пов'язаний з навколишньою дійсністю і працею дорослих [4, с. 13].

Один із основних видів гри, де діти ознайомлюються з працею дорослих, становить сюжетно-рольова гра, особливості якої розглянемо більш детально. Зазначимо, що ігрова діяльність слугує в першу чергу збагаченню емоційної

сфери дітей, дозволяє реалізувати найрізноманітніші прагнення і бажання, створює сприятливий фон для розвитку уявлень та проявів емпатії. Беручи на себе ролі в сюжетно рольовій грі, відтворюючи вчинки дорослих, дитина переймається їх почуттями, співпереживає, починає орієнтуватися в стосунках між людьми, тобто розвивається її емоційна сфера. Це в свою чергу забезпечує можливість формування етичних норм, людяності.

У працях Д. Б. Ельконіна знаходимо таку характеристику сюжетно-рольової гри:

- констатуючий момент гри – взяття на себе ролі;
- зміст гри – відтворення дитиною соціальних відносин між людьми;
- сенс гри з віком змінюється: молодші дошкільники бачать його в діях зображуваної особи, середні – у відносинах такої особи до інших, старші – в типових відносинах до особи, роль якої вони зображують;
- за кожною роллю ховаються відомі правила дій;
- умовою взяття на себе ролі є виділення для дошкільника певних реальних відносин (спочатку відносин близького дорослого до дитини, потім дорослих один до одного, потім – відносин дитини до дорослого) 1, с. 38].

Загалом, аналіз теорії гри Д. Б. Ельконіна дозволяє стверджувати, що саме від сюжету та змісту гри залежить розвиток уявлень дитини про професії в ігровій діяльності: якщо сюжет стосується трудових дій, то дитина в подальшому буде реалізовувати апробовані у грі дії у реальному житті.

Розглянемо більш детально вимоги до реалізації сюжету та змісту гри.

Кожній творчій грі властива уявна ситуація, яка вміщує сюжет та зміст гри. У праці «Психологія гри» Д. Б. Ельконін визначає сюжет гри як сферу дійсності, яка відтворюється дітьми в грі (лікарня, сім'я, магазин тощо). Зміст гри – це те, що відтворюється дитиною в якості головного у людських взаємовідносинах. Зміст ігор з віком змінюється: якщо молодші дошкільники відображають лише зовнішню сторону поведінки людини (її предметні дії), то у старших дошкільників змістом гри є відображення взаємовідносин та виявлення ставлень до інших людей. Природно, що сюжет і перш за все зміст

дитячих ігор залежать від соціальних умов життя дитини, від характеру відносин людей, які її оточують [1, с. 42–44].

У цьому зв'язку К. Д. Ушинський ще у 19 ст. зауважував: «Оточуюча дійсність має найсильніший вплив на гру дитини: вона дає матеріал набагато різноманітніший і більш реальний ніж той, який пропонується іграшковою крамницею. Придивіться і прислухайтеся, як поводяться дівчатка зі своїми ляльками, хлопчики зі своїми солдатиками і конячками, і ви побачите у фантазіях дитини віддзеркалення оточуючого їх життя» [10, с. 73].

К. Д. Ушинський застерігає, що не варто сподіватися, що асоціації уявлень, які обігруються дитиною, зникнуть безслідно з періодом гри, велика вірогідність того, що «з часом зав'яжуться ланцюжки цих асоціацій, які в подальшому визначають характер і спрямованість поведінки людини». Виходячи з цього основним завданням дорослого є забезпечення вражень, соціального досвіду, які в подальшому буде обігрувати дитина [10, с. 76].

Аналіз досліджень психологів і педагогів дозволяє виділити послідовність ознайомлення дітей середнього дошкільного віку з працею дорослих:

- 1) накопичення фактів про процес праці, перетворення предмета праці, результати праці, створення уявлення про її значущість;
- 2) формування уявлень про людину праці, її ставлення до праці;
- 3) формування уявлень про колективний характер трудової діяльності.

Дотримання такої послідовності ознайомлення дітей середнього дошкільного віку з працею дорослих сприятиме підвищенню інтересу дітей до різних сторін професії і закріпленню цих знань під час рольової ігрової діяльності дошкільників. При необхідності дорослі регулюють зміну ролей, що сприяє розширенню обсягу інформації, яка засвоюється в процесі гри. Вихователю необхідно створити такі умови для ознайомлення з працею дорослих, щоб цей процес став для дітей захоплюючою діяльністю. У створення умов входить збагачення дітей знаннями про реалії навколишнього світу про предмети, явища та події пов'язані з трудовою діяльністю. Для

організації роботи в групах оформляються спеціальні центри з ознайомлення з працею у які входять модулі з сюжетно-рольовими, дидактичними іграми, наочним матеріалом [3, с. 192].

Варто зазначити, що сучасна педагогічна наука та практика дошкільної освіти розглядають ігри як ефективний спосіб збагачення знань дошкільників, розширення їх кругозору, освоєння нової професійної лексики, що характеризує світ професій. Найефективніше ці завдання вирішуються засобами дидактичних ігор.

Д. Б. Ельконін наголошував, що дидактичні ігри відносяться до «рубіжних ігор», являючи собою перехідну форму до тієї неігрової діяльності, яку вони готують. Ці ігри сприяють розвитку пізнавальної діяльності, інтелектуальних операцій, що є основою навчання [1].

Дидактична гра сприяє розвитку пам'яті, мислення, уяви дошкільників, задоволенню їх потреби у спілкуванні, формуванню умінь і навичок, які дозволяють орієнтуватися у різноманітті затребуваних професій і таким чином забезпечувати включеність у процес раннього ознайомлення з професійною діяльністю дорослих.

Варто зазначити, що дидактична гра володіє значним виховним і розвивальним потенціалом: дозволяє підвищити активність та зацікавленість дошкільників у процесі пізнання нового; сприяє розширенню та систематизації уявлень про працю дорослих, матеріальних та нематеріальних результатах праці, її особистісної та суспільної цінності. У процесі дидактичної гри у дітей формуються початкові уявлення про працю як економічну категорію, вони отримують нову інформацію про різноманітні види техніки, технології, які полегшують виконання людиною трудових функцій [9]. Тому, дидактичні ігри доцільно створювати для різних освітніх цілей, під значущі завдання в ігровій формі:

- формування базових уявлень, засвоєння нових знань;
- розвиток уваги, зосередженості, вміння осмислювати правила, послідовність дій, долати труднощі;

- навчання раціональним способам розумової та практичної діяльності;
- розвиток вміння гратися разом, регулювати свою поведінку, бути товариським, справедливим і чесним, поступливим та вимогливим [2, с. 119].

Попередня підготовка дітей до дидактичних ігор, які розвивають уявлення про професії, здійснюється у різних видах діяльності та спілкування дітей, і в дидактичній грі відтворюється уява певного виду професійної діяльності людини. На думку В. С. Власенко, цей процес, умовно можна уявити, як комплекс, який складається з наступних компонентів:

- отримання відомостей про професії від батьків, вихователів дошкільного закладу, від однолітків та інших дітей;
- зі своїх власних спостережень за батьками, родичами, іншими дорослими;
- надбання додаткових навичок, що не стосуються безпосередньо теми гри, але які в ній можуть бути використані (виготовлення іграшок, ліплення, малювання, вміння робити аплікації тощо).

Спостереження науковців дають підставу підсумувати, що у процесі гри спрямованої на формування уявлень про професії у дітей середнього дошкільного віку простежується досить чітка організація ігрового простору, різноманітнішими стають їх дії, які створюють уявлення про конкретні професії, сприяють формуванню їх перших професійних вподобань. Ігри дітей 4-5 років «вже припускають відтворення цілісного образу, а не якоїсь окремої ознаки». Беручи участь у спеціально створених педагогом іграх, дитина відчувається активним суб'єктом процесу пізнання в ігровому просторі, і, будучи підготовленою через свої вікові та психологічні особливості, з урахуванням властивостей темпераменту та характеру, вона може сформулювати первинне уявлення про найбільш підходящу для свого майбутнього професію.

Отже, особливістю гри є те, що вона відображає працю дорослих і є невід'ємним засобом формування уявлень дошкільників про професії. Найбільш важливими в цьому аспекті є сюжетно-рольові та дидактичні ігри. За допомогою сюжетно-рольових ігор можна ознайомити дітей з елементами праці

дорослих і донести до них особливості тих чи інших професій. Від сюжету та змісту гри залежить розвиток її уявлень про професії: якщо сюжет стосується трудових дій, то дитина в подальшому буде реалізовувати апробовані у грі дії у реальному житті. В процесі дидактичних ігор уточнюються і розширюються знання, отримані про працю та професії на прогулянках, екскурсіях, у самостійній діяльності дітей, закріплюються окремі предметні дії. В дидактичній грі відтворюється уява певного виду професійної діяльності людини.

Використання ігор з метою формування уявлень про професії сприятиме тому, що дітям середнього дошкільного віку будуть доступні не лише фрагментарні уявлення, а й певна система знань про професії, які можна продуктивно розвивати в процесі ігор спрямованих на ознайомлення з професіями та працею дорослих.

Список використаних джерел

1. Дошкільна педагогічна психологія / за ред. Д. Ф. Ніколенка. Київ: Освіта, 2019. 418 с.
2. Логінова В. І., Мішаріна Л. А. Формування уявлень про працю дорослих. Дошкільне виховання. 2018. №10. С. 14 – 16.
3. Машовець М. А., Власенко В. Формування у дітей старшого дошкільного віку уявлень про професії дорослих засобами художньої літератури: URL: <https://www.psyh.kiev.ua/>
4. Ознайомлення дітей дошкільного віку з працею дорослих / укладач: Н. М. Приймак. 2017. 78 с.
5. Пісоцька Л. М. Знання старших дошкільників про працю людей як відображення процесу ознайомлення з професіями в дошкільній освіті: URL: <https://google.su/Bb8hhVq>
6. Полевікова О. Б., Швець Т. А. Світ сучасних професій. Харків: Основа, 2020. 126 с.
7. Прохоренко А. О., Коновальчук І. М. Роль педагога у трудовому вихованні дітей молодшого шкільного віку. *Майстерність комунікації у мистецькій і професійній освіті*. 2020. С. 191–194.
8. Сергієнко Л. П. Технологія дидактичної гри. URL: <http://ua-referat.com.ua>.
9. Товкач І. Є. Хочу бути мамою, хочу бути татом: навч.-метод. посібник. Київ: Слово, 2019. 368 с.
10. Ушинський К. Д. Виховання людини. Обране / уклад., вступ. стаття С.Ф. Єгоров. Litres, 2021. 256 с.

Гордійчук Марія

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Семенова Н. І.*

СЮЖЕТНО-РОЛЬОВІ ІГРИ В ОСВІТНЬО-ВИХОВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДО

Сюжетно-рольова гра – провідна діяльність дошкільників, яка задовольняє вікові потреби дітей та допомагає оволодіти знаннями і вміннями. У грі починається моральний та розумовий розвиток дитини, а головне – становлення особистості [3].

У результаті багатьох досліджень науковці дійшли висновку, що сюжетно-рольова гра – це основний вид дитячої гри, що забезпечує соціалізацію дітей дошкільного віку. Проблему використання сюжетно-рольових ігор у процесі соціально-інтелектуального розвитку дітей дошкільного віку досліджували Н. Гавриш, Н. Короткова, С. Ладивір та інші.

Зокрема, у роботах С. Ладивір охарактеризована сюжетно-рольова гра старших дошкільників як здатність створювати сюжет для індивідуальної гри з опорою на наявний досвід; уміння взяти на себе роль та розгорнути сюжет спільної гри; здатність створити ігрову ситуацію для реалізації свого задуму.

Н. Короткова зосередила увагу на вивченні способів взаємодії дітей у сюжетно-рольовій грі, що забезпечує спільну побудову сюжету. На її думку, самостійна спільна сюжетно рольова гра в старшому дошкільному віці сприяє розвитку суспільних якостей особистості, що є дуже важливим для взаємодії з оточуючими.

Н. Гавриш та А. Іванова досліджують гру як стратегічний, складний, багатоплановий вид діяльності, яка передбачає не тільки усвідомлення ігрового задуму, сюжетної лінії, а й певну послідовність спрямованих сукупних дій усіх учасників гри. За словами педагогів, стратегічна гра уможлиблює наявно спостерігати за процесом збагачення соціального досвіду дітей та їх інтелектуального розвитку. Це характеризує сюжетно-рольову гру як засіб виявлення життєвого досвіду дитини та вміння чи невміння використовувати його в повсякденному житті.

Проаналізувавши дослідження вчених, які присвячували свої праці вказаній проблемі, обґрунтуємо вибір сюжетно-рольової гри як ефективний засіб інтелектуального розвитку дітей старшого дошкільного віку в умовах сучасного дошкільного навчального закладу, кількома чинниками:

- по-перше, гра є провідним видом діяльності в дошкільному дитинстві;
- по-друге, гра є способом включення дитини в соціальні відносини;
- по-третє, гра є ефективним розвиваючим середовищем [1].

Дійсність, у якій живе дитина, можна умовно поділити на сферу природних і створених руками людини предметів (речей) і на сферу діяльності людей і стосунків, у які вони вступають під час різних видів діяльності. Для дітей дошкільного віку надзвичайно привабливою є навколишня дійсність, особливо світ дорослих. У них з'являється потреба діяти так, як дорослі, робити все самотужки. Однак вони не можуть включитися в «дорослу життєву ситуацію», оскільки їм бракує відповідних знань, умінь, навичок. Суперечності між прагненням усе зробити самотужки і реальними можливостями спонукають дитину реалізовувати свої інтереси в сюжетно-рольовій грі.

Сюжетно-рольова гра розглядають як образну гру за певним задумом дітей, який розкривається через відповідні події (сюжет, фабула) і розігрування ролей.

Такі ігри пов'язані зі сферою людської діяльності й людських стосунків, оскільки своїм змістом вони відтворюють саме цей аспект дійсності. Вдаючись до них, діти намагаються по-своєму відтворити дії, взаємини дорослих, створюючи спеціальні ігрові ситуації.

Сюжетно-рольова гра є динамічним феноменом, її розвиток виявляється насамперед у виникненні нових сюжетів – утілених у певних подіях образних відтворень задумів. В іграх дітей дошкільного віку вони надзвичайно різноманітні й відображають конкретні (соціально-історичні, географічні, побутові тощо) умови їхнього життя.

Деякі сюжети цікаві як молодшим, так і старшим дошкільникам (наприклад, ігри на побутові теми). Проте в їх розвитку спостерігається певна

тенденція: спершу виникають ігри з побутовими сюжетами, потім – ігри на теми праці і нарешті – ігри суспільної тематики. Різноманітність сюжетів залежить від масштабу і глибини пізнання дітьми навколишнього світу.

Протягом дошкільного віку сюжети ігор не тільки урізноманітнюються, а й стають тривалішими. Якщо молодші дошкільники розігрують один і той самий сюжет протягом 10-15 хв., то діти середнього дошкільного віку розігрують його 40-50 хв., а старші дошкільники – кілька годин і навіть днів. Це означає, що діти старшого дошкільного віку збагачують гру новим змістом, надають їй іншого спрямування завдяки поглибленню й розширенню знань, розвитку мислення, уяви [2].

У реалізації своїх ігрових задумів дошкільники використовують слово, власні дії, предмети-замінники. Розвиток дитячої уяви безпосередньо пов'язаний з мовленням. Діти які мають мовленнєві проблеми, відстають і в розвитку уяви. У грі вони активізують, розвивають свої мовленнєві можливості, а завдяки різноманітним виражальним мовним засобам їхня гра стає змістовнішою, яскравішою. Якщо спершу дошкільники послуговуються словом на позначення дій (з метою їх осмислення), то пізніше словом замінюють дію, виражаючи свої думки і почуття.

Особливо велика роль належить слову в режисерських іграх, оскільки дитина в них організовує гру як режисер, регулюючи стосунки дійових осіб. Носіями ролей у таких іграх є іграшки (ляльки, тварини), інші предмети, від імені яких вона діє, говорить. Це вимагає від неї уміння регулювати свою поведінку, обмірковувати дії і слова, стримувати свої рухи.

Для здійснення задуму дитині необхідні іграшки, різні предмети, що допомагають їй діяти відповідно до своєї ролі. Якщо поблизу немає потрібних іграшок, вона замінює один предмет іншим. Здатність використовувати у грі предмети-замінники, наділяти їх уявленими ознаками є однією з характерних особливостей дитячої творчості. Завдяки заміні предметів відбувається зміна у структурі зв'язків між ними, між дією і словом, у дошкільника формується здатність відокремлювати конкретну річ від способу її використання, предмет

від його назви. Однак у грі заміненіми і перейменованими можуть бути лише ті предмети, які передбачають ігрову дію, відповідний жест. З віком діти самостійно виготовляють іграшки, стараючись, щоб вони були максимально подібними на реальні предмети. Важливою при цьому є допомога дорослих.

Як наголошував Д. Ельконін, структуру сюжетно-рольової гри утворюють такі компоненти:

- ролі, які перебирають на себе діти в процесі гри;
- ігрові дії, за допомогою яких діти реалізують обрані ролі;
- ігрове використання предметів, за якого реальні предмети замінюють ігровими;
- реальні стосунки між дітьми, які виявляються в різноманітних репліках, зауваженнях, за допомогою яких регулюється розвиток гри [4].

Саме сюжетно-рольова гра має найбільший потенціал для творчого та особистісного розвитку дитини, в ній діти засвоюють правила комунікативної поведінки, спрямованої на партнерів у спільній діяльності; вчаться взаємодіяти з однолітками, розв'язувати комунікативні завдання. Саме в сюжетно-рольовій грі проявляються та розвиваються новоутворення дошкільного дитинства: психічні процеси, здатність до самостійної діяльності, елементи довільної поведінки, вміння підпорядковувати свої бажання логіці сюжету та правилам гри, засвоєння норм суспільної поведінки та опанування правил партнерської взаємодії.

В сюжетно-рольовій грі створюється зона найближчого розвитку, відбувається опанування соціального простору через спілкування з дорослими та однолітками.

Все це допомагає дитині навчатися самостійно планувати, виконувати та контролювати власну діяльність. Тож основними властивостями сюжетно-рольових ігор дошкільнят є самостійність, творчість, колективність.

Сюжетно-рольова гра є синтетичним видом діяльності, що інтегрує у собі різні складові особистісного розвитку дитини.

Гра як засіб навчання і виховання дітей, повинна нести їм радість. Значення гри у розвитку особистості значною мірою залежить від професіоналізму педагога, володіння ним методикою організації та керівництва дитячою грою. Щоб краще пізнати світ, треба навчити дітей грати.

Насамперед, вихователям треба уважно ставитися до навколишнього світу, який необхідно відкрити дитині згідно програмових вимог розвитку гри дітей кожної вікової групи.

Список використаних джерел

1. Богуш А., Варяниця Л., Гавриш Н. Діти і соціум: особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Луганськ: Альма-матер. 2006. 808 с.
2. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: навч. посіб. К.: Академвидав, 2006. 456 с.
3. Сюжетно-рольова гра в ЗДО: метод. рекомендації щодо організації сюжетно – рольових ігор. URL: <https://vseosvita.ua/library/suzetno-rolova-gra-v-zdo-metodicni-rekomendacii-sodo-organizacii-suzetno-rolovih-igor-407429.html/>
4. Сюжетно-рольові ігри в ЗДО. URL: <https://vseosvita.ua/library/suzetno-rolovi-igri-v-zdo-292321.html/>
5. Сюжетно-рольова гра як оптимальна провідна діяльність. URL: http://shostka-dnz10.edukit.sumy.ua/metodichnij_forum/konsuljtacii_dlya_pedagogiv/syuzhetno-roljova_gra_yak_optimaljna_providna_diyaljnistj/

Граудс Ірина

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Семенова Н.І.*

ПІЗНАВАЛЬНА ЕКСКУРСІЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сучасні тенденції розвитку освіти в Україні полягають в оновленні змісту всіх ланок цього процесу. Виникла низка нових вимог і до організації дошкільної освіти: залучення широкого кола дітей, поєднання виховних і навчальних завдань, оновлення змісту, методів, форм роботи в закладі дошкільної освіти. Цьому сприяє створення відповідної законодавчої бази: законів про освітню діяльність, державних стандартів, програм виховання та навчання. Зокрема, Освітня програма для дітей від 2 до 7 років «Дитина» прямо зазначає, що провідним освітнім завданням в ЗДО є забезпечення гармонійного розвитку дитини, забезпечення всіх умов для її фізичного, психічного здоров'я,

інтелектуального зростання та соціальної адаптації для подальшого успішного життя [2].

Дослідження останніх років доводять, що головна проблема дошкільної освіти – втрата живого сприйняття, позитивного настрою на процес пізнання. Збільшується кількість дошкільників, які не бажають йти в школу, мають низьку мотивацію до навчання загалом і до шкільного життя зокрема. Становлення нової системи освіти потребує інноваційних технологій, що спрямовані не лише на активізацію пізнавальних інтересів дітей дошкільного віку, а на розвиток їхніх творчих здібностей і комунікативних умінь. Відома українська дослідниця А. Богуш зазначає, що поступовість становлення навчання у дошкільному віці зумовлюється загальним розвитком особистості дитини та розвитком та ускладненням інших видів діяльності. Так, починаючи з раннього віку, набуття пізнавального досвіду відбувається шляхом експериментування, співставлення, порівняння, співвіднесення елементів спостережень, намагання їх інтерпретувати. Поступово розвиток мовленнєвої діяльності не лише збагачує процес спілкування, а дає дитині можливість вербалізувати власні пізнавальні дії, що дозволяє діяти цілеспрямовано і організовано [1, с.37]. Крім того, запитання, які виникають у процесі виконання завдань, дозволяють судити про наявність у дитини допитливості (О. Дусавицький, О. Ліннік, В. Лозова та інші). Розвиток інтелектуальних механізмів сприяє формуванню уявлень про зв'язки між предметами і явищами та надає пізнавальній діяльності дитини цілеспрямованості. До кінця дошкільного дитинства відбувається формування якісно нового мислення, що передусім пов'язане з освоєнням розумових операцій, умінням заздалегідь планувати свої дії. Здатність розмірковування сприяє встановленню причинно-наслідкових зв'язків, визначенню послідовності виконання операцій.

Значно зростають вимоги до розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку. Зараз тривають пошуки оптимальних форм роботи, які б розвивали мовлення системно, послідовно, а найголовніше, природно, без примусу. Усе це спонукає використовувати розвивальний потенціал таких

відомих видів роботи як гра, прогулянка, екскурсія. Особливі можливості має пізнавальна екскурсія, яка спрямована на пізнання нового, узагальнення, синтез та аналіз різних явищ. Так, екскурсії-огляди, розглядання предметів і бесіди про них, екскурсії за межі ДНЗ передбачені методиками ознайомлення дітей з довкіллям. Так, наприклад, на четвертому році життя діти повинні орієнтуватися у приміщенні своєї групи, знати розташування усіх кімнат, їх назву, призначення, орієнтуватися на ділянці дошкільного закладу. Знати те, що знаходиться на ділянці групи (майданчик для ігор, квіткові клумби, дерева, доріжки, парки, грядки, обладнання та його призначення, місце збереження іграшок). Знати, де знаходяться іграшки, книжки, посуд, їх призначення. Розрізняти за формою, призначенням і назвою схожі предмети: тарілка глибока і мілка, ложка столова і чайна, чашка, склянка[1, с. 159].

Про необхідність ознайомлення дитини з навколишнім світом та розвитку її мовлення в цьому процесі говорили К. Ушинський, С. Русова, В. Сухомлинський. Питаннями розвитку зв'язного мовлення в процесі різного виду екскурсій займалася Є. Тихеева. вона рекомендувала два способи використання довкілля: наближення середовища до дітей і дітей до явищ довкілля, шляхом екскурсій та екскурсій-оглядів .

Однак, опитування вихователів доводить, що усвідомлюючи необхідність постійної організації екскурсій, визнаючи їх виховний і розвивальний потенціал, сьогодні мало приділяють уваги такому виду роботи. 85% опитаних говорять, що майже припинилися екскурсії на виробничі об'єкти, складно організувати екскурсії у великі заклади культури (музеї, виставки, театри). Проте, ЗДО намагаються реалізувати потенційні можливості екскурсій, організовуючи роботу на місці, запрошуючи до себе театральні колективи. 64% респондентів визнають, що екскурсійна робота проводиться епізодично, не до кінця використано всі можливі елементи такої роботи. Наприклад, у дитсадках часто влаштовуються театральні вистави, але дітей не знайомлять зі світом лаштунків. Не показують організацію роботи актора, специфіку роботи з

ляльками, декораціями, відповідно не вводять в активний мовленнєвий склад слів: дія, вистава, антракт, афіша, герой (у значенні дійова особа) тощо.

Грунтовний аналіз науково-педагогічної літератури, передового досвіду вихователів-практиків, емпіричних досліджень дозволив нам дійти таких висновків:

Мовленнєвий розвиток дитини є одним з основних чинників становлення особистості в дошкільному віці, розвивається у процесі придбання життєвого досвіду шляхом вправ і тренувань. Завдання розвитку зв'язного мовлення посідають центральне місце в загальній системі роботи з розвитку мовлення в дошкільному освітньому закладі. Навчання зв'язному мовленню одночасно є і метою, і засобом практичного опанування мовою. Воно має надзвичайне значення для розвитку інтелекту та самосвідомості дитини, позитивно впливає на формування її важливих особистісних якостей таких, як комунікабельність, доброзичливість, ініціативність, креативність, компетентність. За допомогою добре розвиненого мовлення дитина навчається чітко та ясно мислити, легко встановлює контакт із оточуючими, ініціює власні ідеї, бере участь у різних видах дитячої творчості.

Експерсії (від латинського *excursion* – подорож) – форма освітньо-виховної роботи з дітьми, яка передбачає організований вихід за межі навчального закладу для спостереження явищ, які вивчаються у природних, натуральних умовах (природа, завод, колгосп, пам'ятні місця та інші) або колекцій в спеціально обладнаних сховищах (музей, виставка). Здійснений на підставі вивчення педагогічної літератури аналіз сутності та використання пізнавальних експерсій дозволив показати вагоме місце і важливу роль експерсій у розвитку мовлення дошкільнят.

У дослідженні нами узагальнено досвід використання пізнавальних експерсій у практиці дошкільного закладу освіти. Зокрема, детально розкриті види експерсій, практично проілюстровані деякі пізнавальні експерсії, обґрунтована доцільність використання пізнавальних експерсій як засобу розвитку мовлення дітей дошкільного віку.

У ході експериментальної роботи з'ясовано, що якщо систематично проводити різні види екскурсій у дошкільному закладі, ретельно добираючи завдання, предмети спостереження на екскурсії, то вони сприяють розвитку мовлення дітей дошкільного віку. Нами було розроблено комплекс пізнавальних екскурсій, спрямований на розвиток мовлення дітей дошкільного віку. До кожної екскурсії було дібрано відповідні мовленнєві завдання. Аналіз результатів дослідження показав кількісний і якісний перерозподіл дітей за рівнями: високий рівень – було 13% – стало 14%; середній рівень – було 67% – стало 70%; низький рівень – було 20% – стало 16%.

Нами розроблена проектна технологія «Міні-музей». Групу дошкільників важко повести у великий музей, тому ми пропонуємо організувати музей у групі дитсадка та постійно змінювати його експозиції. Виставки на тему «Вивчаємо Україну» передбачали ознайомлення дітей з умовами життя українців (XIX – XX ст.), вивчався інтер'єр сільської хати, предметів побуту, національний одяг, декоративно-прикладне мистецтво тощо. Крім підготовки виставки, що передбачає глибоке вивчення її змісту, діти залучаються до словесної творчості, поповнюють активний словник, вправляються у складанні невеличких оповідань, оскільки самі виступають у ролі екскурсоводів. Брати участь у такому проекті можуть усі діти, навіть ті, які мають особливі потреби.

Виконане нами дослідження не вичерпує всіх аспектів дослідженої проблеми. Подальше її вивчення може бути спрямоване на розробку змісту та пошук різних форм діяльності вихователя в процесі проведення екскурсій з метою розвитку мовлення дошкільників.

Список використаних джерел

1. Богуш А., Гавриш Н. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі. Підручник для ВНЗ. К.: Видавничий Дім «Слово», 2008. 408 с.
2. Дитина: Освітня програма для дітей від 2 до 7 років / наук. кер. проекту Огнев'юк В.О.; авт. кол. Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, Н. І. Богданець-Білокаленко [та ін.]; наук. ред.: Г. В. Беленька, М. А. Машовець ; Мін. осв. і науки Укр.; Київ. ун-т ім. Грінченка. К.: Київ. ун-т ім. Грінченка, 2020. 440 с.

Григор'єва Наталія

аспірантка Бердянського державного педагогічного університету

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Улюкаєва І. Г.

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО ДИТИНСТВА ТА ЇХ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ДИТИНИ

Процес реформування дошкільної освіти в Україні набирає обертів: поява оновленого Базового компоненту, нових освітніх програм, відхід від традиційної системи організації роботи в закладі дошкільної освіти, активне залучення батьків або осіб, які їх замінюють, до освітнього процесу. Але не менш важливим здається звернення погляду на особистість дитини, зокрема особливості сучасного дитинства. На нашу думку це є не менш значущим аспектом, який вносить свої корективи, впливаючи на розвиток малюка.

Проблеми дитинства розглядалися з філософських, соціологічних, психологічних, культурологічних, педагогічних позицій такими вченими, як А. Богуш, Н. Гавриш, О. Кононко, С. Максименко, Т. Піроженко, Т. Поніманська. Незважаючи на багатоаспектність підходів (особливості взаємин дітей і дорослих, розкриття суті дитинства, проблема соціалізації та дитячої субкультури, негативний вплив інформаційного світу на дитину, вікові особливості психічного розвитку дітей, питання дитинства в контексті розвитку національної освіти і виховання) потребує вирішення і проблема особливостей сучасного дитинства, зокрема вплив деяких факторів на розвиток дитини.

Сьогодні малюк зростає в умовах зовсім іншого, специфічного середовища, ніж 100 років тому. Якщо порівняти пейзаж у міському парку та інтер'єр дитячої кімнати – різниця буде очевидною. Подібне відбувається стосовно слуху і формування мовлення. Сучасна дитина зростає в умовах високого рівня шуму. Це постійно працюючі побутові прилади, гучні звуки вулиці, що лунають з вікна, ввімкнені телевізори, гаджети. Джерелом розвитку мовлення дитини раннього віку є дорослі, які знаходяться поруч. Проте в реальному житті вона опиняється в ситуації обмеженого мовленнєвого

середовища. Велика проблема сучасної сім'ї полягає в тому, що завдяки наявності кількох кімнат, батьки і дитина потрапляють в певну ізоляцію, внаслідок чого дитина чує дуже мало мови, яка звернена саме до неї. Невиною є проблеми із затримкою розвитку мовлення, на які скаржаться батьки і спеціалісти.

Ще однією особливістю сучасного дитинства є те, що малюк зростає в ізоляції від реального світу. Адже головна задача дитини до трьох років – з'ясувати, як влаштований світ навкруги неї. Щоб зрозуміти, що таке колір, світло, довжина, тиск та інші фізичні й хімічні властивості, необхідно безпосередньо контактувати з реальними об'єктами, складаючи при цьому концепцію світу. Сучасні батьки створюють для дітей середовище, наповнюючи його іграшками, які не мають відношення до реальності, а ще гірше – замінюють його віртуальними іграми.

У дитини раннього віку є дві головні можливості навчитися жити в оточуючому світі – власний експеримент і спостереження та повторення за дорослим. Але сьогодні це практично неможливо через те, що батьки забороняють малюкам діяти самостійно, наприклад, налити воду в склянку, підмести підлогу, помити посуд тощо. Внаслідок цього блокуються природні механізми навчання, потреба до дослідження.

Існують і зовсім нові з історичної точки зору особливості оточуючого середовища для дитини:

- її оточують замало знайомих людей, натомість поруч перебуває велика кількість незнайомих;
- невідповідність біологічних ритмів реально існуючим часовим вимогам;
- принципово змінено ставлення до їжі, особливо до завдання нагодувати дитину;
- великий тиск батьків з метою якомога раніше почати розвивати дитину;

- кількість інформації, яка збільшується з кожним днем, сприяє виникненню невизначеності і підвищенню тривожності у батьків;
- розвиток технологій призводить до розриву між поколіннями, а також створення навкруги дитини специфічного середовища, в якому нічого не можна;
- найголовніша відмінність – неможливість передбачити, які знання і навички знадобляться дитині через 10 або 20 років.

Все це сприяє створенню абсолютно нових освітніх задач. Отже, батьки і педагоги повинні створити таке середовище, в якому природні біологічні можливості малюка зможуть максимально розвиватися. На наш погляд допоможе компенсувати перелічені особливості сучасного світу Монтесорі-середовище. Лише в ньому присутні такі аспекти, як:

- наявність об'єктів оточуючого світу;
- велика кількість таких об'єктів допомагає охопити широкий спектр фізичних, механічних, хімічних властивостей світу;
- можливість експериментувати з ними необмежену кількість часу, повторюючи дії стільки разів, скільки необхідно кожній дитині індивідуально для закріплення певної навички;
- всі матеріали, з якими працює дитина, – реальні, лише маленькі за розміром для зручності користування;
- все, що робить дорослий у повсякденному побутовому житті, доступне для повторення;
- надання малюку свободи вибору, пересування, дій, об'єктів, яка обмежується лише певними правилами,;
- можливість для дитини обирати діяльність та отримати навичку прийняття рішень, яка існує для сучасної дитини, судячи з усього, лише в Монтесорі-середовищі.

Таким чином, для успішного розвитку дитини необхідне середовище, в якому вона почуватиметься природно і зможе реалізувати власну програму розвитку. Таку можливість надасть впровадження Монтесорі-педагогіки, як в

закладі дошкільної освіти, так і вдома. Отже, подальшого вивчення потребує розробка освітньої програми для дошкільного закладу за методикою М. Монтесорі та методичних рекомендацій для батьків щодо створення розвивального середовища відповідно до принципів педагогіки Монтесорі вдома.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти України (нова редакція). URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/novij-bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-zabezpechit-pidvishennyayiyi-yakosti-ta-vidpovidnist-mizhnarodnim-standartam-sergij-shkarlet>
2. Дичківська І. М. Педагогіка М. Монтесорі: виклики сучасності: монографія. Рівне: Волин. береги, 2016. 384 с.
3. Дичківська І. М., Поніманська Т. І. М. Монтесорі: теорія і технологія: навч. посіб. Київ: Слово, 2009. 304 с.

Дубенчук Мар'яна

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Заремба Л.В.*

ДИДАКТИЧНА ГРА ТА ЇЇ РОЛЬ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ЗДО

Дидактична гра – це гра, спрямована на формування у дитини потреби в знаннях, активного інтересу до того, що може стати їх новим джерелом. Вона є одночасно і ігровим методом навчання дітей дошкільного віку, і формою навчання дітей, і самостійною ігровою діяльністю, та засобом всебічного виховання дитини. Також це одна із форм удосконалення пізнавальних умінь і навичок малюків. У дидактичній грі як формі навчання взаємодіють навчальна (пізнавальна) та ігрова (цікава) діяльність. Відповідно до цього вихователь одночасно навчає дітей і бере участь у їхній грі, а діти, граючись, навчаються.

У Базовому компоненті дошкільної освіти в освітній лінії «Гра дитини» передбачено «розвиток у дітей творчих здібностей, самостійності, ініціативності, організованості в ігровій діяльності та формування у них стійкого інтересу до пізнання довкілля і реалізації себе в ньому. Гра забезпечує задоволення ігрових уподобань кожної дитини, сприяє виникненню дружніх,

партнерських стосунків та ігрових об'єднань за інтересами, спонукає до обміну думками, оцінювання себе й інших, заохочує до імпровізації, висловлювання власних оцінно-етичних суджень» [1].

Ігрова діяльність не вичерпується сюжетно-рольовими іграми, хоч вони найхарактерніші для дошкільників. У їхній ігровій діяльності все більше часу займають театралізовані, будівельні, дидактичні ігри та ігри за правилами.

Серед дитячих ігор, які використовують у навчально-виховному процесі дошкільного виховного закладу важливе місце займають дидактичні ігри. Зміст поняття «дидактична гра» визначається як система впливів спрямована на формування у дитини пізнавальної активності. Вона сприяє розв'язанню завдань морального, естетичного, розумового, фізичного і трудового виховання. К.Д. Ушинський з приводу гри писав: «У ній формуються всі сторони душі людської, її розум, її серце і її воля, і якщо говорять, що ігри прорікають майбутню долю дитини, то це правдиво в подвійному розумінні: не тільки у грі виявляються здібності дитини і відносна сила її душі, але й сама гра має великий вплив на розвиток дитячих здібностей і нахилів, а одночасно і на її майбутню долю» [4].

З середини минулого століття дидактична гра почала успішно використовуватись в навчанні дітей у школі. В дослідженнях вітчизняних педагогів і психологів підкреслювалась багатоплановий зв'язок і взаємовплив гри і навчання. В дидактичних іграх актуалізується інтелектуальний досвід, конкретизуються уявлення про сенсорні еталони, удосконалюються розумові дії, накопичуються позитивні емоції, які підвищують пізнавальні інтереси дошкільників. Дидактична гра займає значне місце в освітній роботі дитячого садка.

У практиці роботи дошкільних закладів представлено багатий досвід використання дидактичних ігор при формуванні у дітей елементарних математичних уявлень. Дидактичні ігри використовуються як для формування знань, так і для закріплення і для повідомлення нових знань.

У дослідженні А.К. Бондаренко, дидактична гра розглядається як багатопланове, складне педагогічне явище: вона є і ігровим методом навчання дітей дошкільного віку та засобом всебічного виховання особистості дитини. Дидактична гра дозволяє значно підвищити ефективність освітньо-виховного процесу, у тому числі в психологічному розвитку дітей [3].

Наукові інтереси педагога Д.В. Менджеріцької протягом багатьох років були зосереджені на дослідженні значення ігор для інтелектуального розвитку дітей, їх пізнавальної діяльності. Вона заперечувала проти вузького розуміння дидактичної гри, вважала її однією зі специфічних форм навчання дошкільнят, важливим засобом освітньо-виховної роботи [2].

Дидактична гра з її навчальним завданням, одягнена у ігрову, цікаву форму, привернула до себе увагу зарубіжних педагогів ще на зорі зародження теорії і практики навчання і виховання дітей дошкільного віку.

Е. Сеген, О. Декролі, М. Монтенсорі, Ф.Н. Блехер, А.К. Сорокіна і багато інших широко використовували дидактичні ігри і підкреслювали їх величезну роль у вихованні і навчанні дітей, особливо таких, які відчувають труднощі у навчанні.

Вони дивилися на дидактичну гру не як на розвагу або забаву, а бачили в ній велику працю дітей, що вимагає напруження всіх духовних і фізичних сил. Гру вони вважали найбільш точним показником прояву дитячих здібностей і можливостей, наголошували, що дидактична гра здійснює благодійний вплив на розвиток дітей.

Цінність дидактичних ігор полягає в тому, що в них перед дітьми ставляться дидактичні завдання, для розв'язання яких потрібна зосередженість, довільна увага, розумове зусилля, вміння осмислити правила, послідовність дій, перебороти труднощі. Ігри сприяють розвитку у дітей відчуттів і сприймання, формуванню уявлень, засвоєнню знань, дають змогу навчити дітей використовувати раціональні способи розв'язання певних розумових і практичних завдань. Як зазначала Є.І. Тихєєва, гра є основним змістом життя дитини, її працею і розвагою одночасно; вона дає її душі широку можливість

виявитися у всій багатогранності своїх рис і особливостей. Бо саме у грі формуються індивідуальні особливості кожної дитини, почуття колективізму, бажання допомогти [4].

Дидактичні ігри дошкільників створюють дорослі з навчальною метою, організовуючи навчання на основі ігрового і дидактичного завдання. У дидактичній грі дитина не лише отримує, а й узагальнює та закріплює знання, розвиває пізнавальні здібності, засвоює раціональні засоби і способи розумової діяльності.

Дидактична гра – система впливів, спрямованих на формування у дитини потреби у знаннях, активного інтересу до того, що може стати їх новим джерелом, удосконалення пізнавальних умінь і навичок [3].

Будь-яка дидактична гра має навчальну мету. Тому основним її компонентом є дидактичне завдання, сховане від дитини в ігровому завданні. Дошкільник не просто грається, а бере участь у процесі стихійного навчання. Своєрідність дидактичної гри полягає в раціональному поєднанні дидактичних та ігрових завдань. Переважання навчального завдання перетворює гру на вправу, ігрового – нейтралізує навчальне значення такої ігрової діяльності.

Навчання у формі дидактичної гри засноване на прагненні дитини входити в уявну ситуацію, діяти за її законами, тобто воно відповідає віковим особливостям дошкільника. Старші дошкільники починають усвідомлювати пізнавальне завдання ігор, надаючи їм певного змісту.

Настільно-друковані ігри, як різновид дидактичних, спрямовані на уточнення і систематизацію знань про довкілля, розвиток мислення і мисленнєвих операцій. Словесні ігри відіграють важливу роль у розвитку мовленнєвої діяльності дітей, сприяють формуванню слухових умінь, бажання повторювати звукосполучення і слова.

На відміну від інших ігор, дидактична гра має свою сталу структуру, куди входять елементи, які надають їй форми навчання і гри одночасно (дидактичні та ігрові завдання; ігровий задум; ігрові дії; правила; результат).

Керівництво дидактичними іграми потребує великої педагогічної майстерності і такту, бо розв'язуючи у грі і завдяки грі педагогічне завдання, вихователь не повинен «виймати душу з гри», а мусить зберегти особливості гри як діяльності цікавої і захоплюючої.

Як зазначав А.С. Макаренко, «...керувати дитячими іграми потрібно, так, щоб в них були робочі зусилля – фізичні і психічні, без яких гра не може мати серйозного виховного значення...» [4].

Отже, правильно організована дидактична гра є запорукою успішного навчання дітей у школі. Бо саме вона є своєрідним «містком» переходу ігрової діяльності у навчальну. І саме дидактична гра посилено розвиває дитину починаючи з двох років.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти України (нова редакція). URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/novij-bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-zabezpechit-pidvishennyayiyi-yakosti-ta-vidpovidnist-mizhnarodnim-standartam-sergij-shkarlet>
2. Значення дидактичних ігор для дошкільників. URL: https://vuzlit.com/430175/znachennya_didaktichnih_igor_doshkilnikiv
3. Дидактичні ігри у роботі з дошкільниками. URL: <http://ua.textreferat.com/referat-13055.html>
4. Дидактичні ігри. URL: <https://genezum.org/library/rol-dydaktychnyh-igor-u-navchanni-ta-vyhovanni-ditey-doshkilnogo-viku>

Євтушик Діана

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Мельник І. М.*

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ КРАЄЗНАВСТВА

Проблема патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку сьогодні одна з найголовніших. Патріотичне виховання – це спрямована на дітей та молодь комплексна системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, освітніх закладів, інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про

благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави [2].

Дитині необхідно усвідомити себе спочатку членом сім'ї, невідокремленою частиною своєї малої Батьківщини, потім громадянином України, і тільки тоді жителем планети Земля.

Одним з головних напрямів патріотичного виховання дітей дошкільного віку є краєзнавство – тобто вивчення історичних, географічних, культурних особливостей рідного краю [1, с. 3]. Науковці А. Богуш та Н. Гавриш краєзнавство у дошкільному закладі розглядають як організовану і керовану педагогом пізнавальну пошуково-дослідницьку, суспільно-корисну діяльність дітей, яка спрямована на комплексне вивчення рідного краю (культури, побуту, природи, та господарства).

Сьогодні в світлі подій, що відбуваються, важливого значення набуває праця С. Русової «Націоналізація дошкільного виховання». У ній висвітлено ідею про те, що «найголовніше – аби навчання дітей від самого початку було збудоване на тому рідному ґрунті, на якому зростає дитина, щоб воно було міцно зв'язане тими враженнями, що їх заклала в багату душу дитини рідна сім'я, рідна хата» [4, с. 11].

Патріотичне виховання дітей дошкільного віку на краєзнавчому матеріалі ґрунтується на таких засадах:

- формування власного відношення до подій, фактів та явищ у житті рідного краю, створення сприятливих умов для активного залучення дітей до соціальної дійсності;
- запровадження діяльнісного підходу задля залучення дітей до історії, культури, природи рідного міста. Тобто дитині надається можливість самостійно зробити вибір тієї діяльності, у якій вона хотіла би відобразити свої почуття, уявлення про побачене та почуте (творча гра, придумування оповідань, ліплення, виготовлення поробок, аплікація, малювання, участь у охороні природи, благоустрої території, і т. п.);

- залучення дітей до участі у громадських заходах та святах. Важливо, щоб діти мали можливість долучитися до атмосфери загальної радості та піднесеного настрою. Познайомитися із носіями соціокультурних традицій в народних ремеслах, танцях, піснях;

- створення предметно – розвивального середовища в групі дошкільного закладу, яке б сприяло патріотичному вихованню дошкільників на основі народної культури з опорою на краєзнавчий матеріал (фольклор, міні-музей народного побуту, предмети народного ужиткового мистецтва, музика тощо) [3].

Важливим напрямком роботи у процесі патріотичного виховання є формування у дітей уявлень про людей своєї країни, міста, села, вулиці тощо. Для цього слід розповідати дітям про відомих людей – письменників, композиторів, винахідників, учених, художників, мандрівників, лікарів. Ефективним в процесі патріотичного виховання є конкретний особистий досвід. Також дуже важливим напрямком є ознайомлення дітей з характерними особливостями українського народу (творчі здібності, умілість, доброзичливість, пісенність, гостинність, чутливість тощо).

Варто врахувати, що виховувати патріотичні почуття можна не лише під час занять, але й за допомогою різноманітних народних ігор, дидактичних ігор патріотичного змісту, музичних народних ігор, спортивних патріотичних ігор, різноманітних конкурсів, екскурсій.

Вагоме місце у ознайомленні з краєзнавством дітей старшого дошкільного віку займають дидактичні ігри. Дидактичні ігри у процесі знайомлення дошкільників з краєзнавством виконують три функції: формування знань у дитини про природу; діагностика наявних у дітей знань про природу; закріплення знань про природу [6, с. 12].

Головним джерелом знань про рідний край вважають об'єкти краєзнавства. Взагалі, метою краєзнавства є всебічне вивчення обмеженої території, в основі якого лежить пошук просторових і часових зв'язків між природними та соціокультурними об'єктами і процесами.

У процесі краєзнавчої діяльності діти старшого дошкільного віку поступово збагачують знання про свій родовід, дитячий садок, рідну природу, вулицю, мікрорайон, місто, у нерозривному зв'язку з вивченням народної спадщини, звичаїв рідного краю, історії та мови, – так виховується почуття гордості за свій народ, формується національний світогляд [5, с. 13].

Отже, одним з основних завдань кожного педагога повинно стати поступове введення дитини до розуміння того, що у кожного українця є своя маленька Батьківщина – місто, село, і разом з тим – велика Батьківщина – Україна, наша рідна земля, на якій ми народились, яка має свою історію, культуру, побут. І кожному з нас треба докладати зусиль для того, щоб наша Батьківщина була ще незалежною, могутнішою, ще багатшою.

Список використаних джерел

1. Ігнатенко П. Р., Поплужний В. Л., Косарева Н. І., Крицька Л. В. Виховання громадянина: Психолого-педагогічний і народознавчий аспекти: навч.-метод. посіб. Київ: Інститут змісту і методів навчання. 1997. 45 с.
2. Національно-патріотичне виховання в Україні.
URL:<https://uk.wikipedia.org/wiki/>
3. Патріотичне виховання дошкільників в ДНЗ «Ялинка»: метод. рекомендації.
URL:http://korzhiyalynka.edukit.kiev.ua/patriotichne_vihovannya_mi_diti_tvoi_ukraino/plan_zahodiv_po_patriotichnomu_vihovannyu_2014-2015_n_r/
4. Русова С. Теорія і практика дошкільного виховання. Прага: Укр. громад. вид. фонд, 1924. 130 с.
5. Тронько П. Історичне краєзнавство: крок у нове тисячоліття (досвід, проблеми, перспективи). К., 2000. 270 с.
6. Усова А. П. Роль игры в воспитании детей: сб. статей / под ред. А. В. Запорожца; М.: Просвещение, 1976. С. 32.

Заремба Людмила

кандидат педагогічних наук , доцент Волинського національного університету імені Лесі Українки

ОКРЕМІ КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВАЛЬДОРФСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ

Як зазначено у БКДО, в умовах глобалізаційних змін на часі модернізація змісту дошкільної освіти, гуманізація її цілей та принципів, переорієнтація на

розвиток особистості дитини як основний ресурс, що визначає поступальний рух суспільства [1].

В умовах сучасного розвитку дошкільної освіти в Україні актуальними виступають завдання розвитку творчого потенціалу дитини, що має свої особливості у дошкільному дитинстві, своєчасне підтримання досягнень індивідуальної своєрідності неповторного життєвого шляху дитини, забезпечення психолого-педагогічного супроводу розвитку дитини у дошкільні роки.

Як зазначає О. Мартіросян, сьогодні нагальною необхідністю для українського суспільства є вихід на нові рівні соціального розвитку підростаючого покоління, тому актуальним є вивчення, узагальнення та втілення зарубіжного досвіду для впровадження сучасних педагогічних ідей в українську освітньо-виховну систему. При цьому необхідно мати на увазі не копіювання зарубіжних зразків, а виважений, обґрунтований науковий підхід до вивчення зарубіжної педагогічної спадщини, що є запорукою її успішного застосування на вітчизняних теренах [2].

Зарубіжний досвід містить конструктивні ідеї гуманістично орієнтованої педагогіки. Серед різних педагогічних концепцій, пов'язаних з раннім розвитком дитини, окреме місце посідає Вальдорфська педагогіка, яка на відміну від інших, зорієнтованих на розвиток інтелекту чи фізичного розвитку, заснована на повазі до дитинства, без будь-якого тиску. І саме вальдорфська педагогіка, може стати тим напрямом зарубіжної педагогіки, який забезпечить ефективне становлення особистості в нових українських реаліях.

Головна мета вальдорфської педагогіки, засновником якої був німецький філософ, педагог, літературознавець і культуролог Рудольф Штайнер, полягає у наданні допомоги особистості у власному становленні та розкритті талантів у гармонії із закономірностями і тенденціями розвитку природи, людини та світу. Вчений звертав увагу на природу дитини, її фізіологічний і психічний розвиток. Як наслідок, при розробці нових методик, дидактик і предметів, які в подальшому лягли в основу вальдорфської педагогіки, Р. Штайнер спирався на

подвійний аспект навчального процесу – це передавання знань і супровід особистісного розвитку дитини [5].

Однією з важливих ідей вальдорфської педагогіки є те, що дитина у своєму розвитку повторює процес еволюції людського суспільства. Відповідно всі знання та вміння вона має отримати в чітко визначений час, коли її організм буде до цього підготовлений. І це має бути головна ідея, якою слід керуватися педагогам під час організації навчального процесу. Адже коли навчально-виховний процес будується відповідно до вікових особливостей, потенційних можливостей і перспектив розвитку дитини, складаються сприятливі умови для гармонійного розвитку й удосконалення розумових, емоційних і вольових якостей особистості.

Штайнер вважав, що умовою ефективності будь-яких економічних та соціальних реформ є школа нового типу. І сьогодні вальдорфські освітні заклади – це, перш за все, гуманні заклади, «заклади в інтересах дитини», де вона має право залишатися дитиною. Головна мета діяльності цих закладів полягає в активному розвитку природних здібностей дітей і зміцненні віри в свої сили і можливості.

На думку вальдорфських педагогів, розвиток дитини відбувається за природно передбаченою, генетично детермінованою програмою, передую навчанню та визначає його зміст. Вільний розвиток, що передбачає єдність духовного, душевного та фізичного розвитку дитини, є спонтанним процесом і потребує створення максимально сприятливих умов з метою виявлення природних задатків і здібностей дитини. Важливим чинником є визнання індивідуальності дитини, шанобливе ставлення до її духовно-душевного світу [4].

Свобода – це основа і засіб виховання без насильства духовного і тілесного, що означає бути вільним від примусу. Саме тому на першому місці в таких закладах стоїть завдання не отримання знань, а виховання. Це відрізняє вальдорфські заклади освіти від традиційних, які багато в чому нагадують установу, мета якої – подача інформації і контроль та оцінка результату

засвоюваності цієї інформації, що штовхає до конкуренції у досягненнях, селекції тощо.

Вальдорфська школа розпочинається з дитячого садка, у якому проходять перші сім років життя дитини. Важливим завданням дошкільного вальдорфського виховання є гармонійний розвиток дітей у співзвучності з навколишнім світом, що сприяє становленню впевненої в собі особистості. Робота вальдорфського дитячого садка спрямована на засвоєння основних життєвих ритмів: ритму дня, ритму тижня, ритму року, ритмічне поєднання ігор і занять протягом дня; різноманітних занять протягом тижня, їх внутрішню взаємодію з порами року, погодою, емоційною обстановкою й педагогічною ситуацією на конкретний момент у групі.

Знання та навички в цьому віковому періоді діти набувають шляхом наслідування, саме тому особливого значення набуває взаємодія з дорослими. Поряд з близькою людиною дитина відчуває себе впевненою та захищеною, що позитивно впливає на стан здоров'я, ставлення до світу та інших людей. В той же час вальдорфська педагогіка негативно ставиться до ранньої інтелектуалізації, заперечує необхідність починати навчання з раннього віку, оскільки це може бути шкідливим для здоров'я дитини.

Отже, Вальдорфська педагогіка – це педагогічна концепція, що ґрунтується на ідеях «вільного виховання» та «гуманістичної педагогіки». Її також визначають як систему самопізнання та саморозвитку індивідуальності на основі партнерства з педагогом, у єдності чуттєвого та надчуттєвого досвіду духу, душі і тіла.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (нова редакція) URL : <http://osvita.kr-admin.gov.ua>
2. Мартіросян О. Особливості організації навчально-виховного процесу у вальдорфській школі. URL: <https://eventir.vnu.edu.ua>
3. Павленко в.В. Ідеї Р. Штайнера у сучасній освітній системі України. URL: <https://eprints.zu.edu.ua>
4. Передрій О.Л. Вальдорфська педагогіка як цілісна система навчання, виховання та розвитку особистості. URL: <http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua>
5. Штайнер Р. Антропология и педагогика. НАИРИ, 2019. 144 с.

Здiховська Тетяна
кандидат фiлологiчних наук, доцент Волинського нацiонального
унiверситету iменi Лесi Українки

ФРАЗЕОЛОГІЗМ ЯК ЕЛЕМЕНТ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ ДЛЯ ДІТЕЙ

Художнім текстам властиві особливо широкий добір і характер використання мовних засобів, які підпорядковано основним естетичним, комунікативним, впливовим завданням цих текстів – образно, емоційно, оцінно відтворювати об'єктивну дійсність через художні образи за допомогою мови. Серед зображально-виражальних засобів таку функцію виконують фразеологічні одиниці [3, с. 10–11].

Здебільшого фразеологізми не лише називають предмети, дії, явища, але й одночасно оцінюють їх, виражають ставлення до них, експресивно характеризують. Можливості формування експресивних емоційно-оцінних конотацій у сфері фразеології набагато ширші, ніж у сфері лексики.

Посилення інтересу науковців до проблем лінгвістики тексту зумовлює необхідність розгляду питань, пов'язаних із функціями та текстотворчими можливостями фразеологічних одиниць у художніх творах. Стійкі звороти – активний образотворчий чинник авторської оповіді. Через них письменник передає ставлення до зображуваних подій, акцентує змістову та стильову позиції мовних засобів. За допомогою фразеологізмів краще розкрито читачеві внутрішній світ персонажів, настроїв, світогляд тощо. Стилiстичне використання фразеологічних одиниць – творчий процес. Аналізовані компоненти в художніх текстах – одне з невичерпних джерел посилення експресивності, поглиблення логізації викладу, тому вони набувають особливої естетичної значимості. Виразні семантико-стилiстичні ознаки фразеологізмів – їхня образність, картинність, жива внутрішня форма – відсвіжують мовлення, роблять його невимушеним, містким, дотепно-влучним, що й приваблює майстрів художнього слова. Фразеологічні одиниці в художніх творах виконують

найрізноманітніші стилістичні функції: оцінну, емоційно-експресивну, функцію створення сатири та гумору тощо [4, с. 250–251].

Зазначмо, що фразеологічна одиниця як компонент будь-якого тексту тісно пов'язана з контекстом твору. Саме в контексті та живому мовленні вона виявляє свій зміст повною мірою. Аналіз фразеологізму в ізоляції від контексту малоефективний, не забезпечує розкриття глибини значення, бо він здебільшого вступає у складні семантичні стосунки з певним контекстом і залежить від нього. Адже саме від змісту контексту, дещо рідше від окремого слова чи словосполучення, фразеологічна одиниця набуває належного їй звучання. Зміна структури та лексичного складу (трансформація) сприяє ще тіснішому зв'язкові її зі словами контексту, внаслідок цього фразеологізм творить із контекстом щодо змісту єдину цілість. Якщо слово в контексті може бути нейтральним, то цього аж ніяк не можна категорично сказати про фразеологічну одиницю. Наприклад, ідіоми в художньому творі завжди мають експресивний характер. Вивчаючи функціональні особливості фразеологізмів, ми неминуче звертаємося до аналізу структури контексту. До речі, у контексті ми не тільки засвоюємо значення або відтінки значень відомих фразеологізмів, але й збагачуємо свою пам'ять новими фразеологічними одиницями [1, с. 43–44].

Аналіз конкретних художніх текстів для дітей – необхідна умова дослідження функціональних і стилістичних властивостей фразеологічних одиниць у мові того чи того письменника. Адже в тексті стійкі сполуки функціонують не самочинно, а як його структурні компоненти.

Слід наголосити, що контекст – умова повноцінного функціонування фразеологізмів. Під контекстом варто розуміти відрізок тексту, необхідного для визначення семантики і стилістичного значення фразеологічної одиниці. Він сприяє якнайповнішому, найефективнішому вияву семантики традиційних фразеологізмів, творить умови для нової сполучуваності; у контексті якнайповніше виявлено такі ознаки фразеологічних одиниць, як експресивність та емоційна оцінність; він розкриває широке поле можливостей для різних

видів трансформацій, градації, виникнення системних зв'язків фразеологічних одиниць; контекст виступає способом фіксації некодифікованих фразеологізмів, характерних для загальнонаціональної мови, але поки що не зафіксованих лексикографічними джерелами; також контекст – сприятливий лінгвістичний ґрунт, семантичний фон для виникнення авторських виразів – потенційних фразеологічних одиниць, що в майбутньому можуть доповнити фразеологічні словники [2, с. 6–7]. Думка про взаємодію та взаємозалежність фразеологічних зворотів і контексту загальноновизнана.

Отже, досліджуючи фразеологізм як елемент художнього тексту для дітей, важливо враховувати його семантику, системні зв'язки, у які він вступає в тексті, а також стилістичні особливості в певному контексті.

Список використаних джерел

1. Медведєв Ф. П. Українська фразеологія. Чому ми так говоримо. Х. : Вища школа, 1977. 231 с.
2. Папіш В. А. Семантико-функціональна природа фразеологізмів у художній прозі закарпатоукраїнських письменників (40–90 рр. ХХ ст.) : автореф. дис... канд. філол. наук. Ужгород, 2004. 21 с.
3. Пономаренко А. Ю. Фразеологічні одиниці з демінутивним та аугментативним компонентом у сучасній українській мові : автореф. дис... канд. філол. наук. Київ, 2003. 20 с.
4. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологія сучасної української мови : навч. посіб. К. : Знання, 2007. 494 с.

Кирица Наталія

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Бартків О.С.*

ЗНАЧЕННЯ ТЕАТРАЛЬНО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СТАНОВЛЕННІ ОСОБИСТОСТІ ДОШКІЛЬНИКА

У Базовому компоненті дошкільної освіти зазначено, що метою діяльності дошкільного закладу є забезпечення гармонійного розвитку кожної дитини, створення сприятливих умов для її особистісного становлення та творчої самореалізації. Одним із ефективних засобів педагогічного впливу на розвиток творчої особистості дошкільника названо театралізовану діяльність. Вона сприяє естетичному вихованню дітей, прилучає їх до мистецтва, розвиває

вміння бачити, чути, розуміти красу слова, дії. Театральне мистецтво близьке і зрозуміле дітям, адже в його основі – гра, а це для малюка – найголовніший аспект діяльності, адже діти, граючись, розвиваються [4].

Театрально – ігрова діяльність дає можливість розвивати здібності кожної дитини, формувати творчу уяву, комунікативні навички. Вплив театралізованої діяльності на психічний розвиток дитини ґрунтується на засвоєнні досвіду народу. Казки, фольклор мають позитивний емоційний вплив на дітей в ранньому та дошкільному віці.

На сьогодні одним із продуктивних напрямів роботи з розвитку мовленнєвої активності дитини визнано використання театралізованих ігор з творчим та інтелектуальним навантаженням. І це не випадково, адже саме театралізована гра є провідним видом мовленнєвої діяльності в дошкільному віці. Оволодіння рідною мовою, розвиток мовлення і спілкування є одним із найважливіших надбань малюка. Розвиток мовлення найтіснішим чином пов'язаний із розвитком свідомості, пізнанням навколишнього світу, розвитком особистості в цілому.

Одним із цінних надбань театралізованої діяльності є те, що в театралізованій грі відбувається розвиток таких комунікативних умінь як:

- уміння вступати в контакт із однолітками;
- уміння організовувати спілкування, яке у старших дошкільників виявляється у включенні до спільної діяльності;
- уміння вислухати співрозмовника;
- уміння узгоджувати свої наміри з іншими;
- уміння підтримувати елементарний діалог з дорослими та однолітками;
- здатність до емпатії;
- знання правил поведінки, яких слід дотримуватись при спілкуванні з однолітками та дорослими [1].

Театр – це найкращий засіб спілкування людей, розуміння їх сокровенних почуттів. Це диво, здатне розвивати в дитині творчі задатки. Стимулювати розвиток психічних процесів, удосконалювати тілесну пластичність, формувати

творчу активність, сприяти скороченню духовної прірви між дорослими і дітьми. Все життя дитини насичене грою, кожна дитина хоче зіграти в ньому свою роль. У грі дитина не тільки отримує інформацію про навколишній світ, закони суспільства, красу людських відносин, але й вчиться жити в цьому світі, будувати взаємини з оточуючими, а це в свою чергу вимагає творчої активності особистості.

Театралізовані ігри позитивно впливають на емоційну сферу дитини, вони акумулюють життєву мудрість, оптимізм, енергію народу. Театр – це високий рівень естетичного виховання, адже він поєднує в собі впливи музики, танцю, пластики, мовлення та образотворчого мистецтва.

Театралізовані ігри несуть величезну користь для духовного виховання, становлення характеру дитини, прищеплення їй найкращих рис, сприяють утвердженню себе в суспільстві.

Театр – це усвідомлення власного «Я» та можливість самовираження особистості. Тут формуються моральні якості, долаються недоліки: сором'язливість, невпевненість у собі. Дітям театр допомагає зняти напруженість, подолати сумніви стосовно себе, повірити у власні можливості; невгамовним та неорганізованим – навчитися витримки.

Беручи участь у театралізованих іграх, діти ознайомлюються з оточенням та його складовими через образи, фарби, звуки. Завдяки цій діяльності у дошкільників більш інтенсивно розвиваються пізнавальні інтереси, удосконалюються психічні процеси (пам'ять, уява, мислення), активізується мовлення, формується культура міжособистісного спілкування, розширюється світогляд [2].

Відомо, що театр – синтетичне мистецтво, яке здійснює різносторонній вплив на сприйняття глядача за допомогою акторського виконання, пластичного, кольорового, образотворчого й музичного рішення. Театр – наочна форма художнього відображення життя, оскільки ідею та образ актор розкриває перед глядачами, присутність яких вирізняє сценічне мистецтво від решти видів мистецтв.

Театр – це мистецтво дійства, яке притаманне всім видам і жанрам театрального мистецтва, це мистецтво колективної творчості, бо над виставою працює великий колектив – режисер, художник, композитор, актор, гример, костюмер тощо.

Театр – найбільш демократичний вид мистецтва для дітей, що дозволяє вирішити безліч актуальних проблем сучасної педагогіки і психології пов'язані з формуванням естетичного смаку; моральним вихованням; розвитком комунікативних якостей особистості; вихованням волі, розвитком пам'яті, уваги, мови; створенням позитивного емоційного настрою, зняттям напруження, вирішенням конфліктних ситуацій через гру.

Театральна вистава розкриває перед дитиною весь світ засобами мудрої та вічної казки, розкриває творчі здібності особистості, а найголовніше, виховує справжню людину.

Значення театралізованих ігор та театралізованої діяльності полягає в:

- усвідомленні власного «Я». Формування особистісних моральних якостей (віра у власні сили), подолання недоліків (невгамовності, неорганізованості);

- високому рівні естетичного виховання (синтез музики, танцю, пластики, мовлення, зображувального мистецтва);

- позитивному впливі на емоційну сферу дитини, що акумулює життєву мудрість, оптимізм і енергію;

- розширенні знань дітей про навколишній світ;

- розвитку психічних процесів: уваги, пам'яті, уваги;

- розвитку різноманітних аналізаторів: зорового, слухового, мовно-рухового;

- активізації мовного словника, удосконаленні звуковимови та зв'язного мовлення;

- правильному формуванні емоційно-вольової сфери;

- розвитку творчої, пошукової активності і самостійності;

- закладенні основ почуття колективізму.

Театралізована діяльність – це художня діяльність, що пов'язана зі сприйманням творів театрального мистецтва і відтворенням в ігровій формі набутих уявлень, вражень, почуттів, є одним із найефективніших засобів педагогічного впливу на розвиток особистості дитини. Водночас, вона виступає як специфічний вид дитячої активності, один із найулюбленіших видів творчості [3, с. 9].

Отже, у театралізованій діяльності реалізуються потреби дитини у самовираженні, спілкуванні, пізнанні себе через відтворення різних образів.

У відвертому, щирому ставленні до художнього образу, втіленні його у різних формах театралізованої діяльності дитина виявляє рівень художньо-естетичного сприймання, мовленнєву компетенцію, певні знання, вміння, навички, здобуті нею раніше в умовах спеціально організованого навчання.

Список використаних джерел

1. Богуш А., Гавриш Н., Котик Т. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах. К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. 304 с.
2. Значення театралізованої діяльності для гармонійного розвитку дошкільників. URL:<https://zdo34.in.ua/2020/05/13/znachennya-teatralizovanoji-diyalnosti-dlya-garmonijnogo-rozvytku-doshkilnykiv/>
3. Олійник О. М. Театрально-ігрова діяльність в умовах дошкільного навчального закладу : навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський : Волощук В. О. 2017. 163 с.
4. Організація театралізованої діяльності дітей дошкільного віку. Значення театралізованої діяльності для розвитку дошкільників. URL: <http://zhuravlyk.uz.ua/organizaciya-zhittyediyalnosti-ditej-v-dnz/kreativnij-rozvitok/teatralizovana-diyalnist/teatralizovan-diyalnosti-ditej/>

Кіпень Ірина

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Алендар Н.І.*

ДИДАКТИЧНА ГРА ЯК ЗАСІБ СЕНСОРНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Дидактична гра є одним з ефективних засобів у вихованні. Вона відіграє надзвичайно важливе значення в сенсорному вихованні дитини раннього та дошкільного віку: допомагає їй розкрити кругозір та сформувати уявлення про

навколишній світ, розширює словниковий запас, сприяє розвитку уваги та спостережливості. Дидактична гра власне в ігровій формі у процесі навчання забезпечує формування у дітей системи знань, а також застосовується в повсякденному житті, у режимі дня, спільній ігровій діяльності.

Під сенсорним розвитком дитини ми розуміємо розвиток її сприймань та відчуттів, створення загальних уявлень про зовнішні властивості предметів – колір, форму, положення у просторі, розмір.

Виділяють такі функції сенсорних дидактичних ігор:

- навчальна-організація та вдосконалення дитячого досвіду;
- контроль за перебігом сенсорного розвитку;
- розширення практики щодо використання сенсорних еталонів.

Під час організації сенсорних ігор варто дотримуватись таких основних правил:

- створювати позитивну атмосферу;
- заохочувати, стимулювати до діяльності, використовувати похвалу;
- застосовувати на занятті сюрпризний момент [5].

В процесі проведення дидактичних ігор для сенсорного розвитку дітей дошкільного віку виокремлюють такі етапи:

1. Показ дитині матеріалів та обладнання гри (кубики, прапорці, кружечки, кільця), можливість їх обстежити, розглянути, погратись з ними.
2. Дорослий демонструє виконання завдання з чітким поясненням.
3. Прохання до дитини виконати певне завдання (порозкладати кубики за кольором, нанизати кільця на нитку).
4. Дорослий застосовує допомогу дитині, координує дитячі рухи, у випадку, якщо у дитини виникають труднощі при виконанні завдання.
5. Дорослий разом з дитиною виконує завдання.
6. Дитина багато разів самостійно повторює дії, що сприяє їх кращому засвоєнню, міцнішому закріпленню, формуванню навичок.

Планується та проводиться нова сенсорна гра три дні підряд, також вона може потім ще декілька разів використовуватись протягом місяця. Дуже важливим є систематичне та послідовне проведення дидактичних ігор.

У роботі з дітьми використовують різні види дидактичних ігор для сенсорного розвитку дітей. Серед них виділяють такі:

1. Ігри на встановлення співвідношень між відчуттям та матеріалом, визначення назв різноманітних властивостей матеріалів (вчать визначати назви різних властивостей матеріалів, розвивають смакові властивості, навчають відокремлювати один предмет від іншого).

2. Ігри на розвиток координації рухів, напрямку звуку та почуття ритму – розвивають слухові сприйняття дітей, уважність, дисциплінованість, тренують слуховий апарат.

3. Ігри на встановлення співвідношення між предметом, визначення назви запаху предмету (вчать встановлювати співвідношення між предметами та їх запахами, вчать називати назву запаху предмету).

4. Ігри на класифікацію відповідно до зразка предметів за розміром, формою, кольором – тренують вміння класифікувати предмети за різними властивостями, розвивають зорову пам'ять та увагу, вчать дітей основним кольорам.

5. Ігри на диференціювання різноманітних геометричних фігур, зважаючи на зорові, тактильні відчуття – вчать дітей звертати увагу на форму геометричних фігур, знайомлять з основними геометричними фігурами [4].

Великого значення саме сенсорному вихованню приділяла М. Монтесоррі, яка вважала, що необхідно організовувати педагогічне «підготовче середовище», найголовнішим чинником якого є саме дидактичний матеріал. Створений нею дидактичний матеріал спрямований розвинути окремі сфери відчуттів, виробити вміння слухати звуки і тишу, розрізняти форму, вагу, кольори. Він не лише сприяє розвитку дитячих органів чуття, проте й спрямовує дитину до розумової активності, навчає розрізняти, сприяє самовихованню.

Варто зазначити про те, що сучасні програми виховання та навчання дітей у закладах дошкільної освіти не мають розділу «Сенсорне виховання», окрім програми «Малятко» [6].

Відповідно до БКДО та освітньої лінії «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» діти повинні володіти такими компетентностями та знаннями на основі використання дидактичних ігор:

1. Знати назви сенсорних еталонів-величина, колір, форма (їхні властивості, види, ознаки), використовувати у мовленні слова, що їх характеризують (форми-площинні та об'ємні, кольори та їх відтінки).

2. Встановлювати та визначати часову послідовність подій, використовувати на основі безпосереднього сприйняття орієнтуватися в просторі та словесно позначати просторові категорії.

3. Виявляти спостережливість, пізнавальну активність, винахідливість [2].

Зарубіжні педагоги рекомендують намагатися використовувати у виховному процесі закладу дошкільної освіти, а також в домашніх умовах такі дидактичні ігри та матеріали для розвитку сенсорної сфери дитини:

1. Сенсорні контейнери, які варто наповнювати ретельно відібраними предметами, що найбільше будуть розвивати зорову та дотикову сферу сприйняття. На основі них діти будуть просто досліджувати вміст цих коробок та створювати власну гру. В них можна покласти: пісок, рис, подрібнений папір, воду, бульбашки, ватні кульки, маленькі кульки та багато іншого.

2. Тести на нюх із зав'язаними очима найбільше сприяють розвитку нюхової сфери. Потрібно зібрати кілька знайомих дитині запахів та запропонувати вгадати, де який. Для цього можна використовувати нарізані лимони, перець, траву, корицю, кавові зерна, цибулю.

3. Тести на смак – це чудовий спосіб познайомити дитину з новими продуктами. Можна використовувати при цьому такі продукти: кислі лимони, солодкі родзинки, солоні крекери, гіркий грейпфрут, смачний сир.

4. Ігри за тематикою детектив / шпигун найбільше сприяє розвитку зорової сфери. В них можна грати завдяки різним варіантам – використовувати книжку з картинками, та попросити дитину шукати різні кольори, символи та об'єкти; зайти з дітьми у двір та шукати різні об'єкти, наприклад маленьку пташку, жовту квітку, далекий кущ або найбільший камінь.

5. Малювання на піску – розвиток зорової та дотикової сфери дитини. Можна малювати: прості геометричні фігури (квадрат, трикутник, коло), сонце, смайлик, букви алфавіту, зірки, різноманітні візерунки тощо [1].

Завдяки сенсорним дидактичним іграм дитина засвоює сенсорні еталони:

вчиться порівнювати, зіставляти, приймати самостійне рішення та встановлювати закономірності;

пізнає світ та розвивається.

Сьогодні найчастіше в закладі дошкільної освіти під час роботи з дітьми використовують таку класифікацію сенсорних дидактичних ігор:

1. Ігри на закріплення понять щодо величини – «Довгий - короткий», «Великий-маленький», «Порівняй за висотою».

2. Ігри на закріплення поняття форми – «Знайди предмет за зразком», «Підбери фігурку», «Яка фігурка зайва», «Знайди предмет відповідної форми».

3. Ігри на розвиток дрібної моторики – «Веселі прищипки», «Чарівні візерунки», «Лабіринти», «Цікаві баночки».

4. Ігри на закріплення кольору – «Знайди пару», «Підбери за кольором», «Кольорові фігурки».

5. Ігри на закріплення тактильних відчуттів – «Конструктор», «Чарівний мішечок», «Ігри з піском та водою».

6. Ігри для розвитку нюхового сприймання – «Що сьогодні на обід», «Чим пахне», «Вгадай аромат».

7. Ігри на розвиток слухового сприйняття – «Зламаний телефон», «Чий голос», «Хто летить», «Звуки природи» [3].

Отже, дидактичні ігри є потужним засобом виховання сенсорної активності дітей. Вони подають дітям інформацію в доступній та цікавій формі та тим самим розвивають зорову, слухову, нюхову, дотикову сфери.

Список використаних джерел

1. Children's Museum Team. 6 easy play activities for kids at home. URL: https://www_cmosc.org/cdn.ampproject.org/v/s/www_cmosc.org/sensory-play-activities/amp/?amp_gsa=1&amp_js_v=a9&usqp=mq331AQKKAFQArABIIACAw%3D%3D#amp_tf=%D0%94%D0%B6%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BB%D0%BE%3A%20%251%24s&ao=16544534270072&referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com&am_pshare=https%3A%2F%2Fwww_cmosc.org%2Fsensory-play-activities%2F
2. Базовий компонент дошкільної освіти / наук. кер. А.М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф. д-р пед. наук ; авт. кол.: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богиніч О. Л. та ін. К., 2021.
3. Консультація (молодша група) на тему: Сенсорний розвиток дітей раннього віку. URL: <https://madagaskar.kiev.ua/sensornij-rozvitok-ditej-rannogo-vidku/>
4. Мольченко Е.А. Картотека ігор з сенсорного розвитку для дітей раннього віку. URL: <https://vseosvita.ua/library/kartoteka-igor-z-sensornogo-rozvitku-dla-ditej-rannogo-vidku-236554.html>
5. Савченко А.М. Вплив дидактичних ігор на сенсорний розвиток дітей раннього віку. URL: <https://vseosvita.ua/library/vpliv-didacticnih-igor-na-sensornij-rozvitok-ditej-rannogo-vidku-128013.html>
6. Система сенсорного виховання. URL: <http://studentam.net.ua/content/view/3560/97>

Кіпень Ірина

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Семенова Н.І.*

РОЛЬ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ У ФОРМУВАННІ ГУМАННИХ ПОЧУТТІВ ДОШКІЛЬНИКІВ

Дитяча художня література завжди була одним з найбільш важливих механізмів виховання. Завдяки народним казкам діти пізнають виразність і влучність мови, в розповідях дізнаються про влучність та лаконічність слова, у віршах вивчають пісенність, милозвучність мови.

У БКДО в освітній лінії «Дитина у світі культури» зазначається, що на основі ознайомлення дитини з предметною та художньою діяльністю в неї мають бути сформовані такі компетентності: виявляти інтерес до явищ, об'єктів

та форм, володіти навичками практичної та художньої діяльності, наявна позитивна мотивація, а також сформована монологічна компетенція [1].

Проаналізувавши програму виховання дітей дошкільного віку «Малятко» можна виокремити наступні завдання щодо ознайомлення дітей з художньою літературою у різних вікових групах (див. Таблиця 1) .

Таблиця 1.

Вікова група	Характеристика завдань ознайомлення дітей з художньою літературою
Перша молодша група (третій рік життя)	<p>Усна народна творчість (Вчити дітей розуміти зміст українських народних казок, без використання уточнення, відтворювати зміст добре відомих дітям казок за допомогою унаочнення та запитань педагога).</p> <p>Читання і розповідання дітям (Педагог повинен читати дітям забавлянки, оповідання, вірші українських письменників. Вчити розуміти їх зміст, стежити за розгортанням подій у творах, співпереживати та співчувати героям).</p>
Друга молодша група (четвертий рік життя)	<p>Усна народна творчість (Вчити дітей помічати особливості казки – повтори, олюднення птахів, тварин. Самостійно та з допомогою вихователя передавати зміст знайомих казок. Навчати дітей упізнавати у знайомих казках персонажів і героїв та висловлювати до них своє ставлення)</p> <p>Читання і розповідання дітям (Навчати дітей відповідати на запитання за змістом художніх творів та висловлювати своє ставлення до героїв віршів та оповідань)</p>
Середня група (п'ятий рік життя)	<p>Усна народна творчість (Продовжити знайомити дітей із новими казками та вчити дітей розуміти зміст цих творів, навчати дітей оцінювати вчинки казкових персонажів)</p> <p>Читання і розповідання дітям (Навчати дітей співвідносити зміст художніх творів із власною та поведінкою оточуючих. Визначати негативні та позитивні риси героїв – добрий, ввічливий, жадібний, чесний, злий, сміливий). Педагог повинен навчити дітей оцінювати вчинки героїв.</p>
Старша група (шостий рік життя)	<p>Усна народна творчість (Вчити дітей розуміти зміст прислів'їв, приказок та співвідносити їх із реальними життєвими ситуаціями. Висловлювати своє відношення до казкових персонажів та оцінювати їхні вчинки)</p> <p>Читання і розповідання дітям (Навчати дітей аналізувати художні твори) [2].</p>

Головним із завдань щодо ознайомлення дітей дошкільного віку з художніми творами є виховання любові до книги та формування у них інтересу, вміння слухати та розуміти сюжет твору. Завдяки творам художньої літератури діти пізнають світ людських почуттів, викликаючи інтерес до внутрішнього світу героя. Діти вчаться співпереживати разом з героями творів та помічають настрій людей, які їх оточують, та близьких. В процесі цього в дітей пробуджуються гуманістичні почуття, такі як: здатність творити добро, співпереживати та допомагати іншим, протест в разі несправедливості. Це є фундаментом, на якому виховується чесність, принциповість, громадянська позиція [4].

Сформованість у дитини гуманних почуттів підштовхує дитину здійснювати морально-ціннісні вчинки не лише на основі похвали та вказівки педагога, а й через формування гуманного ставлення до інших. Тому для ознайомлення дітей із нормами моралі в практиці закладів дошкільної освіти використовують художню літературу, в якій письменники відображають героїв – негативних або позитивних у зрозумілій для дітей формі та описують їх конкретні вчинки. На основі ознайомлення з цими творами діти прагнуть бути схожими та наслідувати поведінку позитивних героїв.

Художня література здійснює надзвичайно великий виховний вплив на формування гуманних почуттів дитини, зокрема:

1. Вчить відрізняти негативні та позитивні вчинки героїв та оцінювати їх поведінку.
2. Закріплює вміння дотримуватись моральних правил у реальному житті.
3. Збагачує уявлення дитини про моральні вчинки, чесноти, якості та позитивну поведінку.
4. Розвиває вміння співпереживати іншим, розуміти внутрішній стан оточуючих.

Щоб сформувати у дітей гуманні якості на основі читання художніх творів варто застосовувати такі прийоми та методи:

1. Читати художні твори та проводити бесіди за їхнім змістом.
2. Проводити разом з дітьми конкурси, дискусії, вікторини.
3. Використовувати на занятті дидактичні ігри, вправи для розв'язання завдань морального та етичного змісту.
4. Проводити колективне обговорення дій та вчинків персонажів.
5. Організовувати з дітьми ігри-драматизації на основі сюжету художніх творів.
6. Використовувати прийом входження в роль персонажу, тобто запитувати дітей про те, як би вони вчинили на місці того чи іншого персонажа [3].

Отже, художня література має надзвичайне значення у виховному процесі. Тому, педагог повинен приділяти значної уваги до виховання моральних якостей у дітей, вчити їх аналізувати поведінку персонажів літературних творів, оцінювати їхні вчинки, формувати у них систему знань щодо морально-етичної поведінки в суспільстві. Це, в свою чергу, буде однією з цеглинок на шляху до формування гармонійно розвиненої особистості.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти / наук. кер. А.М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф. д-р пед. наук; авт. кол.: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богінч О. Л. та ін. К., 2021.
2. Малятко : програма виховання дітей дошкільного віку / наук. кер. авт. кол.
3. П. Плохий. 2-ге вид., доопр. і допов. К. : Пед. думка, 1999. 286 с.
3. Моральне виховання дітей дошкільного віку. URL: <http://zhuravlyk.uz.ua/organizaciya-zhittyediyalnosti-ditej-v-dnz/socialno-moralnij-rozvitok>.
4. Фролова О.А. Консультація для вихователів і батьків. Роль художньої літератури у вихованні дітей і розвитку їх мови. URL:<http://ditsad.com.ua/konsultac/konsultac2324.html>

Колацька Катерина

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор Семенов О.С.*

НАРОДНІ ІГРАШКИ ТА ЇХ ПЕДАГОГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ

Іграшка – це річ, призначена дітям для гри. В народі її ще називають цяцька, лялька, цяцянка, виграшка, забавка. Без неї гра неможлива. Як найсуттєвіший компонент гри, вона відіграє важливу освітню, розвивальну, виховну і навіть організаційну ролі. Іграшка є важливим фактором психічного розвитку дитини, що забезпечує поступове здійснення нею усіх видів діяльності на більш високому рівні.

Іграшка – пам'ять етносу, нації, народу, людства про своє історичне та доісторичне минуле. Народна іграшка є спадщиною подібно до рідної мови, казки, пісні. Народні іграшки перевірені дитячою любов'ю до неї, дитячою грою. Народна іграшка несе в собі художню культуру народної творчості, розвиває самобутні риси естетики свого народу.

З давніх-давен діти робили собі іграшки самі – народ виховував майбутніх майстрів. А зараз діти буквально засипані масою дорогих іграшок. Вони яскраві, ефектні, але, як ми знаємо, швидко набридають і рідко стають улюбленими – дитячій фантазії до них нема що додати.

Українська народна іграшка здавна привертає увагу дослідників чарівним світом її образів, сповнених поезії та казковості, що упродовж століть панували в уяві дітей, пробуджуючи фантазію і спонукаючи до творчості.

Народна іграшка має також неабиякі високі мистецькі якості і широкі виховні можливості. Емоційна дія образів, утілених у народній іграшці, широко застосовується педагогами в естетичному вихованні дітей, допомагає залучити їх до споконвічної культури свого народу.

Українська народна іграшка містить у собі момент істини, своєю мовою виголошує правду про народ, його земну сутність та історичне призначення.

Народна педагогіка вимагає виховувати дитину, зважаючи на вікові особливості дитини: «Гни дерево, поки молоде, вчи дітей, поки малі».

Впродовж всього дитинства гра і народна іграшка займає найголовніше місце у житті дитини. В грі діти відтворюють працю дорослих, елементи трудових дій. В своїй ігровій діяльності діти відображають те, що

спостерігають у родинному колі. У дітей змалку виховується любов до праці, діти засвоюють знання про навколишню дійсність. Для більшості ігор діти виготовляють іграшки власноруч: майструють свищики, пищалки, роблять ляльки. Колись діти робили іграшки із глини, дерева, овочів. До виготовлення іграшок залучалися дорослі.

Використання народної іграшки у вихованні сприяє прилученню дитини до духовного, естетичного, побутового досвіду народу. Дитина, наприклад, не оцінює іграшку, як витвір мистецтва або як образ, пов'язаний з певними легендами, казками, міфами. Однак граючись нею, здійснює зорове та сенсорне сприйняття її форми (матеріально пластичної, кольорової, орнаментально-знакової) непомітно для себе, приєднується до місцевої, а через неї і до етнонаціональної сфери образних уподобань, художніх особливостей, які водночас мовою свого змісту розповідають про виробничо-господарську та святково-обрядову діяльність населення тієї місцевості, того краю, який ця дитина згодом, коли стане дорослою людиною, усвідомить як рідний [2].

Народна іграшка є насамперед явищем культури. Але основні образні, смислові, символічні чинники народної іграшки є породженням етнонаціонального середовища.

У народній іграшці, поряд з архетипами загальнолюдських понять і критеріїв, існують образні та змістовно-формальні принципи етнонаціональної давнини. Ці якості народної іграшки породжують певну проблематичність щодо дитячого виховання в сучасних умовах. З одного боку, існує нагальна необхідність участі народної іграшки у виховному процесі на його певних етапах, з іншого – складність впровадження її у цей процес.

Народна іграшка, як і все традиційне народне мистецтво, позбавлена елементів зовнішнього етнографізму. Справжня народна іграшка, як правило, містить обмаль зовнішніх атрибутів етнічної належності. Така належність становить саму її образну і змістовну сутність. Тому традиційна народна іграшка здебільшого позначена простотою форми, позбавлена кричущо-яскравих кольорів, складної та вибагливої орнаменталії. Близькість цієї іграшки

до витоків етнонаціональних культурних традицій пов'язує її з факторами ставлення до матеріалу, пластичною інтуїцією, колористичними рефлексіями. Гра з такою іграшкою, візуальне й сенсорно-контактне знайомство з нею є одним із засобів формування в дитини критеріїв причетності до своїх родових, етнонаціональних ціннісних основ. Засвоєння такої іграшки разом з мовою і творами фольклору (колисковими, казками, колядками, співаночками, приказками, загадками тощо) формує перші уявлення про навколишній світ, який знадобиться їй у дорослому житті, коли постане питання вибору шляху та напрямку руху [3].

Мистецтво української іграшки формує в дітей естетичні смаки, творчі здібності. Народна іграшка має не лише екологічну, а й духовну чистоту. Зроблена з любов'ю, вона розвиває кмітливість, фантазію, духовний світ дитини, дає перші професійні навички, пробуджує відчуття рідного коріння. Окреме місце серед іграшок посідають ляльки.

Лялька – одна з найдавніших іграшок людства, її справедливо називають супер іграшкою, оскільки протягом тисячоліть вона не втрачає своєї актуальності. «Вбрана» лялька супроводжує людину протягом усього життя: у дитинстві – це одна з улюблених забавок, приємний подарунок, а з часом – цікавий сувенір, пов'язаний із театральною грою, вітринним мистецтвом, промисловим виробництвом, художньою творчістю.

Художньо оформлена іграшка збуджує у дитини естетичні почуття і переживання, формує естетичний смак. Цікаві за змістом і формою іграшки позитивно діють на психічний стан дитини, світосприймання, активізують життєвий тонус, що впливає на її здоров'я і фізичний розвиток.

На дітей дошкільного віку особливо впливають іграшки, що зображають людей, істот і предмети реального світу: тварин, риб, птахів, рослинність, предмети побуту, техніки тощо. Вони не тільки спонукають до різноманітних за змістом ігор, а й допомагають увійти в роль, створити улюблений ігровий образ, реалізувати задум. Засобом реалізації задуму іграшка може стати лише в

тому разі, якщо дитина правильно сприймає її образ, має певні знання про предмет, а іграшка викликає усвідомлений інтерес і бажання гратися [1].

В процесі ознайомлення та використання народної іграшки в житті дітей в закладі дошкільної освіти відбувається реалізація завдань морального виховання.

Одним із завдань морального виховання є виховання громадянської й соціальної відповідальності. Граючись народною іграшкою, діти прилучаються до набутків творчої спадщини свого народу, їм відкриваються особливості його світосприйняття і характеру. Бережно відносячись до народних іграшок, створюючи їх своїми руками вони відчувають свою відповідальність за збереження і розвиток культури свого народу.

За допомогою народної іграшки відбувається вивчення і пропаганда культурних надбань свого народу. Дітям надають знання про культуру, обряди і традиції українського народу, знайомлять з матеріалом, способом виготовлення, змістом і значенням народної іграшки, формують знання про традиційний одяг, знайомлять з народними ремеслами, дають уявлення про історію створення народної іграшки.

Іграшка – духовний образ ідеального життя, ідеального світу, це архетип уявлень про добро – справжнє чи уявне. Справжня іграшка стверджує добро й визначає розрізнення добра й зла. Іграшка ставить перед собою шляхетне виховне завдання – учити добру й красі, мудрості й співпереживанню.

Іграшка впливає на дитячу психіку й на розвиток особистості дитини. Адже для неї вона жива й справжня. Захоплюючись грою з іграшкою, дитина найчастіше ототожнює себе з нею, її «звичками», зовнішністю, її прихованою

суттю. Виготовляючи народну іграшку дитина відчуває задоволення від створення прекрасного. Коли дитина отримує знання про народну іграшку, вона вчиться описувати її, розповідати про неї, порівнювати іграшки за видами, функціями. Формуються такі моральні якості, як повага до рідної землі, до народних майстрів та їх витворів, до мистецтва взагалі [3].

Таким чином можна зробити висновок, що виховна цінність іграшки полягає в тому, що вона сприяє формуванню самостійності, творчої діяльності дітей. Іграшка – важливий фактор психічного розвитку. Народні іграшки здавна використовують з метою естетичного, морального, розумового, фізичного виховання. Народна іграшка є засобом формування естетичного смаку, сенсорного сприйняття тощо, засобом передачі культурного досвіду народу від покоління до покоління. Народна іграшка є ниточкою в руках дитини, яка з’єднує її з історією Батьківщини.

Крім того, народні іграшки сприяють зміцненню в дитини світлого, оптимістичного настрою, позитивного сприйняття навколишнього світу. Іграшка як створений дорослими для розвитку дітей предмет культури має освітнє і виховне значення лише тоді, коли використовується за призначенням. Дитина повинна розуміти іграшку, хотіти з нею творчо діяти.

Список використаних джерел

1. Найден О. С. Українська народна іграшка: Історія. Семантика. Образна своєрідність. Функціональні особливості. К., 1999. 132 с.
2. Поніманська Т.І Педагогіка дошкільна: навч-метод. посіб. для студентів. Академія, 2015. 142 с.
3. Фіголь Д. І. Українська народна дитяча іграшка. К., 1956. 98 с.
4. Українська народна іграшка як засіб виховання дітей дошкільного віку <https://ua-referat.com/>

Кондратюк Богдана

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Семенова Н. І.*

ПРИРОДА ЯК ЗАСІБ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Розуміння та сприйняття прекрасного починається у дошкільному дитинстві. На думку В. Сухомлинського, все прекрасне, що існує в навколишньому світі і створене людиною для інших людей, повинно доторкнутися до серця дитини і облагородити його [3].

Перші кроки у безмежному, складному і загадковому світі дитина робить у дошкільному віці. За словами Я. Корчака, дитина дошкільного віку прагне створити у ньому свій світ дитинства, добра і краси, своєрідний мікроскоп реального світу. Важливою складовою всебічного гармонійного розвитку дитини є естетичне виховання.

Як зазначає Т. Поніманська, естетичне виховання – це організація життя і діяльності дітей, що сприяє розвитку естетичних почуттів дитини, формуванню уявлень і знань про прекрасне в житті і мистецтві, естетичних оцінок і естетичного ставлення до світу [2].

Результатом естетичного виховання є естетична культура особистості – своєрідний сплав особистісних якостей, що утворюють динамічну структуру, яка постійно змінюється в результаті взаємодії з прекрасним.

Сьогодні виділяють такі основні компоненти естетичної культури:

1. Естетична свідомість – сукупність поглядів, знань, суджень, оцінок, ідей, ідеалів; її основою є естетичне сприймання – процес відображення сутності предметів і явищ естетичної дійсності, співвідношення сприйнятого зі сповідуваними особистістю критеріями.

2. Естетичні потреби – внутрішня необхідність в досягненні певних естетичних цінностей і розвитку певних умінь.

3. Естетична діяльність – безперервний процес формування і реалізації певних творчих умінь, навичок, здібностей, гармонізації себе і світу [2].

Справжнє естетичне виховання неможливе без зближення дитини з природою, підкреслював К. Ушинський: «Бідне дитя, якщо воно виросте, не зірвавши польової квітки, не пом'явши на волі зеленої травички. Ніколи воно не розів'ється з тією повнотою і свіжістю, до яких здатна душа людська» [4, с. 38].

Могутнім засобом естетичного виховання дітей дошкільного віку є природа. Дитину дошкільного віку вражає різноманітне життя природи, захоплює її динаміка, ритм форм, кольорів, звуків, смаків. Потрібно ширше і

смівлівіше вводити дитину у світ рідної природи, а також знайомити її з образами природи в мистецтві – поезії, літературі, живописі.

За словами В. Сухомлинського, «усе в світі – й велике, й мале, й мертве, й живе, й зірки, й небо – все захоплює дитя, тягне його до себе, все наповнює його радісним хвилюванням, усе подобається йому без будь-якої думки про можливе його використання» [3, с. 122].

Діти, які постійно спілкуються з природою, відчують себе невід'ємною частиною природної краси, що стає виміром їхнього духовного життя і спонукає до глибинного проникнення та співпереживання через знайомство з творами різних жанрів мистецтва про природу. Мистецтво є середовищем культури і творчості, у якому знаходиться людина і є одним із основних чинників розвитку особистості дитини – залежно від змісту і характеру духовно-практичних зв'язків, що утворюються між дитиною і світом мистецтва, відбувається розвиток її естетичного досвіду.

Важливо навчити дитину бачити прекрасне у світі природи, адже дивитися – ще не означає помічати, оскільки сприймання передбачає також обробку інформації мозком. Тому необхідно не тільки показати, а й описати словами, пояснити, розповісти [1, с. 32].

Виростаючи серед природи, дитина вчиться бачити гармонійність, красу, багатство барв кожної пори року, відтворювати свої враження в усній розповіді, малюнках тощо. Усе це супроводжується розповідями педагога про те, що природа є наймогутнішим і найдосконалішим творцем прекрасного, у ній черпають натхнення живописці, композитори, письменники, використанням їхніх творів [2].

Ефективними є екскурсії в природу, адже пережиті дитиною у дошкільному віці враження залишають слід на все життя. В. Сухомлинський радив використовувати природу для виховання у дітей поваги до всього живого, з якої починається повага до людини, інтерес до її життя, гуманізм. Для педагога важливо підібрати такі слова для супроводу спостереження, які відповідали б завданням естетичного виховання [2].

Краса і різноманіття природи протягом року, зміни всередині природного довкілля безпосередньо впливають на емоційний стан дітей, викликають у них бажання спостерігати, запитувати, міркувати, розповідати, насолоджуватися прекрасним у світі природи.

Отже, природа є могутнім засобом естетичного виховання, зокрема під впливом природи у дітей дошкільного віку розвивається естетична культура, естетична свідомість, формуються естетичні почуття, естетичні враження, естетичні судження, тобто виховується естетичний смак, естетична поведінка, естетичне сприйняття, дитини навчається розумінню творів мистецтва, здійснює перші спроби творення краси в навколишньому світі. Виховання естетичних почуттів у дитини сприяє, перш за все, формуванню гармонійно розвиненої особистості, і побудувати цю гармонію можна тільки співвідношенням інтелектуального, естетичного та емоційного розвитку.

Список використаних джерел

1. Галуза С. Як навчити дітей милуватися природою. Розкажіть онуку. 2005. С. 32 – 35.
2. Дошкільна педагогіка: навч. посіб. К.: Академвидав, 2006. 456 с.
3. Сухомлинський В. Серце віддаю дітям. К. : Рад. школа, 1973. 288 с.
4. Ушинський К. Д. Твори: в 6 т. К.: Рад. шк., 1954. Т. 2. С. 38.

Корнійчук Оксана

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Бойчук П. М.*

ВИКОРИСТАННЯ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ПРОЦЕСІ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Художня література має велику перевагу серед мистецтв, як засобів виховання гуманних почуттів та формування духовних цінностей. Ця перевага виявляється і в можливості активно впливати на почуття і розум дитини, розвивати її емпатійність, емоційність.

Моральне виховання – це основа формування особистості. Проблема морального виховання становить значний інтерес для багатьох наук, зокрема

для філософії, етики, соціології, педагогіки, психології. Однак, слід визнати, що в педагогіці та психології проблема морального виховання досліджена недостатньо.

Мета нашого дослідження була проаналізувати особливості використання художньої літератури в процесі морального виховання дітей дошкільного. Для досягнення мети необхідно було поставлено такі завдання:

- проаналізувати стан проблем морального виховання в психолого-педагогічній літературі;
- дослідити засоби та методи морального виховання дітей дошкільного віку;
- визначити специфіку використання художньої літератури в процесі морального виховання дітей дошкільного віку;
- проаналізувати та обґрунтувати ефективність методики морального виховання дітей дошкільного віку засобами художньої літератури.

При проведенні експериментальної роботи були встановлені такі етапи: на першому етапі (констатувальний зріз) встановлено початковий рівень сформованості морального розвитку старших дошкільників; на другому етапі дослідження (формувальний експеримент), визначено та обґрунтовано алгоритм щодо удосконалення методики морального розвитку засобами творів художньої літератури з дітьми старшого дошкільного віку. Експериментальне дослідження було проведене в такій послідовності: на констатувальному етапі проведено діагностику морального розвитку дітей старшого дошкільного віку; на формувальному етапі експерименту зі старшими дошкільниками проводилась цілеспрямована робота з морального розвитку засобами творів художньої літератури.

В процесі слухання і читання художніх творів у дошкільника накопичується досвід безпосередніх читацьких переживань: від захоплення до страху і смутку; почуттів, пов'язаних із сприйманням творів різних жанрів, стилів, авторів, історичних епох.

Як ми помітили, виховання художнім словом призводить до великих змін в емоційній сфері дитини, що сприяє появі живого відгуку на різні життєві події, змінює її ставлення до речей, перебудовує її суб'єктивний світогляд. Під час прослуховування художніх творів дитина уявляє певну картину, конкретну ситуацію, образ, переживає описані події, і чим сильніше її переживання, тим багатше її почуття й уявлення про дійсність. Моральні норми та правила в художніх творах набувають живого змісту, стають доступними і зрозумілими та легко приймаються дитиною як єдиний правильний варіант поведінки. Дитина ніби занурюється у події художнього твору, стає їх учасником.

Часто вихователі використовують під час занять такі твори В. Сухомлинського, як: «Гусак і журавель», «Два козлики», «Бджоли та муха», «Лисиця та журавель», «Півник із родиною», «Суперечка тварин», метою яких є показ моральних норм спілкування, ставлення один до одного, допомоги один одному та взаємоповаги за допомогою художнього слова, адже діти, зіставляючи себе з героями цих творів, самостійно роблять певні висновки, що є головним у засвоєнні правил моральної поведінки [4].

Зміст роботи з дитячою художньою літературою повинен спрямовуватись на художньо-мовленнєву компетенцію, яка має, в свою чергу, такі складові: когнітивно-мовленнєва компетенція, виразно-емоційна компетенція, поетично-емоційна компетенція, оцінювально-етична компетенція, театральньо-ігрова компетенція.

Проаналізувавши результати за проведеного нами дослідження, ми дійшли висновку, що актуальний рівень сформованості співчуття у дітей старшого дошкільного віку перебуває на низькому рівні розвитку – 60%. При вихованні моральної сфери особистості необхідно приділяти особливу увагу розвитку таких почуттів, як: співчуття, здатності проявляти емпатію не тільки по відношенню до рідних і близьких, але і до всіх оточуючих. Для вирішення цієї проблеми розроблено методику із використанням засобів художньої літератури.

Таким чином, в теорії та на практиці підтвердилась гіпотеза, що доцільне і систематичне планування моральних аспектів у різних видах діяльності дітей з використанням творів художньої літератури успішно впливає на процес морального становлення особистості старших дошкільників.

Список використаних джерел

1. Бутенко Л. В. Духовний розвиток особистості у процесі інтерпретації літературно-художніх творів. *Оновлення змісту та форм дошкільної і початкової освіти України: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. МДУ. Миколаїв, 2018. С. 223 – 226.*
2. Глушкова Л. Моральне виховання дошкільників засобами художньої літератури. *Таврійський вісник освіти. 2016. №4 (56). С. 40–45.*
3. Карнаухова А. Вплив казки на формування особистості дитини: моральний аспект. *Вихователь-методист дошкільного закладу. 2018. № 7. С. 20–24.*
4. Короленко В. До проблеми морального виховання дітей дошкільного віку. *Науковий вісник МНУМ ім. В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки. 2019. №2 (49). С. 101–103.*

Корчук Остап

учень КЗЗСО «Луцький ліцей №27»

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент Фенко М. Я.

ОСВІТНЬО-ВИХОВНІ ТРАДИЦІЇ ПРИ РИМО-КАТОЛИЦЬКИХ МОНАСТИРЯХ НА ВОЛИНІ КІН. ХVІІІ – ПОЧ. ХІХ СТ.

На сучасному етапі розбудови української державності важливу роль відіграє виховання молодого покоління, адже саме воно вирішуватиме долю нашої країни у майбутньому. Не дивно, що дослідники виявляють неабиякий інтерес до проблеми розвитку освіти та освітнього законодавства саме у зламні періоди, пов'язані з відновленням державності.

Виховна традиція українців має глибоке коріння та сягає ще дохристиянських часів. Від народження і до 3-4 років дитина знаходилась під опікуном матері. Історично значення слова «дите» – означало «годувати груддю». Із 7 років діти переходили до «отроків», а з 14 років – ставали рівноправними членами сім'ї. Саме у цей період з'являються слова на позначення вікових груп: дитя (той, кого годують груддю); молодий (дитина 3-6 років); чадо (дитина 7-12 років); отрок (підліток 12-17 років, який проходив навчання перед посвятою у дорослі члени роду).

Вагоме значення в освітньо-виховній традиції України відіграли заклади, які створювались про монастирях і церквах. Уходження Волині до складу Речі Посполитої ознаменувало новий та суперечливий етап у розвитку освітньо-виховного процесу в регіоні. Це був період утрати попередніх міцних позицій православної церкви, зміцнення становища католицизму, переходу частини православного населення в унію, посилення полонізації та розвитку реформаційних рухів. Водночас українські землі долучилися до надбань західної цивілізації.

Тривалий час освіту на Волині можна було отримати при навчальних закладах, які утримувались орденом єзуїтів. Єзуїтські колегіуми діяли у Луцьку, Кременці та Острозі. У 1773 р. орден єзуїтів у Речі Посполитій був ліквідований разом із навчальними закладами. Натомість за рішенням польського Сейму 14 жовтня 1773 р. було утворено Едукаційну комісію, завдяки роботі якої було реорганізовано польську систему освіти на світських засадах [5, с. 43]. Фінансувались заходи Едукаційної комісії коштом майна скасованих єзуїтських шкіл [3, с. 44].

Із приєднанням до Російської імперії колишніх територій Речі Посполитої, римо-католицькі чернечі ордени були ще більше залучені до освітніх процесів та шкільництва. Російська адміністрація відразу зауважила, що від монастирів мало «суспільної користі». Першим кроком у продовженні реформування освіти було створення у 1802 р. Міністерства освіти. Навчальні заклади поділялись на елементарні, повітові та гімназії [4, с. 292].

У роботі шкіл, якими опікувалась Едукаційна комісія, активну участь брали отці-піари. Спочатку піарська школа при монастирі у Межирічі Корецькому була чотирикласною, а у 1776 р. підвищена до ступеня шестикласної, де навчання тривало впродовж семи років, оскільки перший рік був підготовчим. На поч. XIX ст. у Межиріцькій школі навчалось більше 300 учнів, був також інтернат («конвікт») на 46 учнів [7, с. 10, 73]. Монастир також мав велику бібліотеку, де було близько чотирьох тисяч книг [6, с. 159]. Друга школа, яку піари відкрили у 1782 р. в Дубровиці не приваблювала учнів: у

трьох класах навчалось трохи більше ста дітей. Належних умов для навчання вони не мали: школа розміщувалась у старій дерев'яній будівлі, а бібліотека – у костелі.

Із інших католицьких монастирів у кін. XVIII ст. школу утримували тільки кармеліти босі у Бердичеві. Вона була відкрита 1 жовтня 1796 р. з дозволу єпископа. Від початку свого функціонування мала шість класів (повний курс навчання тривав 8 років), знаходилась в монастирському корпусі, а для інтернату на 50 осіб був зведений новий будинок. Учителі перебували на повному забезпеченні кармелітського монастиря.

На початку XIX ст. римо-католицькі монастирі були ще більше залучені до шкільництва на Волині, ніж у попередні роки. Тадеуш Чацький намагався встановити контроль над кліриками, які навчали дітей, піддаючи їх кваліфікаційним іспитам. Не зважаючи на усі недоліки шкіл при монастирях, він не заперечував важливої ролі ченців у освіті, його метою було отримання учителями з духовенства освіти на рівні зі світськими вчителями [8, с. 153].

На 1823 р. з 11 повітових шкіл, які працювали у Волинській губернії, чотири утримували римо-католицькі монастирі: піари – в Межирічі і Дубровиці; кармеліти – в Бердичеві; тринітарії – у Теофіполі

Активністю у волинському шкільництві вирізнялись тринітарії. Крім повітової школи в Теофіполі, вони зуміли організувати школу в Луцьку, хоча у цьому місті функціонувала повітова школа, фінансована з «едукативного фондушу». Школа при монастирі тринітаріїв у Луцьку відома з 1799 р. як трикласна. У всіх класах діти вивчали латинську та польську мови, християнські науки, арифметику, географію та історію на різному рівні. У грудні 1812 р., коли у монастирі розмістили лазарет і місця для навчання дітей не було, школа не працювала, а відновила свою роботу у 1815 р. [2, арк. 61].

У Луцьку в 1794 р. місцева шляхтянка Юзефа Поляновська заснувала добродійний заклад за свої кошти з функціями жіночої чотирикласної школи і притулку для сиріт шляхетського походження [1, арк. 14]. Коли у 1829 р. Ю. Поляновська померла, у ньому перебувало не менше 180 дітей. У вересні 1838

р. в Луцьку у інституті сердець милосердя виховувалось 58 дівчаток і 5 хлопчиків-підкидьків. Дітьми опікувалися три молоді жінки і три жінки «состоящие на пропитании». Очолювала цей заклад Агнешка Орловська.

У тому ж 1832 р. було видано указ згідно з яким ліквідації підлягали всі повітові школи при римо-католицьких монастирях. Таке рішення пояснювалось негативним впливом навчальних закладів на місцеве населення, а також польською мовою викладання у них. У результаті припинили роботу 48 шкіл різного рівня, фінансовані Римо-Католицькою Церквою. Польське шкільництво було витіснене, мовою навчання стала російська мова.

Католицька монастирська освіта опинилась поза законом, але відомо про спроби відновлення монастирських шкіл. Архівні джерела свідчать про те, що ченці навчали дітей підпільно.

Отже, мережа монастирських освітніх закладів на Волині сформувалась завдяки роботі Едукаційної комісії та ініціативам духовенства. Монастирі зобов'язувалися або відкрити школи, або надати фінансову підтримку іншим школам. Не зважаючи на те, що більшість шкіл при монастирях не відповідали встановленим до освітніх закладів вимогам, роль римо-католицького духовенства в освіті була вагомим фактором. Спільним для усіх шкіл при монастирях була релігійна складова навчання і регламентації розпорядку дня учнів.

Монастирські освітні осередки припинили своє існування майже одночасно у 1832 р. після Листопадового повстання.

Список використаних джерел

1. Відомості про приватні навчальні заклади м. Луцька 1811–1819 рр. Держархів Житомирської області. Ф. 71. Оп. 1. Спр. 8. 42 арк.
2. Візитаційний опис Межиріцького парафіяльного костелу. 1804 р. Держархів Житомирської області. Ф. 90. Оп. 1. Спр. 240. Без пагінації.
3. Карліна О. Шкільна освіта в Луцьку наприкінці XVIII – середині XIX ст. Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія Історичні науки. Луцьк: 2010. №22. С. 44.
4. Колосок Б. Метельницький Р. Луцьк. Історико-архітектурний нарис. Київ: Будівельник, 1990. 192 с.
5. Сейко Н. Доброчинність поляків у сфері освіти України (XIX – поч. XX ст.). Київський учбовий округ. Житомир: Полісся, 2007. 320 с.
6. Шандра В. Релігія та церква підросійської України XIX – початку XX ст.: загальні тенденції та регіональні особливості. *Етнічні спільноти та конфесії Волині: історія й сучасність; упорядники й наук.* / ред. Ю. Крамар, А. Шваб. Луцьк: Вежа-Друк, 2019. С.7–23.

7. Miławicki M. Położenie klasztorów dominikańskich w guberniach zachodnich Cesarstwa Rosyjskiego, [w:] Święty Jacek Odrowąż i dominikanie na Śląsku, red. A. Barciak, Katowice, 2008.
8. Wyczawski H. E. Bernardyni polscy. 1772–1946. Kalwaria Zebrzydowska: Wydawnictwo OO. Bernardynów «Calwarianum», T. 3. 1992. 572 s.

Косинець Ірина

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Семенова Н. І.*

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Формування навчальної діяльності в дітей дошкільного віку – одна з багатьох проблем педагогіки. В різні періоди життя пропонувалися різні шляхи вирішення цієї проблеми, але батьки та педагоги, як колись так і сьогодні, постійно зіштовхуються з проблемою: як зробити так, щоб дитина хотіла вчитися.

В Базовому компоненті дошкільної освіти вказані компетентності з кожного освітнього напрямку, засвоєння яких готує дітей до переходу до нової освітньої ланки. Зокрема, в освітньому напрямі «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» вказано що «дошкільний вік є фундаментом розвитку базових компетентностей і навичок, необхідних людині протягом життя. Він передбачає взаємодоповнювальний розвиток емоційних, інтелектуальних, вольових якостей та процесів, досягнення відповідної до цього віку психофізіологічної / тілесної та психологічної зрілості». Це надає дитині можливість опанувати нову соціальну ситуацію розвитку – перехід до систематичного шкільного навчання, оволодіння новою соціальною роллю учня та відповідними функціями та діями, які сприяють формуванню навчальної діяльності [1].

Навчальна діяльність повинна приваблювати дітей, приносити їм радість і задоволення. Тому з раннього дитинства потрібно виховувати у них пізнавальні інтереси, які виражають усвідомлену спрямованість особистості, стимулюють

психічні процеси і функції, активізують здібності. У педагогіці вирізняють чотири етапи розвитку інтересу: зацікавленість, допитливість, пізнавальний інтерес, теоретичний інтерес. На основі інтересу до діяльності у дитини мобілізуються внутрішні сили, що важливо брати до уваги при організації навчальної діяльності дошкільників. Не виправдано в навчанні опиратися лише на почуття обов'язку, відповідальність, дисциплінованість. Звичайно, і ці якості необхідно враховувати, дбаючи про формування вольових якостей дитини-дошкільника. Важливо також пам'ятати, що у дітей ще дуже слабо розвинені необхідні для навчання довільна увага і довільне запам'ятовування.

Засвоєні без інтересу і захоплення знання будуть формальними, а таке навчання не сприятиме розвитку допитливого творчого розуму. Відомий педагог К. Ушинський стверджував, що «навчання за примусом і силою волі» не сприятиме створенню розвивальних умов, тому виховання пізнавальних інтересів і потреб є важливою передумовою формування навчальної діяльності. Стійкі пізнавальні інтереси викликають у дитини бажання вчитися, постійно отримувати нові знання.

Інтерес до навчання виникає і розвивається за таких умов:

- можливість самостійного пошуку і відкриття дитиною нових знань, вирішення проблемних завдань;
- різноманітність навчальної діяльності (одноманітний матеріал і методи його засвоєння швидко викликають у дітей нудьгу);
- усвідомлення важливості навчального матеріалу;
- пов'язаність нового матеріалу із засвоєними раніше знаннями та способами дій;
- пізнавальна складність нового матеріалу (надто легкий і надто важкий матеріал не викликає пізнавального інтересу в дітей);
- яскравість і емоційність навчального матеріалу.

Одним зі важливих моментів формування повноцінної навчальної діяльності як показують спеціальні психологічні дослідження є довільність (довільність поведінки, уваги, спілкування) [2].

З вступом дитини до школи навчальна діяльність стає провідною, а це сприяє перебудові всіх процесів психіки і в центр свідомості дитини висувається мислення. Ця перебудова веде до формування в дітей здатності до планування, до контролю і самоконтролю.

У баченні передумов навчальної діяльності сучасна психологія спирається на положення про зміст і структуру навчальної діяльності. Відповідно до них навчальною є діяльність, під час якої діти оволодівають науково-теоретичними поняттями, загальними способами виконання практичних завдань, зміст яких втілюють ці поняття. Засвоєння і відтворення дітьми цих способів є основною навчальною метою. Навчальна діяльність не тотожна засвоєнню, оскільки знання, уміння і навички дитина може отримувати і поза нею – у грі, праці. Однак, лише у навчальній діяльності можливе засвоєння системи теоретичних понять як форми суспільного досвіду.

Навчальна діяльність дітей розвивається на основі усвідомленого визначення дітьми способу дій. Тому не менш важливою її передумовою є оволодіння дошкільниками загальними способами дій, тобто такими способами, які забезпечують розв'язання практичних або пізнавальних завдань. Також важливою передумовою навчальної діяльності дошкільників є самостійний пошук способів виконання практичних і пізнавальних завдань. Діти дошкільного віку виокремлюють не лише результат дії, а й знання, уміння, які вони при цьому засвоюють. Під час розв'язання завдань свідомість дітей переорієнтовується з кінцевого результату на способи його досягнення. Дошкільники починають осмислювати свої дії та їх результати, тобто усвідомлювати спосіб, завдяки якому здобувають нові знання. Таке усвідомлення стимулює формування у них нових пізнавальних дій, а відповідно, і формування нових знань. Діти намагаються використати засвоєний спосіб дій у нових умовах. Розв'язуючи подібні, але не однакові завдання, вони виробляють певні узагальнення, на підставі яких переносять опанований спосіб дій у нові умови.

Для розвитку передумов навчальної діяльності необхідний особливий тип контролю, пов'язаний з формуванням уміння самостійно визначати і застосовувати способи дій. Основною умовою його розвитку є спеціальні методи навчання дітей прийомів порівняння отриманих результатів із заданим способом дій. Діти, сприймаючи й аналізуючи оцінки, якими дорослі характеризують їх роботу, критерії, за якими порівнюють їхні старання і результати цих старань, починають правильніше контролювати свої дії, оцінювати власні знання і вміння. У них формуються навички самоконтролю і самооцінки у виконанні навчальних завдань, поява яких є першим етапом оволодіння навчальною діяльністю.

Отже, формування навчальної діяльності в дитини дошкільного віку сприяє переходу до систематичного шкільного навчання, оволодіння новою соціальною роллю учня та відповідними функціями та діями. Основними передумовами навчальної діяльності дошкільників є: наявність у них стійких пізнавальних інтересів; оволодіння загальними способами дій; самостійне знаходження способів виконання практичних і пізнавальних завдань; контролювання способу виконання власних дій. За таких умов формується активна, творча особистість, яка здатна не лише засвоювати запропоноване, а й доцільно активно ним користуватися в нових ситуаціях.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти
URL:<http://mon.gov.ua/images/files/doshkilna-crednya/doshkilna/bazoviy-komponent-2.doc>.
2. Поніманська Т. І. Педагогіка дошкільна: навч. посіб. Київ: 2006. 456 с.
3. Особливості навчальної діяльності сучасних дітей дошкільного віку
URL:<http://www.ussf.kiev.ua/ccdarticles/5/>
4. Джемула Г. П. Наступність у формуванні навчальних умінь. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2009. № 6. С. 40–45.
5. Ладивір С. О. Дошкільник напередодні шкільного життя. *Вихователь методист дошкільного закладу*. 2010. №7. С. 4–13.

Кроль Інна

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
Дурманенко О. Л.*

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

На сучасному етапі зі зміною пріоритетів у сфері освіти, активно впроваджується в життя рідна мова, що вимагає не тільки формування мовних умінь та навичок, а й визнає стратегію завдання виховання мовленнєвої компетентності особистості, перед якою стоять завдання навчитися комплексно застосовувати мовні і немовні засоби з метою комунікації: уміння спілкуватися в конкретних соціально-побутових ситуаціях, орієнтуватися в ситуації спілкування, проявляти ініціативність спілкування, стриманість у спілкуванні; культуру мовленнєвої комунікації. Володіння даними вміннями передбачає сформованість комунікативної компетентності.

Комунікативна компетентність розглядається вченими як готовність особистості до комунікативної діяльності. Комунікативна функція мовлення дозволяє встановлювати контакти між людьми. В комунікативній функції можна виділити три аспекти: інформаційний (мова виступає як засіб передачі інформації від однієї людини до іншої і від покоління до покоління); виразний (засіб передачі почуттів, відносин, при цьому велике значення мають інтонація, експресивні складові – жести, міміка); мовлення як спонукання до дії, волевиявлення.

У Базовому компоненті дошкільної освіти зазначено, що комунікативна компетентність – комплексне застосування мовних і немовних засобів з метою комунікації, спілкування в конкретних соціально-побутових ситуаціях, уміння орієнтуватися в ситуації спілкування, ініціативність спілкування. Комунікативній компетентності, як і іншим видам мовленнєвої компетентності потрібно навчати дітей вже з раннього віку. Ще до школи дитина повинна засвоїти відповідні мовленнєві знання, вміння та навички, необхідні їй для спілкування [2].

У науковій літературі під комунікативною компетентністю розуміють здатність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з іншими людьми, певну сукупність знань, умінь і навичок, що забезпечують ефективне

спілкування. Вона передбачає уміння змінювати глибину і коло спілкування, розуміти і бути зрозумілим для партнера по спілкуванню. Комунікативна компетентність формується в умовах безпосередньої взаємодії, тому є результатом досвіду спілкування між людьми. Цей досвід набувається не тільки у процесі безпосередньої взаємодії, а також опосередкованої, в тому числі з літературою, театром, кіно, з яких людина отримує інформацію про характер комунікативних ситуацій, особливості міжособистісної взаємодії і засоби їх вирішень. У процесі опанування комунікативної сфери дитина запозичує з культурного середовища засоби аналізу комунікативних ситуацій у вигляді словесних і візуальних форм [4].

Структурними компонентами комунікативної компетентності є: комунікативні знання, комунікативні уміння і комунікативні здібності.

Комунікативні знання – це знання про те, що таке спілкування, які його види, фази, закономірності розвитку. Це знання про те, які існують комунікативні методи і прийоми, яку дію вони надають, які їхні можливості та обмеження.

Комунікативні вміння – це володіння складною системою психічних і практичних дій, необхідних для доцільною регуляції діяльності наявними у суб'єкта знаннями та навичками.

Комунікативні здібності – це індивідуально-психологічні властивості особистості, що відповідають вимогам комунікативної діяльності і забезпечують її швидке й успішне здійснення.

Розвиток комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку є однією із стрижневих проблем дошкільної лінгводидактики. Її актуальність зумовлюється пріоритетними напрямками Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті, Законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Комплексними заходами щодо всебічного розвитку і функціонування української мови», спрямованими на модернізацію дошкільної освіти, оновлення змісту, вдосконалення форм, методів і технологій навчання дітей рідної мови, розвитку культури мовлення та мовленнєвого спілкування.

Мовленнєве спілкування є одним із перших видів діяльності, яким дитина оволодіває в онтогенезі; воно є універсальною умовою розвитку особистості в період дошкільного дитинства. У процесі різнопланового спілкування в ігровій діяльності дитина пізнає природний, предметний і соціальний світ, що її оточує, в його цілісності і різноманітності; формує і розкриває свій власний внутрішній світ, свій образ «Я»; засвоює і створює культурні цінності, виступає при цьому активним суб'єктом взаємодії [3]. Базовий компонент дошкільної освіти визначає кінцевою метою мовленнєвого розвитку випускника дошкільного закладу сформованість у нього комунікативної компетентності.

Мовленнєвий розвиток дитини є головним інструментом, за допомогою якого вона встановлює контакт із довкіллям і завдяки якому відбувається соціалізація дитини. Водночас, як засвідчує практика, поширення комп'ютеризації, телебачення та інших технічних засобів, які стали доступними й дітям дошкільного віку як у сім'ї, так і в дошкільних закладах, обмежує безпосереднє спілкування дітей з іншими мовцями, внаслідок чого збагачується їхня пізнавальна сфера і водночас гальмується мовленнєва.

Отже, аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив з'ясувати, що під комунікативною компетентністю розуміється здатність дошкільника користуватися рідною мовою як засобом мовленнєвої взаємодії. А комунікативна компетентність являє собою цілісне, інтегративне, психічне утворення, що визначає ефективність спілкування.

Список використаних джерел

1. Арушанова А. Г. Исследование развития коммуникативной компетенции дошкольника. *Наука о детстве и современное образование* : материалы междунар. юбилейной научной конференции, посвященной 100-летию со дня рождения А. В. Запорожца. М.: Центр «Школьная книга», 2005. С. 51.
2. Базовий компонент дошкільної освіти / наук. кер. А.М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф. д-р пед. наук; авт. кол.: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богінч О. Л. та ін. К., 2021.
3. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика: *Теорія і практика*. Запоріжжя : Просвіта, 2000. 216 с.
4. Голдован И. Б. Коммуникативная компетентность с позиции педагогики. *Педагогика*. 2006. № 2. С. 43–51.
5. Поніманська Т. І. Основи дошкільної педагогіки : навч. посіб. К. : Абрис, 1998. С. 39 – 71.

Кудацька Руслана
магістрантка Волинського національного університету імені Лесі
Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Заремба Л.В.

ФОРМУВАННЯ ВЗАЄМВІДНОСИН МІЖ ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ГРІ

Сьогодні і науковці, і практичні працівники дедалі більше уваги приділяють проблемам виховання та навчання дітей у різновікових групах. Робота з дітьми зі змішаним віковим складом є досить складною, тому вимагає від вихователя високої професійної майстерності. Відтак, постає безліч запитань і проблем, що виникають у практичних працівників різновікових груп дошкільних навчальних закладів.

Необхідність модернізації змісту дошкільної освіти обумовлена реформуванням галузі на засадах Закону про дошкільну освіту, Базового компоненту дошкільної освіти України. Розвиток системи освіти, який реалізує її нові цінності, забезпечує гуманістичну спрямованість, створює передумови для розгортання творчих можливостей дітей дошкільного віку. Осучаснення змісту першої ланки освіти передбачає її відповідність сучасним досягненням науки і культури, потребам і можливостям особистості, суспільства і держави. Основним завданням сучасної дошкільної освіти є цілісний розвиток особистості, а саме створення сприятливих умов для особистісного становлення і творчої самореалізації кожної дитини, формування її життєвої компетентності, розвитку в неї ціннісного ставлення до людей, самої себе, природи, культури, світу.

Спостерігаючи, аналізуючи та вивчаючи реальні та ігрові взаємовідносини дітей старшого дошкільного віку у процесі творчої гри, ми звернули увагу на те, що вони чітко поділяють рольові і реальні взаємовідносини, причому реальні взаємовідносини спрямовані на загальну для них справу, якою є гра. Вона виступає могутнім засобом розвитку

міжособистісних відносин дітей. Моделюючи взаємини дорослих у грі, діти водночас засвоюють навички спілкування, взаємодії, співпраці, вчаться поступатись один одному у різних позиціях.

Отож, саме через неї діти старшого дошкільного віку вчаться проявляти власне ставлення до різнопланових ролей, моделюють взаємовідносини дорослих, старші дошкільники водночас засвоюють навички спілкування, взаємодії, співпраці, засвоюють відповідну рольову поведінку до ігрових ролей та існуючих зв'язків між ними.

Видатні вчені психологічної школи Л. Виготський, Д. Ельконін, К. Карасьова, Г. Костюк, С. Ладивір, М. Лісіна, С. Максименко, В. Мухіна, Р. Павелків, Т. Піроженко основну увагу зосереджували на онтогенезі спілкування та впливу міжособистісних взаємин в творчій грі, на емоційному та психічному розвитку дитини тощо.

Провідні вчені в галузі дитячої психології О. Запорожець, О. Кононко, Г. Костюк, О. Кочерга, Г. Люблінська та ін. зосередили увагу на психологічних особливостях колективної взаємодії та визначили різні підходи тлумачення цього поняття, а саме: як обміну діями, спрямованої на організацію спільної діяльності, взаємовпливу, процесу конструювання міжособистісного простору [2].

Гра – це специфічна форма прояву дитячої активності в певному непродуктивному виді діяльності, спрямованому не на одержання результатів, а на переживання задоволення від самого процесу, за визначенням, яке подано в психологічній енциклопедії [3].

Дошкільний вік вважається класичним віком гри. У цей період виникає і набуває найбільш розвинену форму особливий вид дитячої гри, який в психології та педагогіці отримав назву творчої гри. У творчій грі можна робити усе, що недоступне в реальному житті: самостійно керувати автомобілем, літаком, потягом, купувати солодощі, лікувати дітей. Творча гра – діяльність, у якій діти беруть на себе роль дорослих людей узагальнено, у спеціально створених ігрових умовах відтворюють їхні дії і стосунки між ними.

У творчій грі дитина дошкільного віку пізнає світ, стосунки, ролі, поведінку людей, моделює міжособистісні стосунки в ньому, вчиться орієнтуватися в різних сферах людської життєдіяльності, оволодіває правилами та нормами життя. У творчій грі відбувається самопізнання, усвідомлення свого внутрішнього світу, оволодіння першими формами саморегуляції [1].

У творчих іграх діти використовують різноманітні ігрові предмети, що замінюють реальні предмети діяльності дорослих. Як феномен, творча гра є соціальною за своєю природою, походженням і змістом. Вона розгортається, за твердженням Д. Ельконіна, від конкретної предметної дії до узагальненої дії: їсти ложкою, годувати ложкою ляльку.

У творчих іграх переплітаються спогади про реальні події життя дітей та фантастичні елементи з казок, кінофільмів і мультфільмів. Особливо помітно ігри дітей доповнюються фантастичними елементами у період позаситуативно-пізнавальної форми спілкування з дорослими, коли стрімко розширюється запас знань про навколишню дійсність, не обмежений безпосередньою ситуацією: про далекі екзотичні країни, про незвичних звірів, про моря й океани. Персонажі творчих ігор включаються у різні скрутні й ризиковані ситуації, пригоди, мандри. Згодом головна увага дитини переміщується зі світу фізичних предметів та явищ на світ людей, а провідною формою спілкування з дорослими стає позаситуативно-особистісна. В іграх все більше сюжетів соціального спрямування, де зображуються відносини між людьми як носіями соціальних ролей, де моделюється вирішення складних етичних проблем [5].

Творча гра має визначальне значення для розвитку уяви. В ігровій діяльності дитина вчиться заміщати одні предмети іншими, обирати собі різні ролі. Ця здатність лягає в основу розвитку уяви. В іграх дітей старшого дошкільного віку вже не обов'язкові предмети-заступники, так само як не обов'язкові ігрові дії. Діти навчаються ототожнювати предмети та дії з ними, створювати нові ситуації у своїй уяві [2].

Дошкільний вік є унікальним і вирішальним періодом розвитку дитини, коли формується особистість, закладаються основи волі і довільної поведінки,

активно розвивається уява, творчість, загальна ініціативність. Проте всі ці найважливіші якості формуються не в груповій кімнаті, а у творчій грі.

Дошкільний вік – один з найважливіших етапів у розвитку індивідуальних і колективних ігрових інтересів дітей. Під ігровим інтересом ми розуміємо складне психічне утворення, яке сприймаємо одночасно і як особливе безпосереднє емоційно-пізнавальне ставлення до гри або іграшки; і як прагнення висловити пізнане в діяльності; як потреба дитини займатися саме цією діяльністю, яка забезпечує співучасть у житті дорослого, задовольняє потребу у спілкуванні, приносить радість творення, творчості.

Спілкування дошкільника з однолітками розгортається головним чином у процесі спільної творчої гри. Граючи разом, діти починають враховувати бажання і дії іншої дитини, відстоювати свою точку зору, будувати і реалізовувати спільні плани. Тим самим дитина стає частиною суспільства, вчиться бути самостійною і враховувати бажання інших дітей.

Всі ці факти підтверджують те, що творча гра має величезне значення для розвитку всіх психічних процесів особистості дитини, але найголовніше, що вона відображає досвід міжособистісної взаємодії.

Отже, джерелом розвитку творчої гри виступає суперечність між бажанням дошкільника діяти як дорослий і реальними можливостями реалізації цього бажання. Структура творчої гри складається з уявної ситуації (сюжету і змісту), ігрової ролі та ігрових дій, з системи реальних та рольових взаємовідносин дітей. На основі зовнішньої ігрової діяльності у дитини формується розумовий план дій (створення ігрової ситуації, планування сюжету, розподілу ролей), що виступає основою для складання у творчій грі рольових та реальних взаємовідносин.

Виходячи з вище сказаного можна зробити висновок, що вирішення проблеми реальних та ігрових взаємовідносин дітей старшого дошкільного віку у відображенні міжособистісної взаємодії в творчій грі впливає на зміцнення індивідуальних можливостей старших дошкільників та виступає основою засвоєння дитиною системи взаємовідносин між людьми.

Список використаних джерел

1. Карасьова К.В. Самодіяльні ігри дитини. Київ: Шк. світ, 2021. 128 с.
2. Косякова О.О. Психологія раннього и дошкільного дeтства: учеб. пос. Київ: Феникс, 2017. 346 с.
3. Психологічна енциклопедія / автор-упоряд. О. М. Степанов. «Академвидав», 2016. 424 с.
4. Смирнова Елена и др. Во что играют наши дети? *Игры и игрушки в зеркале психологии*. Київ: Ломоносов, 2019. 224 с.
5. Эльконин Д.Б. Психология игры. Київ: Владос, 2019. 360 с.

Курило Наталія

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Антонюк В.З.*

ПОХОДЖЕННЯ ГРИ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК З ПРАЦЕЮ І МИСТЕЦТВОМ

Гра є провідною діяльністю дошкільника, засобом його всебічного розвитку та одним з найцікавіших видів людської діяльності. Феномен гри протягом усієї історії людства привертав до себе увагу видатних мислителів, філософів, соціологів, психологів, педагогів. Кожному етапу розвитку людського суспільства притаманне своє бачення своєрідного впливу ігрової діяльності на становлення й формування людини як особистості. Протягом усього часу учені підкреслювали розвивальне та виховне значення гри, відмічали її можливості в пізнанні людини самої себе, демонстрували її вплив на розвиток творчої особистості в процесі ігрової взаємодії, акцентували увагу на значенні гри в процесі пізнання людиною своїх здібностей.

Питання місця гри в розвитку дитини вивчалось ще з часів Платона, який говорив про необхідність створення умов для спільних ігор дітей від 3-х до 6-ти років. Він наголошував, що природність дитячої гри проявляється в тому, що вони самостійні й створюються за бажанням самих дітей. Платон вважав дитячі ігри необхідними для виникнення бажання в малюків спілкуватися з іншими дітьми.

За визначенням відомого дослідника дитячих ігор Ф. Шіллера, причиною виникнення дитячої гри був надлишковий час та енергія дитини, але водночас

він порівнював її з грою артиста, художньою діяльністю та розглядав з точки зору культури людства.

Продовжуючи теорію Ф. Шіллера, Д. Клоцц бере за основу пояснення причин виникнення дитячої гри. У своїй класифікації вчений виділяє ігри, основою, яких є душевна діяльність, драматична дія, комічна дія, музичні дії й окремо виділяє суспільні ігри, в яких проявляється свобода й почуття задоволення. Він також визначає дитячу гру як відображення рівня розвитку цивілізації народу.

М. Спенсер, поєднуючи теорію надлишкової енергії гри з неврологічною теорією імпульсивних рухів, розглядає гру з точки зору розвитку фізіології дитини. У теорії Ф. Фребеля дитяча гра є проявом ступеня розвитку людини на перших етапах її життя, вона – самостійне й необхідне відображення душевного наповнення, що потребує прояву назовні. Він називав дитячі ігри паростками всього майбутнього життя, тому що в них розвивається й виявляється людина в найглибших своїх зачатках.

Найпопулярнішою теорією в 20-30-х роках минулого століття була теорія К. Гроса, в якій вперше зроблено аналіз важливості гри для психічного розвитку дитини. Вчений довів, що аналіз будь-якої гри визначає процес розвитку рухів дитини, відчуття, уваги, мислення, імітації, творчості тощо. К. Грос дійшов висновку, що людина й тварини грають не тому, що молоді, а саме молодість їм дана для того, щоб вони могли грати й готуватися до самостійного життя.

Історія виникнення дитячої гри, пов'язана з виникненням трудової діяльності. Д. Ельконін визначив, що виникнення дитячої гри зумовлено історичним розвитком суспільства, зміною місця дитини в системі суспільних відносин. Гра є формою соціального життя дитини у суспільстві, формування її світогляду [2].

Аналіз змісту ігор дітей різних народів і епох дозволяє зробити висновок, що гра виникла після праці й на її основі. Очевидно, тому в іграх дітей первісних людей відображена війна, полювання, землеробські процеси.

Наслідуючи у грі діяльність дорослих, діти оволодівають найпростішими трудовими навичками і всім тим, що чекає їх у дорослому житті.

З тим, що в історії людства праця випереджала гру, погоджується і психолог Д. Ельконін у монографії «Психологія гри». Виникнення дитячої гри він пояснював тим, що на зорі розвитку суспільства діти рано включалися у життя дорослих, брали безпосередню участь у їхній діяльності. Потреби у грі вони тоді ще не відчували. Ускладнення знарядь праці унеможливило участь дітей у допомозі дорослим, спричинило потребу в спеціальній підготовці до трудової діяльності. З цією метою почали виготовляти зменшені знаряддя: луки, списи, ножі тощо. Діти вправлялися з ними, і такі заняття можна вважати іграми-вправами. Рольових ігор на цьому етапі розвитку суспільства ще не існувало. З розвитком виробничих сил, ускладненням знарядь звужувалося коло доступних дітям сфер виробництва, окремі види праці вони могли лише спостерігати. Змінювалися і функції предметів, якими діти оперували: якщо зменшений лук дотепер не втратив своєї основної функції (з нього можна пускати стріли і влучати у ціль), то зменшена гвинтівка не стріляє, а є тільки копією справжньої. Так з'явилися іграшки і рольові ігри, завдяки яким діти задовольняють своє прагнення до спільного з дорослими життя. Гра як соціальне явище, що виникло в процесі історичного розвитку людства з трудових дій, відображає реальну дійсність, удосконалюється з розвитком відносин «людина – суспільство». Вона є активною, свідомою, цілеспрямованою діяльністю, яка втілює потребу дитини в активності [1].

Поширеними є спроби пов'язати походження гри з розвитком мистецтва та ідеологічних інститутів, наприклад, релігією, ритуальними процесами під час богослужінь, які мають багато спільного з ігровими діями. Дослідник історії театру В. Всеволодський-Гернгросс (1882-1962) доводив, що гра зародилася у докласовому суспільстві і була пов'язана з музикою, танцями, піснями. Дорослі грались, як діти, виконуючи ритуальні дії. З розвитком суспільства виникли драма, танець, інші види мистецтва, спорт, а гра як безпосереднє відображення подій життя залишилася лише у дітей.

Попри різне бачення походження гри, філософи, психологи, мистецтвознавці одноставні в думці, що гра є соціальною потребою і виконує певні суспільні функції, передусім забезпечує передавання суспільного досвіду від одного покоління до іншого. Ігри дітей різних народів і часів подібні за тематикою, оскільки відображають спільні для всіх людей явища життя.

Соціальна природа гри як феномену полягає у конкретно-історичному характері творчих сюжетно-рольових ігор, змістом яких є відображення суспільних відносин людей. В іграх діти відтворюють поведінку дорослих, а також негативні явища їхнього життя. Цю особливість дітей охарактеризував К. Ушинський: «В однієї дівчинки лялька пере, шиє, миє, прасує; в іншій — валяється на дивані, приймає гостей, поспішає до театру або на раут; у третьої — б'є людей, заводить скарбничку, рахує гроші. Нам доводилося бачити хлопчиків, у яких «чоловічки» отримували чини і брали хабарі». Зміст дитячих ігор вбирає в себе різноманітні ознаки суспільного життя, в тому числі й негативні [3].

Отже, гра є історичним утворенням і її виникнення зумовлене розвитком суспільства та пов'язаною з ним зміною становища дитини в системі суспільних відносин.

Список використаних джерел

1. Смирнова Е. О. Психологія та педагогіка гри: навч. посіб. Юрайт 2018. 223 с.
2. Цікаві факти з досліджень історії розвитку гри. URL: <https://vseosvita.ua/library/cikavi-fakti-z-doslidzen-istorii-rozvitku-gri-93300.html>
3. Антонович Є. А., Захарчук-Чугай Р. В., Станкевич М. Є. Декоративно-прикладне мистецтво. Львів: Світ, 1993. 272 с.

Лебедєва Олена

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Смолюк С.В.*

ІГРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Життя та розвиток кожної людини неможливий без спілкування та взаємодії з оточуючими людьми. Потреба у спілкуванні є найважливішою людською потребою. У процесі спілкування відбувається розвиток свідомості та вищих психічних процесів дітей. Вміння дітей позитивно спілкуватися, дозволить надалі комфортно жити у суспільстві людей. Завдяки спілкуванню дитина пізнає як самого себе, так й іншу людину, дорослого чи однолітка.

Дошкільне дитинство є найбільш сенситивним періодом у розвитку комунікативної сфери дітей, у цей період зароджуються та інтенсивно розвиваються відносини з іншими людьми. Головним завданням будь-якого навчального закладу, що працює з дітьми, є розвиток цілісної гармонійної особистості.

Гра – вид непродуктивної діяльності, де мотив лежить не в її результаті, а в самому процесі. Величезна роль у розвитку та вихованні дитини належить саме грі – провідному виду дитячої діяльності. Гра є ефективним засобом формування особистості дитини дошкільного віку, його морально-вольових якостей, у грі реалізується потреба впливу на світ. Виховне значення гри багато в чому залежить від професійної майстерності педагога, а саме від знання дитячої психології, врахування вікових та індивідуальних особливостей дітей, від правильного методичного керівництва взаєминами дітей, від чіткої організації та проведення різноманітних ігор [5, с. 171].

Дитяча гра – це діяльність дитини в умовній (уявній) ситуації. Мотив такої діяльності полягає в ній самій, тобто дитина грає не заради якогось зовнішнього результату, ефекту, а тому, що хоче грати. Щойно цей мотив змінюється, гра перестає бути грою [3, с. 14].

Гра виникає з умов життя дитини у суспільстві та відображає ці умови. У ній відбувається «первинна орієнтація у сенсах людської діяльності, виникає особливо знання свого обмеженого місця у системі відносин дорослих та потреба бути дорослим», писав Д. Б. Ельконін [5, с. 19].

З раннього дитинства дорослі, які оточують дитину знайомлять її з соціальною дійсністю, у процесі спілкування передають їй певний досвід та знання щодо дій із предметами та взаємин з людьми. Закріплення першого елементарного досвіду, відображення перших уявлень про світ відбувається у грі, що є надзвичайно важливим для повноцінного розвитку дітей.

Науковець Д. Б. Ельконін теоретично довів, що рольова гра соціальна за походженням і змістом. Вчений відкрив і проаналізував умови виникнення гри в онтогенезі та показав її розвиток під впливом виховання. Він дослідив внутрішню структуру гри та простежив її розвиток і згасання. Також Д. Б. Ельконін зазначав, що основним змістом гри є зокрема людина та її діяльність, ставлення дорослих один до одного. Ось чому гра є формою орієнтації у завданнях та мотивах діяльності людини. Він встановив, що техніка гри – це передача сенсу від одного предмета до іншого. Наочність та узагальненість ігрових дій є важливою умовою проникнення дитини у сферу громадських відносин, їх виду моделювання в ігровій діяльності [5, 11]. Крім того, Д. Б. Ельконін визначив функції гри у психічному розвитку дітей дошкільного віку.

Гра має неминуще значення для соціального розвитку дитини, саме у грі вона приміряє на себе рольову поведінку, починає розуміти багато нюансів поведінки людей. Вчиться підкоряти свою поведінку встановленим правилам, це означає, що без повноцінної гри в неї не сформується така важлива якість, як довільність своєї діяльності. За словами відомого психолога Л. І. Божович, гра є тим механізмом, який перекладає вимоги дорослої потреби самої дитини. Але гра – це не лише практичне освоєння «майбутніх», дорослих стосунків у результаті гарного відтворення своєї ролі. У процесі ігрової діяльності відбувається побудова реальної взаємодії з однолітком: вміння домовлятися, вислуховувати іншого, іноді піти на компроміс, іноді наполягти на своєму, щоб гра могла продовжуватися, і головне, щоб вона була цікавою та захоплюючою для всіх [1, с. 15].

У працях Л. С. Виготського гра вже визнана провідною діяльністю, тобто визначає розвиток дитини. В який момент вона з'являється і коли стає

провідною діяльністю? Дитина раннього віку може щось пізнати, тільки реально доторкнувшись, спробувавши, випробувавши. Дії «про себе» ще недоступні, а молодший школяр вже здатний до них. Звідки береться і коли виникає цей «розум», чи, висловлюючись науковою мовою, внутрішній план діяльності? Він формується саме у грі та за рахунок гри! Спочатку розгорнуті ігрові дії замінюються жестом, потім словом, потім починають здійснюватися повністю в умі дитини (гра-фантазування). Крім того, лише у грі значення предмета відривається від самої речі. Решта діяльності дитини реальна. У грі можна діяти лише значенням, а не самим предметом. Ідеальне та матеріальне поділяються. Виникає ідеальна дія, зароджуються основи теоретичного мислення, закладається, за словами О. В. Запорожця, «цокольний поверх загальної будівлі людського мислення». У цьому полягає значення гри для розумового розвитку дітей [4, с. 141].

На жаль, в даний час вихователі не завжди приділяють ігровій діяльності належну увагу, а багато батьків просто не знають про розвивальний потенціал гри та про її роль у житті дитини, нерідко віддаючи більшу перевагу іноземним мовам, читанню, письму. Дійсно, чим більше знає, вміє дитина, тим у вигідніших умовах вона буде в порівнянні зі своїми однолітками. Однак ми можемо вчити дитину скільки завгодно і чого завгодно, але що з цього буде засвоєно?

Ігрова форма робить багато завдань для дитини цікавими, зрозумілими, що часто використовується дидактикою, але, як не дивно, – це не є головним. По-перше, у самодіяльній дитячій грі, яка виникає за ініціативи самої дитини, формуються ті психічні якості, без яких навчання буде просто неможливим. По-друге, у грі діти отримують можливість використовувати практично отримані знання, отже, по-справжньому засвоювати і розуміти їх. Без такої дитячої практичної апробації будь-яке знання стає абстрактним, непотрібним для дитини та швидко забувається. Для розвитку дитини дошкільного віку важливі ті ігри, які походять від неї самої, її власної ініціативи, сюжет яких вона вигадує сама – сюжетно-рольові чи режисерські ігри. Саме в них найбільше

відбувається загальний розвиток, а не вправляються якісь окремі функції. Важливо, щоб дитина володіла ігровою культурою в усьому її різноманітті: в ранньому і молодшому дошкільному віці – це сюжетно-відображувальні ігри (дитина повторює те, що бачить навколо), потім з'являються самодіяльні сюжетні ігри (дитина звертається до сюжетів, які цікаві їй, вигадує їх сама), до старшого дошкільного віку сюди додаються ігри із правилами. Не слід недооцінювати і такі види ігор, як дозвілля, рухливі, ігри-експериментування, різноманітні народні ігри [6, с. 44].

Гра – найпотужніша сфера «само» дитини: самовираження, самовизначення, самоперевірки, самоздійснення. Завдяки іграм, діти навчаються довіряти самому собі та всім людям, розпізнавати, що слід прийняти, а що відкинути в навколишньому світі. Гру не дарма називають королевою дитинства. Знаменитий вчений Е. Берн говорив, що весь процес виховання дитини він розглядає як навчання тому, в які ігри слід грати і як у них грати [1, с. 59].

Вихователь залучає дітей до участі у спільних з ним іграх за сюжетами на теми навколишнього реального життя (життя сім'ї, дитячого садка, поїздка на транспорті), а також за сюжетами літературних творів (народних та авторських казок, а також потішок та дитячих віршів).

Педагог формує в дітей такі вміння: брати участь у грі; виконувати ігрові дії відповідно до прийнятої ролі; підбирати атрибути для участі у грі та підбирати відсутній ігровий матеріал; позначати ігрові події, пов'язані з участю, словами; заохочує ігрову самостійність та ініціативу. Дорослий заохочує дітей до використання предметів-замінників (паличка – градусник, кубик – мило), їх пошук та застосування у самодіяльних дитячих іграх.

Таким чином, провідною діяльністю дітей дошкільного віку є гра. При правильній організації гра створює умови для розвитку фізичних, інтелектуальних та особистісних якостей дитини, формування передумов навчальної діяльності та забезпечення соціальної успішності дитини дошкільного віку. Три взаємопов'язані лінії розвитку дитини: відчувати-

пізнавати-творити гармонійно вписуються в природне середовище дитини – гру, яка для неї одночасно є і розвагами, і способами пізнання світу людей, предметів, природи, а також сферою застосування своєї фантазії.

Список використаних джерел

1. Божович Л.І. Проблеми формування особистості: під ред. Д. І. Фельдштейна. 2-е вид. М.: Видавництво «Інститут практичної психології», Воронеж: НВО «МОДЕК», 1997. 352 с
2. Борисова З. Проблема гри в педагогічній теорії. До 100-річчя від дня народження Рози Жуковської. *Дошкільне виховання*. 2005. № 12. С. 6 – 7.
3. Варзацька Л.О. Гра як засіб пізнання. Початкова школа. 2008. № 12. С. 34 – 35.
4. Виготський Л. С. Гра та її роль в психологічному розвитку дитини. *Питання психології*. 1966. № 6. С. 62 – 76.
5. Ельконін Д. Б.. Вибрані психологічні праці. М.: Педагогіка, 1989. 560 с.
6. Рогальська-Яблонська І.П. Полікультурне виховання дітей дошкільного віку як соціально-педагогічна проблема. *Вісник Черкаського університету*. 2017. № 17–18. С. 180–186.

Лукашук Олександра

аспірантка Волинського національного університету імені Лесі Українки

РОЗВИТОК ХУДОЖНЬОЇ ТВОРЧОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ НЕТРАДИЦІЙНОЇ ТЕХНІКИ НА ЗАНЯТТЯХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Глибокі перетворення в соціальній, економічній і соціокультурній сферах життєдіяльності нашого суспільства мають великий вплив на розвиток педагогічної науки. Інноваційні процеси у сфері освіти спонукають до створення умов, що підвищують рівень розвитку творчої особистості, її індивідуальності вже у дошкільному дитинстві.

Гуманізуюча роль творчості визначається тим, що вона відкриває нові для дитини цінності пізнання, перетворення, переживання, які збагачують її світ, сприяють прояву творчих якостей особистості. Пізнаючи у творчій діяльності навколишню дійсність, дитина проявляє емоційно-естетичне ставлення до неї, відчуває себе «активним діячем», постійно відкриває щось нове для себе. Існуючи тенденції зміни парадигми освіти є наслідком інноваційних процесів, пов'язаних з її гуманізацією, впровадженням особистісно-орієнтованої дидактики.

Проблему творчих здібностей дітей дошкільного віку вивчали такі вчені: А. Бакушинський, Д. Богоявленська, А. Венгер, Н. Ветлугіна, Л. С. Виготський, Т. Казакова, Т. Комарова, А. Рождественська та інші.

Ці вчені відзначили важливість використання образотворчої діяльності для розвитку творчих здібностей дітей, однак питання використання нетрадиційних технологій малювання в їх роботах не викладені.

Образотворча діяльність є одним з найбільш доступних видів роботи з дітьми з розвитку творчих здібностей. Для дітей дошкільного віку в дитячому садку це образотворча, художньо-продуктивна діяльність, яка створює умови для залучення дитини у власну творчість, в процесі якої створюється щось гарне, незвичайне.

Крім того малювання є одним з найважливіших засобів пізнання світу і розвитку знань естетичного сприйняття, оскільки воно пов'язане з самостійною практичною та творчою діяльністю дитини.

Малювання має величезне значення для виховання і розвитку дитини. Створення зображення вимагає цілого ряду навичок і умінь, воно базується на образах сприйняття і уявлення. В процесі малювання у дитини розвиваються спостережливість, естетичне сприйняття, естетичні емоції, художній смак, творчі здібності, вміння доступними засобами самостійно створювати красиве. Заняття малюванням вчать бачити прекрасне в навколишньому житті, у творах мистецтва. Власна художня діяльність допомагає дітям поступово підійти до розуміння творів живопису, графіки, скульптури, декоративно-прикладного мистецтва.

Як правило, заняття в дитячих дошкільних установах частіше зводяться лише до стандартного набору образотворчих матеріалів і традиційних засобів передачі отриманої інформації. Але, враховуючи величезний стрибок розумового розвитку і потенціал нового покоління дітей, цього недостатньо для розвитку творчих здібностей.

Нетрадиційні технології малювання – це новий напрям у мистецтві, який допомагає розвинути дитину всебічно. Нетрадиційні технології малювання в

роботі з дітьми сприяють розвитку дитячої художньої обдарованості. Ці технології малювання розробляли такі дослідники як Р. Казакова, Т. Сайганова, Є. Седова, В. Слепцова, Т. Смагіна, А. Фатєєва, Г. Давидова. Вони змогли довести, що ці технології необхідні для розвитку дошкільника. У даній роботі розглядаються різні технології нетрадиційного малювання і розглядається його вплив на творчий розвиток особистості дітей старшого дошкільного віку.

З проаналізованої ситуації і наукових праць з проблеми виявлено ряд суперечностей між:

- постійною потребою в розвитку художньої творчості дітей старшого дошкільного віку та обмеженістю існуючих методик, спрямованих на формування творчої особистості;

- наявним потенціалом нетрадиційного малювання як засобу розвитку художньої творчості дітей старшого дошкільного віку та його неоціненністю серед педагогів вихователів, методистів інших фахівців, що опікуються зазначеною вище проблемою.

Формування творчої особистості – одне з важливих завдань педагогічної теорії і практики на сучасному етапі. Рішення її починається вже у дошкільному віці. Найбільш ефективний засіб для цього – образотворча діяльність дітей у дитячому садку. Малювання є одним з найважливіших засобів пізнання світу та розвитку знань естетичного сприйняття, оскільки воно пов'язане із самостійною, практичною і творчою діяльністю дитини. Заняття образотворчою діяльністю сприяють розвитку творчих здібностей, уваги, спостережливості, художнього мислення і пам'яті дітей.

Щоб прищепити любов до образотворчого мистецтва, викликати інтерес до малювання, починаючи з раннього дошкільного віку, ми використовуємо нетрадиційні способи зображення. Власний досвід переконує, що чим різноманітніше будуть умови, в яких протікає образотворча діяльність, зміст, форми, методи і прийоми роботи з дітьми, а також матеріали, з якими вони діють, тим інтенсивніше стануть розвиватися дитячі художні здібності.

Нетрадиційні техніки малювання – це поштовх до розвитку уяви, творчості, прояву самостійності, ініціативи, вираження індивідуальності. Застосовуючи і комбінуючи різні способи зображення в одному малюнку, дошкільники вчаться думати, самостійно вирішувати, яку техніку використовувати, щоб той чи інший образ вийшов виразним.

Малювання нетрадиційною технікою стимулює позитивну мотивацію, викликає радісний настрій, знімає страх перед процесом малювання.

Окрім того, нетрадиційне малювання дає дітям безліч позитивних емоцій, розкриває можливість використання добре знайомих їм предметів в якості художніх матеріалів, дивує своєю непередбачуваністю. Працюючи в цьому напрямі, ми переконалися в тому, що малювання незвичайними матеріалами, оригінальними техніками дозволяє дітям відчувати незабутні позитивні емоції. Результат зазвичай дуже ефективний і майже не залежить від вмілості і здібностей. Нетрадиційні способи зображення досить прості за технологією і нагадують гру. Старшим дошкільникам завжди цікаво малювати пальчиками, робити малюнок власною долонькою, ставити на папері ляпки і отримувати оригінальний, неповторний малюнок. Малювання з використанням нетрадиційних технік зображення не стомлює дошкільнят, у них зберігається висока активність, працездатність протягом усього часу, відведеного на виконання завдання.

Нетрадиційна техніка зображення сприяє розвитку у дитини: дрібної моторики рук і тактильного сприйняття; просторового орієнтування на аркуші паперу, окоміру і зорового сприйняття; уваги й посидючості; образотворчих навичок і вмінь, спостережливості, естетичного сприйняття, емоційної чуйності.

Для дослідження творчих здібностей старших дошкільників нами було проведено експериментальне дослідження. Дослідження проводилося в три етапи. Кількість випробовуваних – 30 осіб. Діти були поділені на дві підгрупи. В одній з них діти, де заняття проводилися традиційно за програмою, друга

підгрупа – діти, які відвідують студію дитячої творчості з використанням нетрадиційних технологій.

Перший етап був спрямований на виявлення рівня технічних навичок і умінь, розвиток їх творчості в малюнку. Виділені критерії ми об'єднали у дві групи: перша застосовується при аналізі продуктів діяльності, друга – при аналізі процесу діяльності. Зрозуміло, обидві групи тісно між собою пов'язані і дозволяють охарактеризувати діяльність і її продукти.

Були складені зведені таблиці, в яких представлені всі оцінки, отримані дітьми за кожним критерієм і показником.

Другий етап. Спрямований на формування у дошкільнят експериментальної групи належного рівня художньої творчості засобами нетрадиційного малювання. Протягом року всі техніки нетрадиційного малювання були вивчені і апробовані в роботі з дітьми.

На останньому етапі була проведена підсумкова діагностика. Експериментально перевірено їх ефективність для створення виразних образів, тобто для прояву і розвитку творчих можливостей дітей у малюванні, результати художньої діяльності дошкільників були узагальнені і були відповідним чином проаналізовані.

Порівнюючи результати між дітьми першої підгрупи і дітьми другої підгрупи, які відвідують студію дитячої творчості (на початку року) була встановлена різниця в рівні оволодіння дітьми образотворчою діяльністю. За результатами видно, що у дітей другої підгрупи, які відвідують студію, середній рівень становить 67 % , а у дітей першої підгрупи – 53% дітей. У дітей другої підгрупи, які відвідують студію, ще переважає високий рівень, який становить 13%, а низький – 20%. В першій підгрупі, у дітей, не задіяних у студії, високий рівень відсутній взагалі, а низький рівень становить 47%.

Після виконаної роботи протягом року з дітьми обох підгруп можна помітити істотну різницю. В кінці року діти підготовчої групи вже підвищили свій рівень умінь, середній рівень підвищився до 73%. З'являється високий рівень, який досяг 27%. Рівень оволодіння дитиною образотворчою діяльністю

дітей другої підгрупи, які відвідують студію, значно зріс до кінця року. Високий рівень становить 60% дітей, середній – 40%. Це істотно відрізняється від дітей першої підгрупи, не задіяних у студії.

На основі виконаної роботи ми побачили, що у дітей зріс інтерес до нетрадиційної техніки малювання, діти дошкільного віку стали творчо вдивлятися у навколишній світ, знаходити різні відтінки, придбали досвід естетичного сприйняття і, таким чином, дана методика може бути рекомендована для впровадження в систему дошкільного виховання в Україні.

Список використаних джерел :

1. Базовий компонент дошкільної освіти / наук. кер. А.М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф. д-р пед. наук ; авт. кол.: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л. та ін. К., 2012. 26 с.
2. Беленька Г.В. Кольорове намисто : навч.-метод. посіб. для вихователів та батьків дітей дошкільного віку. К. : Сім кольорів, 2014. 76 с.
3. Дитина: Освітня програма для дітей від 2 до 7 років / Наук. кер. проекту Огнев'юк В.О.; авт. кол. Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, Н. І. Богданець-Білоskalенко [та ін.]; наук. ред.: Г. В. Беленька, М. А. Машовець ; Мін. осв. і науки Укр.; Київ. ун-т ім. Грінченка. К.: Київ. ун-т ім. Грінченка, 2020. 440с.
4. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі : підруч. / Г.В. Сухорукова, О.О. Дронова, Н.М. Голота, Л.А. Янцур. К. : Слово, 2010. 373 с.

Ляшук Ірина

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор Смолюк І.О.*

ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ЗДО

Фізкультурно-оздоровча робота з дошкільниками в останні десятиліття набула особливої актуальності, що пов'язано зі стабільною тенденцією погіршення здоров'я всього населення України, у тому числі і дітей. Причин цього багато: це соціальні, екологічні, психологічні. Провідні цілі фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми старшого дошкільного віку – створення сприятливих умов для повноцінного проживання дитиною дошкільного дитинства, формування основ базової культури особистості,

всебічний розвиток психічних та фізичних якостей відповідно до вікових та індивідуальних особливостей, підготовка дитини до життя в сучасному суспільстві. Ці цілі реалізуються у процесі різноманітних видів дитячої діяльності: ігрової, навчальної, художньої, рухової, елементарно трудової.

Сферу фізичної культури характеризують різні види діяльності: рухова, змагальна, культурно-спортивна, фізкультурна та інші. Вона не обмежується лише розвитком та формуванням тілесних характеристик людини, а перебуває у тісному взаємозв'язку з її духовною діяльністю. Це і визначає специфіку фізкультурної діяльності, що дозволяє через неї вирішувати загальновиховні, загальнокультурні завдання. У цій діяльності і формується фізична культура особистості кожної конкретної людини.

На заняттях фізичними вправами діти отримують елементарні уявлення про будову власного тіла, функції та призначення внутрішніх органів і систем організму. Через систему спеціальних вправ та ігор діти знайомляться з ознаками здоров'я (правильна постава, хода), навчаються захищатися від мікробів, уникати небезпечних місць, за необхідності надавати собі та іншим елементарну допомогу. Чим швидше дитина усвідомлює необхідність свого безпосереднього прилучення до багатств фізичної культури, тим швидше у неї сформується важлива потреба, що відображає позитивне ставлення та інтерес до фізичного боку свого життя [1].

Основою системи фізичного виховання у дошкільних навчальних закладах залишається руховий режим як сукупність різних засобів та організаційних форм роботи з дітьми в достатньому обсязі, які раціонально об'єднуються та послідовно використовуються залежно від віку дітей, місця в режимі дня, сезону тощо. В рамках активного рухового режиму щоденний обсяг рухової активності, рекомендований для дітей молодшого дошкільного віку, становить 3-4 години, для старших дошкільників – 4-5 годин. Ефективність фізичного виховання забезпечується комплексним використанням традиційних засобів фізичного виховання. Це, зокрема: фізичні вправи (гімнастика, ігри, елементи спорту та туризму); оздоровчі сили природи

(повітря, сонце, вода, ґрунт); гігієнічні фактори (режим харчування, заняття та відпочинку, гігієна одягу, взуття, обладнання та ін.) [2].

Сукупність організаційних форм роботи, обов'язкових до впровадження у освітній процес, становлять: заняття з фізичної культури; фізкультурно-оздоровчі заходи (ранкова гімнастика, гімнастика після денного сну, фізкультхвилинки, фізкультпаузи, загартовувальні процедури); різні форми організації рухової активності у повсякденному житті (заняття фізичними вправами на прогулянках, фізкультурні свята та розваги, дитяча діяльність, дні та тижні здоров'я, індивідуальна робота з фізичного виховання).

Фізкультурні заняття є пріоритетними у процесі систематичного, послідовного формування, закріплення та вдосконалення основних рухових умінь та навичок у дітей, розвитку їх фізичних якостей. Проводяться вони у всіх вікових групах, переважно у першій половині дня – з усією групою чи з підгрупами дітей [3].

Встановлена тривалість фізкультурних занять у межах: для дітей 3-го року життя – 15-20 хв.; для дітей 4-го року життя – 20-25 хв.; для дітей 5-го року життя – 25-30 хв.; для дітей 6-го року життя – 30-35 хв. Такі заняття є щоденними; вони проводяться двічі на тиждень за загальним розкладом занять у приміщенні або на майданчику (у період з квітня по жовтень у належних погодних умовах, систематично, починаючи з середньої групи) та три рази на тиждень під час прогулянок у першій половині дня поза навчальною діяльністю протягом усього року. Тривалість фізкультурних занять на прогулянках така сама, як і занять у залі, але за холодної погоди може подовжуватися на 5 хв. Варіативність їх проведення визначається різними факторами: пора року, погода (відповідно – одяг та взуття дітей); наявність обладнання та інвентарю та ступінь володіння дітьми основними рухами [4].

Велике значення у фізичному вихованні дітей має і спільна робота з батьками, так як основи здоров'я закладаються в сім'ї. Без допомоги сім'ї фізкультурно-оздоровча робота, організована у ЗДО, може бути успішною. Педагоги, методисти, психологи надають їм необхідні знання про вікові та

психологічні особливості дитячого організму, вводять у курс тих проблем та досягнень, які є у дитини, знайомлять батьків з результатами діагностики стану здоров'я дитини, з основними методами профілактики дитячої захворюваності. Через наочну агітацію, консультації, бесіди, практикуми знайомлять із останніми досягненнями у сфері фізичного розвитку дітей. Захопити батьків, показати їм, наскільки цікаво можна провести дозвілля в сім'ї з користю для дитини, донести до них інформацію про особливості дошкільного віку – одне з головних завдань дошкільних закладів [5].

Список використаних джерел

1. Амарчук Р.І. Нормативно-правові засади фізичного виховання дітей дошкільного віку. Дніпро: Дитинство, 2014. 67 с.
2. Глазко, Л.Д. Методика фізичного виховання дітей дошкільного віку. Тернопіль: Педагогіка, 2010. 256 с.
3. Голуб, В.В. Основи педіатрії та гігієни дітей дошкільного віку. Київ: Академія, 2013
4. Каштан Г.В. Медичний контроль за фізичним розвитком дошкільнят та молодших школярів: практ. посіб. Львів: АРКТІ, 2016. 64 с.
5. Моргун, О.М. Фізкультурно-оздоровча робота в ЗДО. Вінниця: ІМА, 2010, 127 с.

Медвідь Тетяна

*студентка Бердянського державного педагогічного університету
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Мороз-Рекотова Л. В.*

ЗАСОБИ ПОЛЕГШЕННЯ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ ДО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

За останні десятиріччя значно підвищився інтерес до проблеми соціалізації, виховання та розвитку дитини раннього віку, поширилися напрями дослідження, уточнилися структура та функції сімей, поглибилося вивчення механізмів і взаємозв'язків соціалізації та виховання в працях українських та зарубіжних науковців (Н. Беляєва, З. Гуріна, Т. Жаровцева, І. Кліш, Т. Науменко, Л. Олійник, Т. Піроженко, Р. Brosia, N. Cobb та інших).

Метою розвитку та виховання дітей раннього віку постає забезпечення психолого-педагогічного супроводу індивідуального розвитку дитини, який

сприяє ампліфікації дитячого розвитку, сприятливій адаптації та формуванню першого соціального досвіду на основі задоволення життєвих потреб.

Ранній вік, як зауважував Л. Виготський, це сенситивний період для всього, період динамічного формування усіх психофізіологічних процесів. Важливою передумовою повноцінного розвитку дітей цього віку є своєчасність та правильність здійснюваного виховання. Розвиток дитини раннього віку відбувається в умовах досить несприятливого фону – висока вразливість дитячого організму, низька опірність до різного роду захворювань. До того ж, кожне захворювання, що перенесла дитина негативно позначається на її загальному розвитку.

Відповідно до Міжнародної стандартної класифікації освіти, МСКО (International Standard Classification of Education, ISCED), нульовий рівень освіти «рання дитяча освіта» (level 0 – Early childhood education) охоплює два стратегічно важливих для всього подальшого життя людини періоди: ранній вік (від народження до виповнення трьох років) і дошкільний вік (від трьох до шести-семи років). Виховання, навчання та розвиток дітей раннього та дошкільного віку здійснюється в сім'ї, закладах дошкільної освіти та закладах неформальної дошкільної освіти різних типів і форм власності [3, с. 8]. Дитина раннього віку дуже прив'язана до матері, тому розрив цього зв'язку переживає доволі складно. Маємо на увазі етап вступу до закладу дошкільної освіти та процес адаптації до умов перебування у ньому. На сьогодні розроблено систему адаптації дітей, яка доволі довго була ефективною. Проте останніми роками вона не завжди забезпечує очікуваний результат, оскільки, як засвідчують практики, у світ приходять діти нового покоління, зі своєю філософією життя, своїм баченням світу. Відтак засоби адаптації потребують перегляду.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та проєктування практичного дослідження умов та засобів полегшення адаптації дітей раннього віку до закладу дошкільної освіти. Об'єкт дослідження – адаптація в ранньому віці. Предмет дослідження – засоби успішної адаптації дітей раннього віку до умов закладу дошкільної освіти. Досягнення мети передбачає виконання

наступних завдань: 1) здійснити теоретичне вивчення стану дослідженості проблеми адаптації дітей раннього віку до умов закладу дошкільної освіти на сучасному етапі; 2) визначити критерії та показники рівнів адаптації дітей раннього віку до умов закладу дошкільної освіти; 3) розробити систему засобів полегшення адаптації дітей раннього віку до умов закладу дошкільної освіти.

Поняття адаптації належить до одного з найбільш широко вживаних у різних науках. Незважаючи на велику різноманітність, загальними у всіх визначеннях є такі моменти: процес адаптації завжди передбачає взаємодію двох об'єктів; ця взаємодія розгортається в особливих умовах – умовах дисбалансу, неузгодженості між системами; основною метою такої взаємодії є деяка координація між системами, ступінь та характер якої може варіювати у досить широких межах; досягнення мети передбачає певні зміни у системах, що взаємодіють. Тобто це процес, спрямований на підтримку стабільності та рівноваги, він починається в момент зміни стабільного стану суб'єкта в одному середовищі та закінчується при настанні аналогічного стану в іншому. Пристосування починається зі зміни всередині середовища, зміни самого середовища чи зміни самого суб'єкта. Так, адаптація (пристосування) – процес активної взаємодії організму із середовищем. Розрізняють біологічну та соціальну адаптацію. Біологічна адаптація – пристосування людини до існування в певних кліматично географічних умовах. Соціальна адаптація – здатність людини пристосовуватися до соціальних умов, оскільки будь-яке соціальне середовище вимагає від неї адекватних форм поведінки.

Кожного року значна кількість дітей вперше приходять до закладу дошкільної освіти. Серед них є багато таких, що досить складно переносять навіть тимчасове розставання з батьками. Травма, яка наноситься нервовій системі дитини під час її звикання до закладу дошкільної освіти, може мати довготривалі негативні наслідки: порушенні у стані збудження нервової системи, невротичні розлади, набуті в період адаптації до дитячих ясел. Тому проблема правильної організації періоду адаптації дітей має велике соціальне та педагогічне значення

Період звикання дитини до нових соціальних умов поділяють на три етапи: 1) гострий період або період дезадаптації (час, коли є найбільш виражені зміни у поведінці дитини, мовленнєвій активності, грі та ін.); 2) підгострий період або адаптація (час, коли дитина активно опановує новим середовищем, виробляючи відповідні форми поведінки); 3) період компенсації або адаптованості до заданих умов (час, коли нормалізуються усі показники).

Характер та особливості протікання двох перших періодів дозволили класифікувати адаптацію за ступенем складності: легка адаптація (поведінка дитини нормалізується упродовж 10-15 днів); середньої важкості (поведінка дитини нормалізується упродовж 15-30 днів; дитина худне, стає блідою, хворіє, але без ускладнень); важка або патологічна адаптація (може тривати до двох і більше місяців – діти часто хворіють, тривалий час не відвідують заклад).

Критичним для звикання вважається перше півріччя другого року життя. В цей час є сформованими різні звички, а вміння, самостійність та мовлення ще недосконалі. Життя дитини є тісно пов'язаним з дорослими, що її обслуговують. Дитині важко з ними розлучатися.

В різні вікові періоди раннього дитинства ті чи ті зміни сприймаються дитиною з особливою чутливістю: в перші місяці життя – зміни звичного температурного режиму; у другій половині першого року – зміни у харчуванні та організації сну; після року – зміни звичного типу спілкування.

Характер і тривалість адаптації визначаються багатьма чинниками, до яких відносять такі: негативна спадковість (психічні захворювання, алкоголізм), патологія пологів, перенесені гострі захворювання, неправильна організація режиму дня вдома, житлово-побутові умови, склад сім'ї (досвід спілкування), рівень розвитку дитини.

Адаптаційний період поділяють на три етапи: 1) підготовчий етап, який розпочинається за 1-2 місяці до вступу до закладу дошкільної освіти (перебудова режиму життя вдома, раціон харчування, формування навичок самостійності, відвідування вихователем сім'ї); 2) основний етап, який починається з приходу мами з дитиною до закладу дошкільної освіти

(створення сприятливої атмосфери в групі, спільне перебування дитини з мамою протягом однієї години, ознайомлення дитини з групою); 3) заключний етап – дитина відвідує заклад протягом 2-3 годин на день (доброзичлива атмосфера; контроль настрою, апетиту, характеру сну) [5, с. 75–77].

В якому б віці дитина не приходила до закладу дошкільної освіти, необхідно пам'ятати, що легкість адаптації до нових умов може бути забезпечена лише тоді, коли будуть враховані вікові психологічні особливості, характер зв'язків із дорослими та ровесниками. Інакше кажучи, буде зреалізований принцип дитиноцентризму, закладений Базовим компонентом дошкільної освіти України [1].

Ідеї дитиноцентризму можна відстежити у наукових теоріях І. Беха, О. Вишневського, А. Венцеля, О. Гессена, А. Дістервега, Д. Дьюї, І. Зязюна, Я. Коменського, В. Кременя, А. Макаренка, К. Роджерса, Ж.Ж. Руссо, О. Сухомлинської, К. Ушинського, Ф. Фребеля, Й. Песталоцці та інших. Педагогіка дитиноцентризму постає предметом теоретичного осмислення вчених, основою організації освітньої практики (Ш. Амонашвілі, А. Захаренко, Я. Корчак, А. Макаренко, В. Сухомлинський).

Основу поняття «дитиноцентризм» складає гуманістична парадигма, що дозволяє не звужувати його до одного із способів реалізації й розглядати як цілісний науковий підхід, сукупність єдиноспрямованих принципів, способів і методів, які педагог має знати і вміти застосовувати. Зокрема О. Квас трактує дитиноцентризм як особистісно-орієнтовану модель виховання дитини. Мета такої моделі – розширення можливого життєвого шляху та саморозвитку дитини, гуманізація реального буття, посилення уваги до системи її цінностей та інтересів задля формування основ життєвої компетентності [2]. Реалізація особистісно орієнтованої моделі залежить від педагога, «розумного вихователя», котрий у своїй роботі керується принципом поваги до особистості дитини та її прав (Я. Корчак). Відтак, дитиноцентризм – це особистісно орієнтована модель взаємодії дитини і дорослого, яка проявляється у формі рівноправного партнерства засобами спільної активності та діалогу, на основі

емпатійності, визнання унікальності природи дитинства [4]. Звісно, що принцип дитиноцентризму на етапі раннього дитинства має реалізуватися не лише педагогами закладу дошкільної освіти, а й батьками. Враховуючи той факт, що для дітей нового покоління необхідні оновлені засоби та форми взаємодії, логічною буде переорієнтація взаємодії з батьками з традиційного підходу на партнерський. В рамках останнього й формуватимемо систему засобів полегшення адаптації дітей раннього віку до умов закладу дошкільної освіти.

Отже, здійснивши теоретичне вивчення проблеми полегшення адаптації дітей раннього віку до умов закладу дошкільної освіти на сучасному етапі дійшли висновку, що цей процес повинен відбуватися на засадах принципів дитиноцентризму та педагогіки партнерства.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти України (2021). URL: <http://ru.osvita.ua/doc/files/news/791/79142/nakaz-33-bazovyy-komponent-doshk-osv.pdf>
2. Квас О. Дитиноцентризм – педагогіка дитини як humanum. URL: http://www.library.udpu.org.ua/library_files/istoruk_ped_almanax/2012/2012_1_2.pdf
3. Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку / Національна академія педагогічних наук України. Київ : ФОП Ференець В. Б., 2020. 44 с.
4. Мисько В. І. Дитиноцентризм у педагогічній спадщині Януша Корчака : автореф дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01. Дрогобич 2017. 20 с.
5. Тельчарова О. П., Мороз-Рекотова Л. В. Педагогіка раннього дитинства: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. І. Г. Улюкаєвої. Харків : Видавництво Іванченка І. С., 2017. 229 с.

Нестерук Іванна

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Алendar Н.І.*

ТВОРЧА ГРА ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Однією з актуальних проблем в педагогіці і світі в даний час є проблема соціального розвитку підростаючого покоління. Адже саме в дошкільному віці відбувається становлення людини, здатної до мінливого соціального середовища. Соціальний розвиток дитини полягає в процесах соціалізації та індивідуалізації, відбувається занурення дитини в предметний світ і ігрову діяльність.

Споконвічно гра є провідною діяльністю дітей до семи років. Вона є засобом розвитку мовленнєвої та комунікативної культури, естетичного, художнього та соціального виховання. Адже саме дошкільний період – це той короткий, але дуже важливий етап формування особистості дитини, її морально-вольових якостей.

Задум, який спонукає дітей до гри, і є основою ігрової ситуації. Через ігровий задум виникає інтерес до гри. А коли з'являється особиста зацікавленість, виникає й активність.

Гра, як педагогічний процес в роботі дитячого садка, являє собою засіб виховання, форму організації навчальної діяльності (дидактичні ігри), прийом та метод навчання дітей. Значення гри в житті переоцінити важко. А уявити дитинство без неї взагалі неможливо.

Процес сприйняття розпочинається в ранньому дитинстві, перші ігри носять інстинктивний характер і їх можна назвати функціональними, в цей час переважає так званий «самостійний вид ігор». Так, на першому році життя дитина, лежачи в люльці, грається своїми пальчиками, ногами, тягне їх до рота, одночасно розвиваючи систему м'язів. На другому році життя ігри дитини ускладнюються : спочатку вона може просто переносити іграшки з місця на місце, згодом переходить до конструктивних ігор, які сприяють розвитку пам'яті і потребують творчої уяви. Великий вплив на розвиток творчої уяви має оточення дитини, оскільки все, що вона бачить і чує відтворює в своїх іграх. Гра допомагає дитині адаптуватися до оточуючого середовища, вчить думати, формує навички спілкування.

У дошкільному віці відбуваються зміни у психіці дитини, починають відбуватися процеси, які готують до нових рівнів розвитку, відбувається соціалізація дитини, саморозвиток особистості, виникають нові види діяльності та інтереси. Гра вважається засобом задоволення дитячих потреб, вдосконаленням їх пізнавальних здібностей і сил [1].

Особливістю ігрової діяльності дошкільників є те, що дитину неможливо змусити грати. Це буде примусова робота, але ніяк не інтерес, який допомагає

малюкові не відчувати втоми, своєрідної напруги. Натомість дітей потрібно вчити гратися, не нашкодивши своєю допомогою, невимушено включати гру в навчальний процес. При цьому слід використовувати методи, прийоми, засоби (голос, жести, міміка, фантастичні ролі іграшок, магичні предмети тощо), адже гра – це переважно імпровізація.

Потрібно дотримуватись нескладних правил задля того, щоб ігрова діяльність приносила користь. Увага дошкільників є нестійкою, тому, плануючи будь-яку гру, вихователь повинен не затягувати цей процес, враховувати вікову категорію, індивідуальні особливості та рівень розвитку дітей.

Творча гра – провідна діяльність дошкільника, мотивом її є сама її сутність, Л. С. Виготський наголошував, що гра дитини не є просто спогадом про пережите, але й творче перетворення пережитих емоцій, комбінування їх і побудова з них нової реальності, яка відповідає вимогам та вподобанням самої дитини. Розглядаючи гру як творчу діяльність, в якій наглядно виступає комбінування діючих уявлень, науковець підкреслює, що дитина в грі з елементом, взятим з навколишнього життя, створює нове творче уявлення, образ, який належить їй самій.

Виховне значення творчої гри полягає і в тому, що для її проведення потрібна велика підготовча робота всіх учасників, що позитивно впливає на формування дитячого колективу та виховання відносин між дітьми. Вибравши для драматизації певний художній твір, учасники гри та майбутні глядачі починають заздалегідь готувати необхідні атрибути для її проведення костюми, декорації, маски. Вже на цьому етапі всіх дітей охоплюють радісні переживання, пов'язані з майбутньою грою [3].

Хід гри творчого характеру викликає емоційне піднесення не лише в учасників, а й у глядачів. Вони щиро вболівають за кожного «актора», намагаються чимось допомогти: підказують слова тексту, радять, як краще користуватися засобами художньої виразності – жестами інтонацію, паузами, виявляють співчуття позитивним героям, коли ті потрапляють у біду – і

навпаки, відверто обурюються негідною поведінкою негативних персонажів. У переживаннях дітей тісно переплітаються оцінка дій героїв художнього твору та їх особисте емоційне ставлення до них. А це, безумовно, створює надзвичайно сприятливі умови для активного засвоєння морального змісту художнього твору, який певною мірою орієнтує їх у навколишній дійсності й стає зразком для наслідування.

Діти старшого дошкільного віку відповідно копіюють слова і вчинки дорослих у своїх іграх. На їх поведінку великий вплив має особистий приклад вихователя. З дорослими вони спілкуються дуже щиро й очікують від них допомоги, розуміння та співпраці. Надзвичайно важливо узгоджувати зміст ігор із засобами, за допомогою яких передбачається їх проводити. Відтворюючи навколишню дійсність за допомогою ігрових дій та ролей, а також емоційних і вербальних засобів спілкування, дитина вчиться багатогранно, образно виражати своє ставлення до довкілля, визначати моральну сутність людських взаємин, а також моделювати власну діяльність.

Міжособистісне спілкування дитини з ровесниками у грі найбільш природне, невимушене, нестандартне, вільне й ініціативне.

У процесі комунікації вона вчиться формулювати речення, які виражають її думку, не соромиться однолітків у разі неправильного висловлення. Спілкування під час гри з ровесниками багатше та різноманітніше, ніж з дорослими, бо включає управління діями партнера, контроль за ними, представлення власних зразків ігрової поведінки [5].

Одне з головних завдань дошкільної освіти – це формування у вихованців соціальної компетентності, тобто умінь, що дають дітям змогу гармонійно існувати в соціумі. В умовах закладу дошкільної освіти педагоги мають створити розвивальний життєвий простір, який сприяє формуванню соціальної зрілості. В такому середовищі діти мають досягнути рівня сформованості, знань, умінь та етичних якостей, достатнього для добровільного, умілого та відповідального виконання різних соціальних ролей.

Особлива увага має звертатися на формування соціальної зрілості дітей старшого дошкільного віку, оскільки з приходом до школи вони потрапляють у нову соціальну ситуацію – змінюється характер їхніх взаємин з однолітками та дорослими, установлюються зовсім інші, правила поведінки.

Також важливим є емоційний розвиток дошкільника, оскільки від нього залежить те, як складуться стосунки з однолітками і дорослими в майбутньому. Коли вони беруть участь в театральних іграх, діти ознайомлюються з відчуттями, настроями улюблених персонажів, навчаються їх розуміти, з'ясовують причини їхньої поведінки [3].

Отже участь у творчій діяльності забезпечує формування інтелектуальних умінь вищого порядку, оскільки при творчому підході до пізнання вибір методів оволодіння зумовлюється не тільки змістом, але і внутрішніми чинниками, – наявністю припущень, гіпотез.

Завдяки іграм вдається сконцентрувати увагу і збудити інтерес навіть у самих незібраних дітей дошкільного віку. На початку їх захоплюють тільки ігрові дії, а потім і те, чому вчить та або інша гра. Поступово в дітей пробуджується інтерес і до самого предмета навчання.

Таким чином, становлення взаємин старших дошкільників великою мірою визначається рівнем розвитку їхньої ігрової діяльності. Саме на ґрунті гри, як основної діяльності дітей, зароджуються їхні перші моральні уявлення про норми та правила спілкування і взаємини з людьми, які їх оточують, з'являються перші симпатії. В грі з найбільшою повнотою і чіткістю виховуються та розкриваються соціально ціннісні якості підростаючої особистості, формується дитяче товариство, свідомість у вчинках та поведінці.

Список використаних джерел

1. Ващенко Г. Роль ігрової діяльності у навчанні. *Загальні методи навчання*. К., 2017. С. 366 – 380.
2. Кононко О.Л. Психологічні основи особистісного ставлення дошкільника (системний підхід). К. : СтилоС, 2012.
3. Сасин О.С. Праця як важливий засіб ранньої соціалізації. URL: <http://dyvokray.org.ua/2013-08-21-06-32-39>
4. Рогальська-Яблонська І. П. Соціалізація дітей в умовах сучасного освітнього середовища ДНЗ на засадах наступності та перспективності. *Науковий вісник Миколаївського державного університету ім. В. Сухомлинського : Серія : Педагогічні науки* : Вип. 37. Т. 1. Миколаїв: МНУ, 2012.

Нижник Тетяна

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – асистент Богдан І.О.*

ОСВІТНЯ ТА ВИХОВНА ЦІННІСТЬ ІГРАШКИ

У кожного з нас є асоціації з дитинства з улюбленою іграшкою. Іграшки відіграють важливу роль для пізнання світу, розвивають певні навички та допомагають прищепити дитині сімейні, моральні, культурні цінності. Питання підбору іграшки може негативно або позитивно впливати на психо-емоційний стан дитини та вплинути на майбутні якості характеру. Крім того, дуже важливою є освітня та виховна функція іграшки. Актуальність даного питання полягає у тому, що наразі сучасні іграшки не несуть жодного позитивного впливу на дитину, окрім емоцій. Тобто, більшість іграшок направлені лише на розважальний аспект, тому необхідно досліджувати важливість розвитку дитини та його взаємозв'язок з обраною іграшкою.

Виховна цінність іграшки полягає в тому, що вона сприяє формуванню самостійності творчої діяльності дітей. У традиціях різних країн та народів ще з давніх часів іграшку використовують з метою естетичного, морального, розумового, фізичного виховання. Дошкільник з іграшками проводить досить багато часу. Таким чином відбувається наслідування та засвоєння соціального досвіду. Крім того, іграшка є засобом передавання культурного досвіду народу від покоління до покоління [2, с. 13].

Слід зазначити, що у сучасних іграшках відсутня складова передавання культурного досвіду та традицій народу під час гри. Ця тенденція має негативний вплив, адже сучасні діти менше корисної інформації пізнають через іграшки. Крім того, не звертають увагу на традиції своєї нації. Саме тому стає не такою виразною освітня функція іграшки.

Пізнання традицій народу, пізнання світу відбувається шляхом гри з ляльками. Так, якщо ляльку вдіти у національне вбрання, то можна вивчати історію розвитку своєї нації, становлення культурних особливостей та національної ідентичності. Художньо-естетичний потенціал іграшки, зокрема ляльки з її ознаками антропоморфності, в якій сконцентровано тисячолітній плідний творчий досвід народного та загальнолюдського виховання, традиційні художньо-естетичні принципи, сприяє не лише формуванню естетичного ставлення дітей до навколишньої дійсності, стимулює їх художньо-пізнавальну активність, але і виступає дієвим засобом соціалізації особистості та засвоєння нею провідних моделей поведінки у людському суспільстві [3, с. 25].

У багатьох випадках, виховна та освітня функції ляльок закладені ще в історії. Витоки народної ляльки у її язичницькому хліборобсько-скотарському середовищі на території України, зокрема трипільському, сформувалися в умовах сільської хліборобської общини минулого. На початку ХХ ст. в Україні по селах були досить розповсюджені обряди та традиції, які пов'язані з ляльками. Такі іграшки виготовлялися як оберіг від хвороби, від нещастя. Крім того, навіть до весілля створювалися ляльки. Насамперед лялька-іграшка пов'язана з ідеєю виробництва, родючістю, хлібом [3, с. 25].

Відповідно, педагогіка закликає батьків привчати дітей до того, що лялька несе в собі сімейні цінності, наприклад шляхом гри у «Доньки-матері». Також до того, що людям потрібно допомагати, до чого можна залучати дитину шляхом гри «у лікаря», де лялька буде пацієнтом.

Треба зазначити, що для підтримання освітньої та виховної цінності іграшки, вона повинна відповідати віку дитини. Так, новонародженим та дітям до одного року традиційно рекомендують купувати іграшки-брязкальця, які сприяють їхньому психофізичному розвитку, стимулюють рухи, активізують зір і слух. Дітям, які вчаться ходити, корисними будуть іграшкові пташки, коники, візочки на коліщатах. Так, діти можуть швидше навчатися новому та розвиватися. З молодшого дошкільного віку у житті малят значну роль починає відігравати сюжетно-рольова гра: дитина урізноманітнює та ускладнює сюжети

ігор, бере на себе нові ролі, вчиться підпорядковувати власну поведінку ігровим правилам. У старшому дошкільному віці істотно змінюється змістовий компонент ігрової діяльності: збагачується сюжет, гра набуває творчого характеру, виникають ігри-фантазії, режисерські ігри. Дитина виявляє інтерес не лише до сюжетно-рольових, а й до ігор-драматизацій, інсценівок, театралізацій, ігор з елементами праці та художньо-естетичної діяльності [4, с. 21-22].

Виховний процес також набуває свого прояву через призму розвитку креативної та творчої складової розвитку дитини. Вищезазначені аспекти чітко прослідковуються у ролі проектування та планування гри, образів персонажів. Відбувається також пізнання крізь інформаційну функцію. Таким чином, дитина може дізнатися про призначення багатьох складних речей раніше, ніж вона зрозуміє слова, що характеризують ту чи іншу річ. Освітня ж функція полягає у використанні іграшки для навчання. Нерідко на іграшках вчать рахувати або виконувати інші математичні дії [5, с. 23].

Важливо при виготовленні іграшок не забувати про ці важливі функції та продумувати таку структуру іграшки, яка б мала елементи, які дитина захоче вивчати та досліджувати, трансформувати та експериментувати. Прикладом може бути можливість змінювати деталі у машинці або плаття у ляльок. Досить корисним є використання народних іграшок з тканини, соломи, трави, кукурудзи, лози. Такі матеріали надають малюкам можливість ознайомлюватися з процесами виробництва предметів домашнього вжитку, прилучає їх шанобливо ставитися до культури минулого та сучасності свого народу. При безпосередньому виготовленні іграшок, зокрема сучасних, важливо залишати місце для розвитку дитячої фантазії. Дитина буде пізнавати нове та гратися, лише за умови, що їй буде цікаво. Можна додавати елементи, які необхідно вирізати, шнурувати, зав'язувати тощо. Такі іграшки можуть бути направлені, наприклад, на розвиток вмінь зав'язування шнурків на взутті. Такі навички безпосередньо формують нові вміння та розвивають самостійність у дитини [1, с. 13].

Важливим є ставлення дитини до іграшки. Необхідно виховувати у дитині бережливе ставлення, як до своїх речей, так і до речей інших людей. У цьому дуже допомагає саме іграшка, адже дітей вони постійно оточують. Діти їх обговорюють у школі, у дитячих садочках, на ігрових майданчиках. Крім того, привчаючи дитину до того, що іграшками потрібно ділитися, дати пограти іншому, позитивно впливає та формує у дитині високі комунікативні навички у суспільстві. Це, безсумнівно, позитивно вплине на дитину у її майбутньому.

Таким чином, роль виховної та освітньої функції іграшок важко перебільшити. Вони допомагають дитині досліджувати світ та комунікувати з іншими. Важливо правильно обирати іграшки, які дійсно можуть принести користь для розвитку. Звертаючи увагу на функції тієї чи іншої іграшки, можна дійсно допомогти дитині значно швидше та якісніше розвиватися.

Список використаних джерел

1. Геворкян Н. Народна іграшка – дорогоцінна спадщина українських дітей. Практичний психолог: Дитячий садок. 2008. Вип. 15. С. 12 – 14.
2. Загарницька І.І. Роль сучасних іграшок в житті дитини. Київ: Нова Парадигма, 2011. Вип. 103. С. 11–17.
3. Іщенко А.М. Виховний потенціал іграшки як соціокультурного феномену у вітчизняних дослідженнях в історичній ретроспективі. *Вісник Херсонського державного університету. Серія: Педагогічні науки*. Вип. LXVIII. Херсон: 2015. С. 24 – 28.
4. Левківська О. Лялька-мотанка – оберіг людської душі. *Психолог довілля*. 2013. Вип. 3. С. 23 – 24.

Останчук Наталія

*Студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Мельник І. М.*

СПІВПРАЦЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ З РОДИНАМИ ВИХОВАНЦІВ

Сім'я – основне середовище, в якому здійснюється повноцінний фізичний та психічний розвиток дитини. Незважаючи на той фактор, що діти більшість часу проводять у закладі дошкільної освіти, сім'я залишається головним осередком, в якому здійснюється повноцінний розвиток дошкільника. Для кращої ефективності, педагогу та батькам потрібно співпрацювати. Ініціатором

співпраці виступає заклад дошкільної освіти. Педагог повинен розуміти, що саме завдяки тісному зв'язку з батьками йому буде простіше знайти підхід до дитини, та підібрати правильні методи виховання.

Для спілкування з батьками, вихователь повинен уміти володіти такими якостями як:

- комунікативність;
- щирість;
- уміння слухати;
- відкритість;
- професіоналізм.

По-перше, педагог повинен пам'ятати, що під час співпраці з батьками треба акцентувати увагу на дитині, а по-друге, варто встановити довіру до себе, та спрямовувати батьків на співпрацю [1].

Завдяки такій співпраці з батьками створюється атмосфера довіри, підтримки та взаєморозуміння. Також батькам треба наголосити на їхній важливості у розвитку дитини, тобто перестати перекладати всю відповідальність на заклад дошкільної освіти. Співпраця педагогів та батьків може відбуватися у такий спосіб:

- Участь батьків у різних естафетах, змаганнях (оскільки вони об'єднують дітей і дорослих, спільна мета, жага до перемоги).
- Допомога батьків у створенні умов для успішного розгортання освітнього процесу.
- Періоди підготовки до свят створюють атмосферу піднесеності, сюрпризності, веселого настрою.

Ідеї, поради, настанови батьків потрібно цінувати. Якщо у батьків виникають якісь питання, обов'язково на них давати відповідь. Також для кращої ефективності та обізнаності батьків щодо виховання дітей педагог може підготувати папки-пересувки, різноманітні посібники. Така співпраця сприяє зближенню в дитячій свідомості образів педагога і членів сім'ї за рахунок набуття цими найближчими людьми спільних рис, певного уподібнення.

Зокрема, образ вихователя пом'якшується, споріднюється з образами батьків [2].

Безумовно, успіх співробітництва залежить від взаємин та установок сім'ї і закладу дошкільної освіти. Батьки повинні розуміти, що їхня участь є важливою не тому, що про це попросив вихователь, а тому, що це важливо для розвитку їхньої дитини. Присутність батьків у садочку може змінити поведінку дітей, створити домашню атмосферу, також емоційний комфорт, тим самим батьки можуть оцінити сильні і слабкі сторони у вихованні дитини. Певна річ, що такий індивідуальний підхід до дитини допоможе краще зрозуміти не лише дошкільника, а й його бажання, потреби та інтереси. Принцип взаємодії є важливим як і для батьків, так і для педагогів, тому що саме завдяки співпраці вони можуть надавати один-одному рекомендації, поради та підтримку [3].

Основними напрямками роботи з батьками є:

- Залучення батьків до створення належних умов для життєдіяльності та розвитку дітей.
- Залучення батьків до участі в різноманітних заходах, що проводяться в закладі дошкільної освіти.
- Формування усвідомленого розуміння батьками своєї відповідальності за максимальне забезпечення дитині повноцінного життя в майбутньому.

Отже, співпраця батьків та закладу дошкільної освіти є одним з пріоритетних завдань, яке вимагає клопіткої роботи та взаєморозуміння з обох сторін. Лише дипломатичність та спільна мета є запорукою успішної взаємодії закладу дошкільної освіти та родини.

Список використаних джерел

1. Співпраця дошкільного навчального закладу з родинами вихованців – запорука успіху у вихованні дошкільнят. URL: http://blog-dnz12.blogspot.com/p/blog-page_6716.html
2. Назаренко А. Сім'я і дошкільний заклад. *Дошкільне виховання*. 1995. № 8. С. 11.
3. Робота з родинами вихованців дитячого садка / упоряд. В. Л. Сухар. Х.: Ранок, 2008. 176 с.

Останчук Орися

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Семенова Н. І.*

МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ЕТИЧНОЇ БЕСІДИ

Моральне виховання – основа формування особистості, яке розпочинається уже в дошкільному віці. В цей час закладаються основи характеру людини, її ставлення до навколишнього світу, до людей, до самої себе, засвоюються моральні норми поведінки. Тобто розпочинається формування якостей, котрі й роблять людину людиною. Тому й не дивно, що на всіх етапах розвитку дошкільної педагогіки під різними кутами зору та з різною глибиною обговорювались мета, зміст, методи морального виховання.

У дошкільній педагогіці дослідження проблеми морального виховання дітей представлене працями багатьох вчених минулого та сучасності. Не оминули питань морального виховання такі відомі педагоги як Я. А. Коменський, Й. Г. Песталоцці, К. Ушинський, С. Русова, погляди яких закладали основи сучасної теорії морального виховання дошкільників. Певний вплив справили на теорію і практику морального виховання дітей дошкільного віку ідеї А. Макаренка та В. Сухомлинського. Різноманітні аспекти проблеми досліджували Є. Радіна, Д. Менджерицька, Р. Жуковська, О. Булатова, Т. Маркова, В. Нечаєва, С. Козлова, А. Виноградова, О. Кононко, Т. Поніманська та чимало інших дослідників, результатом наукового пошуку яких стала цілісна теорія морального виховання дитини з перших днів її життя.

В подальшому своєму розвитку теорія морального виховання дітей пройшла кілька важливих етапів, серед яких виділимо такі:

1. Етап диференціації та розвитку педагогічної думки у вітчизняній філософії, створення вихідних засад теорії моралі, теорії виховання в цілому, в якій чільне місце посідали ідеї морального виховання. Назвемо цей етап періодом українського просвітництва, оскільки він позначився найбільше

науковими пошуками українських просвітителів цього часу, а особливо – Г. Сковороди.

2. Етап виокремлення педагогічної науки в самостійну галузь знань, який стосовно нашого предмета дослідження характеризувався створенням системи взаємопов'язаних та обумовлених, логічно упорядкованих знань щодо сутності морального виховання, його ідей, закономірностей, принципів, умов та засобів. Цей період найбільше пов'язаний з науковою та педагогічною діяльністю О. Духновича та К. Ушинського, чиї праці не лише мали величезне значення для розвитку педагогіки ХІХ століття, а й найсуттєвіше вплинули на подальший розвиток педагогічної науки, в тому числі й дошкільної педагогіки [4].

Моральне виховання – це прилучення дитини до світу загальнолюдських моральних цінностей, засвоєння нею моралі як особливої форми суспільної свідомості, що визначає поведінку людини стосовно інших людей, суспільства в цілому. Специфіка морального виховання залежить від особливостей моралі як форми суспільної свідомості. Вона відображає соціальну дійсність у вигляді специфічних уявлень про добро і зло, що закріплюються в свідомості людей як принципи, норми, ідеали, покликані регулювати людську поведінку. Засобом регуляції поведінки людини в цьому випадку є моральні норми, які утворюють нормативно-ціннісну систему культури суспільства, у якій моральні цінності виступають як засоби накопичення, збереження і передачі соціального досвіду. У процесі засвоєння соціального досвіду кожною людиною у неї формується індивідуальний досвід, який виявляється у цілях, ідеалах, переконаннях, інтересах, моральних почуттях, етичних настановах та інших виявах особистості. Сутність виховання і полягає у виробленні людиною власної моральної позиції, ціннісних орієнтацій, інтересів та потреб.

Моральний розвиток особистості передбачає такі напрямки:

– засвоєння знань про мораль, які існують у формі уявлень про принципи, моральні норми і правила поведінки. Принципи – це найбільш загальні вимоги, що стосуються всієї спрямованості особистості (наприклад,

справедливість, честь тощо). Моральні норми конкретизують принципи, об'єднуючи теоретичну і практичну сторону моралі. Проте моральні норми ще не визначають конкретних способів поведінки в певних ситуаціях. Такі способи виражені у правилах поведінки;

- формування моральних мотивів поведінки, тобто перетворення правил та норм із зовнішніх регуляторів поведінки у внутрішні. Вони приводять до того, що виконання правил поведінки, дотримання моральних норм відбувається не з зовнішнього примусу, а через розуміння моральної сутності норм;

- поява моральних почуттів, які виникають із певних емоційних станів, зв'язаних з виконанням чи порушенням моральних норм;

- формування моральних відносин та моральної поведінки. При цьому слід враховувати, що моральна поведінка – це не якась особлива сфера діяльності. Будь-яка дія людини, її поведінка може бути оцінена з морального боку.

Моральне виховання дітей дошкільного віку – це процес цілеспрямованого формування особистості дитини. Знання основних особливостей морального розвитку дітей допомагає правильно організувати процес морального виховання, спрямувати його на досягнення цієї мети [5].

Традиційно зміст морального виховання визначають 3 групи завдань: формування в єдності моральної свідомості (уявлень, понять про добро і зло), поведінки (навичок культури поведінки, поваги до навколишніх, правдивості, чесності, працелюбства тощо), почуттів (турботливості, совісті, гуманності, любові до Батьківщини) [5].

Основні шляхи вирішення завдань морального виховання вбачають у: шанобливому ставленні педагога до кожної дитини; емоційно-позитивному спілкуванні дошкільників одне з одним; організації повсякденної спільної діяльності дітей і дорослих.

Реалізація завдань можлива на основі врахування таких принципів морального виховання:

- наочність;
- свідомість і активність;
- доступність і дотримання міри;
- систематичність і послідовність;
- інтегрованість;
- варіативність;
- урахування вікових та індивідуальних особливостей дітей;
- повага до особистості й співпраця;
- зв'язок із практичною діяльністю і життєвим досвідом;
- відхід від моралізування.

Спираючись на ці принципи, вихователь формує у дітей моральні соціально-комунікативні вміння та навички, дружні почуття, товариські взаємини, створює сприятливі умови для виховання чуйності, співчуття, турботи, доброти [4].

Методи морального виховання – це способи педагогічної взаємодії, за допомогою яких здійснюється формування особистості відповідно до мети, завдань морального виховання і вікових особливостей дітей.

Методи і прийоми реалізації завдань морального виховання:

- наочні: спостереження; розглядання тематичних ілюстрацій; перегляд репродукцій картин (дидактичних і живописних), слайд-фільмів, мультиплікаційних фільмів з подальшим обговоренням їх змісту; демонстрування позитивних взірців поведінки; театралізації;
- словесні: етичні бесіди, розповіді, моральні діалоги, читання творів дитячої художньої літератури дорослими, розучування віршів; обговорення життєвих моральних ситуацій; ознайомлення з народними моральними звичаями і традиціями; прослуховування аудіозаписів; відгадування загадок; складання дітьми оповідань моральної тематики за схемами, ілюстраціями; переконання у формі роз'яснення; навіювання; заохочення; покарання;
- практично-ігрові: дидактичні ігри морального спрямування; сюжетно-рольові та режисерські ігри; ігри-змагання; моделювання казок;

постанова п'єс на моральні теми, розв'язування моральних задач, програвання ситуацій морального змісту; вправління [3].

Багатоманітність морального розвитку обумовлює складність тих завдань, які стоять перед педагогами у галузі морального виховання. Метою морального виховання є формування моральної спрямованості особистості, закладання базису особистісної культури дошкільника. Для досягнення цієї мети необхідно розв'язувати такі загальні завдання:

- забезпечити емоційний розвиток дитини та виховання на його сонові моральних почуттів;
- створити умови для формування у дитини навичок моральної поведінки, досвіду спілкування з іншими людьми;
- формувати моральні уявлення дитини.

Зміст морального виховання дітей дошкільного віку умовно можна розкласти на такі складові:

- формування гуманних почуттів та якостей особистості (доброти, чуйності, справедливості, взаємодопомоги, доброзичливості тощо);
- формування морально-вольових рис (відповідальності, дисциплінованості, організованості тощо);
- формування основ культури поведінки;
- формування позитивних стосунків з однолітками, розвиток дружби, створення дитячого колективу;
- формування вищих моральних почуттів (національної самосвідомості, патріотизму, інтернаціональних почуттів, миролюбності тощо).

Успішне моральне виховання дошкільників може бути забезпечене лише тоді, коли відповідний вплив на них з боку закладу дошкільної освіти підкріплюється в тому ж напрямку активною діяльністю сім'ї. Але успіх може бути досягнутий лише за наявності зацікавленості батьків. Тому одним із напрямків роботи є налагодження контактів, взаєморозуміння з батьками.

Зміст роботи з батьками повинен відповідати роботі, яка здійснюється вихователем з дітьми, і має декілька напрямків: педагогічна просвіта батьків,

організація спільних видів діяльності закладу дошкільної освіти і сім'ї, педагогічний вплив на батьків через дітей.

Взаємодія закладу дошкільної освіти і сім'ї у здійсненні морального виховання може бути ефективною при використанні таких форм організації роботи з батьками, як батьківські збори, консультації, батьківські куточки, диспути та дискусії, спільні з дітьми, батьками та вихователями свята та розваги, спільна практична діяльність, виставки спільних робіт батьків та дітей тощо.

У формуванні етичних уявлень і гуманних почуттів у старших дошкільників особливе місце належить бесідам. Вони спонукають дітей до усвідомлення вчинків, явищ, ситуацій морального характеру. Завдяки цим бесідам дорослий має можливість на конкретних прикладах показати, що містять в собі такі поняття, як «доброта», «чесність», «правдивість», «сміливість», «справедливість», «дружба» тощо.

Етична бесіда – це цілеспрямована і організована розмова вихователя з дошкільниками на відповідну моральну тему, яка передбачає запитання та відповіді.

Етична бесіда є однією з важливих форм етичної освіти й використовується як метод морального виховання. Мета етичної бесіди – систематичне роз'яснення норм і правил моралі, допомога дітям в усвідомленні морального досвіду, в моральному самовихованні, формуванні громадської думки, розвитку критики і самокритики. Діти схильні наслідувати товаришів і дорослих. Завдяки наслідуванню вони оволодівають правилами поведінки, різними видами діяльності.

Головне завдання етичних бесід полягає в роз'ясненні значення моральних норм і правил поведінки, аналізі вчинків дітей і дорослих, колективному обговоренні етичних проблем [5].

Зміст, побудова, тривалість і методика проведення бесіди визначається насамперед віком дітей. Бесіди можуть бути колективними (з усією групою), груповими (з кількома дітьми), індивідуальними.

Найпоширеніші етичні бесіди – комбіновані, в них поєднується обговорення літературних творів з аналізом вчинків дітей. Мета таких бесід – роз’яснення суті моральних вчинків, формування вмінь адекватно оцінювати вчинки, зіставляти дії літературних героїв з поведінкою своєю і товаришів, активізація моральних почуттів, допомога дитині усвідомити свою поведінку, інтерес до моральних цінностей – поглиблюється за умови поєднання нових вражень із уже сформованими моральними уявленнями [5].

Отже, правильно побудована бесіда створює основу для моральної поведінки дітей, формує в них свідоме ставлення до окремих моральних вчинків, прагнення додержуватися норм і правил моралі, негативне ставлення до їх порушення. Слід також пам’ятати: ефективність етичних бесід значно підвищиться, якщо вони органічно поєднуюватимуться з іншими формами і методами морального виховання. Бесіди на моральні теми – один із засобів прилучення дитини до пізнання моральних цінностей, їх переживання й активного утвердження у власній поведінці

Список використаних джерел

1. Богуш А. М. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах. К. : Видавничий Дім «Слово», 2010. 304 с.
2. Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання : навч. посіб. 2-ге вид., допов. і переробл. К. : Вища шк., 2005. 343 с.
3. Лохвицька Л. В. Програма з морального виховання дітей дошкільного віку «Скарбниця моралі». Тернопіль : Мандрівець, 2014. 128 с., С. 42–43.
4. Мешко О., Мешко Г., Янкович О. Короткий виклад курсу «Історія української школи і педагогіки»: навч. посіб. Тернопіль: ТДПУ, 1999. С. 45–47.
5. Поніманська Т. І. Моральне виховання дошкільників : навч. посіб. К. : Вища шк., 1993. 111 с.
6. Постовий В. Національна ідея в освіті і вихованні дітей і молоді в Україні. *Освіта і управління*. 2007. № 1. С. 89–97.

Осуховська Мар’яна

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
Дурманенко О.Л.*

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ПІД ЧАС ГРИ

У сучасних дослідженнях триває теоретичний аналіз і осмислення категорії комунікативна компетентність, розширюється її змістове наповнення. Якщо до недавнього часу досить поширеним було визначення комунікативної компетентності як «сукупності навичок і вмінь, необхідних для ефективного спілкування», то в даний час категорія «комунікативна компетентність» розглядається значно ширше і включає в себе і особистісний аспект.

Соціально-комунікативна компетенція дитини старшого дошкільного віку є набутою (тобто сформованою) інтегративною якістю дитини, яка відображає її знання про норми та вимоги міжособистісного спілкування та взаємодію, вміння конструктивно спілкуватись і взаємодіяти з іншими людьми, дотримуючись відповідних норм і узгоджуючи свої дії з вимогами, вміння співпереживати, підтримувати та допомагати, а також відповідати за власні дії.

Соціально-комунікативну компетенцію дитини старшого дошкільного віку нами розглянуто як інтегральну властивість дитини, яка виражає її можливість вербально-невербально комунікувати, ініціативність та вміння організувати різні ігрові ситуації, залучати до них інших дітей, дотримання правил ігрового етикету та спілкування, норм ігрового партнерства, поваги та емпатії [5].

Як зазначає Л. Тарабасова, дошкільника з розвиненою соціальністю можна кваліфікувати як соціально компетентну особистість. Він характеризується здатністю: приймати соціальні правила і норми, знаходити правильні орієнтири для побудови своєї соціальної поведінки; виявляти гнучкість у сприйнятті нових вражень та їх оцінювань, прилаштовуватися до вимог соціальної групи та водночас зберігати власне обличчя; орієнтуватися у своїх правах та обов'язках; поводитися з партнерами по спілкуванню гнучко; реагувати на їхні слова та дії адекватно; вміти вислуховувати, погоджуватися, відстоювати власну точку зору, домовлятися, укладати угоди; виявляти

толерантність, емпатію, здатність співчувати і співрадіти; оптимістично ставитися до труднощів, уміти мобілізуватися на їх подолання; проявляти витримку у стресових ситуаціях; розраховувати на себе, рідних, близьких, знайомих, товаришів; звертатися, у разі потреби, по допомогу, вміти нею скористатися та інше [1].

За Л. Тарабасовою, соціально-компетентний дошкільник характеризується, з одного боку, розвиненою самосвідомістю, індивідуальним обличчям, позитивною «Я-концепцією», з іншого – відкритістю до соціуму, готовністю до комунікації, здатністю налагоджувати конструктивну взаємодію, спільну з іншими діяльність, інтересом і повагою до людей.

На думку А. Арушанова, комунікативна компетентність дитини дошкільного віку є здатністю будувати спілкування за допомогою мови й охоплює дотеретичні (практичні) знання мови (фонетики, лексики, граматики), уміння формувати і формулювати думки в слові (побудова тексту), мовленнєву взаємодію з партнером (інтерацію) [4].

Комунікативно-діяльнісна компетентність – це вміння досягати комунікативної мети завдяки комплексному використанню мовленнєвих форм і невербальних засобів, адресованих партнеру-співрозмовнику. Стосунки між людьми зводяться до процесів діяльнісного типу [3]. М. Лісіна, спираючись на культурно-історичну концепцію Л. Виготського та теорію діяльності О. Леонтьєва, висуває свою концепцію спрямовану на вивчення спілкування як особливого виду діяльності в дошкільному дитинстві.

Когнітивно-комунікативна компетентність передбачає наявність знань про правила мовленнєвого спілкування у різних життєвих ситуаціях взаємодії з дорослими й однолітками, норми і правила українського мовленнєвого етикету, етичні норми спілкування; володіння стандартизованими формами і виразами мовленнєвого етикету, словником на позначення ситуації спілкування, її просторово-часових характеристик, емоційного й фізичного стану учасників спілкування, особистісних якостей і рис характеру людей; розуміння значень невербальних засобів спілкування (виразу обличчя, пози, жестів) [2].

Комунікативна компетентність – комплексне застосування мовних і немовних засобів з метою комунікації, спілкування в конкретних соціально-побутових ситуаціях, уміння орієнтуватися в ситуації спілкування, ініціативність спілкування. Комунікативній компетентності, як і іншим видам мовленнєвої компетентності потрібно навчати дітей вже з раннього віку. Ще до школи дитина повинна засвоїти відповідні мовленнєві знання, вміння та навички, необхідні їй для спілкування [5].

Протягом всього життя людина удосконалює власні соціально-комунікативні компетентності, адже в наш час умови швидко змінюються. Цей процес повинен концентруватися на осмисленні своєї поведінки індивідом в конкретних ситуаціях, а також застосуванні особистісних навичок та вмінь в спілкуванні для досягнення необхідного результату. Розвиток соціально-комунікативної компетентності дає людям можливість мати знання, які надають можливість висловлювати власну авторитетну думку, управляти різними ситуаціями у взаємодії з іншими людьми і реалізовувати свою компетентність у всіх сферах.

Старший дошкільний вік є сенситивним періодом для початку становлення багатьох базових умінь дитини, у тому числі і для формування її соціально-комунікативної компетенції [2].

Соціально-комунікативна компетенція дитини старшого дошкільного віку виробляється, оформляється, виявляється і розвивається у ЗДО та характеризується взаємодією з іншими.

Завдяки сформованій соціально-комунікативній компетенції у дітей налагоджуються контакти з людьми, практикуються навички роботи в групі, вихаванець знаходить своє місце в суспільстві і вчиться розуміти, використовувати та поважати можливості інших. Формування соціально-комунікативної компетенції старших дошкільників повинне реалізовуватись у суб'єкт-суб'єктній парадигмі, коли навчання і виховання розглядається як розвиваюча відкрита система, основним системотворчим чинником якої є педагогічна взаємодія вихователя як активного партнера дитини [3].

Отже, соціально-комунікативну компетенцію дитини старшого дошкільного віку нами розглянуто як інтегральну властивість дитини, яка виражає її можливість вербально-невербально комунікувати, ініціативність та вміння організувати різні ігрові ситуації, залучати до них інших дітей, дотримання правил ігрової етикету та спілкування, норм ігрового партнерства, поваги та емпатії [1].

Нами досліджено, що для формування соціально-комунікативної компетенції дитини старшого дошкільного віку, в першу чергу, необхідна гра, тому, що кожна гра виконує важливу виховну, соціалізуючу й комунікативну функції, формуючи типові навички соціальної поведінки та систему цінностей старшого дошкільника. Особливість гри, як одного з найефективніших засобів навчання та виховання полягає в тому, що вона забезпечує не тільки індивідуальну, а й парну, групову та колективну форми роботи на занятті. Гра навчає взаємодії в колективі, виховує повагу до окремої особистості зокрема, до суперника у грі та до групи загалом, почуття відповідальності за доручену справу [4].

Діти старшого дошкільного віку, котрі багато часу проводять у колективі, граючись з ровесниками, краще та швидше адаптуються у суспільстві. У грі дитина старшого дошкільного віку виявляє свою самостійність значно більше, ніж у будь-якій іншій діяльності, а це надзвичайно важливо для формування її як особистості. Саме в грі найповніше активізується суспільне життя. Досвід, який дитина отримує граючись, поступово «переноситься» нею на всю подальшу життєдіяльність. Гра протікає як спільна діяльність дітей, де міжособистісна взаємодія чергується з партнерськими діями (дитина уникає або у мирний спосіб розв'язує конфлікти, поводить себе доброзичливо з партнером по грі, узгоджує з ним свої дії, допомагає, підтримує, заспокоює партнера, бере до уваги стан, настрої, можливості учасників гри) [2].

Ігрова діяльність впливає на формування довільних психічних процесів: у грі починають розвиватися довільні увага і пам'ять. В умовах гри діти краще зосереджуються, більше запам'ятовують. Свідома мета (зосередити увагу,

запам'ятати і пригадати) вирізняється дитиною найлегше у грі. Її умови вимагають від дитини зосередженості на предметах, включених в ігрову ситуацію, на змісті дій і сюжету. Дитина, яка не буде уважною до того, що вимагає попередня ігрова ситуація, не запам'ятає умов гри, буде відсторонена однолітками. Потреба у спілкуванні, емоційному заохоченні вимагає від дитини цілеспрямованої зосередженості і запам'ятовування.

Ігрова ситуація і дії в ній постійно впливають на розвиток розумової діяльності дошкільника. У грі він вчиться діяти із заміником предмета – дає замінику нову (ігрову) назву, діє з ним відповідно до назви. Предмети-замінники стають опорою для мислення. На основі дій з ними дитина вчиться міркувати про реальний предмет. Поступово ігрові дії з предметами скорочуються, дитина навчається міркувати про предмети, уявно діяти з ними [3].

Нами досліджено, що гра позитивно впливає на розвиток особистості дитини, оскільки через неї вона пізнає поведінку і взаємини дорослих людей, які стають зразком для її поведінки. У грі дитина набуває основних навичок спілкування, якостей необхідних для встановлення контактів з однолітками.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти / наук. кер. А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф. д-р пед. наук; авт. кол.: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богінч О. Л. та ін. К., 2021.
2. Бондарева Т. Дитяче експериментування. *Дошкільне виховання*. 2002. №4. С. 8–11.
3. Жижко Т. Ігрові методи навчання – передумова інтелектуального розвитку особистості. *Рідна школа*. 2002. № 6. С. 72–73.
4. Овчарук О. В. Компетентності як ключ до формування змісту освіти. Стратегія реформування освіти України. К. : К. І. С., 2003. 295 с.
5. Пометун О. І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи*. К. : К.І.С., 2004. С. 16–33.
6. Рогальська І. Компетентнісний підхід як сучасна основоположна концептуальна ідея соціалізації дошкільників. *Формування професійної компетентності вихователя дошкільного навчального закладу в умовах глобалізації* : зб. наук. пр. Херсон, 2009. С. 22–24.

Савоник Тетяна

студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки

ГРА ЯК ЗАСІБ ВСЕБІЧНОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У дитячі роки гра є основним видом діяльності людини. За її допомогою діти пізнають світ. Без гри дітям жити нудно, нецікаво. Буденність життя може навіть викликати у них захворювання. В грі діти перевіряють свою силу і спритність, у них виникають бажання фантазувати, відкривати таємниці і прагнути чогось прекрасного. Гра дарує щохвилину радість, задовольняє актуальні невідкладні потреби, а ще – спрямована в майбутнє, бо під час гри у дітей формуються чи закріплюються властивості, вміння, здібності, необхідні їм для виконання соціальних, професійних, творчих функцій у майбутньому. І скрізь, де є гра, панує здоров'я, радість дитячого життя.

У процесі гри в дітей виробляється звичка зосереджуватися, самостійно думати, розвивати увагу. Захопившись грою, діти не помічають, що навчаються, до активної діяльності залучаються навіть найпасивніші малюки [4].

У директивних документах, прийнятих останнім часом в Україні, таких як Закон України «Про дошкільну освіту», Концепція дошкільного виховання в Україні та ін. вказано, що гра є засобом виховання і навчання. У Концепції дошкільного виховання в Україні зазначається, що роль гри в педагогічному процесі зумовлена її функцією – «творчою інтеріоризацією дітьми власного досвіду пізнання навколишнього середовища». Гра як і інші види діяльності (навчальна, трудова, спілкування), на думку сучасних дослідників, розвивається в умовах педагогічного процесу. «Гра, – як зазначається у концепції, – сприяє формуванню у дітей ієрархічної структури мотивів, які становлять основу морального спрямування особистості. Вона є ніби першим шаблоном в осягненні моральних взаємин, підпорядкуванні мотивів, які реалізуються дітьми і поза грою. Гру проводять для спонукання дітей до таких учинків, мотивів, взаємин, які не використані в реальній дійсності, для невимушеного усвідомлення знань,

моральних норм, для застосування способів їхнього пізнання й перетворення. Крім того, гра – найлегший засіб для усвідомленого оволодіння надбанням культури, досвідом людських взаємин, знаннями, способами діяльності тощо» [2].

Високу оцінку грі давав В. О. Сухомлинський. Він писав: «Гра – це величезне світле вікно, крізь яке в духовний світ дитини вливається життєдайний потік уявлень, понять про навколишній світ. Гра – це іскра, що засвічує вогник допитливості. То що ж страшного в тому, що дитина вчиться писати граючись, що на якомусь етапі інтелектуального розвитку гра поєднується з працею, і вчитель не так уже часто говорить дітям: «Ну, пограли, а тепер будемо трудитися!» [3].

В педагогічному сенсі гра може бути потрактована так само, як і праця. Тут так само діє важливий закон живої природи: все, що діє напружено, — удосконалюється, і все, що перебуває у стані інерції, застою, – руйнується, слабне. Це стосується розвитку діяльнісних сил та функцій людини і голосу соціальних цінностей у її душі – функціонування сильних прагнень, постійне докладання вольових зусиль, творча інтелектуальна діяльність морально-етичні напруження за умов гострої потреби вибору, – все це властиве грі [3].

У грі розвивається інтелект дитини – поглиблюються знання про предмети і явища, розвивається уява і фантазія. Дитина наділяє ляльку рисами, які властиві живій людині, «доглядає» її, приписує їй здатність радіти, гніватись, плакати. Вона вкладає ляльку спати, розмовляє з нею. Основу всіх цих дій становить дитяча уява, фантазія, що іноді сприймається як дійсність. У цей спосіб дитина вчиться розуміти інших людей.

Характерною особливістю гри є і те, що вона вільно обирається дитиною і через це найповніше виражає сутнісні вроджені потреби і нахили дитини. Дитина любить і практикує такі ігри, до яких її спонукає власна природа. А з іншого боку, гра розвиває ті риси і можливості, які в ній беруть участь.

У Базовому компоненті дошкільної освіти Чітко наголошується на тому, що ігровий процес як зона найближчого розвитку дитини вимагає збагаченого

ігрового середовища і педагогічного супроводу дорослих і тому класифікація ігор відображає ступінь активності та свободи дитини в організації ігрової діяльності. До першої групи ігор, які з успіхом можна використовувати в роботі з дошкільниками належать самодіяльні вільні ігри (ігри-експериментування, сюжетно-відображувальні, сюжетно-рольові, режисерські, театралізовані); до другої групи – ігри, що організовані за ініціативою дорослих з метою навчання (сюжетно-дидактичні, дидактичні (словесні, з іграшками, настільно-друковані), рухливі, конструктивно-будівельні) та з метою організації дозвілля (інтелектуальні, карнавальні, обрядові, драматизації, хороводи, ігри-естафети).

Гра відіграє ключову роль у житті дитини дошкільного віку, і необхідно визнати самоцінність вільної гри дитини в освітньому процесі закладу дошкільної освіти [1].

В даний час перед фахівцями дошкільної освіти стоїть завдання подальшого використання гри як форми організації життя і діяльності дітей.

В основі розуміння гри як форми організації життя і діяльності дітей лежать наступні положення.

1. Гра покликана вирішувати загально виховні завдання, серед яких завдання формування моральних, громадянських якостей дитини є першочерговими.

2. Гра повинна носити самодіяльний характер і все більше розвиватися в цьому напрямку за умови правильного педагогічного керівництва. Вихователю необхідно передбачати формування у дітей у єдності позитивних реальних взаємин і морально цінних відносин, обумовлених роллю.

3. Важливою особливістю гри як форми життя дітей є її проникнення у різні види діяльності: праця та гра, навчальна діяльність і гра, повсякденна побутова діяльність, пов'язана з виконанням режиму і гра [4].

Таким чином, гра – один з тих видів дитячої діяльності, який використовується дорослими з метою виховання дошкільників, навчання їх різним діям з предметами, способам спілкування тощо. Водночас гра виступає

важливим засобом навчання, підготовки дітей до школи та майбутнього життя.

Засобами гри формується особистість дитини.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти). Наказ Міністерства освіти і науки України № 33 від 12 січня 2021 р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osvitiderzhavnogo-standartu-doshkilnoyi-osviti-nova-redakciya>
2. Концепція дошкільного виховання в Україні (проект). К.: Освіта, 1993. – 16 с
3. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори: в 5-ти томах. К.: Рад. школа, 1977. Т.3. С. 95–98, С. 176–185.
4. Гра. URL: <https://pidru4niki.com/16980303/pedagogika/gra>
5. Гра як засіб навчання та виховання дітей. URL: <http://vihovateli.com.ua/cons/3019-igra-kak-sredstvo-obucheniya-i-vozpitaniya-detej.html>

Семенов Олександр

доктор педагогічних наук, професор Волинського національного університету імені Лесі Українки

ІСТОРИЧНІ НАРИСИ СТАНОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВИТИ ВОЛИНИ

Аналізуючи історичні аспекти становлення дошкільної освіти Волині слід враховувати багатоаспектність такого аналізу. Практика дошкільної освіти і виховання цього регіону водночас зумовлена загальноєвропейськими тенденціями поширення фребелівської практики функціонування дитячих садків наприкінці XIX – початку XX століть та суттєвим впливом різних політико-адміністративних утворень, до яких у різні історичні періоди належала Волинь.

По-перше, історичний аспект. Волинь – північно-західна пригранична територія, що мала важкий досвід належності до різних європейських політичних конструкцій, досвід окупації, війн та навіть періодів повного спустошення й занепаду соціально-економічного життя.

Отже, якщо співвіднести сказане з європейською традицією становлення суспільного дошкільного виховання у XIX столітті, то попри її безумовний вплив, Волинь перебувала під впливом багатьох чинників, таких як вплив польських та російських політичних еліт, вплив окремих етнічних груп, перш за все єврейських, чеських, німецьких. Останні неодмінно у своїх компактних

поселеннях були носіями ідей фундатора класичної педагогіки, чеха, Я. А. Коменського, а також революційних поглядів німецького творця «дитячого садка» Фрідріха Вільгельма Фребеля, прийняті на кінець 19 століття майже усією Європою.

По-друге, Волинь – край, попри складні політичні поневіряння, поволі формував свою унікальну освітню традицію. Однак, інформація з теми, яка цікавить саме нас, є епізодична, історичні факти не систематизовані й потребують ґрунтовного дослідження, майже «з чистого листа».

Отже, інформація, яку ми сьогодні презентуємо, не претендує на вичерпний історико-педагогічний аналіз досліджуваного питання.

Про дошкільну освіту на Волині відомо вкрай мало, що не заперечує факту її снування на певних історичних етапах. Осередки, у яких перебували діти від 3-5 років в період XIX – XX ст. найчастіше існували на території монастирів та церков. Цей факт зумовлений тим, що піклування про освіченість населення брало на себе переважно духовенство. Саме церкві та її ієрархам належало право визначати освітні пріоритети, зокрема шляхом влаштування при церквах училищ, де діти обох статей під керівництвом священиків і церковнослужителів переважно навчались грамоті.

Так, згідно з припущеннями, при Жидичинському монастирі, який заснований ще 975 року, що навіть передувало хрещенню Русі, мала місце практика тривалого перебування дітей віком від 3 до 5 років. За свідченням сучасного настоятеля монастиря, архімандрита Костянтина (Марченка), докладних відомостей про особливості функціонування монастирського притулку не збереглося. Натомість настоятель повідав, що монастир завжди був місцем прихистку дітей. Цікавий факт вдалося нам з'ясувати з періоду, коли у XX столітті радянська влада закрила монастир і тим не менше стіни монастиря прислужилися дітям. Зокрема у монастирських приміщеннях с. Липляни було організовано санаторій для дітей, хворих на туберкульоз. Відомо, що одна з співробітниць санаторію, дбаючи про виховання хворих дітей, налагодила їх

зустрічі з колишніми монахами. Репресивна радянська машина блискавично відреагувала арештом та засланням медика у табори.

За нашими припущеннями, ще одним осередком перебування дітей у монастирях на Волині був Святогірський Успенський Зимнівський ставропігійний монастир, також один з найдавніших монастирів України. Відомо, що цю обитель відвідував Нестор Літописець. За його словами для «смотрення раді училищ і постановлення учителя».

Досліджуючи минувшину дошкільної освіти Волині ми спиралися на провідні світові історичні витоки появи феномену дошкільного виховання, а саме на провідну ідею Я. А. Коменського про створення материнської школи. На наше переконання, першим і найвпливовішим вихователем у всі часи й практично в усіх народів, безумовно, визнавалась мати, яка вже на початкових етапах розвитку дитячої свідомості мала можливість розкривати дітям значення головних символів панівної культури свого часу. Етичний монізм материнської школи готував підґрунтя для навчання, основним засобом впливу якого була усна народна творчість.

Часто ціною жіночих доль і силою жіночої мудрості стримувались війни та об'єднувались землі. Значення волинської жінки для збереження культурних надбань українського народу було надзвичайно помітним у добу литовського панування на Волині.

Литовські впливи на становище освіти у краї, з огляду на нижчий культурний розвиток завойовників, були незначними, тому в південно-західній Русі продовжували існувати православні елементарні училища, в яких поряд із чоловіками могло навчатися грамоті й жінки. На думку В. М. Левківського, автора монографії «Велика Волинь: історія освіти і культури», саме в цей період з'явилися перші приватні заклади де перебували діти віком від третього до шостого років життя.

Слід зазначити, що особливе значення єзуїти приділяли освіті та вихованню жінок. В основу такого ставлення було покладено врахування сили материнського впливу на свідомість дітей з метою подолання опору

традиційному православному родинному вихованню і прагненню зробити жінок посередниками свого впливу на чоловічу частину населення. Відтак волинські дівчата аристократичного походження початки грамоти отримували вдома під наглядом матерів і «домашніх виховательок».

Саме єзуїти засновували при монастирях спеціальні дівочі школи, навчання в яких було більш прогресивним, ніж у домашніх, що приваблювало багатьох українських шляхтянок. В єзуїтських монастирях аристократок навчали латині, знайомили з Біблією та необхідними правилами поведінки. Сестри-візитки вимагали від своїх вихованок «суворого благочестя, високої моральності, любові до діяльності, охайності».

В середині XIX – на початку XX ст. німецькі колоністи Волині у непростих умовах царської Росії, а пізніше й радянської влади зуміли нагромадити значний організаційно-освітній та навчальний досвід. Оберегаючи кращі німецькі традиції та спираючись на основоположні засади християнського віровчення сповідуваного волинянами, німецькі колоністи взаємозбагачувалися українською культурою, досвідом і знаннями, в тому числі в галузі шкільництва й родинного виховання, здобутими в процесі спілкування з місцевими корінними жителями. Вони налагодили чітку систему патріотично-громадянського виховання і підготовки молодого покоління до життя і праці.

Підростаючи, діти дошкільного віку поступово залучались до активної посильної праці в домашньому господарстві й таким чином здобували різні знання і практичні навички виконання землеробської, ремісничої та домашньої роботи. А після конфірмації, що найчастіше відбувалась у 15-ти річному віці, вони вже вважалися дорослими і користувалися усіма правами та обов'язками членів колоністської громади. І якщо підсумовувати цей період то він не нашкодив розвиткові дошкільної освіти але і не допоміг самоствердитись адже підтримував батьківське виховання яке відразу прищеплювало навички посильної праці.

Відкритим залишається питання появи перших закладів суспільного дошкільного виховання на Волині. Згідно доступних для нас джерел, можемо зробити припущення, що масова практика відкриття дитячих садків припадає на повоєнний період. У сільській місцевості масовою практикою було функціонування дитячих садків, що утримувалися місцевими колгоспами. Система роботи у цих садках була спрямована здебільшого на догляд дітей у той час, коли батьки працювали на виробництві. Освітня складова була представлена в зародковому стані. Функції персоналу були слабо диференційованими. Діти мали якісне харчування. Часто було організовано довозення гужовим транспортом дітей з віддалених районів села до садка.

Процес становлення системи дошкільної освіти Волинської області тривав по суті до здобуття у 1991 році Україною незалежності. В період кінця 90-х років відбувалася значна руйнація системи дошкільної освіти незалежної держави, що пояснювалося демографічною кризою. Діяльність значної частини закладів дошкільної освіти було призупинено. Приміщення садків було передано для використання іншими установами або реалізовано для приватного використання.

Можемо констатувати, що історія становлення дошкільної освіти Волині є новою галуззю, що потребує свого подальшого дослідження.

Список використаних джерел

1. Левківський М.В. Велика Волинь у її історичній ретроспективі // Велика Волинь: історія освіти і культури: монографія / за ред. проф. Левківського М.В. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2011. – С. 8-36.
2. Улюкаєва. І.Г. Історія дошкільної педагогіки: підручник/. І.Г.Улюкаєва. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2016. – 424 с.

Суслик Богдана

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Мельник І.М.*

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Естетичний розвиток пов'язаний з формуванням усіх граней особистості. У дошкільному віці формуються основи потреб і смаків, народжується любов до мистецтва, починають проявлятися творчі здібності, якими різною мірою наділена кожна дитина. Для їх реалізації необхідне правильно організоване виховання і навчання, яке враховує особливості віку, індивідуальність.

Естетичне виховання пов'язане з багатьма сферами діяльності і життя дітей – навчанням, працею, побутом, розвагами і грою, спілкуванням з природою. Воно здійснюється у взаємодії з моральним, трудовим, фізичним, розумовим. [4, с. 23].

Важливим засобом естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку є мистецтво (образотворче, музичне, літературне, театральне, декоративно-ужиткове та ін.), дитячий дизайн, природа. Розглядаючи твори мистецтва й милуючись ними, слухаючи музику малюк прагне передати свої почуття словами, інтонацією, а бажання відтворити їх у видимих образах спонукає взятися за олівець, пензель, музичний інструмент. У дітей розвиваються творчість, фантазія, активність, самостійність, спостережливість. Тому дорослим слід стимулювати потребу дошкільників в осмисленні краси об'єктів і явищ природи, творів мистецтва, продуктів творчої естетичної діяльності. Це сприятиме їх художньо-естетичному розвитку, удосконаленню здібностей, формуванню художніх смаків, поглядів, естетичному сприйманню світу, формуванню естетичної культури в цілому.

Особливості формування естетичної культури через музичне мистецтво дітей дошкільного віку визначаються загальними цілями всебічного розвитку особистості і, зокрема, естетичного виховання: залучення дітей до діяльності в галузі мистецтва, розвиток естетичного сприйняття і емоційної чутливості на музичні твори, виховання любові до музики, розвиток музичних здібностей, формування музичного смаку і виховання прагнення проявити себе в музичній діяльності, тобто розвиток художньо-мистецьких здібностей дітей.

Часто вважають, що музичне виховання потрібно лише для тих, хто хоче стати музикантом-професіоналом, проте елементарна музична грамотність необхідна кожному. Потрібно лише своєчасно обережно допомогти дитині познайомитись з країною, де живе класична музика, тоді дитина навчиться не лише слухати, а й чути, музика принесе їй справжню радість від гармонії звуків.

Формування естетичної культури та цінностей неможливе без правильного використання форм, методів та прийомів навчання, адже саме вони стимулюють та допомагають дитині засвоїти та зрозуміти певний матеріал.

Найбільш поширеною формою музичного виховання є хоровий спів. Підвищуючи загальну музичну культуру дітей пісня сприяє їх ідейному вихованню, вона розвиває їх художні смаки, формує естетичні цінності. У процесі хорового співу виховуються співочі навички, вокальна культура дошкільників, вони вчаться розуміти пісню і музику [2, с.78 – 79].

Заняття з музики повинні не тільки давати дітям музичні знання, уміння і навички, а й розвивати музикальні, вокальні здібності, слух, пам'ять У світовій практиці музичного виховання дітей відомою є методика К. Орфа, при проведенні музичних занять та в театралізованій діяльності.

В основу педагогіки Карла Орфа покладено принципи креативності, варіативності, комунікативності. Ця системи музичного виховання дає змогу оптимально поєднувати різні види діяльності: логоритміку, співи, музично ритмічні рухи та гру на музичних інструментах [3, с. 56–57].

Педагогічна ідея К. Орфа полягає у спонуканні дитини до самостійного створення музики, при цьому характер музики для дитячих інструментів народжується із самої гри на них, відповідає характеру персонажу, або уяві дитини про певне явище, особу, або предмет. Важливе значення для розвитку дитини має імпровізація, що виникає на цій основі. Мета проведення такої форми музичного виховання – знайомство з творчістю видатних композиторів; знайомство з музичними інструментами, інструментальною та оркестровою

музикою; розвиток музичного смаку, виховання стійкого інтересу до класичної музики [5, с.78–79].

Як правило, заняття проходять в музичній залі, може бути запалена свічка, як символ чарівного світла мистецтва, виставляється портрет композитора, добирається музичний твір, мультфільм, або відеоряд відповідний до теми. Музична світлиця може проводитися кожного місяця для дітей 5-бр., надалі діти продовжують слухати музичні твори перед денним сном для занурення в чарівний світ класичної музики.

Такі заняття дають змогу дитині безпосередньо виявити себе в музиці, проявити власне творче начало, формують установку, що людина є творцем власного життя. Результатом такої організації музичного виховання є можливість дітей бути активними суб'єктами процесу музичного виховання [1, с.67].

Поширеною формою музичного виховання є хоровий спів. У процесі хорового співу виховуються співочі навички, вокальна культура дошкільників, вони вчаться розуміти пісню і музику, у них розвиваються їх художні смаки, формуються естетичні цінності. [2, с.78 – 79].

Список використаних джерел

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: підручник. Київ: Либідь, 2014. 560 с.
2. Артюх І. Естетичне виховання школярів засобами музичного мистецтва: зб. тез доп. та повідомл. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин, держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006. С. 302–304.
3. Безклубенко С.Д. Фундаментальні категорії сучасної естетики. *Актуальні філософські та культурологічні проблеми сучасності*: зб. наук. праць / відп. ред.: М.М. Бровко, О.Г. Шутов. К.: Знання, 2014. 129 с.
4. Скрипченко О. В., Долинська Л. В., Огороднійчук З. В. та ін. Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб. К. : Просвіта, 2011. 416 с.
5. Наливайко І. П. Естетичне виховання дітей 6-річного віку засобами образотворчого мистецтва у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Мистецтвознавство. Архитектура*. Харків. 2017. № 12. С. 27–30.

Суслик Богдана

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Смолюк С.В.*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ М. МОНТЕССОРІ «БУДИНОК ВІЛЬНОЇ ДИТИНИ»

Центральне місце у педагогічній технології М. Монтессорі належить дидактичному матеріалу, який є важливим засобом становлення психічних функцій дитини, розвитку її творчості, уваги, волі. Головну його цінність М. Монтессорі вбачала у сприянні попереднього досвіду дитини, наголошуючи, що матеріал не лише знайомить дитину з предметами та їх ознаками (якостями), а й дає їй змогу самостійно працювати, міркувати, помилятися і виправляти помилки. Його привабливість розвиває інтерес до речей і дій з ними, прагнення до самостійної діяльності. Допомога педагога при цьому незначна, а керівництво діяльністю дитини є опосередкованим [4, с. 42].

Феномен педагогіки Марії Монтессорі полягає в її вірі у природу дитини, в її прагненні виключити будь-який авторитарний тиск на людину, яка формується, в її орієнтації на ідеал вільної, самостійної, активної особистості.

Дитина, яка розвивається, має природжену потребу в свободі і спонтанності. Виходячи з цього, Монтессорі відмовилася бачити сутність виховання у формуючому впливі на дитину, протиставивши йому проблему організації середовища, найбільш відповідного дитячим потребам, здібностям та інтересам. При цьому обов'язково враховувалися перспективи того, що Л. С. Виготський назвав «зоною найближчого розвитку» [2, с. 56–57].

Система М. Монтессорі охоплює концепцію і технологію виховання й навчання дітей віком від 2,5 до 12 років. Найвищий інтерес викликають її положення, що стосуються навчання, виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

Провідна ідея вчення М. Монтессорі полягає в необхідності створення педагогом предметно-просторового середовища, в якому дитина могла б найповніше розкрити свій внутрішній потенціал у процесі вільної самостійної діяльності. Це середовище має забезпечити розвиток кожної дитини за її індивідуальним темпом. Завдання педагога полягає насамперед у наданні дитині засобів для саморозвитку і розкритті правил їх використання [1, с. 30].

У педагогічній системі Монтесорі можна виокремити такі ключові моменти:

1. Навколишнє підготовлене середовище і вправи для розвитку моторики, сенсорики (лат. *sensus* – відчуття) та інтелекту.

2. Педагог, який створює, готує розвивальне середовище.

Філософія виховання М. Монтесорі заснована на власних спостереженнях за дітьми, гуманістичних традиціях Ж.-Ж. Руссо, Й. Г. Песталоцці, Ф. Фребеля, які визнавали особливу значущість вродженого потенціалу дитини, її здатності розвиватися в атмосфері свободи й любові. Своєрідність педагогічної філософії М. Монтесорі полягає в тому, що дитинство, на її погляд, є не просто періодом життя, а іншим полюсом природи людини і що дорослий залежить від дитини настільки, наскільки дитина залежить від нього [5, с.21].

Монтесорі-матеріали засновані на концепції активної особистості, яка розмірковує і спілкується, розвивається у процесі вільної діяльності. Усі вони розроблені експериментально. Лише після тривалої і ретельної перевірки, відкидаючи все, що не фіксувало інтересу та уваги і не стимулювало самостійних повторних вправ дітей, М. Монтесорі визнавала їх придатність. Матеріал повинен задовольняти реальні потреби дитини, враховувати її здібності, бути доступним їй у потрібний момент розвитку. Тому для кожного матеріалу М. Монтесорі запропонувала вікові рівні. Оптимальний час для дитини педагог має визначати шляхом спостереження та експериментування.

М. Монтесорі виокремлює тимчасові фази (сенситивні періоди) її особливої сприйнятливості до конкретних аспектів навколишнього середовища. Відповідність кожного такого періоду атрибутам середовища забезпечує необхідну ефективність виховання та навчання [3, с.28].

Сенситивні періоди універсальні, тобто виникають у процесі розвитку всіх дітей, незалежно від раси, національності, соціального походження, геополітичних і культурних відмінностей тощо. Водночас вони є індивідуальними, оскільки час їх настання, тривалість і динаміка можуть бути

різними у конкретних дітей, хоч існують приблизні середньостатистичні межі кожного з них:

- сенситивний період розвитку мовлення (0 – 6 років);
- сенситивний період сприйняття порядку (0 – 3);
- сенситивний період сенсорного розвитку (0 – 5,5);
- сенситивний період сприйняття маленьких предметів (1,5 – 2,5);
- сенситивний період розвитку рухів і дій (1 – 4);
- сенситивний період розвитку соціальних навичок (2,5 – 6) [2, с. 58].

Діти, здатні до самовиховання, дуже чутливі до своїх внутрішніх потреб.

У зв'язку з цим важливо, щоб підібрані засоби відповідали їх певним потребам, а також викликали «довільний розвиток внутрішньої енергії дитини». У кожному сенситивному періоді домінує певна потреба, яка стимулює активність дитини щодо її задоволення. Педагог повинен знаходити предмети для вивчення дитиною в різні вікові періоди розвитку, передбачати відповідно до сенситивних періодів програми навчання.

Робота з Монтессорі-матеріалами дає дітям змогу самостійно визначати помилки, усувати їх, відновлюючи порушений порядок. Ці матеріали мають різний ступінь складності. Дитина займається з кожним із них стільки, скільки їй цікаво, а згодом приступає до складнішого. Важливо, щоб вона мала змогу вільно вправлятися з матеріалом, що є суттєвою умовою формування її особистісної незалежності. Не варто побоюватися, що, працюючи тривалий час із одним матеріалом, дитина відстане в іншому. Приступаючи з належно сформованими навичками до іншого матеріалу, вона швидше досягне успіху.

Педагогіка М. Монтессорі має глибоко продуману і добре відпрацьовану технологію. Допомога саморозвитку дитини дошкільного віку здійснюється через диференційовану систему матеріалів, що належать до таких навчальних розділів: матеріали для вправ у повсякденному житті та вироблення навичок соціальної поведінки; матеріали для вправ на розвиток сенсорики; матеріали для вправ на розвиток мовлення, навичок письма, читання, математичних уявлень; матеріали для вправ із розділу «Космічне виховання». Така

різноманітність матеріалів породжує необхідність встановлення чіткої послідовності їх презентації [3, с. 30].

Отже, педагогіка М. Монтесорі не протиставляє особистостей педагога і дитини, вважаючи їх рівноцінними у вихованні. Важливо, щоб педагог був особистістю, яка постійно розвивається, володіє вміннями самодослідження і бачення дитини в розвитку. В процесі підготовки педагога необхідно виховати в нього інтерес до людини і вміння бачити в кожній дитині неповторну та унікальну особистість, спостерігати процес розвитку дитини, навчити створювати розвивальне середовище і підтримувати зв'язок між ним і дитиною, бути привабливим зовні, цікавим для вихованців, «життєво важливою частиною світу дитини». Педагог також повинен уміти залучити до співпраці батьків, оскільки дитина є членом сім'ї, а не ізольованою особистістю.

Список використаних джерел

1. Андрушко Л., Єфімова С. Львів-Мюнхен. Навчання дітей методами Марії Монтесорі. *Психолог*. 2004. №17. С. 30.
2. Володин С. П.П. Блонский о Марии Монтесорри. *Дошкольное воспитание*. 1994. №10. С. 56–64.
3. Горюнова В.З. Асоціація Монтесорі-вчителів України. Українська освіта / за заг. ред. Б.М. Жебровського. К.: КМПУ ім. Б.Д. Грінченка, 2003. С. 28–30.
4. Ільченко А.М. Гуманістичні ідеї Марії Монтесорі і спеціальна педагогіка. *Дидактичні та соціальнопсихологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі: наук.-метод. зб.: Вип.6*. К.: 2005. С. 42–45.
5. Фаусек Ю. Месяц в Риме в «Домах детей» Марии Монтесорри. Петроград, 1915. 189 с.

Тороканець Неля

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Алендарь Н. І.*

РОЗВИТОК ФІЗИЧНИХ ЯКОСТЕЙ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ РУХЛИВИХ ІГОР

Перші роки життя дитини дуже важливі у плані фізичного, психічного і соціального формування особистості. У період дошкільного дитинства закладається фундамент здоров'я, що тісно пов'язано зі зміною росту, ваги, нарощуванням м'язової сили, розвитком фізичних якостей (сили, швидкості,

гнучкості, спритності, витривалості). Численні дослідження фахівців (А. Федоров, Н. Черепаня) указують на те, що рівень розвитку фізичних якостей дітей дошкільного віку сьогодні перебуває на низькому рівні, який не задовольняє ті вимоги, що ставляться до фізичного виховання в закладах дошкільної освіти [3]. Саме з цієї причини питання розвитку фізичних якостей та рухової активності перебуває на часі і потребує подальшого вивчення.

Мета дослідження – з'ясувати особливості використання рухливих ігор у розвитку фізичних якостей у дітей старшого дошкільного віку.

Фізичними якостями прийнято називати окремі сторони рухових можливостей людини. Структурні основи розвитку фізичних якостей пов'язані з прогресивними морфологічними і біохімічними змінами в опорно-руховому апараті, центральній і периферичній нервовій системі, у внутрішніх органах. Отже, рівень розвитку фізичних якостей знаходиться в прямій залежності від узгодженості соматичних і вегетативних функцій [1, с. 109].

Основними засобами розвитку фізичних якостей в дітей дошкільного віку є різні форми роботи у ЗДО (дні здоров'я, фізкультурні свята, фізкультурні розваги, піші переходи) та традиційні фізкультурно-оздоровчі заходи (ранкова гімнастика, гімнастика після денного сну, фізкультхвилинки, фізкультпаузи).

Так як провідним видом діяльності в дошкільний період є гра, важливим засобом розвитку фізичних якостей дітей є рухлива гра, що задовольняє потреби дитини в русі, відповідає її вікові, сприяє збагаченню її рухового досвіду. За допомогою ігор у дітей закріплюються та вдосконалюються різноманітні вміння і навички основних рухів (ходіння, бігу, стрибків, рівноваги). Розвиваються такі важливі фізичні якості, як швидкість, спритність, витривалість, гнучкість, сила.

У науково-методичній літературі [2; 3] є різні підходи до класифікації рухливих ігор. Так, за ступенем складності правил рухливі ігри бувають із простими та зі складними правилами. В іграх із простими правилами саме правило підказує дитині її дії у грі; в цих іграх усі діти виконують однакові

рухові дії, тому їх найчастіше використовують у роботі з дітьми молодшого дошкільного віку.

Залежно від характеру рухових дій, рухливі ігри поділяються на сюжетні й несюжетні ігри, ігрові вправи, ігри-естафети та ігри з елементами спорту, ігри-атракціони.

В основу сюжетних ігор покладено певний сюжет, наприклад: «Гуси-лебеді», «Вовк у рові» тощо. Характер рухів дітей у грі завжди підпорядкований її сюжету та правилам, що дає змогу використовувати сюжетні ігри в усіх вікових групах. Зазвичай для проведення цього типу ігор дошкільників об'єднують у команду від 5 до 25 учасників.

Несюжетні ігри не містять у собі сюжету, у їх основу покладено лише рухові дії. Проводитися вони можуть як без предметів (ігри за типом доганялок, наприклад, «Квач», «Піжмурки»), так і з предметами (пропонується виконати конкретне рухове завдання: накинути кільце на палицю – «Кільцекид», потрапити кулькою в кеглі – «Школа м'яча» тощо). Цей тип ігор є оптимальним для використання з дітьми середнього та старшого дошкільного віку, оскільки вимагає певного рівня самостійності вихованців, швидкості дій, хорошої орієнтації в просторі [3, с. 117].

Ігрові вправи також поділяються на вправи сюжетного («Ведмедик на поваленому дереві» (повзання по лаві); «Папуга на жердині» (ходіння з рівновагою по гімнастичній палиці) і несюжетного характеру (передбачають дії з предметами: «Добіжи до прапорця», «Пролізь в обруч»).

До ігор спортивного характеру належать городки, бадмінтон, баскетбол, футбол, настільний теніс, хокей; більшість із них використовуються з дітьми старшого дошкільного віку. Рухливі ігри та ігрові вправи з елементами спортивних ігор дають можливість дитині оволодіти різноманітними, достатньо складними видами дій, виявляти самостійність, активність і творчість.

Ігри-естафети – це безсюжетні рухливі ігри з правилами, які побудовані на елементах змагань («Хто швидше передасть м'яч?»). Оскільки цей тип ігор передбачає значне емоційне та психологічне навантаження, виконання

різноманітних рухових завдань часто в складних умовах, вони проводяться тільки з дітьми старшого дошкільного віку в першу половину дня.

Ігри-атракціони передбачають у своєму змісті ігри естафетного характеру з елементами змагань (стрибки на одній нозі – другу тримає товариш; закидання м'яча в рухому ціль; перетягування каната; ходіння на низьких ходулях). У зв'язку з цим їх переважно використовують на фізкультурних заняттях і під час спортивних свят з дітьми старшого дошкільного віку.

Залежно від фізичного навантаження ігри поділяють на ігри малої (підгрупа або декілька дошкільників виконують рухи в повільному темпі), середньої (передбачають спокійні рухи для усіх дітей) і великої (містять інтенсивні рухи для усієї групи) рухливості [2, с. 158].

У розвитку фізичних якостей в процесі рухливої гри дітей старшого дошкільного віку особливе місце посідає методика керівництва педагогом. Методика проведення рухливих ігор містить у собі:

- назву;
- завдання (закріплювати, удосконалювати, керувати);
- мету (виховання загальної витривалості, сили волі; спритності, дружелюбності, орієнтування в просторі і т. д.);
- обладнання (наприклад, лави, канати, обручі тощо);
- зміст (старший дошкільний вік);
- правила (знання правил гри, починаємо гру після сигналу);
- хід (вибір ведучого, лічилка, сигнал);
- керівництво (відстежуємо розвиток сюжету);
- варіанти (ускладнення);
- аналіз (підбивати підсумки гри потрібно тільки на позитивних емоціях, похвалити кращих, заспокоїти тих, хто програв, обнадіяти, що наступного разу все вийде) [3, с. 118].

Для того, щоб процес розвитку фізичних якостей засобами рухливих ігор був результативний, педагог повинен враховувати вікові особливості та фізичну підготовленість дітей; коротко, чітко і зрозуміло пояснювати дітям правила гри;

рухливі ігри необхідно ускладнювати, хоча при цьому послідовність дій і епізодів залишається незмінною.

Отже, рухливі ігри сприяють розвитку фізичних якостей у дітей старшого дошкільного віку: швидкості, спритності, сили, витривалості, гнучкості. Важливо зазначити, що ці фізичні якості під час рухливих ігор розвиваються в комплексі. Цінність ігор полягає в тому, що навіть найпростіші вміння та навички, набуті дітьми в умовах рухливої гри, полегшують подальше оволодіння технічними прийомами.

Список використаних джерел

1. Василенко О. М. Теоретичні основи розвитку фізичних якостей у дітей дошкільного віку. *Вісник Луганського національного університету імені Т. Шевченка*. 2017. № 1. С. 109–115.
2. Марєєва Т. В., Бабачук Ю. М. Розвиток рухової творчості в дітей старшого дошкільного віку засобами рухливої гри. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 29. С. 156–163.
3. Черепаня Н. І., Русин Н. М. Значення і роль рухливих ігор у розвитку рухової активності дітей дошкільного віку. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 41. С. 116–120.

Чайківська Соломія

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Семенова Н. І.*

РОЛЬ ГРИ У ВИХОВАННІ ТА РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Дошкільне дитинство – короткий, але важливий період в житті дитини, адже тоді відбувається її становлення як особистості. У ці роки дитина набуває початкові знання про навколишнє життя, у неї починає формуватися певне відношення до людей, до праці, виробляються навички і звички правильної поведінки, складається характер.

Величезна роль у розвитку та вихованні дитини належить грі – найважливішому виду дитячої діяльності. Гра є ефективним засобом формування особистості дошкільника, його морально-вольових якостей, у грі реалізується потреба впливу на світ.

Гра має соціально-історичне походження. У первісному родовому суспільстві, де дитина була прямо залученою до праці дорослих, рольові ігри були відсутні. Гра – перша діяльність, якій належить особливо значна роль у розвитку особистості, у формуванні її властивостей і збагаченні її внутрішнього змісту, морально-вольових якостей [2].

Високу оцінку гри дає В. Сухомлинський. Він пише: «Гра – це величезне світле вікно, крізь яке в духовний світ дитини вливається живлючий потік уявлень, понять про навколишній світ. Гра – це іскра, що засвічує вогник допитливості»

Саме у процесі гри, за переконаннями В. Сухомлинського, розвиваються не тільки психічні процеси: мислення, мова, пам'ять, увага, – а й такі важливі якості особистості, як наполегливість, зосередженість, ініціативність, а також вдосконалюються уміння дотримуватися певних правил [1].

Отже, завдяки грі навколишній світ, усвідомлений дитиною, значно розширюється. До нього входять не тільки предмети і явища найближчого оточення, а й значно ширше коло предметів, з якими діють дорослі, і які ще не доступні дитині. Відповідно, очевидним є те, що вчителі і вихователі у формуванні дитини як особистості повинні використовувати гру як один із провідних методів виховання та дотримуватися педагогічного правила, так сформульованого В. Сухомлинським, що дитина має справжнє емоційне й інтелектуальне життя тільки тоді, коли вона живе у світі ігор, казки, музики, фантазії і творчості. Без цього вона не краща за зім'яту квітку [1].

На думку науковців, на всіх етапах розвитку особистості гра сприймається як цікаве, необхідне для її життєдіяльності заняття. Чим старша дитина, тим більше вона відчуває розвиваюче і виховуюче значення гри. На ці специфічні особливості гри велику увагу в своїй практичній діяльності звертали відомі дослідники Ж. Піаже, П. Лесгафт, С. Русова, К. Ушинський, В. Сухомлинський, Н. Михайленко.

А. Макаренко, високо цінуючи роль гри в організації життя дітей, писав про роль вихователя: «І я як педагог повинен з ними трошки грати. Якщо я буду

тільки привчати, вимагати, наполягати, я буду сторонньою силою, може бути, корисною, але не близькою. Я повинен обов'язково трохи грати, і я цього вимагав від усіх своїх колег» [3].

Більшість ігор відображає працю дорослих, діти наслідують домашнім справам мами та бабусі, роботі вихователя, лікаря, вчителя шофера, льотчика, космонавта.

Отже, з цього можна зробити висновок, що гра є важливою і найдоступнішою формою діяльності дошкільників, засобом самовираження. Вона найбільше відповідає їх фізичним і психічним можливостям, в іграх виховується повага до всякої праці, корисного для суспільства, стверджується прагнення самим брати в ньому участь. Дитячі ігри будять у дитині різні почуття, слугують розвитку духовних здібностей і дають початок корисним навичкам. Вони позитивно впливають на саморозвиток дитини, є найвищим моментом для остаточної підготовки дітей до самостійної діяльності

Список використаних джерел

1. Василь Сухомлинський про застосування гри у навчанні та вихованні. URL: <https://www.cuspu.edu.ua/ua/vyvchennya-i-vprovadzhennya-v-navchalno-vykhovnyy-protses-serednoyi-ta-vyshchoyi-shkoly-pedahohichnykh-idey-vasylya-sukhomlynskoho-2018-rik/sektsiia-1-spadshchyna-v-o-sukhomlynskoho-iak-dzherelo-zbahachennia-suchasnoi-pedahohichnoi-nauky/8292-vasyl-sukhomlynskyu-pro-zastosuvannya-hry-v-navchanni-ta-vykhovanni-molodshykh-shkolyariv>

2. Гра та її значення для психічного розвитку дошкільнят. URL: https://pidru4niki.com/77703/psihologiya/znachennya_psihichnogo_rozvitku_doshkilnyat

3. Роль гри у вихованні дітей дошкільного віку. URL: <https://ukrbukva.net/page,4,84468-Rol-igry-v-vozpitanii-deteiy-doshkol-nogo-vozrasta.html>

Швайко Владислава

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Семенова Н.І.*

РОЗВИВАЛЬНІ ПРОГУЛЯНКИ ЯК ЗАСІБ ПОПОВНЕННЯ АКТИВНОГО СЛОВНИКА ДОШКІЛЬНИКІВ

Особливої уваги сьогодні потребують вимоги до мовленнєвого розвитку дітей. На момент закінчення дошкільного закладу освіти діти мають досягти певного мовленнєвого розвитку, оскільки сприйняття і відтворення

навчального матеріалу, вміння давати розгорнуті відповіді на питання, самостійно оформлювати і викладати думки потребують достатнього мовленнєвого потенціалу. Саме тому поповнення активного словника дітей дошкільного віку є актуальною проблемою. Проблематикою поповнення активного словника постійно опікуються провідні українські вчені-методисти О. Білан, А. Богуш, Н. Гавриш, С. Ласунова, І. Луценко, Н. Луцан, І. Непомняща, Т. Побережнікова, Л. Фесенко та інші. З теоретичними засадами методики розвитку мовлення дитини займалися відомі російські дослідники А. Бородич, Л. Ворошніна, В. Гербова, Ф. Сохін, Є. Струніна та інші.

Сучасні підходи до навчання дошкільників вимагають, щоб вихователь враховував індивідуальні можливості кожної дитини й водночас працював з групою. Така робота ефективно проходить під час розвивальних прогулянок. Розвивальна прогулянка – такий вид заняття, який дозволяє змінити навчальне середовище, поєднати фізичні вправи з мислительними операціями дітей, розвинути пам'ять, спостережливість, увагу тощо. Необмежені можливості розвивальна прогулянка дає для поповнення активного словника дошкільників. Про необхідність гармонійного поєднання мовленнєвого розвитку дитини з вивченням природного середовища свого часу говорили О. Водовозова, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський. Зокрема, К. Ушинський доводив, що дитина має розуміти не тільки значення слова, а й значення явища, яке воно позначає.

Усебічний аналіз педагогічної та науково-методичної літератури, опитування вихователів, безпосереднє спостереження за заняттями з мовленнєвого спілкування та проведення розвивальних прогулянок, що були розроблені під час дослідження дозволили нам зробити такі висновки:

Формування активного словника дошкільників передбачає своєчасне і повноцінне оволодіння рідною мовою, багатством її виражальних і змістовних засобів, що має неабияке значення і для розумового розвитку. У свою чергу для розвитку мовлення важливе значення має активне спілкування дітей у процесі навчальної, трудової, художньої та ігрової діяльності. Вихователь повинен

дбати, щоб мовлення дітей було правильним, щоденно збагачувалося новими словами, виразами, пам'ятаючи при цьому, що навчати краще на зразках, ніж шляхом виправлення помилок. Існує безліч засобів формування активного словника дитини. Одним з дійових етапів роботи є проведення розвивальних прогулянок.

Активний словник включає слова, якими дитина користується для висловлення своїх думок, спілкуючись з іншими людьми, а пасивний - ті слова, які вона розуміє, коли їх чує або читає, але рідко їх вживає.

Обсяг і характер активного і пасивного словників дитини залежать від її віку, міри опанування мови.

Прогулянка – один з найскладніших видів діяльності вихователя, найважливіший режимний момент, що вимагає від педагога високого професіоналізму. У процесі щоденного проведення на прогулянці рухливих ігор та фізичних вправ розширюється руховий досвід дітей, удосконалюються наявні у них навички в основних рухах; розвивається спритність, швидкість, витривалість; формується самостійність, активність, позитивні відносини з однолітками, розвиваються пізнавальні інтереси, мовлення.

Саме прогулянка надає велику можливість не тільки оздоровити дошкільнят, а й збагатити їх різними знаннями, сприяє розвитку спостережливості, уваги, пам'яті, мислення, мовлення. Планування різноманітної діяльності на прогулянці дозволяє виховувати любов і дбайливе ставлення до природного оточення.

Проведені на початку експериментально-дослідного навчання заміри довели, що переважна більшість дітей потребує розширення активного словника. Ми визначили три рівні сформованості умінь створювати зв'язні висловлювання: низький, середній і високий.

Проведені розвивальні прогулянки, спрямовані на розвиток активного словника, довели свою ефективність. Контрольний замір показав кількісний і якісний перерозподіл учнів: високий – з 37% до 40%, середній – з 45% до 46%, низький – з 18% до 14%.

Система роботи над збагаченням активного словника дітей дошкільного віку повинна включати розвивальні прогулянки, розроблені з урахуванням основних принципів дидактики. Прогулянки мають бути різними за змістом і формою, щоб могли сприяти поглибленню навчального процесу, збуджувати інтерес до навчання. Проводячи ті чи інші прогулянки, слід брати до уваги попередні знання й уміння дітей, чим забезпечується принцип наступності, взаємозв'язку між різними ланками навчання. При цьому потрібно враховувати також і особливості пізнавальних процесів дітей дошкільного віку.

Проведення різних видів прогулянок, спрямованих на поповнення активного словника дошкільників, форму їхню мовно-національну самосвідомість, українську ментальність, що важливо для особистісного розвитку, духовного збагачення, інтелектуальної культури підростаючого покоління України.

Список використаних джерел

1. Богуш А., Гавриш Н. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі: підручник для ВНЗ. К.: Видавничий Дім «Слово», 2008. 408 с.
2. Дитина: Освітня програма для дітей від 2 до 7 років / наук. кер. проекту Огнев'юк В.О.; авт. кол. Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, Н. І. Богданець-Білокаленко [та ін.]; наук. ред.: Г. В. Беленька, М. А. Машовець; Мін. осв. і науки Укр.; Київ. ун-т ім. Грінченка. К.: Київ. ун-т ім. Грінченка, 2020. 440с.
3. Лаврентьєва А.І. Етапи становлення лексико-семантичної системи у дітей. *Засвоєння дитиною рідної мови*. 2015.

Яцик Тетяна

студентка Навчально-наукового інституту неперервної освіти ВНУ імені Лесі Українки

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Дурманенко О.Л.

СПІЛКУВАННЯ У СІМ'Ї ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Формування пізнавальної активності дитини дошкільного віку є складним і багатофакторним процесом. Важливу роль у ньому відіграє сім'я як первинній інститут соціалізації дитини в цілому й зокрема спілкування у сім'ї

як особливий вид міжособистісної діяльності всіх членів родини. Тому досліджувана проблема є актуальною.

Сім'я є першоосновою духовного, економічного та соціального розвитку суспільства. Родина виступає як перше емоційне мікросередовище, в якому розвивається та виховується людина з моменту її народження. М. Стельмахович зазначав, що «виховний феномен, як і саму сім'ю, нічим замінити не можна» [1].

У сім'ї особистість формується в природних умовах. Вихователі тут найближчі і найдорожчі для дитини люди, з якими вона постійно спілкується і яким вона довіряє. Саме в сім'ї беруть початок світогляд, ідейні і моральні переконання, етичні й естетичні ідеали та смаки, норми поведінки, трудові навички. Тут дитина вперше прилучається до рідної мови, історії та культури свого народу, звичаїв, обрядів, усього способу життя.

В. Сухомлинський писав: «У сім'ї, образно кажучи, закладається коріння, з якого виростає і пагін, і гілки, і квітки, і плоди. Сім'я – це джерело, водами якого живиться повноводна річка нашої держави» [3, с. 398].

Спираючись на результати досліджень П. Щербаня, можна зробити висновок, що сім'я:

- створює сприятливий емоційно-психологічний мікроклімат, заснований на біологічних контактах, неповторній близькості батьків з дітьми, яка неможлива в інших ситуаціях спілкування дітей з дорослими;
- формує характер, звичаї, відношення до людей, праці, суспільства,
- природи і т. д.;
- дає «уроки життя» в усіх його проявах, виконуючи своєрідне тренування у виконанні певних функцій [4].

Крім зазначених вище функцій, батьки у сім'ї мають виконувати функції педагога: освітню (передача життєво значущої інформації), виховну (засвоєння норм життя в людському суспільстві), розвивальну (підвищення індивідуального потенціалу). Безумно, саме в сім'ї в дитини розвивається й пізнавальна активність, прагнення відкривати для себе щось нове й невідоме.

Практика повсякдення свідчить про те, що проблеми сімейного виховання нині ускладнюються, деформуються функції сім'ї. Так, П. Щербань, аналізуючи функції сім'ї сьогодні, зазначає: «Деформація функції сім'ї, яка послідовно здійснювалася в останні десятиліття шляхом соціальних та культурних реформ, позбавлення сім'ї приватної власності, засобів виробництва та реалізації продукції..., знецінення ролі особи в господарській, науковій та духовній сферах призвели до порушення зв'язків між членами родини..., виявившись у відчуженні батьків і дітей, ...духовному зубожінні молоді, втраті високих ідеалів української родинної педагогіки...» [4, с. 210].

Весь виховний процес у сім'ї – це, насамперед, постійне спілкування: інформування дітьми дорослих про свої справи, справи групи, друзів, одержання інформації від дорослих, оцінка своєї поведінки, інформація з конкретних питань про стан своїх почуттів, вирішення конфліктів з ровесниками або старшими дітьми, коли дорослі виступають у ролі арбітрів. Від того, як складається і розвивається спілкування в сім'ї, залежить її психологічний мікроклімат, який впливає на особистість дитини, її інтереси тощо.

Вчені наголошують, що спілкування є складним та багатогранним процесом, який може виступати водночас і як процес взаємодії індивідів, і як інформаційний процес, і як ставлення людей одне до одного, і як процес їхнього взаємовпливу..., і як процес співпереживання та взаєморозуміння один одного» [1; 2]. Характеризуючи структуру спілкування, нами визначено три взаємопов'язані його компоненти: комунікативний, інтерактивний, перцептивний, які визначаються як функції і реалізують спілкування в сумісній життєдіяльності людей. Так, комунікативна функція спілкування, або комунікація, – це обмін інформацією між індивідами. Інтерактивна функція полягає в організації взаємодії між людьми, що спілкуються, тобто в обміні не тільки знаннями, ідеями, а також і діями. Перцептивна функція спілкування означає сприйняття партнерами один одного у процесі спілкування та

установлення на цій основі взаєморозуміння. У реальній дійсності кожна з цих сторін одна не існує ізольовано, вони діалектично взаємопов'язані.

У педагогічній теорії глибоко і всебічно розкрита роль спілкування у вихованні і розвитку особистості дитини. Проведений аналіз досліджень дає можливість стверджувати, що формування, розвиток і виховання особистості неможливе поза спілкуванням. Більше того, спілкування значною мірою впливає на дитину, оскільки формування її особистості, необхідних соціальних якостей відбувається тільки у процесі різноманітної діяльності в оточуючому її світі речей, явищ, людей і людських відносин. Якщо під час спілкування з дорослими дитина вчиться говорити і діяти правильно, слухати і розуміти інших, то в спілкуванні з однолітками – самовиражатися, вступати в різноманітні стосунки. Саме в такому спілкуванні відбувається найбільш природний і невимушений розвиток взаємовідносин, їх вияв і реалізація. Спілкування з ровесниками емоційніше насичене, воно нестандартне, вільне, ініціативне, оскільки дитині важливіше висловитися самій, ніж вислуховувати іншого. Спілкування з однолітками багатше та різноманітніше, ніж з дорослими, бо включає управління діями партнера, їхній контроль, показ своїх зразків, порівняння з собою тощо.

Важливою частиною підготовки дитини до спілкування можна вважати формування соціально-ціннісних установок. Важливо, щоб дошкільник ставився до партнерів по спілкуванню як до мети, а не як до засобу досягнення особистого благополуччя, тобто слід формувати в дітей інтерес до самого процесу спілкування, а не тільки до його результатів, треба вчити розуміти, що спілкування – це діалог, який вимагає терпіння до ідеалів і до дрібних недоліків партнера, вміння слухати. Слід орієнтувати дітей на те, що в спілкуванні необхідно не тільки щось отримувати самому, але і якомога більше давати іншим.

У сім'ї має бути глибокий емоційний контакт, який є необхідним атрибутом дружнього спілкування, формує своєрідний емоційний механізм, що дозволяє потім створювати й активно шукати аналогічні контакти. За

відсутності дружнього спілкування цей механізм не виникає, бо загальна, притаманна у принципі всім людям потреба в емоційному контакті не знаходить своєї реалізації. У результаті, стаючи дорослою, людина не шукає подібних контактів або не може їх підтримувати.

Отже, як висновок ми зауважуємо, що спілкування в сім'ї є одним із найважливіших вирішальних факторів виховання дитини дошкільного віку. Саме у спілкуванні в сім'ї дитина готується до виконання різних ролей; учиться взаємодіяти з іншими людьми; формується як особистість. Завдяки сімейному спілкуванню в дитини розвиваються пізнавальний інтерес і потреба, а також і пізнавальна активність.

Список використаних джерел

1. Проблема спілкування батьків і дітей. Педагогічний такт батьків. Вчитель вчителю, учням та батькам. 2021. URL: http://teacher.at.ua/publ/problema_spilkuvannja_batkiv_i_ditej_pedagogichnij_takt_batkiv/22-1-0-10458
2. Савонік Ю. Вчимося спілкуватися з дитиною. Тренінг для батьків. *Дошкільне виховання*. 2015. № 9. С. 25–27.
3. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка. К., 1978. 263 с.
4. Щербань П.М. Національне виховання в сім'ї. К.: Культурол. ПП. «Борівітер», 2009. 260 с.

СЕКЦІЯ II. ЗМІСТ ТА МОДЕРНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.

Антонюк Володимир

кандидат педагогічних наук, доцент Волинського національного університету імені Лесі Українки

ПРОБЛЕМНЕ НАВЧАННЯ ЯК ОСНОВА ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Розвиток освітніх процесів в сучасному суспільстві, величезний досвід педагогічної інновації, авторських шкіл і вчителів новаторів, результати психолого-педагогічних досліджень постійно вимагають узагальнення і систематизації.

Одним із засобів розв'язання цієї проблеми є технологічний підхід, застосування поняття «технологія» до сфери освіти, до педагогічних процесів.

Технологія – від грецької *techné* – мистецтво, майстерність і *Logos* – учіння.

Термін «педагогічна технологія» – в буквальному перекладі означає вчення про педагогічне мистецтво, майстерність.

Педагогічна (освітня) технологія – це система функціонування всіх компонентів педагогічного процесу, яка побудована на науковій освіті, запрограмована в часі і в просторі і приводить до належних результатів.

Провідником у будь-якій технології вважається детальне визначення кінцевого результату і точне досягнення його. А передумовами застосування поняття «технологія» щодо процесів у виробничій чи соціальній сфері є їх запрограмованість, окресленість кінцевих властивостей передбаченого продукту, засобів його створення, цілеспрямоване моделювання умов їх здійснення, а також реальне функціонування цих процесів.

Класифікація педагогічних технологій:

1. Педагогічні технології на основі особистісної орієнтації педагогічного процесу.
2. Педагогічні технології на основі активізації та інтенсифікації діяльності учнів.
3. Педагогічні технології на основі ефективності управління і організації навчального процесу.
4. Педагогічні технології на основі дидактичного удосконалення і реконструювання матеріалу.
5. Частково предметні педагогічні технології.
6. Альтернативні технології.
7. Природовідповідні технології.
8. Технологія розвивального навчання.
9. Педагогічна технологія авторських шкіл.

Педагоги минулого (І. Г. Песталоцці, А. Дистервег та ін.) вчили так, щоб школяр не тільки отримував, але і шукав знання. Проте повною мірою проблемне навчання отримало розробку в ХХ столітті, зокрема в педагогіці Джона Дьюї, який виступив з критикою словесної, книжкової школи, що дає дитині готове знання, нехтуючи його здатністю до діяльності і пізнання. Дьюї запропонував модель навчання, де вчитель організує діяльність дітей, в ході якої вони вирішують виникаючі у них проблеми і отримують необхідні їм знання, навчаючись ставити завдання, знаходити рішення, застосовувати отримані знання. Він називав це навчанням через роблення, а в подальшому – через дослідження.

Проблемне навчання організовується на основі проблемних питань, завдань і ситуацій. Розглянемо кожне поняття конкретніше.

Проблемне питання – це питання, на яке в учня немає заздалегідь готової відповіді, цю відповідь учень шукає самостійно. На відміну від звичайного, проблемне питання не припускає простого згадування і відтворення знань. Наприклад, «Як ви думаєте, чому в природі можна зустріти ящірок і зеленого

кольору, і жовтувато-коричневого?», «Чому на ділянці одні калюжі висохли швидко, а інші довго не висихають?»

Тобто питання «Коли опадає листя?» передбачає конкретну відповідь з урахуванням знань – це питання. А питання «Чому восени опадає листя?» є проблемним, так як вимагає від дітей міркувань. Проблемні питання містять у тексті питання «чому?», «навіщо?»

Існують чотири рівні проблемності в навчанні дітей ЗДО :

1. Вихователь сам ставить проблему(завдання) і сам вирішує її при активному слуханні і обговоренні дітьми. Вихователь може сам за допомогою дітей вести пошук. Поставивши проблему, вихователь розкриває шлях її рішення, міркує разом з дітьми, висловлює припущення, обговорює їх з вихованцями.

2. Вихователь ставить проблему, діти самостійно або під його керівництвом знаходять рішення. Вихователь направляє дитину на самостійні пошуки шляхів рішення (частково-пошуковий метод). Роль вихователя може бути мінімальною – він надає дітям можливість абсолютно самостійно шукати шляхи рішення проблем. Наприклад. Для приготування тіста дітям пропонується алгоритм його виготовлення. Разом з вихователем діти змісили і розкачали тоненько тісто. Але виникає питання: що використати замість форм. Те, що діти пропонують використати замість форм, вони використовують в роботі з тістом і, у результаті, приходять до певного висновку.

3. Дитина ставить проблему, вихователь допомагає її вирішити. У дитини виховується здатність самостійно формулювати проблему (Чому качки і гуси відлітають на південь останніми?).

4. Дитина сама ставить проблему і сама її вирішує. Вихователь навіть не вказує на проблему: дитина повинна побачити її самостійно, а побачивши, сформулювати і досліджувати можливості і способи її рішення. (Дослідницький метод). Наприклад. Буратіно повинен потрапити в школу. На шляху річка. Що робити? У результаті виховується здатність самостійно аналізувати проблемну ситуацію, самостійно знаходити правильну відповідь.

Етапи вирішення проблемної ситуації:

1. Пошук засобів за допомогою навідних питань: «Що нам потрібно згадати?» А.М. Матюшкин зазначає, що цей етап характеризується розгубленістю дитини, яка вичерпала усі відомі їй способи вирішення проблеми і потрібного способу не знайшла. Настає відмова від відомих способів рішення.

2. Процес вирішення проблеми. Висунення гіпотез, пошук «ключа» рішення. На другому етапі дитина шукає «в зовнішніх умовах», в різних джерелах знань (включаючи питання до вихователя).

3. Доказ і перевірка гіпотези, реалізація знайденого рішення. Практично це означає виконання деяких операцій, пов'язаних з практичною діяльністю. Рішення проблемної ситуації шляхом проб і помилок спонукає дітей висувати гіпотези, робити висновки, привчає не боятися припускатися помилки. Як вважає А.М. Матюшкин, страх допустити помилку сковує ініціативу дитини в постановці і рішенні інтелектуальних проблем. «Боячись помилитися, вона сама не вирішуватиме поставлену проблему – вона буде прагнути отримати допомогу від всезнаючого дорослого». Дуже важливо, щоб дитина відчула смак до отримання нових, несподіваних відомостей про предмети і явища, що її оточували.

Вимоги до проблемних ситуацій:

– рішення проблемної ситуації має бути орієнтоване на максимальну самостійність і творчу діяльність дитини;

– проблема повинна відповідати навчальній інформації, яку пізнає дитина, а також вже наявній у неї інформації;

– формулювання проблеми має бути максимально зрозумілим і вільним від незрозумілих для дітей слів і виразів;

– проблемна ситуація повинна створювати достатню трудність в її рішенні і в той же час бути посиленою для дитини. Це формуватиме потребу в її рішенні;

– в процесі вирішення проблеми повинна виникати потреба в розгляді нових ситуацій, пов'язаних з нею;

– в основі проблемної ситуації має бути протиріччя.

Отже, можна говорити про те, що в результаті роботи із впровадження проблемного навчання в ЗДО діти стають активнішими, спостережливішими і товариськими. Вони самі «бачать» проблемні ситуації, формулюють протиріччя, знаходять різні варіанти рішення. У дітей розвивається пізнавальний інтерес, бажання досліджувати, експериментувати, міркувати і доводити.

Список використаних джерел

1. Вераска М. Організація проектної діяльності у дитячому садку: творчі проекти. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2010. №2. С. 31–36.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. К. : Академвидав, 2004. 352 с.
3. Кравченко Г. Ю. Метод проектів у розвитку якості дошкільної освіти / упоряд.: Г.Ю. Кравченко, Н. Ф. Кугуєнко. Х. : Видавництво «Ранок», 2013. 176 с.

Гаврилюк Анастасія

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Заремба Л.В.*

ВИКОРИСТАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ СУЧАСНОГО ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У РОБОТІ ЗДО

Інформаційно-комунікаційні технології продовжують удосконалюватись і стають все більш насиченими, гнучкими та ефективними і призначені для задоволення широкого спектру потреб користувачів.

Головною метою створення інформаційного освітнього середовища є забезпечення якісного переведення освіти у відповідність до вимог сучасного інформаційного суспільства.

Інформаційне середовище є засобом ефективної взаємодії учасників освітнього процесу: дітей, педагогів, батьків.

Завдання цього середовища, особливо дошкільних закладів, полягає в тому, щоб спрямувати освітній процес на реалізацію нової редакції Базового компоненту дошкільної освіти, а саме Державного стандарту дошкільної освіти, на формування особистості дитини, цілісної підготовки її до органічного

входження в суспільство, забезпечення безперервності та послідовності між дошкільною та початковою ланками освіти, інтеграції родинного і суспільного виховання [1].

Застосування інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі є однією з актуальних проблем вітчизняної педагогіки.

У наукових працях педагогів, психологів (С.Д. Дерябо, В.О. Орлов, В.І. Панов, Є.С. Полат, В.В. Рубцов, В.І. Слободчиков, В.А. Ясвін та ін.) освітнє середовище подається як об'єктивне освітнє явище та досліджується його системне формування. Розглядаються компоненти та незмінні властивості.

Сучасна педагогіка підкреслює особливу роль освітнього середовища в розвитку особистості та визначає значення інформаційно-виховних методів у формуванні позитивної особистості.

В епоху глобалізаційних змін відбувається модернізація змісту дошкільної освіти, яка характеризується сильним впливом на нього інформаційно-комунікаційних технологій, які проникають у всі сфери людської діяльності, забезпечують поширення інформації в суспільстві та формують інформаційний простір. Розвиток освітньої діяльності в ХХІ столітті, удосконалення систем освіти та виховання відповідно до принципів гуманізації та індивідуалізації передбачає врахування індивідуальних та психофізіологічних особливостей дітей та створення освітніх умов, що сприяють своєчасному доступу до освіти. Цілісний розвиток усіх сторін особистості дитини та її ефективне навчання.

Сучасні умови трансформації процесів навчання з орієнтацією на дистанційну освіту ставлять перед дошкільними закладами нові виклики. Якщо спочатку інформаційно-освітнє середовище було створено для підвищення успішності класичного освітнього процесу шляхом запровадження змішаного навчання, то в реаліях сьогодення метою інформаційно-освітнього середовища є забезпечення якісної освіти та освітніх процесів в умовах дистанційної освіти. У більшості випадків дошкільні заклади стикаються з проблемами організації дистанційного навчання. Більшість з них ґрунтується на недосконалості

інформаційно-освітнього середовища або його відсутності. Крім того, до проблем, з якими стикаються навчальні заклади, можна віднести небажання надавати інформацію та технічну компетентність організації освітнього середовища та неналежну підготовку викладачів до використання цього середовища в парадигмі дистанційної освіти.

Нині Україна розвиває нову освітню систему з орієнтацією на входження у світовий інформаційно-освітній простір. Цей процес супроводжується серйозними змінами в теорії та практиці навчання в освітньому середовищі, що передбачає модифікацію змісту технологій навчання, які мають відповідати сучасним технологічним можливостям і сприяти гармонійній інтеграції дітей в інформаційне суспільство [4].

Комп'ютерні технології покликані стати невід'ємною та важливою частиною загального навчального процесу з метою значного підвищення його ефективності. Тому рівень комп'ютеризації, а також кадрово-методичне забезпечення є визначальними показниками оцінки ефективності роботи дошкільних закладів.

Для педагогів комп'ютери можуть бути потужним технологічним засобом навчання дітей. Застосування комп'ютера дозволить розширити можливості працівників освіти, заклавши основу для залучення дітей до програм комп'ютерного навчання. Варто зазначити, що сучасні інформаційно-комунікаційні технології (комп'ютерні програми, ігри, завдання) можуть бути успішно використані як у навчальній діяльності педагога, так і на адміністративних, методичних роботах, таких як робота психолога, комірника, завідувача господарством, медичної сестри.

При використанні комп'ютера в навчальному процесі слід керуватися загальними принципами планування та проведення занять з використанням ІКТ:

– адаптивність: використання комп'ютера має бути адаптовано до індивідуальних особливостей дитини;

- керованість: педагоги повинні мати можливість коригувати навчальний процес у будь-який момент;
- інтерактивно-розмовний характер навчання;
- найкраще поєднання індивідуальної та групової роботи;
- підтримання дитини в комфортному стані під час взаємодії з комп'ютером.

У багатьох іграх та програмах є нові та незвичайні елементи, і вони використовують заохочення, яке так подобається дітям. Використання комп'ютера, мультимедійних та інформаційних технологій як засобів навчання для підвищення мотивації та персоналізації навчання, розвитку творчих здібностей дітей, створення здорового психоемоційного контексту. Мультимедіа в навчанні не тільки покращує швидкість передачі інформації та рівень засвоєння дітьми, а й сприяє розвитку уваги, пам'яті, мислення, уяви, мовлення та інших процесів, розвиває почуття кольору, композиції, участь в інтелектуальному, емоційному та моральному розвитку дітей. Новизна комп'ютерів та інтерактивних пристроїв виявляється в розширенні та збагаченні змісту знань, умінь і навичок дітей, інтенсифікації створення структурних комплексів інтелектуальних і мотиваційно-емоційних властивостей, динаміці процесів психічного розвитку [5].

Лише за умови чіткого та комплексного планування, системної роботи з впровадження та розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, підготовки кадрів, постійного контролю за впровадженням таких інновацій у навчально-виховний процес дошкільні заклади можуть йти в ногу з часом.

Кожен фахівець, який працює в ЗДО, повинен мати можливість вільно користуватися комп'ютером, створювати власні навчальні ресурси та активно використовувати їх у навчальній діяльності. Можна використовувати різні інструменти: комп'ютер, ноутбук, інтерактивну дошку, принтер, сканер, телевізор, відео, DVD, CD, музичний центр, цифровий фотоапарат, відеокамеру. Використання різноманітних форм виховання дошкільнят відкриває широкі можливості для розвитку дитини [2].

У сучасному світі неможливо обійтися без інформаційно-освітнього простору, тому кожен заклад дошкільної освіти має прагнути вивести освітній процес на якісно новий рівень.

Використання сучасних інформаційних технологій в освіті є однією з найважливіших і стійких тенденцій розвитку світового освітнього процесу. Нові інформаційно-комунікаційні технології навчання дозволяють активізувати навчальний процес і підвищити глибину сприйняття, розуміння та засвоєння великої кількості знань. Можливості ІКТ безмежні, тому одним із головних завдань ЗДО є підготовка дітей дошкільного віку до життя та праці в умовах інформаційного суспільства, формування в них умінь самостійно шукати, оцінювати та систематизувати інформацію, розвивати у дітей раннього віку культуру спілкування та безпечне користування Інтернетом [3].

Отже, інформаційно-освітнє середовище дошкільних навчальних закладів сприяє переведенню освіти на новий рівень, розвитку та підтримці діяльності сучасних закладів дошкільної освіти, розширенню мереж інформаційних ресурсів, які сприяють реалізації завдань дошкільної освіти, а також самореалізації педагога. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальних закладах дозволяє оптимізувати навчальний процес, персоналізувати навчання дітей та значно підвищити успішність будь-якої діяльності.

Список використаних джерел

1. Алексеєнко К. «Медіаактивність дошкільного навчального закладу в інтернет-просторі». *Практика управління дошкільним закладом*. 2014. № 4. С. 20–23.
2. Базовий компонент дошкільної освіти/ науковий керівник: А.М.Богущ. К. Освіта, 2012;
3. Белокур О. Використання комп'ютерних технологій. *Дефектолог*. 2012. № 3. С. 63.
4. Власенко А.О. «Інформаційно - комунікаційні технології в навчально – методичній роботі з педагогічними кадрами». *Завуч. Усе для роботи*. 2012. № 9. С. 10.
5. Єресько О.В. Освіта в Україні: курс – на ефективне використання інформаційно-комунікаційних технологій. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2012. № 1. С. 4 – 6.

Гніровська Олена

*вихователь-методист закладу дошкільної освіти № 10 міста Луцька,
викладач кафедри загальної педагогіки та соціальної роботи
Волинського національного університету імені Лесі Українки*

КУЛІНАРНІ ШЕДЕВРИ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

В Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні визначено, що однією із ефективних додаткових форм організації освітнього процесу в умовах закладу дошкільної освіти є робота, яка спрямована на задоволення потреб та інтересів дітей до певного виду діяльності, виявлення та розвиток у них загальних та спеціальних здібностей. Одним із завдань сучасного педагога-дошкільника є залучення дитини до світу дорослих, їхньої діяльності, до почуттів і переживань, навчання тому, що стане в нагоді їм у житті. Тому що саме участь дітей у житті дорослих дає їм можливість долучатися до світу людей, почувати себе потрібним. Соціальний досвід дитини збагачується завдяки формуванню трудових умінь і навичок. Вихованці рано починають звертати увагу на трудові дії дорослої людини. Їх приваблює те, як мама мие посуд, як тато ремонтує стілець, як бабуся пече пиріжки і т.п. Дитина починає наслідувати дорослих спочатку тільки в грі, а потім в реальному житті, роблячи спроби мити, підмітати, прати. Оволодіння трудовими навичками дозволяє дитині самостійно забезпечувати собі життєво важливе функціонування. У міру набуття трудових умінь дитина набуває почуття впевненості [1].

Кулінарія – один із захопливих напрямків роботи. Це не лише приготування смаколиків, цікавий процес змішування інгредієнтів у різних пропорціях. Це дещо більше – повноцінний педагогічний інструмент, який можна успішно використовувати в освітньому процесі дитячого садка. Педагоги з вихованцями готують різноманітні ласощі, але кулінарні навички, вміння і знання не є самоціллю таких занять, на те існують спеціальні професійні школи. Педагог у заняттях з кулінарії бачить, насамперед, виховний і розвивальний потенціал. Завдання, які ставить вихователь на заняттях з кулінарії сприяють розвитку емоційного інтелекту дітей; розкриттю творчого потенціалу особистості; підвищенню рівня екологічної свідомості; формуванню мовленнєвої, логіко-математичної компетентностей; ознайомленню з економічними поняттями та законами тощо.

Заняття мають певну структуру, що допомагає дитині стверджуватись у «я можу», «я вмію», орієнтуватись у ході заняття і забезпечувати певний його ритм.

Орієнтовна структура кулінарного заняття

1. Миття рук і одягання фартуха.
2. Гра на металофоні й пальчикова гра-привітання.
3. Творчий процес.
4. Прибирання.
5. Пальчикова гра-подяка.
6. Отримання рецепта і смаколиків.

Місце творчого процесу в структурі заняття незмінне, але змінюються види діяльності (замішування тіста, розкачування, вирізання формочками чи ліплення, випікання й оздоблення, декорування готових виробів та ін.), що, у свою чергу, забезпечує постійний розвиток та інтерес до процесу приготування їжі. Процес пізнання нового і творче опрацювання вже засвоєного можливі лише в умовах, комфортних і для дітей, і для дорослого. Тому найбільшою цінністю кулінарних занять вважають атмосферу, яку ми створюємо і намагаємося зберегти.

Мета кулінарної діяльності

Розвивати:

- бажання самостійно готувати страви, забезпечувати їх естетичний вигляд;
- пізнавальний інтерес, творчу уяву;
- вміння долати труднощі, доводити почату справу до кінця;
- зацікавленість, допитливість, мислення, удосконалювати мовлення.

Виховувати:

- інтерес до виконання трудових дій;
- прагнення самостійно досягати результату;
- зосередженість, витримку; повагу до людей праці;
- дружні стосунки в колективі.

- культуру праці: вміння ставити мету, планувати й організовувати хід роботи (визначати, що і в якій послідовності робити, відбирати потрібний матеріал та обладнання, раціонально розташовувати їх на робочому місці);
- уміння користуватись обладнанням, здійснювати трудові дії у певній послідовності, дотримуватись безпеки праці та особистої гігієни, прибирати робоче місце.

Обов'язкова умова занять – дотримання санітарно-гігієнічних вимог. Одне із правил гігієни приготування їжі – наявність спецодягу: фартуха і косинки для дівчаток, фартуха і ковпака для хлопчиків.

В залежності від поставлених завдань на заняттях використовують різноманітні методи навчання (інформаційно-рецептивний, евристичний, дослідницький, репродуктивний), частіше всього, поєднуючи їх. Методи навчання, методичні прийоми вибирають з урахуванням знань, практичних вмінь і навичок, які одержують діти вдома, в повсякденному житті, на інших заняттях. Кожне заняття, як правило, включає теоретичну частину (яка проводиться в цікавій ігровій формі) і практичне виконання завдання. У теоретичній частині пояснюють новий матеріал, надають інформацію пізнавального характеру про професію кухаря, про кулінарні вироби, рецепти, про забезпечення раціонального харчування, здорового способу життя.

Основне місце на заняттях відводиться практичній роботі, яка включає приготування страв. Продумується зміст і хід кожного заняття, щоб практична частина була продовженням і закріпленням теоретичних знань, одержаних дітьми. Діти швидко втомлюються при виконанні одноманітної роботи, тому варто урізноманітнити його ігровими моментами, хвилинками здоров'я, валеохвилинками. Для проведення занять часто використовують схеми, таблиці, плакати, малюнки, дидактичні ігри щодо приготування страв.

Практичне виконання завдання дошкільниками зазвичай проходить нерівномірно: одні вже виконали роботу, інші ще в процесі виконання. Тому варто проводити індивідуальну роботу з нагадуванням етапів, послідовності виконання завдань. Колективне виконання завдань – найбільш ефективна

форма організації праці, тому що при найменших витратах сил і часу вдається виконати трудомістку роботу. Така форма організації допомагає згуртувати дітей, сприяє вихованню товариськості, дружніх взаємовідносин між дітьми, формує почуття взаємодопомоги.

Аналіз динаміки розвитку дітей завдяки заняттям з кулінарії, дозволяє зробити висновок, що дана робота позитивно впливає на:

- загальний та інтелектуальний розвиток дітей;
- активізацію розумових процесів;
- розвиток комунікативних навичок;
- стабілізацію емоційного стану;
- морально-етичний розвиток вихованців та усвідомлення

загальнолюдських цінностей. Висновок : діти знайомляться зі стравами української кухні, отримують навички безпеки життєдіяльності, у них сформовані правила поведінки за столом, оволодівають способами приготування і оформлення страв, вмінням сервірувати стіл. Стають помітні зміни в поведінці дітей, у стосунках та спілкуванні з однолітками, розвивається почуття взаємодопомоги. Отримані знання і навички допомагають їм в повсякденному житті, дають орієнтацію у виборі професії.

Багато цікавих можливостей пропонує нестандартна, але надзвичайно цікава форма роботи – кулінарія. Вона дозволяє створювати справжні кулінарні шедеври дитячими руками.

Отже, в процесі організації роботи з кулінарії діти знайомляться зі стравами української та сучасної кухні, отримують навички безпеки життєдіяльності, у них формуються правила поведінки за столом, малюки оволодівають способами приготування і оформлення страв, вмінням сервірувати стіл. Стають помітні зміни в поведінці дітей, у стосунках та спілкуванні з однолітками, розвивається почуття взаємодопомоги. Отримані знання і навички допомагають їм в повсякденному житті, дають орієнтацію у виборі професії та ведення домашнього господарства.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт дошкільної освіти. Особливості впровадження / О. Косенчук, І. Новик, О. Венгловська, Л. Куземко. К.: Видавництво «Ранок», 2021. 240 с.
2. Беленька Г.В. Віконечко в природу: метод. посіб. для вихователів дітей дошкільного віку. К.: Сім кольорів, 2014. 56 с.
3. Беленька Г.В. Дитина в дошкільній освіті: методичний посібник для вихователів дітей дошкільного віку. К.: Сім кольорів, 2014. 56 с.
4. Беленька Г.В. Формування професійної компетентності сучасного вихователя дошкільного навчального закладу: монографія. Київ, ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. 320 с.
5. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років/ наук. кер. проекту В.О. Огнев'юк; авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, В.М. Вертугіна та ін.; наук. ред. Г.В. Беленька; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. К.: Київ. Ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 440 с.
6. Крутий К. Інтеграція в дошкільній освіті як інноваційне явище, або що треба знати про інтеграцію. Дошкільне виховання. 2018. №7. С. 2–7.
7. Пасічник А. Мовленнєві заняття в системі сучасної дошкільної освіти. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2019. № 2. С. 53–58.

Донченко Ольга

кандидат психологічних наук, ст. викладач Бердянського державного педагогічного університету

АРТ-ПЕДАГОГІКА ЯК ІННОВАЦІЙНА ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ СУПРОВОДУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

За останні десятиліття відбулися суттєві зміни стосовно пріоритетних цілей у системі дошкільної освіти. Якщо раніше головним завданням дошкільної освіти була підготовка дитини до навчання у школі, то сьогодні заклади дошкільної освіти визнають необхідність особистісно-орієнтованої освіти, завдання якої полягає у всебічному та повноцінному розвитку дитини, проживанні дошкільного дитинства як самобутнього періоду життя. У зв'язку з цим, увага теоретиків та практиків дошкільної освіти концентрується не лише на успішності навчання, але і на почуттях дітей, їх адаптивності, фізичному, емоційному і психологічному здоров'ї.

Зміни, що відбуваються в сучасному суспільстві, висувають підвищені вимоги до кожної людини, тому одна з найбільш актуальних проблем сьогодення – ефективна та швидка адаптація особистості до нових умов життєдіяльності. У зв'язку з цим зростають вимоги до вивчення технологій всебічного впливу на особистість дитини, серед яких можна виділити арт-педагогіку.

Досі не існує усталеного терміна для позначення галузі знань, що визначає природу та механізми залучення мистецтва і художньої діяльності для розв'язання освітніх завдань. Протягом останнього десятиліття у вітчизняній педагогічній науці ведеться активний пошук терміна, що найбільш адекватно відображає специфіку практичної діяльності, яка використовує мистецтво з метою оптимального розв'язання освітніх завдань.

Цей напрямок, який все частіше називають «арт-педагогіка», носить междисциплінарний, практико-орієнтований характер і в повній мірі відображає тенденцію до інтеграції знань, характерну для сучасного гуманітарного пізнання

В одному ряду з поняттям «арт-педагогіка» використовуються такі словосполучення, як «арт-терапевтична педагогіка» (Л.А. Аметова-Давидівська), «Естетопедагогіка, або психопедагогіка мистецтва» (В.П. Анісімов), «артпедагогічний підхід» (О.С. Булатова) та ін. В деяких роботах поняття «арт-педагогіка» і «арт-терапія» використовуються як взаємозамінні.

Проблема інтерпретації поняття «арт-педагогіка», перш за все, пов'язана з неможливістю уніфікації значення слова «арт», що прийшов із заходу (лат. – *ars*, англ. і фр. – *art*, італ. – *arte*), яке перекладається на українську мову як «мистецтво». Разом з тим, в іноземному варіанті у використанні цього терміну існують нюанси. Наприклад, у Великій Британії «art» позначає візуальні види мистецтва, тобто живопис, скульптуру, графіку та ін., в той час як у більшості інших країн воно включає також музику, драму, танець, літературу. В Україні «арт» з другої половини ХХ ст. вживається як складова частина понять, що позначають художні течії сучасного мистецтва (поп-арт, нано-арт). Причому спочатку в їх використанні простежувався певний оціночно-соціальний підтекст (наприклад, «соц-арт»).

Друге суперечливе питання полягає у визначенні можливості застосування арт-терапії в освітньому процесі. Для розв'язання цієї проблеми

звертаємось до дослідження Л. Лебедевої. Дослідниця виділяє три самостійних напрями арт-терапії:

1) педагогічний (призначений для розвивальної, виховної, корекційної роботи з учасниками освітнього процесу з метою гармонізації процесів індивідуального та соціального становлення особистості);

2) психотерапевтичний (медичний) застосовується в роботі з інвалідами, тяжко хворими;

3) соціальний (терапія зайнятстю) передбачає роботу в центрах зайнятості, у притулках, дитячих будинках, таборах біженців, місцях позбавлення волі. Відповідно до виділених напрямків арт-терапія є гармонізуючим, лікувальним чи відволікаючим чинником.

У рамках нашого дослідження ми дотримуємось педагогічного напрямку арт-терапії, який має неклінічну спрямованість і розрахований на потенційно здорову особистість. На перший план у педагогічному напрямку виходять завдання розвитку, виховання та соціалізації.

В уточненні предметного поля поняття «арт-педагогіка», хотілося б зупинитися ще на одному важливому моменті. Існує думка, що в зміст даного поняття слід включити спеціальне художнє навчання. Звісно ж, що порівняно новим терміном «артпедагогіка» неправомірно підміняти усталений термін «художня освіта», ні більш вузький термін «художнє виховання». Глибину і різноманіття педагогічних задач арт-педагогічної діяльності, її сутність не можна зводити до навчання навичкам малювання, співу і т. д. Більш того, в арт-педагогії навчання технічним прийомам малювання виступає як засіб досягнення педагогічних завдань.

Таким чином, ми погоджуємось із визначенням О. Деркач, що арт-педагогіка – інноваційна, особистісно орієнтована технологія навчання та виховання дітей та молоді, метою якої є гармонізація її особистісного розвитку у контексті системи «особистість-соціум-природа-культура» шляхом організації конструктивного союзу дитини та мистецтва у процесі сприймання вже існуючих або створення власних мистецьких творів.

В ході арт-педагогічної діяльності може бути розв'язна низка освітніх завдань. Уявімо їх узагальнено у вигляді трьох груп:

1) з'ясування змісту освітнього матеріалу. В цьому випадку за допомогою засобів мистецтва педагог може: пояснити, доповнити, акцентувати, «оживити» зміст освіти; актуалізувати пошук і виявлення особистісних смислів навчального або виховного матеріалу; закріпити отриману інформацію через переклад в образну форму (своєрідне «стиснення» до образу, до символу, що призводить до більш глибокого розуміння сутності явища); трансформувати вихідні установки і позиції у звичний ракурс сприйняття і оцінки тощо;

2) оптимізація умов педагогічної взаємодії. Засоби мистецтва допомагають вихователю забезпечити психофізіологічну і мотиваційну готовність до взаємодії: створити особливий настрій, що сприяє швидкому «включенню» в тему, який спонукає «поштовх»; активізувати інтерес дітей; переключити з одного темпу роботи на інший, допомогти перейти від складного теоретичного матеріалу до практичної діяльності, «запустити» образне мислення тощо; створити умови для релаксації, зняття психічного напруження, відпочинку дітей;

3) прихована діагностика ціннісних відносин, установок, мотивів, динаміки смислів, якості розуміння освітнього матеріалу. Причому особливістю діагностики в арт-педагогічній діяльності є її опосередкований характер, неявне протікання, які дозволяють педагогу лише частково повідомляти дітям її результати.

Аналіз досліджень щодо психологічного впливу арт-педагогіки (Л. Виготський, Т. Колошина, І. Зязюн, Л. Подкоритова, Л. Лебедева) дозволяє виокремити три основні функціональні напрями, в рамках яких передбачаємо можливість всебічного впливу на особистість дитини дошкільного віку: 1) арт-педагогіка як засіб пізнання дійсності; 2) як засіб впливу на емоційно-почуттєву сферу, 3) як засіб самопізнання та саморозвитку.

Таким чином, аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що на сучасному етапі розвитку педагогічної науки і практики, використання арт-

педагогічних технологій у дошкільній освіті має потужний потенціал для всебічного і гармонійного розвитку особистості дитини.

Список використаних джерел

1. Деркач, О. О. Арт-педагогіка у контексті реалізації ідей теорії життєтворчості. *Простір арт-терапії*: зб. наук.праць: Вип. 1 (9). К.: Золоті ворота, 2011. С. 34 – 46.
2. Докторович, М.О. Арт-терапія в діяльності психолога та соціального педагога. К. : Ред. загальнопедагог. газет, 2014. 104 с.
3. Отич О. М. Мистецтво у змісті професійної підготовки майбутнього педагога професійного навчання. Полтава : ІнтерГрафіка, 2005. 200 с.
4. Отич О.М. Мистецтво у розвитку індивідуальності педагога : історичний і методологічний аспект : монографія. Чернівці : Зелена Буковина, 2008. 440 с.
5. Павлюк Р. О. Арт-педагогіка як наука : зміст, суть, значення та форми впровадження. *Педагогічний альманах* : зб. наук. пр. / ред. В. В. Кузьменко. Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2013. Вип. 17. С. 67–73.

Дурманенко Оксана

кандидат педагогічних наук, доцент Волинського національного університету імені Лесі Українки

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВИТИ

Пріоритетним напрямом діяльності закладів дошкільної освіти є спрямування освітнього процесу на реалізацію Базового компонента дошкільної освіти та чинних освітніх програм. У сучасному закладі дошкільної освіти актуальними є питання, пов'язані з організацією системи моніторингу якості дошкільної освіти, зокрема – розвитку життєвої компетентності дітей дошкільного віку.

Підвищення конкурентоспроможності кожного ЗДО пов'язане з його здатністю задовольнити не тільки наявні, але й прогнозовані вимоги споживачів. Їх вивчення має стати одним із напрямів діяльності в системі менеджменту якості й маркетингу закладу дошкільної освіти. Задоволеність споживача потрібно певним чином вимірювати й оцінювати, а систему якості забезпечити механізмом вироблення в разі необхідності коригувальних дій [1, с. 4–5].

Питання моніторингу компетентності дітей дошкільного віку досліджували такі українські науковці, як Катерина Крутій, Алла Богуш,

методист Науково-методичного центру управління освіти Миколаївської міськради Ірина Романюк.

Разом з тим немає механізмів, які відображали б цілісну систему переведення базових теоретичних позицій щодо діагностування життєвої компетентності дітей дошкільного віку у конкретну процедуру їх реалізації в межах методичної роботи закладу дошкільної освіти.

Основним документом, який регламентує проведення моніторингу в дошкільній галузі є наказ Міністерства освіти і науки України від 11.04.2008 р. № 309 «Про проведення моніторингу стану дошкільної освіти».

Головною метою моніторингу є вивчення стану реалізації завдань Базового компонента дошкільної освіти, стану організації освітнього процесу в ЗДО, отримання оперативної інформації про реальний стан та тенденції змін об'єкта діагностування для корекції педагогічного процесу [2, с. 6–7].

Завжди існували різні підходи до визначення поняття «якість освіти». Зміна цілей освіти, зміщення акцентів з формування знань, умінь та навичок випускника закладу дошкільної освіти на його особистісний розвиток та формування життєвої компетентності, а отже, реалізація принципу дитиноцентризму зумовлює нові підходи до розуміння того, якою є якісна дошкільна освіта. Вона має відповідати державним вимогам, суспільно-культурним цінностям країни і бути спроможною задовольнити вимоги та потреби споживачів, що постійно зростають.

За сучасними науковими підходами, якість освіти характеризують як сукупність критеріїв – умов, управління і результатів цього процесу. У межах конкретного закладу дошкільної освіти – це формування розвивального середовища, добір кваліфікованих кадрів та підвищення їхньої фахової майстерності, організація освітнього процесу [3, с. 113–115].

Тож на думку науковців, при оцінюванні якості дошкільної освіти слід застосовувати полікритеріальний підхід. При цьому беруть до уваги низку критеріїв, зокрема: забезпечення умов для ефективного розв'язання освітніх завдань, управління закладом дошкільної освіти, спрямоване на оптимальну

організацію надання освітніх послуг, які задовольнили б запити батьків і держави, створення розвивального освітнього середовища, що забезпечує дитині гармонійний розвиток, організація освітнього процесу, під час якого в дитини формуються життєвонеобхідні навички та базові якості особистості, результат освітньої діяльності – рівень особистісних досягнень дитини старшого дошкільного віку на порозі школи. Усі визначені критерії є важливими, і їх оцінки в сукупності дають змогу отримати уявлення про якість дошкільної освіти в цілому.

Проте, якщо взяти до уваги думку окремої людини, то виявляється, що для кожного з нас поняття «якісна дошкільна освіта» наповнюється різними смислами. Для батьків – це насамперед ефективна підготовка дитини до навчання, що забезпечить можливість її вступу до престижної школи, тобто конкретні результати освітньої роботи з їхньою дитиною. Для дітей – це цікаве, корисне і щасливе проживання кожного дня в закладі дошкільної освіти. Для педагогів – це успішне засвоєння вимог освітніх програм усіма дітьми, а отже – позитивна оцінка своєї роботи керівником закладу дошкільної освіти і батьками. А для керівників – це висока оцінка діяльності педагогів закладу дошкільної освіти батьками, що визначається рівнем досягнень їхніх дітей і створює позитивний імідж закладу [4, с. 81–82].

Найбільш традиційним способом визначення якості дошкільної освіти сьогодні залишається визначення якості освітніх умов: матеріально-технічне та кадрове забезпечення закладу дошкільної освіти, створене предметно-ігрове розвивальне середовище, методичне забезпечення освітнього процесу. Саме ці критерії здебільшого є предметом атестації закладів дошкільної освіти. При цьому поза увагою часто залишаються показники розвитку дітей. Проте якість дошкільної освіти слід розглядати як якість результатів, орієнтуючись на рівень розвиненості та вихованості дітей – їхні особисті досягнення, а матеріальні, управлінські, кадрові та інші аспекти освіти – як умови отримання цих результатів.

Головними критеріями ефективності дошкільної освіти є показники особистісного зростання дитини: що адекватніше, ефективніше та різноманітніше дитина розв'язує доступні вікові навчальні та життєві проблеми, то вища оцінка роботи педагогів і закладу дошкільної освіти загалом. Метою моніторингу якості дошкільної освіти є відстеження динаміки особистісних досягнень дітей дошкільного віку, зокрема дітей старшого дошкільного віку [2, с. 7–8].

Якість дошкільної освіти визначається за численними параметрами, основними з яких є цілісний гармонійний розвиток дитини дошкільного віку та її готовність до наступної ланки освіти – початкової школи – і життя в сучасному соціумі. Отримати цілісне уявлення про рівень розвиненості та вихованості дитини і співвіднести фактично досягнуті результати з очікуваними, що необхідно для забезпечення ефективної коригувально-розвивальної роботи з дітьми, дає змогу кваліметричний підхід до організації освітнього моніторингу оцінювання якісних показників за допомогою кількісних (балів) (за методикою доктора педагогічних наук Єльнікової Г. В.). Крім того, такий підхід сприяє створенню оптимальних умов для якнайповнішого розкриття потенційних можливостей кожної дитини.

Невід'ємною складовою системних моніторингових досліджень є кваліметрична модель оцінювання розвиненості та вихованості дитини дошкільного віку. Кваліметрична модель передбачає проведення оцінювання на початку і наприкінці навчального року. Аналізуючи оцінки, представлені в моделі, можна одразу зробити висновок про те, які складові потребують доопрацювання. Так, у ході аналізу за кожним критерієм чітко простежуються слабкі сторони, конкретні напрямки, над якими педагог має попрацювати, щоб підвищити якість своєї роботи над розвитком компетенції кожної дитини. Подібне оцінювання може проводити як сам вихователь, так і вихователь-методист закладу дошкільної освіти [5, с. 65].

Метою проведення моніторингу освітнього процесу ЗДО є виявлення та відстеження тенденцій у розвитку якості освіти в країні, на окремих територіях,

у закладах освіти, встановлення відповідності фактичних результатів освітньої діяльності її заявленим цілям, оцінювання причин відхилень від цілей. Моніторингові дослідження є надійним інструментом аналізу різноманітних аспектів освітнього процесу. Вони дозволяють отримати реальну картину результативності нововведень, напрямів плану розвитку закладу дошкільної освіти, якості знань дітей [1, с. 8–9].

Список використаних джерел:

1. Карабаєва І. Дослідження якості освіти в дошкільному закладі: експертна оцінка. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2015. № 12. С. 4–9.
2. Карабаєва І. Моніторинг якості дошкільної освіти: з'ясуємо ключові поняття. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2015. № 11. С. 4–13.
3. Коваленко О. Моніторинг якості дошкільної освіти та підготовка майбутніх педагогів до його здійснення. *Дошкільна освіта: теоретико-методичні аспекти*: навч.-метод. посібн. К.: Київськ. універ. імені Бориса Грінченка, 2011. С. 113–124.
4. Коваленко О. Якість дошкільної освіти та шляхи її визначення. *Вісник Інституту розвитку дитини*. Вип. 9. Серія: Філософія, педагогіка, психологія. Київ: Вид. НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010. С. 80 – 86.
5. Крутій К. Л. Моніторинг як сучасний засіб управління якістю освіти в дошкільному навчальному закладі : монографія. Запоріжжя : ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2010. 172 с.

Здиховський Андрій

старший викладач Волинського національного університету імені Лесі Українки

КОНСТРУКТИВНЕ ОБРАЗОТВОРЕННЯ В АРТ-ОСВІТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ

Базовий компонент дошкільної освіти (БКДО) – це державний стандарт освіти. Він визначає державні вимоги до рівня розвиненості, освіченості та вихованості дитини дошкільного віку. У БКДО взаємозв'язані цінності дошкільної освіти, її напрями та процес формування досвіду дитини в різних видах діяльності. Це забезпечує освітній результат — компетентність дитини старшого дошкільного віку.

Мистецько-творча компетентність – це здатність дитини практично реалізовувати свій потенціал для отримання бажаного результату творчої діяльності на основі розвинених емоцій та почуттів до видів мистецтва,

елементарно застосовувати мистецькі навички в життєвих ситуаціях під час освітньої та самостійної діяльності.

Дитяча творчість є напруженою роботою, якій передують тривалі періоди накопичення вражень про навколишній світ, сприйняття, аналізу явищ, подій, усвідомлення власного ставлення до них. Для дитини-дошкільника пізнання навколишнього світу складає сенс її життя, творчість є продуктом цього пізнання.

Основою ознайомлення дошкільників з мистецтвом є забезпечення умов для самовираження кожної дитини та розвиток її навичок сприймання об'єктів навколишнього світу.

Освітній напрям «Дитина у світі мистецтва» Базового компоненту дошкільної освіти (БКДО) пропагує самовираження дитини в художньо-продуктивній, музичній, театралізованій діяльності. Якщо дитина не засвоїть певні мистецькі техніки, терміни, – не вбачаємо у цьому нічого страшного. Вона зможе це надолужити в подальшому. Але якщо дитина дошкільного віку не зможе дивуватися, бачити красу, страждатиме «емоційною глухотою» – це складно скорегувати. Саме тому пріоритетним завданням освітнього напрямку «Дитина у світі мистецтва» є ознайомлення дитини з красою природного, предметного та соціального світу.

Завдяки таким підходам важливого значення набуває арт-освіта дітей дошкільного віку. Арт-освіта дає можливість поєднувати різні види і форми образотворення; використовувати різноманітні техніки, засоби, художні і нетрадиційні матеріали; відмовитися від поділу занять на малювання, ліплення й аплікацію, оскільки образотворення передбачає ініціативу дітей та опору на власні бажання у виборі матеріалів [3].

У Базовому компоненті дошкільної освіти [1] в освітньому напрямі «Дитина у світі мистецтва» його змістове наповнення відображено такими видами мистецької діяльності: театралізованою, музичною, художньо-продуктивною, самостійною художньою діяльністю.

Одним із шляхів їх реалізації є впровадження арт-освіти дошкільника в освітній простір закладу дошкільної освіти. В арт-освітній діяльності поряд із такими її значущими для дитини видами як малювання, ліплення й музикування акцентуємо увагу педагогів на аплікації – конструктивному образотворенні як ефективному засобі формування базових якостей особистості.

Заняття аплікацією як видом образотворчої діяльності забезпечує розвиток пізнавальної активності, емоційного інтелекту малят, створює умови для їхньої самореалізації, поступового оволодіння особистістю власними емоціями, пізнання свого внутрішнього світу, дають можливість розвинути здатність відтворювати їх у художніх образах.

Звертаємо увагу педагогів закладів дошкільної освіти, що підготовчий етап по ознайомленню з конструктивним образотворенням розпочинається з дітьми 4-го року життя. Важливо під час організації освітнього процесу враховувати яскраво виражений емоційний відгук на пропозицію що-небудь робити, в чомусь брати участь, дитина виявляє готовність діяти. І головне завдання дорослого – підтримати цю активність, не дати їй згаснути, надати їй творчий характер. Не можна упустити цей сприятливий період дитинства для розвитку дитячої активності і самостійності. Завдання, які вирішуються в цьому віці, елементарні:

1. Вчити дій з папером (відривати, м'яти, скачувати, відрізати), допомогти дітям побачити в папері матеріал, який піддається перетворенню і має свої властивості і якості: м'яка, щільна, гладка, шорстка, блискуча, матова, папір різного кольору, мнеться, рветься, розрізається, по різному шарудить.

2. Дати малюкам уявлення про необхідні інструменти і обладнання для аплікації: ножиці, пензлик, клей, клейонка та ін.

3. Розвивати емоційну чуйність на пропозицію дорослого зробити що-небудь, готовність брати участь з ним в створенні елементарних художніх виробів.

4. Розвивати інтерес, емоційно позитивне ставлення до елементарних дій з папером, прагнення самостійно їх виконувати.

5. Розвивати естетичне сприйняття і почуття: впізнавати отримане зображення, милуватися, радіти «вслід» за дорослими.

Виконуючи окремі дії разом з вихователем, що робить аплікацію, діти отримують перші уявлення про неї як про спосіб зображення за допомогою паперу. Окрему дію дітей з перетворення матеріалу педагог включає в цілісний процес зі створення виробу. Ця дія (м'яття папери у грудочку, скочування в кульку і т.д.), що дає проміжний результат, набуває для дитини практичний сенс.

Діти молодшого дошкільного віку під час конструктивної діяльності можуть передати будову предмета з декількох частин, для цього необхідно їх знайомити з позначенням просторових відносин - вище, нижче, внизу, зліва, тощо. Цю здатність слід розвивати поступово, з перших кроків навчання образотворчої діяльності.

Досвід, отриманий дітьми в молодшому віці щодо складання предметних чи сюжетних зображень за допомогою готових форм, забезпечує розвиток образного бачення, а також формування передумов сюжетного малюнка і розвиток зв'язного мовлення на більш пізніх вікових етапах.

Ранній вік – це період, коли становлення всіх органів і систем організму йде дуже швидкими темпами. Тому дуже важливо вчасно закласти основи повноцінного розвитку. Заняття аплікацією при спрямованому керівництві й при використанні, методів і прийомів, відповідно до віку, дають великий навчальний і розвиваючий ефект. Діти успішно опановують технічні навички аплікаційних операцій: викладають, становлять із окремих частин ціле, вправляють в рівномірному розміщенні елементів на аркуші; здобувають навички пошукової діяльності; засвоюють найпростіші навички спільної роботи; активно спілкуються один з одним і вихователем.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт дошкільної освіти: особливості впровадження (2021): навч.- метод. посіб. Ранок, Харків, 246 с.

2. Методичні рекомендації до програми Дитина / авт. кол.: Г. В. Беленька, О.Л. Богініч, В. М. Вертугіна [та ін.]; наук. ред.: Г. В. Беленька, О. А. Половіна, І. В. Кондратец. Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. 568 с.
3. Шульга Л. М. Технологія розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання. Сучасні методики, інновації та досвід практичного застосування у сфері психології та педагогіки: матеріали міжн.наук.-практ. конф. Люблін. С. 144–147

Євтушик Діана

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Мельник І. М.*

ВПРОВАДЖЕННЯ LEGO-ТЕХНОЛОГІЇ У РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Пріоритетним напрямком освітньої системи України, що підтверджено державними законами та нормативними документами, є доступ до якісної освіти. Тому впровадження інноваційних технологій в освітній процес є одним із найважливіших питань, які сьогодні розглядаються в освіті. Для сучасного суспільства впровадження інноваційних технологій в освіту має не стільки теоретичне, скільки прагматичне значення, оскільки в умовах глобалізації воно стосується його історичного розвитку та перспектив, які пов'язані з так званими «високими технологіями». Сьогодні все наполегливіше вимагає пошуку таких форм та методів навчання, впровадження яких сприяло б активізації навчально-пізнавальної діяльності дітей, підвищувало ефективність набуття дітьми нових знань, розвивало творчу активність, навички колективно злагоджених дій, а також розвитку якості освіти через всебічний розвиток дитини [2, с. 10].

Все ж і на сьогодні педагогічна спільнота знаходиться в активному пошуку найбільш дієвих технологій, які сприятимуть всебічному розвитку дитини. Однією з них є LEGO-технологія, що здатна розвивати у дошкільників уяву, увагу, мислення, творчу діяльність, навички конструювання, дрібну моторику тощо. LEGO-конструювання дає можливості викликати у дітей бажання самостійно мислити, формувати нестандартне, інженерне мислення,

виховати інтерес до точних наук, розвивати винахідницькі здібності, зацікавити малят математикою, викликати бажання пізнавати світ та робити відкриття.

Будівельно-конструкторська діяльність дошкільника є складним пізнавальним процесом, в результаті якого відбувається інтелектуальний розвиток дитини: вона опановує практичні знання, вчиться виділяти істотні ознаки, встановлювати відносини і зв'язки між деталями і предметами.

Вітчизняні та зарубіжні педагоги відзначають, що використання в роботі з дошкільниками наборів LEGO дозволяє за більш короткий час досягти стійких позитивних результатів у навчанні та вихованні.

LEGO – це найпоширеніша на сьогодні педагогічна система, що використовує моделі реального світу і предметно-ігрове середовище для навчання та розвитку дитини і, головне, допомагає комплексно інтегрувати форми роботи з конструктором LEGO в освітній процес та вирішувати ряд завдань передбачених Базовим компонентом дошкільної освіти в Україні, а саме:

- збагачення емоційного та чуттєвого досвіду дитини, формування сенсорної культури (розрізнення форм, кольорів, розмірів тощо), сприяння розвитку основних психічних процесів (сприймання, пам'ять, увага, мислення, мовлення) та пізнавальних здібностей (допитливість, винахідливість, раціональність);
- формування цілісної системи уявлень дитини про світ людей, предметів, природи і культури, вдосконалення вміння використовувати набуті знання для подальшого збагачення власного досвіду та їх творчого застосування в процесі гри та створення з деталей LEGO конкретних образів;
- розширення активного словника, розвиток зв'язного мовлення, комунікативних навичок, культури поведінки й налагодження доброзичливих взаємин з дорослими та однолітками;
- фізичний розвиток дитини, оптимізація її рухової діяльності, формування фізичних якостей (вправність, швидкість, витривалість), удосконалення дрібної моторики;

- розвиток творчої уяви, вміння мислити креативно, експериментувати, розмірковувати, висловлювати й обґрунтовувати власні судження; вміння планувати свою діяльність та творчо втілювати власні задуми у грі, отримувати насолоду від самого процесу творення;
- формування оптимістичного світосприймання, розвиток базових якостей особистості (самостійності, спостережливості, наполегливості, ініціативності, самосвідомості тощо);
- розвиток основ логічного мислення, здатності до сприймання, порівняння, аналізу, узагальнення інформації, вміння добирати необхідні для реалізації ігрового задуму засоби, бачити переваги та недоліки власної конструкції чи ідеї, удосконалювати її за потреби;
- заохочення до роботи в колективі, формування ціннісного ставлення до створених руками інших людей об'єктів;
- сприяння особистісному зростанню кожної дитини як успішного громадянина, творця майбутнього [1].

LEGO – це яскравий ігровий засіб, який привертає увагу дітей. Конструктор, поширена розвиваюча гра, а гра – це основна діяльність дошкільників, яка допомагає пізнати навколишній світ. LEGO-конструктор має багато яскравих деталей, з'єднань різної структури, форм. Він не складний у використанні, абсолютно безпечний; має широку кольорову гаму, враховуючи дитяче сприйняття світу.

Впровадження інноваційної технології LEGO – конструювання дозволяє забезпечити всебічний (пізнавальний, креативний, комунікативно – мовленнєвий, фізичний) розвиток особистості дитини як активного учасника суспільного життя у майбутньому, де в основу взаємодії «дорослий – дитина» покладено підхід « навчання через гру». Конструктор LEGO було створено з глибокою вірою у потужну силу творчої гри як рушійної сили для розкриття внутрішнього потенціалу дитини. LEGO дає можливість педагогові глибоко осягнути поняття «навчання через гру» і практично реалізувати цей підхід у роботі з дітьми [5, с. 6 – 7].

LEGO-технологію використовують практично на всіх видах занять та в іграх в закладах дошкільної освіти. Ця технологія цікава тим, що вона базується на інтегрованих принципах, а отже об'єднує в собі елементи гри та експериментування.

LEGO-технологія формує вміння розв'язувати проблемні завдання, ставити мету, розвиває творче мислення і цілісну систему знань про навколишнє середовище. Варто додати, що ця інновація розвиває мовлення, адже діти вчать пояснювати свої дії, висловлювати свої думки, розповідати різноманітні історії, надавати чіткі та зрозумілі інструкції. LEGO дозволяє формувати вміння співпрацювати: уміння працювати в парах, групах, дослухатися до ідей однолітків і ділитися своїми, уміння аналізувати дії, розподіляти обов'язки та ролі. Також ця технологія розвиває сенсорне сприйняття дітей, формує уявлення про зовнішні властивості предметів.

Отже, LEGO – це інноваційна педагогічна технологія, яка урізноманітнює та вдосконалює навчальний процес. Робота з LEGO вчить дітей творчо мислити, будувати логічні ланцюжки, планувати свої дії, долати розлади мовлення, сприяє створенню атмосфери психологічного комфорту.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (нова редакція) URL: <http://osvita.kr-admin.gov.ua>
2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. 2004. 334с.
3. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / за ред. О.В. Низковсько. 2017 р. 256 с.

Лошик Любов

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Бартків О. С.*

ЗМІСТОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВИТИ З ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ДІТЕЙ У ДОСЛІДНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Проблема формування природничо-екологічної компетентності описана в багатьох дослідженнях (Н. Глухова, Н. Горопаха, З. Плохій, Н. Кот, Н. Лисенко,

С. Ніколаєва, Т. Поніманська), але через створення різних видів діяльності в природі ще не достатньо вивчена, тому це питання є актуальним на сучасному етапі розвитку дошкільної освіти.

У науково-педагогічних джерелах природничо-екологічну компетентність дітей дошкільного віку визначають як здатність дитини 3-6 років до оволодіння законами поведінки в природі, доцільної поведінки в різних життєвих ситуаціях загалом та у природі зокрема, емоційно-ціннісного ставлення до природи та відповідальності за природу.

Знайомство дитини з навколишнім середовищем у дошкільному віці зосереджене на дослідженні його багатогранності, різноманітні явищ та об'єктів, законів, за яких розвивається світ.

З метою визначення змістового потенціалу програм дошкільної освіти у формуванні в дошкільників природничо-екологічної компетентності доцільно проаналізувати Базовий компонент дошкільної освіти, комплексні програми: «Дитина», «Українське дошкілля» та «Я у світі».

У Базовому компоненті дошкільної освіти, а саме в освітньому напрямі «Дитина у природному докiллі» вказано, що природничо-екологічна компетентність формується під впливом: трудової, ігрової, дослідницької та пізнавальної діяльності [1]. А саме поняття визначається, як спроможність дитини до доцільної поведінки в природі та знання її законів.

Формування природничо-екологічної компетентності спрямоване на досягнення таких кінцевих результатів навчання:

- дитина усвідомлює, що життя людини неможливе без природи;
- дитина обізнана з позитивним і негативним впливом людини на природне середовище, проблемами докiлля;
- дитина орієнтується в діяльності людини, спрямованій на збереження, відтворення й охорону природи [1].

Проаналізувавши освітній напрям «Дитина у природному докiллі» із програми «Дитина», вдалося визначити, що ознаками сформованості природничо-екологічної компетентності у дітей є:

- прояв інтересу до розмаїття світу природи;
- наявність уявлення про зв'язки між явищами та об'єктами природи;
- знання про різноманітні середовища існування рослин і тварин;
- спроможність помічати красу та естетичну своєрідність природи;
- бере участь у різних видах діяльності в природі;
- шанобливе ставлення до всіх виявів життя [2, с. 121].

У цій програмі пошуково-дослідницька діяльність подана у таких формах: спостереження, ігри та праця в природі, в ході яких у дошкільників формуються навички пошукової роботи, проявляється інтерес до природних явищ та усього, що оточує їх. Знання які діти здобувають в ході зазначеної вище діяльності, допомагають розвивати розумові та творчі здібності.

У ході опрацювання програми «Українське дошкілля» ми визначили показники природничо-екологічної компетентності дітей середнього дошкільного віку, до яких віднесли:

- дитина має уявлення про об'єкти і явища природи;
- дитина ознайоmlена з кімнатними рослинами та умовами, необхідними для її догляду;
- дитина має уявлення про свійських та диких тварин: їх назву, потребу до турботливого ставлення (доглядати, годувати);
- дитина має поняття, що все живе добре, корисне, гарне, його потрібно берегти;
- дитина має уявлення про природоохоронну діяльність людини [3, с. 126].

Дослідницьку діяльність передбачено організовувати через участь дитини у праці та спостереженні за природними явищами. У ході застосування цих форм у вихованців розвиваються уявлення про роль людини в природі та її значення.

В освітньому напрямі «Дитина у природному довкіллі» комплексної програми «Українське дошкілля» зазначено, що однією із дієвих форм формування природничо-екологічної компетентності є екскурсії на свіжому

повітрі. Вони дозволяють ознайомлювати дітей з природними явищами та об'єктами, із змінами в природі, із діяльністю людей.

У програмі розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі» вказано такі показники формування природничо-екологічної компетентності у дошкільників:

- дитина має уявлення про те, що вона сама, її родина, друзі, знайомі їй люди, жителі України та інших країн живуть на планеті Земля;
- дитина розуміє, що на Землі є багато водойм різної величини (морів, річок, озер) і суші;
- дитина допомагає дорослим доглядати за рослинами на підвіконні або на присадибній ділянці;
- дитина знає правила безпечної поведінки в природі;
- дитина має уявлення про те, що Земля це частинка Всесвіту [4, с. 184].

Дослідницька діяльність формується під час спостережень на ділянці закладу дошкільної освіти або поза його межами, що допомагає дитині оволодіти елементарними знаннями про природу доцільну поведінку, більш детально ознайомитися із об'єктами природи та виконанням практичних дій з ними.

Отже, аналіз освітніх програм дошкільної освіти («Українське дошкілля», «Дитина», «Я у світі») та Базового компонента дошкільної освіти дозволив визначити, що в кожній із перелічених вище програм описані показники, ознаки та результати формування природничо-екологічної компетентності. А серед форм дослідницької діяльності з формування природничо-екологічної компетентності обрано екскурсії, спостереження, проєкти та цільові прогулянки. Із застосуванням перелічених форм діти із легкістю оволодіють необхідними знаннями природничо-екологічного спрямування та отримують безліч позитивних емоцій.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (державний стандарт дошкільної освіти). 2021. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf.

2. Беленька Г.В., Богініч О.Л., Вертугіна В.М. та ін. «Дитина» Освітня програма для дітей від 2 до 7 років. 2020, оновлена. Київський університет ім. Б. Грінченка. URL: <https://nashasimejka.com.ua/ua/p1430219682-ditina-osvitnya-programa.html>.
3. Білан О. І. та ін. «Українське дошкілля». Програма розвитку дитини дошкільного віку. Тернопіль: Мандрівець. 2012.
4. Аксьонова О. П. та ін. / наук. кер. О. Л. Кононко. «Я у Світі». Програма розвитку дитини від народження до шести років. Київ : ТОВ «МЦФЕР-Україна». 2019. 183 с.

Савич Оксана

*Студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Бартків О.С.*

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ ЗА ДОПОМОГОЮ КАЗКОТЕРАПІЇ

Основи здоров'я закладаються в дитинстві, а наявні відхилення у розвитку організму чи хвороба в подальшому відображаються на стані здоров'я дорослої людини. Тому, одним із завдань освітнього процесу в закладах дошкільної освіти є збереження, розвиток і зміцнення здоров'я дітей, формування в них здоров'язбережувальної компетентності та здоров'язбережувальної поведінки.

Проблема формування здоров'язбережувальної поведінки за допомогою казкотерапії актуалізується ще й тим, що створення казок позитивно позначається на психологічному, соціальному і духовному здоров'ї: дитина стає більш врівноваженою, краще справляється з життєвими труднощами. Складену казку можна просто прочитати дитині, без обговорення, даючи можливість дитині подумати, а насамперед, надати можливість психіці дитини «опрацювати» інформацію на підсвідомому рівні. За допомогою казкотерапії можна працювати з проблемами сорому, провини, брехні, із різного роду психосоматичними захворюваннями, з агресивними, невпевненими, сором'язливими, тривожними дітьми, а також розвивати пізнавальну, моральну та етичну сфери дошкільнят. Крім того, в процесі казкотерапії дитина актуалізує свої проблеми, а також бачить різні шляхи їх вирішення.

Базовий стандарт дошкільної освіти, програми «Українське дошкілля» та «Впевнений старт» передбачають ознайомлення дітей дошкільного віку з розділами «Основи здоров'я», «Фізичний розвиток». У них окреслено завдання, пов'язані з формуванням у дітей системи уявлень про власний організм і здоровий спосіб життя, збереженням та зміцненням здоров'я, підвищенням опірності організму до впливу негативних чинників навколишнього середовища.

Формування здорового способу життя та здоров'язбережувальної компетентності дітей досліджують Н. Васіна, І. Гордієнко, О. Казачінер, О. Митчик та ін. Менше уваги вченими відведено використанню казки у формуванні здоров'язбережувальної поведінки дітей старшого дошкільного віку.

Одним із засобів формування здоров'язбережувальної поведінки є казкотерапія, як метод, що використовує казкову форму для інтеграції особистості, розвитку творчих здібностей, розширення свідомості, вдосконалення взаємодії з навколишнім світом Варто наголосити, що головна спрямованість казкотерапії – збереження психічної, духовної та соціальної складових здоров'я, маючи на меті формування Я-концепції особистості, усвідомлення нею своєї значимості та відчуття гармонії із навколишнім світом, що позитивно впливає на загальний розвиток дитини [1].

Казкотерапія – це інтегрована діяльність, у якій дії уявної ситуації пов'язані з реальним спілкуванням, що спрямоване на самостійність, активність, творчість, регулювання дитиною власного емоційного стану [3]. Дії, які відбуваються в казках, можуть трапитись і в реальному житті, але не в буквальному сенсі. За допомогою казкових сюжетів дошкільники вперше опановують основні життєві принципи, можуть порівняти добрі та погані вчинки. Діти можуть самостійно вирішувати, хто позитивний герой, а хто – негативний. І хоча діти не відразу зможуть це зрозуміти, однак, саме в дошкільні роки вони отримають перші уявлення за допомогою казок [3].

Казкотерапія є сукупністю структурних елементів однієї казки чи низки казок, що допомагають здійснити терапевтичний здоров'язбережувальний ефект, реалізувати основні функції казок і досягти поставленої мети. Поступово, проходячи з головним героєм усі етапи, дитина засвоює необхідні життєві цінності, учиться долати труднощі та розв'язувати проблеми.

Формування та розвиток здоров'язбережувальної поведінки дошкільників засобами казкотерапії мають здійснюватися в таких взаємопов'язаних напрямках: режим дня, спорт і здоров'я, здоров'я та хвороба, моральне здоров'я, формування життєво важливих цінностей, особиста гігієна, культурно-гігієнічні навички, загартування, культура харчування, корисна та шкідлива їжа, самообслуговування, дбайливе ставлення до іграшок та речей, сон та спокій [2, с. 60].

Формування здоров'язбережувальної поведінки в усі вікові періоди дошкільного віку засобами казкотерапії здійснюється за єдиним алгоритмом:

- формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя, на здоров'язбережувальну діяльність;
- формування системи знань про здоров'я й здоровий спосіб життя;
- закріплення навичок в розвивальному здоров'язбережувальному середовищі.

Зміст знань, форми і методи діяльності ускладнюються відповідно до віку дитини.

З метою ефективного формування здоров'язбережувальної поведінки дітей старшого дошкільного віку за допомогою казкотерапії нами розроблено програму «Казочку вивчаємо – про здоров'я своє дбаємо» (табл.1).

Таблиця 1

<i>№ з/п</i>	<i>Назва заходу</i>	<i>Форма проведення</i>	<i>Відповідальні</i>
1.	Що таке здоров'я та здоровий спосіб життя	Прогулянкова бесіда з використанням вправи «Пригадай казку», аналіз казки «Уявна хвороба» (слов'янська народна казка)	Вихователі
2.	Цінність здоров'я для	Розповідь, гра «Вигадування	Вихователі,

	дитини	казки»; розгляд ілюстрацій і бесіда за ними.	психолог
3.	Сонце, вода і повітря – наші найкращі друзі	Подорож, гра з використанням казки В. Сухомлинського «Сонце» та ін. Самостійне малювання ілюстрацій до казки	Вихователі, батьки
4.	Здорове харчування	Дидактична гра за сюжетними картинками з різних видів казок	Вихователі, батьки
5	Повага до старших	Обігрівання казкових сюжетів (на прикладі казки Г. Юдіна «Як віслучок учився поважати старших»)	Вихователі
5.	Добре-погано. Дотримання правил здоров'язбережувальної поведінки	Аналіз казкових і життєвих ситуацій; збирання пазлів-ілюстрацій до казок	Вихователі
6.	Заочна подорож в «Країну здорових дітей»	Бесіда, обговорення сюжетних картин та ситуації морального вибору; робота з книжкою-іграшкою;	Вихователі
7.	«Як котів соромно стало»	Психогімнастична гра за сюжетом казки В.Сухомлинського; виготовлення ляльок до лялькового театру й підготовка вистави; участь у театралізованій ляльковій виставі до казки.	Вихователі
8.	«Як здоров'я маємо, не дбаємо, а як втратимо, то плачемо».	Відверта розмова, аналіз вигаданих казкових ситуацій; відгадування загадок до казки, добір прислів'я, приказки, які можуть ілюструвати їхній зміст	Вихователі, діти
9.	Спільне виготовлення батьками і дітьми леп буків з використанням казок В. Сухомлинського	Конкурс сімей	Батьки, вихователі
10	Ми відповідальні за своє здоров'я	Акція з використанням ілюстрацій до казок	Батьки, вихователі

У контексті розробки програми нами враховувався той факт, що оздоровча програма – спеціально розроблений комплекс

здоров'язбережувально-спрямованих заходів з використанням казок, що мають на меті формування здорового способу життя дітей старшого дошкільного віку.

Розроблена програма передбачає реалізацію чотирьох взаємопов'язаних процесуальних складових: когнітивну (формування основ здорового способу життя, розуміння сутності здоров'язміцнення, здоров'язбереження, здоров'язбережувальної поведінки); діяльнісну (формування навичок та звичок здоров'язбережувальної поведінки); ціннісну (формування цінності здоров'я, здорового способу життя, усвідомлення важливості ведення здорового способу життя); емоційну (формування умінь регулювання своїх емоцій, адекватного висловлення почуттів, усвідомлення відповідальності про стан власного здоров'я) [2].

Провідна ідея програми – оптимально використовувати можливості віку дитини для її повноцінного розвитку та формування в неї цінності здоров'я та його зміцнення за допомогою казок. Програма орієнтує вихователів на розвиток у дитини особистісного досвіду здоров'я збереження в чотирьох основних сферах життєдіяльності – власному Я, природному, предметному та соціальному просторах.

Мета програми – формування в старших дошкільників основ здоров'я, здорового способу життя, здоров'язбережувальної поведінки та міжособистісної взаємодії, використовуючи казкотерапію.

Реалізація програми передбачає упровадження трьох частин.

Вступна частина – мотивування дітей до участі у заходах. З цією метою доцільно проводити популяризацію здорового способу життя.

Основна частина передбачає реалізацію системи заходів з формування основних аспектів здоров'язбережувальної поведінки (казкотерапевтичні бесіди, розмови, розповіді, переконання, ігри, вправи тощо). У змодельованих казкових ситуаціях формуються позитивні емоційні реакції самозбереження, самозміцнення власного здоров'я.

Підсумкова частина передбачає використання окремих завдань казкотерапії на рефлексивний аналіз того, чого вдалося навчитися, зрозуміти дітям.

Реалізуючи програму можна використовувати різні види роботи з казкою у формуванні здорового способу життя дошкільників відповідно до змісту казки: аналіз змісту казки, поведінки героїв, їхніх учинків, до чого вони приводять, визначення головної думки; розгляд ілюстрацій і бесіда за ними; збирання пазлів-ілюстрацій до казок; робота з інтерактивною книгою / книжкою-іграшкою / книжкою з піктограмами; самостійне малювання ілюстрацій до казки; завдання поставити речення в правильній послідовності; підготовка й участь у театралізованій виставі до казки; виготовлення ляльок до лялькового театру й підготовка вистави; відгадування загадок до казки, добір прислів'я, приказки, які можуть ілюструвати їхній зміст; відгадування кросвордів; участь у грі-подорожі; домальовування ілюстрації (домальовування та лічба окремих предметів (порахуй, скільки щіток на малюнку), обведення (обведи мильні бульбашки), штрихування тощо; формування розумових операцій (узагальнення, аналіз, синтез тощо) на основі змісту твору [2, с. 59].

Складаючи програму ми пам'ятали про потужні можливості казки, як фольклорного жанру, який зумовлює її терапевтичний ефект у різних ситуаціях. Казкотерапія використовує казкову форму для інтеграції особистості, розвитку її творчих здібностей, розширення свідомості, вдосконалення взаємодії з оточуючим світом.

Поряд з цим, складаючи програму ми дотримувалися правил використання казкотерапії:

- казкотерапевтичні заняття достатньо проводити 1 раз на тиждень;
- обов'язково враховувати вік дітей та їх психологічні можливості;
- під час заняття дітям періодично надається можливість говорити про свої відчуття;
- «входження в казку» – момент таємничості та чарівності;

– текст казки є сполучною ланкою між вправами і створює певну атмосферу.

Реалізовувати програму варто в невеликих групах дітей (від 3 до 10 осіб), оскільки, чим більше дітей, тим важче відстежити проблеми кожної з них і подолати складнощі в інтерпретації казок. Дошкільники цього віку орієнтуються на думку однолітків і схильні до впливу більшості. Тому доцільніше проводити казкотерапію індивідуально або в невеликих групах.

Отже, в результаті використання казкотерапії у процесі виховання здоров'язбережувальної поведінки, дитина відчуває підтримку дорослих, яка їй дуже необхідна; казки, складені дітьми, не тільки відображають їхню внутрішню реальність, актуальні проблеми, але й сприяють вирішенню труднощів; у казці і через сприйняття казкового світу можна створити необхідні умови для розвитку емоційної сфери дитини, збагатити її образами, які сформують її уяву.

Список використаних джерел

1. Деркач О. Педагогіка творчості: Арт-терапія на допомогу вчителю, вихователю, практичному психологу. Вінниця: ВДПУ, 2006. 60 с.
2. Казачінер О.С., Гордієнко І.Є. Формування здоров'язбережувальної компетентності дошкільників і молодших школярів з особливими освітніми потребами засобами казкотерапії. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. № 70, Т. 2., 2020. С. 59–63.
3. Казкотерапія в роботі з дошкільниками / упорядн.: Шик Л.А., Гаркуша Г.В., Тур Л.В., Рудик О.А. Харків : Основа, 2013. 240 с.

Смолюк Світлана

кандидат педагогічних наук, доцент Волинського національного університету імені Лесі Українки

ВИДИ ТА ФОРМИ АДАПТАЦІЇ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО УМОВ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Створити сприятливі умови для особистісного становлення дітей, забезпечити збалансований розвиток, узгодженість у житті основних тенденцій до самореалізації, саморозвитку та самозбереження, формування життєвої компетентності, розвитку ціннісного ставлення до світу природи, культури,

людей, самих себе – головна мета дошкільної освіти. Надзвичайно важливою подією в житті дитини і має значний вплив на її подальшу долю, формування характеру та світогляду належить відвідування закладу дошкільної освіти. Для дитини дитячий садок – це новий, ще невідомий простір, нове оточення й нові стосунки до якого дитина змушена пристосовуватися.

Аналіз останніх досліджень та публікацій довів, що з боку науковців та практиків наявний стійкий інтерес до вивчення питання полегшення процесу адаптації дітей раннього віку до закладу дошкільної освіти, створення належних умов для максимальної реалізації дитячого потенціалу та пошуку гуманних форм взаємодії дитини і дорослого.

Звернемося до трактувань терміна у психолого-педагогічній літературі.

У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» за редакцією В. Бусла зміст поняття «адаптація» трактує як «пристосування організмів, органів чуття до умов існування, до оточення» [1].

Польський педагог Б. Мілерскі пояснює адаптацію як процес досягнення балансу між потребами людини й умовами соціального середовища [5, с.7].

Адаптація є активним процесом, що призводить або до позитивних (адаптованість, тобто сукупність всіх корисних змін організму і психіки) результатам, або негативним (стрес). Це складне соціально зумовлене явище, що охоплює три рівні адаптивної поведінки: біологічний, психологічний і соціальний з провідною роллю останнього.

Пристосування дитини до умов закладу дошкільної освіти проходить у кожній дитини дошкільного віку індивідуально. Психологи виокремлюють психологічну та соціальну адаптацію.

Психологічна адаптація являє собою процес мотивації адаптивної поведінки дитини, формування мети і програми її реалізації у ситуаціях, що відзначаються значною новизною та значущістю. Це процес взаємодії особистості дитини із середовищем, за якого дитина повинна враховувати особливості середовища й активно впливати на нього, щоб забезпечити

задоволення своїх основних потреб і реалізацію значущих зв'язків. Процес взаємодії особистості й середовища полягає в пошуку й використанні адекватних засобів і способів задоволення основних її потреб, до яких належать потреба в безпеці, фізіологічні потреби (у їжі, сні, відпочинку тощо), потреба в прийнятті та любові, у визнанні та повазі, у самовираженні, самоствердженні й у розвитку. Тим самим закладаються можливості для успішної соціальної адаптації й соціалізації дитини.

Соціальна адаптація – це процес, за допомогою якого дитина або дитяча група досягають стану соціальної рівноваги при відсутності переживання конфлікту із оточуючими людьми. Соціальну адаптацію розглядають як завершальний, підсумковий етап адаптації в цілому, що забезпечує як фізіологічне і психологічне, так і соціальне благополуччя особистості. Дитина повинна пристосуватись до вимог тих соціальних груп, що характерні для закладу дошкільної освіти (дитяча група, вихователі) [3, с.353].

Процес адаптації до умов дитячого дошкільного закладу освіти у кожної дитини має свої особливості. Дослідники умовно виділяють три форми: «легка адаптація»; «адаптація середньої важкості»; «важка адаптація» [4, с.250].

Легка адаптація характеризується погіршенням апетиту дитини в перші дні, млявістю. Проте нормалізація емоційного стану дитини відбувається досить швидко, дитина із задоволенням ходить до садочка.

Адаптація середньої важкості характеризується погіршенням здоров'я дитини в перші тижні відвідування.

Важка адаптація є найважчою і характеризується тим, що звикання дитини взагалі може не відбутися, а якщо відбудеться, то дуже нескоро. Супроводжується ця форма адаптації у дітей частими захворюваннями зі значними ускладненнями.

Діапазон періоду адаптації залежить від певних причин: вікових та індивідуальних особливостей; типу нервової системи; розвитку дитини; опірності організму до захворювань, загального стану здоров'я; зміни режиму дня та методів виховання дитини.

Отже, аби адаптування дітей до умов закладу дошкільної освіти було успішним, дуже важлива підтримка батьків та вихователів у витримці і розумінні того, що відбувається з дитиною, розумінні поведінкових проявів та допомозі в подоланні труднощів, пов'язаних з індивідуальними особливостями розвитку емоційної, соціальної та пізнавальної сфер дитини. Чітко узгоджена та злагоджена співпраця вихователя та батьків допоможе успішній адаптації дитини до умов закладу дошкільної освіти.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
2. Дмитришина Н. Адаптація дітей раннього віку до перебування в ДНЗ. Семінар-тренінг для вихователів та помічників вихователів. Психолог. 2008. № 3. С. 7–10.
3. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
4. Каньоса Н. Адаптація дітей раннього віку до умов закладів дошкільної освіти. Педагогічна освіта: теорія і практика. 2018 Випуск 24 (1–2018). Частина 2. С. 248–253.
5. Milerski B., Śliwerski B. Pedagogika. Warsaw: PWN Leksykon, 2000. 284 p.

Стельмащук Ольга

викладач КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

ВИКОРИСТАННЯ НЕТРАДИЦІЙНИХ ТЕХНІК МАЛЮВАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Зображувальна діяльність відіграє велике значення для всебічного розвитку особистості дитини дошкільного віку. Саме у процесі створення зображення в дитини формуються творчі здібності, естетичне сприйняття та художній смак. Під час образотворчої діяльності діти, доступними їм засобами виражають свій внутрішній емоційний стан, власне ставлення до навколишнього світу, а також вчаться помічати прекрасне в повсякденному житті, у творах мистецтва і, що найважливіше, самостійно створювати прекрасне.

У Базовому компоненті дошкільної освіти зазначається, що дитина повинна вміти реалізовувати свій художньо-естетичний потенціал для

отримання бажаного результату творчої діяльності на основі розвинених емоцій та почуттів до видів мистецтва, прагнути відійти від шаблону, виявляти вигадку та фантазію, винахідливість, експериментувати, вдосконалювати. При цьому вона має вміти передавати свої думки, почуття, стан, настрій, фантазії через образотворчу діяльність [1].

Мистецька освіта в дошкільні роки – це процес і результат становлення духовності, індивідуального зростання дитячої особистості, розвитку мистецько-творчих здібностей під впливом цінностей образотворчого, музичного, театрального, хореографічного та інших видів мистецтва; набуття дитиною особистого досвіду мистецької (художньо-продуктивної) діяльності; збагачення естетичного сприймання, моральної свідомості та поведінки [4].

Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку завдяки нетрадиційних технік малювання є процесом природним, а тому і високоефективним. Саме завдяки зображувальній діяльності, фахівці дошкільної освіти навчають дітей дошкільного віку основам творчого вирішення художньої проблеми, надають можливість для прояву активності, творчості та самостійності.

Проблему розвитку творчості в дітей дошкільного віку досліджували багато психологів та педагогів. Зокрема, В. Сухомлинський у своїх працях зазначав, що ми повинні відкрити в кожній людині творця, поставити її на шлях самобутньої творчої, інтелектуально-повнокровної праці. Л. Виготський, В. Мухіна, Д.Ельконін, а також Н. Ветлугіна, Н. Сакуліна, Т. Комарова, Т. Казакова у своїх роботах зазначали можливості розвитку творчості в різних видах діяльності, а особливо в художній, продуктивній діяльності.

Творчі здібності як основна рушійна сила здійснення творчої діяльності розглядалася в контексті наукових досліджень низкою сучасних науковців України та зарубіжжя: Н. Гавриш, В. Моляко, М. Поддяковим, Т. Піроженко, Н. Портницькою, О. Трусовою, – одностайним є твердження, що основним механізмом, що забезпечує розвиток творчих здібностей дитини, є залучення її до активної практичної діяльності. Продуктивні види діяльності (зокрема,

нетрадиційна зображувальна діяльність) як засоби розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку підкреслюються в означеному контексті найбільш доказово [3].

Нетрадиційні техніки малювання – це майстерність зображувати, не спираючись на традиції, поштовх до розвитку уяви, творчості, прояву самостійності, ініціативи, вираження індивідуальності. Нетрадиційні техніки малювання не стомлюють дітей дошкільного віку, адже у них зберігається висока активність протягом усього часу, який відведений на виконання завдання.

Нетрадиційне малювання сприяє розвитку дрібної моторики рук, тактильних відчуттів; просторового орієнтування на аркуші паперу, окоміру і зорового сприйняття; уваги; спостережливості; уяви; образотворчих навичок і вмінь, естетичного сприйняття, емоційної чуйності, ну і звичайно творчості.

Для занять з малювання із застосуванням нетрадиційних технік, потрібно ретельно підготуватись, запропонувати дітям на вибір красиві, естетичні, різноманітні матеріали, а також надати можливість вибору засобів зображення. Саме це допомагає розвивати творчий потенціал дитини дошкільного віку, адже творчість – це не робота по шаблону з сталим переліком матеріалів і чітко прописаною послідовністю від якої не варто відхилитись, а вміння самостійно створювати щось нове, не боятись фантазувати, творити.

Ще видатний український педагог Василь Сухомлинський писав, що діти повинні жити у світі краси, гри, казки, музики, малюнка, фантазії, творчості, а створивши таке середовище для дітей, педагоги й самі мають можливість перенестись у такий простір, який дозволить помічати те, що дорослими може бути втрачено: радіти простим речам, відкриватися новому, жити без обмежень та умовностей. Отже, розвиваючи творчі здібності дітей дошкільного віку за допомогою нетрадиційних технік малювання, педагоги розвивають і власну творчість теж.

Різних технік нетрадиційного малювання існує дуже велика кількість і з часом їх стає все більше. Це і монотипія, малювання свічкою, пір'ям,

кляксографія, малювання з використанням круп, ниткографія, граттаж, тичкове малювання, набризк, малювання долоньками, і багато інших.

Відповідно як нетрадиційні визначаються нові художні техніки, відомі чи маловідомі, які ще не набули широкого вжитку в масовій практиці, хоча їхнє використання може давати цікаві й несподівані ефекти для зображення певних образів, розкриття тем, розвитку дитячої образотворчості. На відміну від традиційності, нетрадиційність надає широкі можливості відходу від стереотипного сприйняття світу та відтворення своїх життєвих вражень, допомагає побачити в кожній роботі індивідуальність дитини.

Діти молодшого дошкільного віку із задоволенням малюють долоньками, пальчиками, ватними паличками, водою, штампами, що допомагає розвивати формоутворювальні рухи руки, дрібну мускулатуру пальців рук.

Для дітей середнього дошкільного віку є доречними більш складні техніки, що потребують стійкої сформованості навичок керування дрібною моторикою руки, а саме: тичок жорстким напівсухим пензлем, друк поролоном або корком, відбитки листя, малювання мотузочками, щіткою.

В старшому дошкільному віці діти здатні опанувати такі техніки малювання, які вимагають контролю за ступенем стискання робочого інструменту, тому найбільш поширеними серед них є: малювання піском, мильними бульбашками, зібганим папером; кляксографія звичайна або з трубочкою, піпеткою, горлечком пляшки, пластилінографія тощо [2].

Застосування нетрадиційних технік образотворчого мистецтва суттєво впливає на покращення фізичного та психічного стану дітей, стимулює їх впевненість у власних можливостях, а також стимулює до експериментування, пошуків уяви та фантазії.

Саме дошкільний вік є найбільш сензитивним для розвитку творчих здібностей. Але для їх розвитку недостатньо лише традиційного підходу, а потрібне систематичне використання нетрадиційних технік. Адже, розвиток творчих здібностей найбільш помітний у вільній образотворчій діяльності дітей. Застосування нетрадиційних матеріалів і технік сприяє розвитку у

дитини дрібної моторики рук і тактильного сприйняття, просторового орієнтування на аркуші паперу, окоміру і зорового сприйняття, уваги і посидючості, образотворчих навичок й умінь, спостережливості, естетичного сприйняття, емоційної чуйності; допомагають навчити мислити сміливо і вільно.

Нетрадиційні техніки малювання допомагають дітям дошкільного віку розвивати свої унікальні здібності і відчувати радість та користь від творчого процесу і не боятись помилитись, бо помилки – це не перешкода, а всього лише кроки до досягнення мети, а це так важливо для формування сильної, творчої і впевненої в собі особистості.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf

2. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років. / наук. кер. проекту О.В. Огнев'юк; авт. кол.: Г.В. Беленькая, О.Л. Богініч, Н.І. Богданець-Білоskalенко; наук. ред. Г.В. Беленькая, М.А. Машовець; Мін. освіти і науки України, Київ. ун-т ім. Б.Грінченка. Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. 304 с.

3. Железко Т. Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку засобом нетрадиційних методик малювання. Інновації у професійній діяльності педагога: проблеми, теорія, практика: матеріали III Регіональної наук.-практ. конф., м. Нікополь, 21-22 трав. 2020 р. Нікополь, 2020. С. 25–30.

4. Шевчук А. Мистецька освіта дітей. Традиції та інновації в оновленому БКДО. *Дошкільне виховання*. 2021. №4. С. 20–24.

СЕКЦІЯ ІІІ. ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД РОЗВИТКУ І ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ РАНЬОГО ТА ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Бадло Валерія

*студентка Бердянського державного педагогічного університету
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Мороз-
Рекотова Л. В.*

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ

Ранній вік є початком засвоєння кожною людиною загальнолюдських знань. Найбільшого розвитку діти набувають під час предметно-маніпулятивної діяльності, яка має ігровий характер. Ознайомлення та маніпуляції з предметами відбуваються під керівництвом дорослих, завдяки чому відбувається ще й мовлення дитини [4]. Цілеспрямоване навчання дітей раннього віку в закладах дошкільної освіти здійснюється за добре розробленими в минулому сторіччі педагогічними умовами, які для дітей сучасності можуть мати малоефективними. Діти, народжені з 2010 року, або покоління Альфа (згідно теорії поколінь) ігнорують речі та явища, які їх не цікавлять. Змусити їх засвоїти важливі знання дуже важко, тому вихователям необхідно застосовувати педагогічні умови навчання дітей, які активізують пізнавальну активність малюків.

Важливою умовою у формуванні навчальної діяльності дітей раннього віку постають пізнавальні інтереси дитини, які викликають в неї бажання вчитися та засвоювати знання. Дослідженнями пізнавальної активності дітей займалися такі вчені як М. Данилов, М. Лісіна, В. Лозіна, Г. Щукіна та інші. Завдяки дослідженням, поняття «пізнавальна активність» визначається як риса особистості, яка виявляється в її ставленні до пізнавальної діяльності та передбачає стан готовності та прагнення дитини до самостійної діяльності, яка

буде спрямована на засвоєння нею соціального досвіду, загальнолюдських знань та способів діяльності [2].

За чинними програмами розвитку, навчання та виховання дітей раннього віку «Українське дошкілля» та «Я у світі» пізнавальна активність найкраще формується під час предметної діяльності, ігрової та в процесі сенсорного розвитку. Саме під час цих видів діяльності треба створювати відповідні умови для позитивного формування у дітей раннього віку першої та другої стадії розвитку пізнавального інтересу – цікавості та допитливості.

Формування пізнавальної активності та підтримання дитячого інтересу до навчання слід розпочинати саме з раннього віку, особливо з дітьми покоління Альфа. Через прилучення дітей до сучасної техніки й поступове зникнення в них інтересу до традиційного навчання без різнобарвних фарб та швидких картинок, у них може розвиватися кліпове мислення, яке має доволі часто негативні наслідки у майбутньому.

Доцільною формою в навчанні дітей раннього віку вважають дидактичні ігри-заняття. На думку О. Ляховець, дидактична гра виконує низку функцій, з-поміж яких виокремлюємо навчальну та комунікативну. Дослідниця зазначає, що дидактична гра, як метод навчання, постає поліфункціональним, що дозволяє використовувати його на різних етапах організації навчального процесу [3]. Дидактична гра – гра, спрямована на формування у дитини потреби в знаннях, активного інтересу до того, що може стати їх новим джерелом, удосконалення пізнавальних умінь і навичок [1, с. 27].

В нашій роботі визначено основні критерії, показники та рівні пізнавальної активності дітей раннього віку. Так, критеріями визначено такі: перебіг пізнавальної активності; емоційний; ініціативності. Показниками дитячої пізнавальної активності визначено наступні: тривалість активності (час), уважливості та інтерес; емоційне ставлення до роботи – радість, подив, захоплення, стурбованість тощо; самостійність.

На основі визначених критеріїв та показників розвитку пізнавальної активності дітей 3-го року життя, визначили рівні розвитку дітей: високий –

дитина протягом всього заняття проявляє інтерес до діяльності, виражає різноманітні емоції під час заняття та проявляє самостійність в роботі; середній – дитина не постійно проявляє інтерес та уважливість до діяльності, не виражає багато емоцій під час заняття та не постійно проявляє самостійність; низький – тривалість пізнавальної активності до діяльності низька, інтерес не проявляється, переважають негативні емоції під час заняття та відсутня самостійність.

Для визначення рівня пізнавальної активності дітей 3-го року життя дібрано методи діагностики (дидактичні ігри на знання сенсорних еталонів, «Що звучить?», «Хто як говорить?» тощо).

Виходячи з результатів теоретичного дослідження означеного питання, визначено педагогічні умови навчання дітей раннього віку: забезпечення самостійності дітей під час організації пошуково-дослідницьких завдань; забезпечувати постійний емоційний контакт вихователя з дітьми та сприяти розвитку спілкування дітей між собою; спонукати до фізичної активності, підтримувати бадьорість під час пізнавальної активності.

Вважаємо, що застосування визначених умов забезпечуватиме позитивний результат в розвитку пізнавальної активності дітей 3-го року життя. Так, для реалізації визначених педагогічних умов у роботі запропоновано систему ігор та ігрових бесід, які спонукають дитину до самостійності (одне з головних завдань освітньої роботи на цьому віковому етапі дитинства – формування самостійності дитини), підтримують емоційний зв'язок вихователя з дітьми та спонукають до спілкування між собою (ранній вік – вік емоційного спілкування як з дорослим, так і з однолітками; спілкування можна вважати одним із потужних засобів розвитку пізнавальної активності дитини раннього віку) та забезпечують одночасну пізнавальну та фізичну активність дітей (діти раннього віку мають високу фізичну активність, яку необхідно поєднувати з пізнавальною).

Можна зробити висновки, що формування пізнавальної активності з раннього віку є важливим завданням, тому що саме в цей період дитинства

формуються основні уявлення про навколишнє, які складають фундамент подальшої пізнавальної діяльності. Не сформованість пізнавальної активності дітей на етапі раннього дитинства унеможливить успішність опанування будь-якої галузі у подальшому.

Список використаних джерел

1. Лозова В. І., Троцько Г. В. Теоретичні основи виховання і навчання : навч. посіб. 2-ге вид. випр. і доп. Харків : ОВС. 2002. 400 с.
2. Лозова В. І. Цілісний підхід до формування пізнавальної активності школярів : 2-е вид., доп. Харків : ОВС, 2000. 164 с.
3. Ляховець О. О., Опалінська Ю. П. Роль дидактичної гри в ознайомленні дітей молодшого дошкільного віку з предметами. *Вісник Черкаського університету* : Серія : Педагогічні науки. 2017. Вип. 8. С. 68–71.
4. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : підр. для студ. в.навч. закл. Київ : «Академія», 2018. 408 с.

Капітула Марьяна

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – доцент, кандидат філологічних наук Фенко М.Я.*

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ВИРАЗНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ

Виразне мовлення дітей – одна зі стрижневих проблем дошкільної педагогіки. Її актуальність обумовлена пріоритетними напрямками Національної доктрини розвитку освіти України в ХХІ столітті, Законом України «Про дошкільну освіту», «Базовим компонентом дошкільної освіти», спрямованими на модернізацію дошкільної освіти, удосконалення форм, методів, засобів і методики навчання дітей рідної мови, формування культури мовленнєвого спілкування.

Дошкільний вік – це період активного засвоєння дитиною мови, становлення й розвиток усіх боків мовлення – фонетичного, лексичного, граматичного, зв'язного, засвоєння його виразності та образності. Крім того, повноцінне оволодіння рідною мовою в дошкільному віці – необхідна умова вирішення завдань розумового, естетичного й духовно-морального виховання, засвоєння культури свого народу, національних та загальнолюдських цінностей у максимально чутливий період розвитку.

Однією з найважливіших проблем становлення особистості дитини є розвиток її розмовного, живого мовлення, наповненого емоційним змістом. Сьогодні впровадження загальної автоматизації і комп'ютеризації збіднює мовлення дитини. У ситуації, що склалася, заповнити дефіцит емоційного й виразного мовлення дитини може допомогти залучення дітей з дошкільного віку до творів мистецтва.

Проблема виразності мовлення досліджувалася лінгвістами (О. Ахманова, Н. Бабич, Б. Головін та ін.) у загальному аспекті культури мовлення; психологами (В. Артемов, К. Ізард, А. Ковальов, С. Рубінштейн, О. Чебикін, П. Якобсон та ін.) у межах психології емоцій, де виразні засоби мовлення вивчаються поряд з іншими засобами зовнішнього прояву емоцій; у соціальній психології, у якій засоби мовленнєвої виразності розглядаються як засоби спілкування (Г. Андрєєва, О. Бодальов, Н. Горелов, С. Кулачковська, О. Кульчицька, М. Лісіна, Т. Рєпіна та ін.). Вербальні засоби виразності в мовленні, що звучить, виступили об'єктом досліджень багатьох учених (О. Амацьєва, С. Боднар, О. Говалешко, Б. Головін, Г. Дідук, Г. Колшанський, Л. Кулибчук, О. Потєбня, О. Реформатський, Ю. Руденко, З. Семенова, Н. Черемсіна, Л. Щєрба та ін.); невербальні засоби виразності в лінгвістиці вивчалися такими вченими, як А. Акішин, Т. Акішин, Г. Колшанський, Е. Красильников, Т. Ніколаєв, А. Пірз, Б. Успенський та ін.

У дослідженнях учених (А. Богуш, Н. Вєтлугіна, Л. Виготський, О. Запорожець, Н. Зубарєва, Г. Підкурганна, Н. Сакуліна, Б. Теплов, О. Фльорина, П. Якобсон та ін.) підкреслюється, що за умови цілеспрямованого навчання сприймання художніх творів дітям дошкільного віку доступне розуміння їх символічного змісту.

На підставі аналізу робіт вищезазначених авторів та науково-методичної літератури, порівняння результатів констатувального та формувального етапів експерименту, опитування методистів, вихователів та врахування власного педагогічного досвіду дозволили нам дійти таких висновків:

Індивідуалізація навчання – розглядається як суто дидактичний принцип, що зумовлює необхідність у процесі навчання бачити кожну дитину. Індивідуалізація процесу навчання та виховання у дошкільному навчальному закладі розглядається як організація діяльності під час якої враховуються індивідуальні відмінності дітей, рівень розвитку їх здібностей та соціалізації.

Формування виразного мовлення, збагачення активного словника дитини – це першочергові завдання закладу дошкільної освіти. Виразне мовлення є характеристикою культури мовлення, що передбачає вільне і досконале володіння технічними характеристиками (темп, сила, ритм, чистота, логічні наголоси, інтонація тощо). Саме індивідуальний підхід дозволяє опрацювати наявні вади або недоліки виразності мовлення дитини, бо тут переважають форми спілкування з вихованцями на засадах партнерства, віра в творчі здібності й можливості дітей, спонукання їх до активного пізнання світу.

З метою визначення рівнів сформованості виразності мовлення було проведено роботу з дітьми 2-х середніх груп дитячого садка № 32 м.Луцька. Нами було розроблено й проведено серію занять, що передбачали вправи на виховання звукової культури («Вимовляй як я»), на розвиток дихання («Погаси свічку», «Дмухай на метелика»), на розвиток характеристик голосу (тихо – голосно, швидко - повільно). За результатами такої роботи було визначено типові помилки дітей щодо виразності мовлення: швидкий або повільний темп (дитина неспроможна його контролювати), недосконале мовленнєве дихання (дитині забиває дихання під час декламування вірша), відсутність умінь робити паузи, інтонувати, ставити логічні наголоси.

Індивідуальні заняття базувалися на широкому використанні художніх творів: робота з книжкою, з ілюстрацією, репродукцією картини, музичними творами, виробами народних промислів, предметами обрядово-календарної поезії (писанка, вишиванка, глиняна іграшка). Художні твори дозволяють дитині збагатити емоційність мовлення, розширити словниковий склад, застосувати значну інтонаційну палітру, відчутти можливості власного голосу. Особливо ефективними були заняття, що передбачали роботу з фольклорними

творами (скоромовки, чистомовки, інсценізації та читання казок). З метою перевірки ефективності розробленої серії занять, було проведено роботу в експериментальній групі (відібрано 11 дітей, які мали низький рівень виразності мовлення). У контрольній групі переважали групові форми роботи, а в експериментальній – індивідуальні заняття з кожною дитиною. Результати формувального експерименту довели ефективність індивідуального підходу в процесі формування виразності мовлення дошкільників. Якісний і кількісний аналіз результатів показують, що відбувся перерозподіл дітей за рівнями сформованості виразності мовлення (8 дітей показують високий рівень, 3 – середній, немає дітей з низьким рівнем).

Таким чином, проведена робота, спрямована на формування виразності мовлення дітей дошкільного віку, підтвердила свою ефективність, завдання дослідження виконано.

Список використаних джерел

1. Богуш А., Гавриш Н. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі. Підручник для ВНЗ. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2008. – 408 с.
2. Дитина: Освітня програма для дітей від 2 до 7 років / Наук. кер. проекту Огнев'юк В.О.; авт. кол. Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, Н. І. Богданець-Білокаленко [та ін.]; наук. ред.: Г. В. Беленька, М. А. Машовець; Мін. осв. і науки Укр.; Київ. ун-т ім. Грінченка. К.: Київ. ун-т ім. Грінченка, 2020. 440с.
3. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: „Академвидав”, 2016. 456 с.

Величко Оксана

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – доцент, кандидат педагогічних наук Антонюк В.З.*

ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ЗДО

Основні завдання, мета та шляхи реформування трудового виховання дошкільників визначено в Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті, Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні.

У дослідженнях сучасні науковці постійно звертаються до прогресивних історико-педагогічних надбань минулого (Л. Ваховський, Т. Завгородня, С. Золотухіна, О. Любар, Б. Ступарик, О. Сухомлинська та ін.), акцентуючи увагу на підготовці підростаючого покоління до праці (І. Бех, А. Касперська, О. Кононко, Р. Кузьміна, Н. Мойсеюк та ін.).

Державна політика стосовно неперервності освіти вимагає всебічного дослідження різноманітних аспектів її реалізації, а саме шляхів «забезпечення наступності змісту та координації навчально-виховної діяльності на різних ступенях освіти, що функціонують як продовження попередніх і передбачають підготовку громадян для можливого переходу на наступні ступені» [1]. Отже, на сучасному етапі розбудови національної системи освіти, в основу якої закладено гуманістичний підхід до організації педагогічного процесу, однією з актуальних є проблема наступності в навчально-виховному процесі.

Перше прилучення дітей до трудової діяльності відбувається у спільній із дорослим праці, у процесі якої вони опановують найпростіші трудові навички, що є передумовою переходу в недалекому майбутньому до самостійних форм організації трудової діяльності. Основними формами організації праці дітей дошкільного віку в дитячому садку є трудові доручення, чергування, колективна праця.

Трудові доручення. За змістом та організаційною структурою доручення є найдоступнішою і найпоширенішою формою організації дитячої праці. Сутність їх полягає у покладанні на індивіда, групу певних обов'язків, виконання певних завдань. Вони мають чітку спрямованість на результат.

Залежно від критеріїв виокремлюють такі види доручень:

- за складністю: складні та прості;
- за тривалістю: короткочасні, епізодичні та тривалі;м
- за характером організації дітей: індивідуальні та групові.

Молодшим дошкільникам вихователь дає прості доручення, які є епізодичними, короткочасними (наприклад, покласти на місце іграшку, принести стілець та ін.). Починаючи з середнього дошкільного віку дітям

доручають складніші і триваліші справи, які можуть бути пов'язаними з проханням або звертанням до інших осіб, прибиранням і підтриманням порядку в ігровому куточку, доглядом за тваринами у куточку живої природи тощо.

За змістом діяльності щодо виконання доручень їх поділяють на:

- доручення, пов'язані з участю в іграх, використанням іграшок, організацією занять;
- побутові доручення;
- доручення допомагати малюкам (для старших дітей);
- доручення-прохання дорослих;
- доручення, пов'язані з роботою в куточку живої природи, на земельній ділянці дитячого садка.

Виконання доручень виховує у дошкільнят такі якості, як обов'язковість, відповідальність, привчає їх до вияву вольових зусиль щодо самоорганізації діяльності задля досягнення результату. Але для цього важливо, щоб діти усвідомлювали доцільність, значущість для них загальної справи, конкретних доручень. Доручаючи дитині самостійну справу, педагог має враховувати відсутність соціального, трудового, комунікативного досвіду дитини, рекомендуючи у зв'язку з цим раціональні способи її виконання. Ефективним щодо цього є ознайомлення дитини з такими правилами виконання доручення:

- отримавши доручення, подумай, чи правильно ти зрозумів, що потрібно робити;
- сплануй, як виконати цю роботу;
- працюй не поспішаючи, щоб результат приніс задоволення і користь;
- проінформуй про завершення справи того, хто доручив її тобі;
- проаналізуй, чи не потрібно зробити ще щось. Зацікавлений у вихованні самодостатніх особистостей педагог заохочуватиме ініціативу дошкільнят у прийнятті і виконанні доручень.

Виконання групових доручень привчає дітей до узгодження своїх дій, збагачує їх досвідом співробітництва, прищеплює гуманістичні почуття, виховує вміння бути уважними одне до одного, допомагати одне одному.

Позитивне ставлення до трудової діяльності – риса особистості, що засвідчує готовність брати участь у суспільно-корисній діяльності й досягати високих стандартів якості.

Зміст позитивного ставлення до трудової діяльності, як базової якості особистості, визначений Коментарем до Базового компонента включає:

- усвідомлення дошкільником правила: неприродно залишатися пасивним, якщо ти здоровий, нормально – перебувати в дієвому стані;
- розуміння необхідності й корисності трудових зусиль та їхніх практичних результатів;
- звичка легко включатися у діяльність;
- домагання високих стандартів якості;
- схильність виходити за межі мінімально обов’язкової норми, перевиконувати її;
- здатність вносити у продукт своєї праці корективи, вдосконалювати його.

Основними педагогічними принципами формування позитивного ставлення до трудової діяльності у дітей дошкільного віку є:

1. Праця повинна сприяти вихованню в дитини бажання працювати, позитивного ставлення до праці, і на цій основі формувати у дітей усвідомлені трудові уміння і навички.

2. У трудовій діяльності дітей повинен чітко виступати зв’язок між мотивом і продуктом праці, щоб результат трудової діяльності був близьким, а не віддаленим у часі. Дитина повинна розуміти, що робить і для чого.

3. Трудова діяльність повинна бути посильною для дітей. Залучаючи дитину до праці, закріплюючи за нею певні трудові обов’язки, треба враховувати вікові особливості і можливості дітей з тим, щоб вони свої доручення виконували обов’язково успішно. Успіх приносить дитині радість, почуття задоволення, а справа, яку виконують з радістю, позитивно впливає на розвиток інтересу до праці, на формування трудової спрямованості в

майбутньому. Для визначення оптимального навантаження на дитину педагогу необхідно враховувати ряд факторів:

- а) фізичний розвиток дитини, зокрема розвиток серцево-судинної та дихальної систем;
- б) тип вищої нервової системи;
- в) рівень сформованості трудових умінь і навичок, необхідних для виконання поставлених завдань;
- г) привабливість праці (неприваблива праця спричинює швидко відмову дитини виконувати поставлене завдання);
- д) форму організації процесу трудового виховання (наприклад, ігрова діяльність значно підвищує працездатність дитини);
- е) тривалість та інтенсивність трудових дій, оскільки існує залежність між інтенсивністю праці та тривалістю трудових процесів (Р. С. Буре).

Також встановлено, що швидко втомлюваність дитини викликають монотонність та тривалість роботи, статична поза, мала амплітуда рухів.

4. Систематичність дитячої праці. Вихованці дошкільного закладу повинні привчатися працювати в міру своїх сил не час від часу, а щодня, систематично і послідовно, причому не лише на заняттях. Тільки так можна наблизити дітей до праці, навчити їх виконувати свої обов'язки, удосконалювати трудові навички. Говорячи про систематичність, необхідно мати на увазі обов'язковість і частоту включення кожної дитини у різні види праці. Систематичність включення дітей до господарсько-побутової праці передбачає регулярне їх залучення до чергування та виконання доручень. При цьому доручення мають відображати різні аспекти життєдіяльності дошкільника: доручення, пов'язані з організацією ігрової діяльності; доручення, пов'язані з участю у побутовій праці; доручення, пов'язані з організацією навчальної діяльності та спрямовані на допомогу малюкам.

Першою педагогічною умовою формування позитивного ставлення старших дошкільників до трудової діяльності є відповідність обладнання віку дітей, естетика, спеціальний одяг для праці, запобігання травматизму.

Другою педагогічною умовою формування позитивного ставлення старших дошкільників до трудової діяльності є формування позитивних емоцій та почуттів дитини, а також позитивна оцінка її результатів діяльності з боку дорослих.

Третьою умовою формування позитивного ставлення старших дошкільників до трудової діяльності є планомірне, цілеспрямоване керівництво трудовою діяльністю з боку вихователя.

Відповідно до викладених теоретичних позицій була побудована експериментальна модель формування позитивного ставлення до трудової діяльності за означеною змістовою лінією. Згідно цієї моделі навчання має відбуватися за трьома етапами: пізнавальним, емоційно-вольовим та практичним.

Організована нами робота з дітьми старшого дошкільного віку визначає за мету – зацікавити дошкільників, показати посильність її виконання, поступовість дій, естетичну і практичну цінність виготовленої власноруч речі; формувати почуття відповідальності за якість своєї праці та бажання порадувати нею інших (наприклад, подарувати близькій людині виріб).

Результати підсумкового етапу експерименту засвідчили, що в групах дітей старшого дошкільного віку, які працювали за запропонованою методикою, відбулися суттєві зрушення у рівнях сформованості позитивного ставлення до трудової діяльності.

Список використаних джерел

1. Беленька Г. Чому діти не хочуть виконувати трудові доручення? *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2018. № 11. С. 57–61.
2. Долинна О. Праця – ефективний засіб формування предметно-практичної компетенції дошкільників. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2012. № 12. С. 16–27.
3. Захарчук Н. Трудове виховання дошкільників. Семінар-практикум для вихователів. *Дитячий садок. Управління*. 2018. № 10. С. 11–15.

Козак Галина

кандидат психологічних наук, викладач КЗВО Луцький педагогічний коледж Волинської обласної ради

АДАПТАЦІЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ДІТЕЙ

Однією із вразливих категорій населення, яка підпадає під вплив екстремальних ситуацій у суспільстві, є діти. Вони достатньо гостро сприймають події, які змінюють константність, надійність, безпечність оточуючого середовища та спричиняють різку динаміку їх психо-емоційних зв'язків з дорослими. Масові заворушення, гострі воєнні конфлікти значно порушують звичний для дитячого сприймання плин життя.

На сьогоднішній момент кількість внутрішньо переміщених дітей надзвичайно зросла, це пояснюється інтенсивністю військових дій та широкою лінією фронту.

Згідно зі статистикою, кожна третя дитина відчуває труднощі з пристосуванням до нового місця [4]. Психолого-педагогічними наслідками цього явища виступають: страх, відсутність позитивних емоцій, розгубленість, порушення взаємодії з родиною, а також дратівливість і розгубленість.

Дослідження моделей адаптації вимушено переміщених дітей представлені у роботах таких провідних науковців, як І. Бусигіна, Дж. Елейзер, Ю. Кім, Дж. Беррі, М. Миронюк, П. Бендель, С. Татунц, І. Цапенко.

Т. Титаренко акцентує увагу на соціально-психологічній профілактиці порушень означеного процесу. Проте О. Блинова стверджує про взаємозв'язок між психологічним благополуччям та успішною адаптацією мігрантів [4].

У психолого-педагогічній літературі поняття «адаптація» розглядається:

- як процес пристосування індивідуальних та особистісних якостей до життя та діяльності людини в умовах, що змінюються;
- як активну взаємодію особистості та середовища залежно від ступеня її активності;
- як перетворення середовища згідно з потребами, цінностями й ідеалами особистості, або як переваги залежності особистості від середовища;

– як зміни, що супроводжують на рівні психічної регуляції, становлення (та відновлення), збереження динамічної рівноваги у системі «суб'єкт праці – професійне середовище» [2].

Адаптація внутрішньо переміщених дітей реалізується через певні напрямки роботи, такі як: педагогічна, психологічна та інформаційна.

Цікавою та змістовною є технологія соціально-педагогічного супроводу дітей із сімей вимушених переселенців розроблена Т.Ф. Алексєєнко [1], яка передбачає реалізацію дев'яти етапів, а саме

1. Діагностичний етап.
2. Аналітичний етап.
3. Стратегічний етап.
4. Проектувальний етап.
5. Консультативний етап.
6. Експериментальний етап.
7. Рефлексивно-оцінний етап.
8. Впроваджувальний етап.
9. Етап моніторингу.

Вирішальним для адаптації внутрішньо переміщених дітей дошкільного віку є педагогічна робота вихователя закладу освіти, який зобов'язаний проводити педагогічну роботу, що спрямована на подолання наслідків перебування у стресовій ситуації та попередження розвитку посттравматичного стресового розладу.

Фахівцю варто усвідомлювати, що педагогічна робота з дітьми має бути цілеспрямованою, комплексною та стабільною і включати в себе три основні напрямки роботи [5]: 1) робота з середовищем, в якому перебувають діти; 2) робота з близьким оточенням дитини; 3) робота з самою дитиною.

Важливим аспектом адаптації внутрішньо переміщених дітей є організація та проведення спортивних та культурно-масових заходів. Їх рекомендується проводити в закладах дошкільної освіти з метою ознайомлення

з історією, традиціями, менталітетом і культурою певного регіону, що позитивно впливає на процес їх інтеграції в нове середовище

Сюжетно-рольові ігри сприяють формуванню позитивних взаємин з однолітками й дорослими. Зокрема, ігри-драматизації на основі розігрування казки активізують уяву дитини, виявляють та усувають дитячі страхи, тривогу, налагоджують спілкування з оточуючими, сприяють підвищенню самооцінки дошкільника, їх креативності.

Завдяки створеному ігровому образу дитина вивільняє негативні емоції під час розігрування проблемної ситуації, вчиться керувати своїм станом, виражати почуття й емоції.

Казки дають змогу в нетравмуючий спосіб розповісти про ситуацію в країні, оскільки в них завжди добро торжествує над злом, що є важливим у корекції емоційного дискомфорту [3].

Також вихователі можуть підібрати казки та оповідання, в яких йдеться про те, як добро перемагає зло. За мотивами таких казок діти можуть малювати, ліпити, придумувати нове закінчення чи навіть власні казки.

Список використаних джерел

1. Алексеевко Т. Ф., Библик Д. Д., Гончар Л. В., Куниця Т. Ю. Соціально-педагогічний супровід дітей вимушених переселенців : посіб. / за ред. Т.Ф. Алексеевко. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2020. 208 с.
2. Лукашевич Н. П. Социология воспитания: краткий курс лекций. Київ: МАУП, 1996. 180 с.
3. Незамай, М. І. Адаптація та психолого-педагогічний супровід дітей дошкільного віку з внутрішньо переміщених родин. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. *Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Випуск 69, Київ, 2019 р.
4. Новікова О. Ф., Амоша О. І., Антонюк В. П. Внутрішньо переміщені особи: від подолання перешкод до стратегії успіху: монографія. НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, 2016. 448 с
5. Кісарчук З.Г., Омельченко Я.М., Лазос Г.П., Литвиненко Л.І. та ін. Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій: метод. посіб. / за ред. З.Г. Кісарчук. Київ: ТОВ Видавництво «Логос». 207 с.

Кот Надія

кандидат педагогічних наук, доцент Бердянського державного педагогічного університету

ОПТИМІЗАЦІЯ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ 3-4 РОКІВ В РІЗНОВІКОВІЙ ГРУПІ

Згідно Закону України «Про дошкільну освіту» збереження та зміцнення психофізичного здоров'я дитини є першочерговим завданням закладу дошкільної освіти (ЗДО). Нині педагогічними дослідженнями доведено, що оптимальний рівень рухової активності дітей сприяє зміцненню здоров'я і потрібний для нормального розвитку організму дитини, починаючи з раннього віку (Е. Вільчковський, Н. Денисенко, Т. Дмитренко, К. Левшунова, А. Полякова, М. Рунова та ін.).

Однак, аналіз практики показує, що в різновіковій групі вихователі приділяють більше уваги організації рухової діяльності старших дітей, пояснюючи це необхідністю реалізації завдань фізичної підготовки дітей до школи, а молодші діти залишаються майже поза увагою. Здебільшого рухові дії вони засвоюють на основі наслідування дій старших дітей. Перебування в одній групі дітей різного віку, різної фізичної підготовленості, різного рухового досвіду відкриває широкі можливості для стимулювання фізичної активності молодших дошкільників за рахунок соціальної детермінанти. Співпраця з більш старшою дитиною може стати ефективним механізмом формування соціально-детермінованих фізкультурних мотивів і потреб.

Таким чином, з'являється протиріччя між постановкою актуальних завдань рухового розвитку дітей 3-4 років в сучасній дошкільній освіті і недостатнім педагогічним забезпеченням рухової активності дітей 3-4 років в різновіковій групі.

Спираючись на визначення В. Шебеко, під педагогічним забезпеченням рухової активності дітей 3-4 років ми розуміли створення умов на основі комплексу засобів фізичної культури, які сприяють встановленню взаємозв'язку між змістом рухових завдань, що лежать в основі сучасних програм, та психофізичних особливостей дітей молодшого дошкільного віку.

Найбільш значущою умовою ми вважаємо організацію різновікової взаємодії під час виконання рухів. Звичайно, необхідно лише дотримуватися

деякого балансу форм проведення взаємодії. Якщо в період адаптації малюків до ЗДО для навчання рухів доцільно виділяти їх у окрему підгрупу, то згодом ситуація повинна змінитися: лише раз на тиждень доцільно проводити будь-яку форму фізкультурної роботи за віковими підгрупами або залучати малюків як глядачів та уболівальників на спортивному заході, де вони активно використовують спортивну атрибутику (прапорці, султанчики, пілідастри для черлідінгу, тріскачки та ін.), привчаються уважно стежити за ходом заходу, переживають емоційне піднесення від побаченого, що стимулює інтерес до рухової діяльності, бажання брати у ній участь. А всі останні форми роботи повинні бути побудовані на основі різновікової рухової взаємодії.

Тут є певні труднощі: якщо інтерес малюків до взаємодії із старшими дітьми завжди високий, то старші дошкільники далеко не завжди мають бажання, готовність і уміння взаємодіяти з малюками. Тому до взаємодії їх слід готувати: навчати пояснювати дії, підкреслювати їх умілість, доводити, що старша дитина не повинна змагатися з молодшим дошкільником, що малюки потребують дбайливого відношення. Допомагає в розв'язанні даної ситуації перебування в групі братів та сестер різного віку, а також дітей, які мешкають поруч та знайомі один з одним.

Оскільки у дітей 3-4 років переважають особистісні мотиви (особистісна симпатія, емоційна забарвленість стосунків), то в ситуації вибору партнерів для різновікової взаємодії ми віддавали пріоритет малюкам: вони вибирали, з ким в парі хочуть займатися, акцентуючи увагу старших дітей на тому, що вони вже дорослі і несуть відповідальність за молодшого.

Найбільший простір для формування взаємодії створюють ігрові та сюжетні фізкультурні заняття, оскільки інтерес дітей викликає уявна ситуація, представлена в образній, яскравій формі, пов'язана з незвичайними умовами.

Так, кільця для кільцекиду можна перетворити на кермо і починається подорож до міста м'ячів. Тут живуть різні м'ячі: великі, маленькі, волейбольні, футбольні, баскетбольні, тенісні. Завдяки такій ігровій ситуації молодші діти по-новому сприймають інвентар для ігор, опановують можливі варіанти дій з

ним, намагаються відтворити спосіб вживання предметів, який вони спостерігали.

Доцільно використовувати спеціальні прийоми створення ігрової мотивації: городки потрібно поселити у свій будиночок, ракетками-парасольками потрібно виручити з біди сонячні промінчики, м'ячики «випустити на прогулянку» з кошику, вертушці «допомогти» погратися з вітерцем та ін.

Ігрові вправи під час цих занять можна виконувати в різних варіантах:

- індивідуально (старші діти ведуть м'яч в русі, малюки відбивають його, стоячи на місці; старші підповзають під мотузку по-пластунськи, а молодші – рачки; старші долають стрибком широкий «струмок», молодші – вузький);
- у парах (здійснюється освоєння складніших рухових дій, таких як кидання і ловіння м'яча, прокочування тенісного м'ячика ракеткою, стрибки з просуванням вперед «Зайчик та зайченятко» та ін.);
- у команді (чия команда швидше закотить м'яч у ворітця, парний біг, парне повзання – малюки тримаються за стопи старших дітей та ін.);

У заключній частині заняття доцільно планувати психокоректувальні ігри, в яких діти дякують один одному, виявляють почуття взаємної симпатії і прихильності, милуються результатами своєї діяльності: «Поділися добротою», «Башточка дружби», «Послухаємо тишу», «Долоня в долоню», «Розморозимо! (теплі обійми), «Рука до руки», «Дзеркало» та ін.

Засвоєні рухові дії та можливі варіанти дій з інвентарем позначаються на змісті самостійної рухової діяльності дітей різного віку. Старші дошкільники можуть проводити з малюками такі ігри та вправи як «Викладемо з кегель сонечко» (спочатку малюк носить кеглі, а старша дитина викладає, а потім навпаки); «Чого не стало?», «Що змінилося?» «Якого м'яча немає?» (вгадують переважно малюки, а старші змінюють розташування предметів та контролюють їх); «Намалюємо пальчиком на пісочку, які бувають м'ячі»

(старші контролюють); «Літаки» (старші роблять з паперу літачки для себе і для малюків, а потім разом запускають їх).

На наш погляд, організація фізкультурних занять в різновіковій групі відтворює унікальний ігровий простір дитинства, сприяє ампліфікації розвитку, як молодших, так і старших дошкільників. Ми переконалися, що ігрова взаємодія дітей різного віку під час будь-яких форм фізкультурно-оздоровчої роботи сприяє формуванню свідомого ціннісного ставлення до руху, активного засвоєння молодшими дошкільниками рухового досвіду, інтенсифікації їх рухового режиму, розвитку фізичних якостей і здатності до рухової імпровізації, емоційного переживання процесу руху та його результату разом зі старшими однолітками.

Список використаних джерел

1. Калуська Л.В. Планування навчально-виховного процесу в різновікових групах. *Дитячий садок*. 2002. № 35. С. 16–21.
2. Левшунова К. В. Рухова активність як чинник психічного благополуччя дошкільника: автореф. дис. ... канд. психол. н. 19.00.07. Київ, 2015. 21 с.
3. Нечипорук Н. І., Педько О. П., Корж Т. М. Різновікові групи в дошкільних навчальних закладах. *Особливості організації навчально-виховного процесу*. Тернопіль: Мандрівець, 2014. 184 с.
4. Пахальчук Н. О., Мируха О.І., Романенко Г.М. Педагогічні умови активізації рухової активності дітей. *Молодий вчений*. № 5.2 (69.2). 2019. С. 72–75.
5. Полякова А., Микитчик О., Конакова О. Організація рухової діяльності дітей молодшого дошкільного віку у закладах дошкільної освіти різних типів. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини*. 2020. №10. С. 64–73.

Мельник Ірина

кандидат педагогічних наук, доцент Волинського національного університету імені Лесі Українки

ОРГАНІЗАЦІЯ МЕТОДИЧНОГО СУПРОВОДУ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДО В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

В останнє десятиріччя ключовою ідеєю освіти була і залишається ідея її розвитку, упровадження інновацій в дошкільну освіту. На законодавчому рівні концептуальні орієнтири оновлення дошкільної освіти знайшли відображення в Національній доктрині розвитку освіти України в ХХІ ст., Законах України

«Про освіту», «Про дошкільну освіту», Базовому компоненті дошкільної освіти. За задумом авторів, у них визначена модель переходу системи до інноваційного режиму розвитку. З точки зору сучасних наукових підходів, інноваційна діяльність характеризується сукупністю критеріїв – умов освітнього процесу, управління і результатів цього процесу, діяльності тощо.

Теоретичним підґрунтям розв'язання проблеми організації та управління інноваційною діяльністю ЗДО є праці вчених у галузі освітнього менеджменту (О. Адаменко, В. Григораш, І. Гришина, Л. Даниленко, Л. Карамушка, В. Крижко, О. Мармаза, Є. Хриков та ін.), менеджменту освітніх інновацій (Л. Даниленко, М. Савенков та ін.), інноваційного розвитку навчальних закладів (В. Докучаєва, Ю. Конаржевський, В. Лазарєв, О. Лоренсов, О. Моїсєєв, О. Пометун, М. Поташник, В. Руст, І. Сущенко та ін.).

Концептуальні засади дошкільної освіти є предметом наукових пошуків Т. Богданової, Т. Корнилової С. Кулачківської, К. Стрюк та ін. Окремі питання навчання і виховання дітей дошкільного віку досліджуються Л. Артемовою, Т. Богдановою, А. Богущ, Н. Гавриш та ін.

Разом з тим проблема організації методичного супроводу в ЗДО в умовах інноваційної діяльності є актуальною. В даний час в сферу інноваційної діяльності включені вже не окремі дошкільні установи та педагоги-новатори, а практично кожна дошкільна установа. Інноваційні перетворення набувають системного характеру. Створено нові типи, види і профілі ЗДО, нові освітні програми, що дозволяють забезпечити варіативність освітньо-виховного процесу, орієнтованого на індивідуальність дитини та запити її сім'ї. Та саме пошук оптимальних форм організації освітнього процесу, використання перспективного педагогічного досвіду, а також здійснення інноваційної діяльності є умовою ефективного розвитку. Потреба в інноваціях виникає тоді, коли з'являється необхідність вирішити якусь проблему, коли створюється протиріччя між бажанням і реальним результатом.

Інновації – це зміни всередині системи. У педагогічній інтерпретації і в найзагальнішому сенсі інновації означають нововведення в педагогічній системі, що поліпшують розвиток (перебіг) і результати освітнього процесу.

Одним із важливих завдань інноваційного розвитку є оновлення методичної роботи з кадрами, науково-методичного супроводу освітнього процесу, створення нового розвивального середовища [3, с.12–13].

Під інноваційною розуміється діяльність, що пов'язана зі здійсненням науково-практичних розробок у галузі освіти, підвищенням професійної компетентності педагогів освітніх закладів з метою переходу на діяльність за новою методикою чи технологією, а також інвестування нововведень [1, с.9].

Інноваційна діяльність, як правило, спрямована на вдосконалення соціального обслуговування і практичне використання наукового результату та інтелектуального потенціалу з метою одержання нових чи радикально поліпшених інноваційного продукту й інноваційної продукції [1, с.11].

Інноваційна діяльність в ЗДО здійснюється за такими основними напрямками:

- Розробка нового змісту освіти.
- Упровадження нових систем, методик, технологій, методів, прийомів, засобів навчання і виховання дітей.
- Створення дошкільних закладів із пріоритетними напрямками розвитку.
- Застосування оптимальних механізмів управління закладами тощо.

Сутність інноваційної діяльності в ЗДО зачіпає наступні сфери діяльності. Передусім, це – управлінська діяльність, методична робота, зміст і методи освіти, розвивальне середовище. Зокрема, у методичній роботі: індивідуалізація форм і методів методичної роботи залежно від рівня професійної майстерності педагогів; створення системи безперервної освіти педагогів; розробка індивідуальних програм творчого розвитку педагога тощо.

Методична робота є важливим фактором підвищення професійного рівня освітян як одного з основних шляхів реформування освіти, визначеного

Державною національною програмою «Освіта» («Україна XXI століття»), Законами України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Базовим компонентом дошкільної освіти в Україні».

Методична робота в ЗДО – це систематична колективна й індивідуальна діяльність педагогічних кадрів, спрямована на підвищення їхнього науково-теоретичного, загальнокультурного рівня, психолого-педагогічної підготовки і професійної майстерності [5].

Організацію роботи в ЗДО на сучасному етапі методична служба проводить за такими напрямками:

- відбір і методичне опрацювання наукових, практичних досягнень у галузі дошкільної освіти, надання рекомендацій щодо їх впровадження в практику роботи дошкільного закладу;

- розроблення методичних рекомендацій, зразків розвивальних посібників з різних видів роботи з дітьми тощо;

- надання практичної допомоги педагогам, батькам вихованців щодо організації життєдіяльності дітей;

- систематичне вивчення стану освітнього процесу, динаміки змін у розвитку дітей дошкільного віку, професійної компетентності педагогічних працівників;

- моделювання змісту, форм і методів підвищення фахової кваліфікації, майстерності педагогів дошкільного закладу, підвищення рівня психолого-педагогічної культури батьків вихованців;

- виявлення, вивчення, узагальнення та поширення перспективного педагогічного досвіду з метою його застосування в освітньому процесі та удосконалення професійної компетентності педагогів;

- узгодження діяльності методичного кабінету з роботою психологічної служби, методичних кабінетів (центрів) міста (району) та інших структур;

- створення позитивного психологічного клімату, запобігання виникненню конфліктних ситуацій у педагогічному колективі дошкільного закладу, їх вивчення і розв'язання;

– організація взаємодії із загальноосвітніми навчальними закладами з метою забезпечення наступності між дошкільною та початковою ланкою освіти.

Основними завданнями методичної роботи в ЗДО в умовах інноваційного розвитку, на думку більшості авторів, є: вивчення та впровадження перспективного педагогічного досвіду; ознайомлення з досягненнями психолого-педагогічної науки з метою підвищення наукового рівня педагога; збагачення новими, інноваційними і більш досконалішими методами та засобами навчання; постійне вдосконалення навичок самоосвіти, надання педагогу кваліфікованої допомоги, як у питаннях теорії, так і в практичній діяльності, у підвищенні результатів його педагогічної праці (К. Біла, Н. Голіцина, В. Дуброва, К. Крутій, О. Милашевич та ін.).

Зазначимо, що основне завдання методичної роботи полягає у створенні такого освітнього простору в закладі, де б повністю було зrealізовано творчий потенціал педагогічного колективу і кожного суб'єкту зокрема [4, с. 23].

Головним напрямком у вирішенні завдань методичної служби є ідея діяльнісного підходу та формування в педагогів стійкої мотивації навчання новому. Умовою і результатом інноваційного типу навчання є сформованість у педагогів бажання і здатність самостійно вчитися, шукати в різних джерелах інформацію і застосовувати нові знання, виробляти вміння діяти, прагнути творчості та саморозвитку.

Аналіз наукових джерел засвідчує, що робота методичних служб дошкільних закладів на сьогоднішній день здебільшого концентрується на поширенні інновації шляхом проведення семінарів, тренінгів, творчих груп, майстер-класів, шкіл педагогічного досвіду, шкіл методичної майстерності, на яких розглядаються питання впровадження інноваційних педагогічних технологій, методик, інтерактивних методів, прийомів та форм роботи; проведення науково-дослідницької роботи; апробації науково-методичної та навчальної літератури; поширення педагогічного досвіду; інформування про нововведення, проведення конференцій, методичних семінарів, педагогічних

читань у навчальних закладах, методичної підтримки інноваційних освітніх проєктів, заохочення педагогів-новаторів і створення педагогічних умов для формування і застосування інноваційних технологій, інформування через різноманітні конкурси, публікації у фахових виданнях працівників системи освіти з метою формування їх «інноваційної культури», «інноваційної поведінки», тобто орієнтації на нове бачення розв'язання проблем, на відкриття та пошук нових нестандартних рішень, засобів більш раціонального досягнення успіху [4, с.15].

Опираючись на нормативні документи, вимоги, які в них ставляться до організації роботи методичного кабінету в умовах інноваційної діяльності та стан проблеми у практиці дошкільного закладу, можна констатувати, що для реалізації однієї з основних функцій роботи методичного кабінету необхідно забезпечення комплексного творчого процесу, під час якого здійснюється практичне навчання педагогічних працівників, оволодіння ними ефективними формами і методами роботи з дітьми дошкільного віку.

Першочергове завдання методичного кабінету в умовах інноваційних технологій – консолідувати зусилля на створенні моделі неперервної освіти педагогів, що є органічним компонентом вдосконалення навчально-виховного процесу. З огляду на це, методичній службі необхідно створити таке середовище, де б систематично здійснювались:

- забезпечення інформаційної підтримки діяльності педагогів;
- створення банку даних програмно-методичної, нормативно-правової, науково-технічної інформації;
- надання навчально-методичних консультацій вихователям;
- координація колективних форм і методів роботи та самоосвіти, спрямованих на підвищення педагогічної майстерності та вдосконалення фахової підготовки вихователів;
- задоволення запитів, потреб вихователів в інформації професійно-особистісної орієнтації;

- організація системи заходів, спрямованих на розвиток творчого потенціалу педагогів, упровадження досягнень кращого педагогічного досвіду та інноваційних технологій [2, с.192].

Таким чином, зробимо висновок, що в сьогоденних умовах модернізації та інноваційної діяльності усі ЗДО мають багато загальних завдань, які можна вирішити за допомогою ефективно організованого інформаційного середовища методичного кабінету, впровадження інноваційних технологій.

Отже, інноваційна освітня діяльність – це складний процес, що потребує науково-методичного підходу на всіх рівнях управління.

Список використаних джерел

1. Василенко О.В. Інноваційний менеджмент: навч. посіб. / за ред. В.О. Василенко. К.: ЦУЛ, Фенікс, 2003. С. 9–11.
2. Експериментальна діяльність у ДНЗ (уклад.: Швайка Л.А., Молодушка І.В.). Харків: Вид. група «Основа». 2010. 299 с.
3. Керівництво дошкільним навчальним закладом: *Інформативно-методичні матеріали на допомогу керівникові дошкільного навчального закладу* / упор.: Н. Майор, Ю. Манилюк, М. Марусинець, О. Тимофєєва. Тернопіль: Мандрівець, 2006. 168 с.
4. Крутій К.Л. Інноваційна діяльність в сучасному дошкільному навчальному закладі: методичний аспект. Запоріжжя: ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2002. С.15–39.
5. Петечук В.М., Грабовська Т.І. Особливості управління інноваційною діяльністю в закладах освіти районними/міськими методичними кабінетами. Запоріжжя, 2003. 132 с.

Останчук Наталія

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Семенова Н.І.*

УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ У ДІТЕЙ 5 РОКУ ЖИТТЯ

В усі часи здоров'я завжди було, є і буде засадою повноцінного та щасливого життя людини. На жаль, у час новітніх технологій та відкриттів досить важко зберегти гарну фізичну форму. Неправильне харчування, погана екологія є підґрунтям для утворення нервових розладів та фізичної втомленості. Сучасне покоління активно використовує різні гаджети, що зумовлюють

виникнення певних психічних та емоційних розладів, багатьох хвороб. Під цей вплив потрапляють і діти.

Варто зазначити, що для збереження власного здоров'я необхідно постійно наголошувати дітям на його цінності і прищеплювати бережливе ставлення до нього. Фізичне здоров'я є гарантом психічного та духовного здоров'я. Недаремно у народі кажуть, що у здоровому тілі □ здоровий дух.

Про здоров'я дитини піклуються не лише батьки та вихователі, а також і держава. У державних документах зазначена досліджувана нами проблема, наприклад, у Базовому компоненті дошкільної освіти заявлено формування здоров'язбережувальної компетентності (освітній напрям «Особистість дитини»). У наш час проблема здоров'язбережувальної поведінки є актуальною, адже економічний та культурний розвиток держави залежить від підростаючого покоління.

Коли ми говоримо про здоров'я дошкільників, варто зазначити, що саме в цей період відбувається закладання основ здоров'я, формування здоров'язбережувальної поведінки та стійкості організму.

Необхідно звернути увагу на те, що здоров'я залежить не лише від самої людини, а й від багатьох інших факторів: генетики, екології, способу життя, медичної допомоги.

У наш час проблема здоров'я набула широкого масштабу в Україні □1□. Це зумовлено погіршенням ситуації навколишнього середовища, неякісною медициною та неправильним способом життя. Усі ці чинники призводять до виникнення занепокоєнь щодо стану здоров'я.

Як відомо, діти досить суттєво піддаються навколишньому впливу. Мінімальна рухова активність, тиск з боку дорослих, погане харчування – все це є фундаментом для різних емоційних стресів та фізичного виснаження дошкільнят. Для того, щоб захистити дітей від захворювань та нервових розладів їм необхідно прищепити елементарні знання про здоров'я, фізичний та активний відпочинок.

Педагог повинен володіти багажем знань, щоб забезпечити дитині всі умови для формування здоров'язбережувальної компетентності. Він має розуміти, що кожна дитина є індивідуальністю, зважати на її психологічний та фізичний стан і лише після ознайомлення з потребами дітей починати проводити заняття.

Для викладу матеріалу дітям дошкільного віку щодо поняття здоров'я, його збереження, чинники, які позитивно впливають на його стан, вихователь має здійснити певну підготовку. Звичайно, він повинен не лише володіти теорією, а ще й вміти використовувати її на практиці. Основними теоретичними засадами, якими має керуватися педагог є:

- здорове збалансоване харчування;
- рухова активність;
- гігієна;
- сон;
- правильний режим дня;
- спілкування, взаємодія з іншими людьми, розуміння не лише своїх потреб;
- вміння контролювати власні емоції, сприймати критику людей, які нас оточують.

Важливим етапом є створення відповідних умов для проведення фізичних занять. Варто наголосити на тому, що час для виконання вправ повинен відповідати віковим критеріям дітей: для дітей раннього віку не повинен перевищувати 4-5 хв., молодшого дошкільного віку – 6-9 хв. та старшого – 8-12 хв. Варто проводити фізичні заняття у літній період на свіжому повітрі, а в холодні пори року у добре провітреному приміщенні. Необхідно пам'ятати, що не можна робити вологе прибирання перед початком заняття, адже це може бути небезпечно для дітей.

Основна робота закладів дошкільної освіти полягає не лише у вихованні та навчанні дітей, а й в їхньому оздоровленні. Це означає, що вихователі мають пояснити дітям такі поняття, як здоров'я, гігієна, прищепити елементарні

правила поведінки, а саме: гігієнічні процедури, правила приймання їжі. Така робота вимагає певного часу, який необхідний для спостереження за дітьми, вивчення їх психологічного та фізичного стану, підбору методик для викладу матеріалу □2□.

Одним з чинників, який сприяє оздоровленню дітей є фізичне виховання. Саме воно допомагає розвивати рухи: біг, повзання, ходіння, дрібну моторику рук, які є важливими для дошкільника □3□.

Необхідно пам'ятати, що саме в дошкільному віці нервова система є гнучкою і діти досить швидко опановують нові рухи, тому досить важливо не прогавити цей час, адже чим раніше ми почнемо займатися з дітьми, тим швидше будемо бачити результат.

Проведення фізичних занять вимагає чіткого графіку та планово-оздоровчої роботи. Варто зазначити, що з раннього віку в кожній групі чітко визначений час для проведення фізичних занять, які нотуються у навчальному плані. Здебільшого така діагностика проводиться на початку навчального року, а підсумовується в кінці. Під час проведення фізичних вправ вихователь або інструктор з фізичної культури записує вправи і завдання для проведення діагностики.

Досить часто під час виконання фізичних занять малюки виявляють певну пасивність. У таких ситуаціях педагогу варто придумати певний цікавий підхід. Здебільшого в таких випадках використовуються рухливі ігри. При цьому позитивним є те, що більшість рухливих ігор призначені для всіх вікових категорій дітей.

Як наголошують педагоги, у грі розвиваються фізичні сили дитини, увага, винахідливість, ініціативність, твердішою стає рука.

На нашу думку варто наголосити, що процес формування здоров'язбережувальної поведінки є досить тривалим та складним. Він вимагає конкретних знань педагогів та взаємодопомоги з боку батьків.

Вихователі мають пам'ятати, що фізичні навантаження не повинні обтяжувати дошкільників. Відповідно до наказу МОН від 20.04.2015 № 446

«Про затвердження гранично допустимого навчального навантаження на дитину в дошкільних навчальних закладах різних типів та форми власності» організоване навчання у формі фізкультурних занять у середній групі (5-й рік життя) слід проводити не менше ніж тричі на тиждень, тривалістю 20-25 хв.

Під час проведення занять з фізичної культури потрібно спостерігати за рівнем втомленості дошкільників. Його можна контролювати за зовнішнім виглядом дітей: певне почервоніння, спітнілість, прискорене дихання. Звичайно, недостатнє фізичне навантаження не буде втомлювати дітей, але й не забезпечить належного ефекту. На нашу думку, роль вихователя полягає у тому, щоб знайти «золоту середину», яка принесе користь і ефективність для фізичного розвитку дошкільнят.

Отже, як бачимо, дотримання санітарних та гігієнічних норм безпеки під час проведення фізичних занять дає змогу спостерігати за результатом, впливає на формування у дітей поняття здоров'я та правил щодо його збереження. Можемо зробити висновок, що формування культури здоров'я та здорового способу життя більшою мірою залежить від дорослих, які повинні навчити дітей:

- бережливо ставитися до здоров'я, приймати їжу з апетитом, не вередувати, бути бадьорими та веселими;
- виконувати всі гігієнічні процедури, наприклад такі, як миття рук, використання гребінця, рушника;
- контролювати власні емоції та почуття.

Можемо сказати, що і вихователі і батьки мають бути прикладом для дітей, уміти пояснювати без примусу, зацікавлювати дошкільнят певними цікавими завданнями, які будуть виховувати у них любов до власного здоров'я.

Список використаних джерел

1. Єрмольчик С. І. Офіційний веб-сайт управління освіти Святошинської районної в місті Києві державної адміністрації. URL : <http://www.svyatoshinruo.kiev.ua/2013-10-10-14-41-03/3207-2014-12-25-10-06-50>
2. Заклад дошкільної освіти (ясла-садок) № 69 «Росинка». URL : <http://vipro.org.ua/files/pedposhyk/spuslit-1557135224.pdf>
3. Швайка Л. А. Мій конспект. Фізичне виховання. 5-ий рік життя. Харків : Вид. група «Основа», 2016. 207 с.

Пикалюк Галина

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Ємчик О. Г.*

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЛОГІКО-
МАТЕМАТИЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

В сучасних умовах трансформації суспільства важливу роль відіграє підготовленість особистості до швидкоплинних змін. Цьому неабияк сприяє формування та розвиток в особистості необхідних якостей та компетентностей, особливо в період дошкільного дитинства. Хочемо особливу увагу звернути на аспекти логіко-математичного розвитку.

Під психолого-педагогічними умовами мається на увазі створення сприятливої морально-психологічної атмосфери у відносинах між педагогом та дитиною, а також педагогічне середовище, що оточує дитину у закладі дошкільної освіти. Найбільша кількість сучасних програм та технологій дошкільної освіти як основне ставлять завдання розвитку особистості дитини, її духовних, розумових, і навіть фізичних здібностей. Виходячи з цього, розвиток дошкільника може відбуватися в умовах вільного вибору. Виходячи з вищесказаного, можна визначити коло завдань, якими необхідно керуватися у процесі логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку. Педагогу доцільно не давати готові способи здобуття інформації, а викликати у дитини бажання знайти рішення самостійно, тим самим дітям надати можливість для їх саморозвитку та самовиховання.

У змісті дошкільної освіти, окресленому Базовим компонентом дошкільної освіти, виокремлено логіко-математичний розвиток дітей, який передбачає наявність у дітей старшого дошкільного віку таких умінь: використання початкових логічних прийомів; доведення правильності свого

міркування; здійснення вимірювання, обчислення; виявлення інтересу до логіко-математичної діяльності тощо [1].

За допомогою оволодіння у доступній формі людським досвідом (матеріальною та духовною культурою), який відображає суттєві зв'язки явищ дійсності, розумно створювати сприятливі умови для можливостей дітей дошкільного віку. Для вирішення поставлених завдань логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку доречно вибудовувати педагогічний процес так, щоб дитина не тільки гралась, але одночасно могла і навчатися і розвиватись. Це можливо за належного дотримання психолого-педагогічних умов математичного розвитку дітей дошкільного віку, а саме:

1. Розробка перспективного плану з логіко-математичного розвитку вихованців закладів дошкільної освіти.

2. Використання різноманітних освітніх форм (безпосередня освітня діяльність, режимні моменти, самостійна робота вихованців закладів дошкільної освіти).

3. Створення предметного середовища з достатнім дидактичним та ігровим забезпеченням, у тому числі куточка цікавої математики.

4. Організація спільної діяльності вихователів та батьків [3, с. 22].

Перспективний план є одним із методичних матеріалів закладу дошкільної освіти, його складанням займаються, як правило, педагоги групи та погоджується він з керівництвом закладу. Розробляючи перспективний план з логіко-математичного розвитку вихованців закладів дошкільної освіти, рекомендуємо враховувати певні психолого-педагогічні вимоги для його реалізації:

□ забезпечення єдності мети, завдань, змісту, методів та організаційних форм освітньо-виховного процесу. Педагог реалізує висунуті освітні завдання, що знаходяться в комплексі, у єдиному освітньому процесі;

□ розумне поєднання словесних методів педагогічного впливу з організацією діяльності вихованців закладів дошкільної освіти. Виховна робота буде успішною, якщо план передбачатиме використання методів привчання,

вправи, оповідання, бесіди тощо, поєднуючи все це з включенням вихованців закладу дошкільної освіти в ігрову, трудову, художньо-естетичну діяльність;

□ відповідність змісту, форм та методів освітньої роботи віковим та індивідуальним особливостям дітей дошкільного віку. Саме це вимагає від професійного педагога гарного знання змісту обраної ним програми навчання, виховання та розвитку дітей дошкільного віку, та побудови своєї роботи відповідно до цього змісту. Зміст перспективного планування роботи з логіко-математичного розвитку вихованців старшого дошкільного віку включає заняття з математики (безпосередню освітню діяльність), роботу поза заняттями та індивідуальну роботу самих дошкільнят [2, с. 137].

Вся робота відповідно має бути спрямована на створення розвивального середовища, організованого за допомогою таких засобів:

□ математичні розваги;
□ дидактичні ігри, які сприяють розвитку розумових здібностей та інтелекту дошкільнят.

До методичних прийомів роботи доцільно віднести:

□ розповідь вихователем про цифру та число про геометричні фігури, про дії з множинами, про величину, про простір і час;

□ обговорення того, де зустрічається цифра число в предметному світі та в природі;

□ викладання числового ряду з додаванням нового числа;

□ ліплення цифри, робота з трафаретами, викладання з рахункових паличок, розмальовки, штрихування;

□ ознайомлення з відповідним класом геометричних фігур, малювання, вирізування плоских фігур, ліплення та конструювання об'ємних тіл, виявлення, в яких предметах навколишнього світу вони «живуть»;

□ ритмічні рухові вправи, пальчикові ігри та пальчикова гімнастика;

□ розвивальні ігри.

Логіко-математичний розвиток крізь побудову та успішну реалізацію розвивального предметно-просторового середовища повинен забезпечуватися:

- реалізацією різних освітніх програм, які використовуються в освітньому процесі;
- необхідними умовами для організації інклюзивної освіти;
- національно-культурними умовами, в яких здійснюється освітній процес.

Для забезпечення логіко-математичного розвитку предметно-просторове середовище групи очевидно має бути змістовно насиченим, трансформованим, поліфункціональним, варіативним, доступним та безпечним. Насиченість середовища має відповідати віковим можливостям вихованців закладів дошкільної освіти та змісту програми. Організація освітнього простору та різноманітність матеріалів, обладнання та інвентарю сприяє забезпеченню:

- пізнавальної, дослідницької, ігрової та творчої активності дошкільнят, експериментування з такими матеріалами як, пісок та вода;
- емоційного благополуччя вихованців закладу дошкільної освіти у взаємодії з предметно-просторовим оточенням;
- рухової активності, розвитку великої та дрібної моторики, участі вихованців закладу дошкільної освіти в рухливих іграх та змаганнях;
- можливості самовираження вихованців закладів дошкільної освіти.

Трансформованість простору передбачає зміну предметно-просторового середовища залежно від змін освітньої ситуації.

Поліфункціональність матеріалів передбачає:

- різноманітне використання різних складових предметного середовища, таких як ширми, дитячі меблі, м'які модулі тощо;
- наявність у групі поліфункціональних предметів, які не будуть прикріплені до підлоги, у тому числі природних матеріалів, придатних для використання у різних видах дитячої активності [4, с. 79].

Організація розвивального середовища в закладі дошкільної освіти з урахуванням вимог повинна будуватися так, щоб виникла можливість ще більшою мірою розвивати індивідуальність кожної дитини, враховуючи її рівні активності, схильності та інтереси. Для організації колективних ігор та творчої

діяльності дошкільнят доцільно використовувати магнітні дошки, фланелеграфи з наборами геометричних фігур, лічильні палички, альбоми для замальовок. Протягом року внаслідок освоєння дітьми ігор слід урізноманітнити їх види, замінити більш складними іграми з новим цікавим матеріалом.

При оформленні куточка математики до цієї роботи варто залучати і дітей. Для цього доцільно використовувати геометричні орнаменти або сюжетні зображення з геометричних фігур. Всю роботу в куточку бажано організовувати з урахуванням індивідуальних особливостей вихованців. Керівництво діяльністю у куточку має бути спрямоване на поступовий розвиток дитячої самостійності, ініціативи, творчості, а також на підтримку та подальший розвиток у вихованців закладу дошкільної освіти інтересу до математики. Всю роботу в куточку необхідно узгоджувати з індивідуальними особливостями вихованців дошкільних установ, при цьому педагогові варто спрямовувати дошкільників на поступовий розвиток їхньої самостійності, ініціативи, творчості.

Отже, логіко-математичний розвиток дошкільників має здійснюватися дуже обережно і дбайливо, щоб діти змогли усвідомити свої можливості.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. Дошкільне виховання. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-na-sajt-ostatochnij.pdf>
2. Скотна М. Математична освіта дошкільників. *Молодь і ринок*. № 12 (107), 2013. С.137–142.
3. Старченко В. Логіко-математичний аспект дошкільної освіти. *Дошкільне виховання*. 2005. № 7. С. 22–23.
4. Татарінова С.О. Проблема формування логіко-математичних понять у дітей старшого дошкільного віку. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua>

Сакір Наталія

викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти КЗВО «Луцький педагогічний коледж», вихователь-методист КЗ «Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) № 9 комбінованого типу Луцької міської ради»

РОБОТА АСИСТЕНТА ВИХОВАТЕЛЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ГРУПИ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Ефективність інклюзивної дошкільної освіти залежить від багатьох умов, головною з яких є комплексний психолого-педагогічний супровід дитини з особливими освітніми потребами. Організація даного супроводу передбачає командну роботу спеціалістів ЗДО, проведення низки психосоціальних та педагогічних заходів.

Інклюзивна освіта передбачає створення в спільному освітньому просторі особливого підходу до навчання та виховання такої дитини, який передбачає створення сучасного універсального дизайну в закладі (доступного, безпечного, розвивального, максимально придатного навколишнього середовища), ефективне використання різних моделей організації освітнього процесу, застосування сучасних технологій, освітніх програм та послуг, що відповідають особливостям розвитку дітей.

Супровід дитини з особливими потребами в інклюзивній групі ЗДО передбачає додаткові елементи освітнього процесу – індивідуальний план розвитку дитини, спеціально облаштоване місце, належні умови для неї і обов'язкова наявність асистента вихователя.

Посада асистента вихователя є відносно новою для української дошкільної освіти. Вона розглядається в контексті інклюзивної навчання, адже головне завдання асистентів – допомагати вихователю навчати дітей з особливими освітніми потребами.

В заклади дошкільної освіти дана посада була введена відповідно до наказу МОН України від 20 травня 2016 № 544 «Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 4 листопада 2010 року № 1055». В «Переліку посад педагогічних та науково-педагогічних працівників» посаду асистента вихователя затверджено постановою КМУ від 29.07.2015 р. № 531. До «Класифікаторі професій» вона включена від 2 вересня 2015 року за кодом КП 3340. Норма ставки асистента вихователя складає одну ставку на інклюзивну групу, що дозволяє повною мірою забезпечити належну

організацію навчання дошкільників з особливими освітніми потребами в інклюзивній групі ЗДО.

Зазвичай, сьогодні асистентами вихователів здебільшого працюють педагогічні працівники, які не мають відповідної фахової підготовки у закладі вищої освіти, та намагаються самостійно зорієнтуватись у специфіці цієї посади. У зв'язку з цим педагоги потребують допомоги з питань розширення уявлень та формування знань про основні принципи організації та впровадження інклюзивної освіти, специфіку співпраці з вихователем, роль асистента вихователя у діяльності команди психолого-педагогічного супроводу, у розробці та реалізації індивідуальної програми розвитку, диференціацію та індивідуалізацію освітнього процесу в інклюзивній групі ЗДО, налагодження ефективної співпраці з батьками.

Робота асистента вихователя складна, динамічна, багатогранна та вимагає від педагога певних специфічних знань, умінь та навичок. Зокрема, ґрунтовних знань законодавчо-теоретичної бази, до якої належать:

- основи законодавства України про освіту;
- міжнародні документи про права людини й дитини;
- державні стандарти освіти;
- індивідуальні аспекти розвитку дітей з особливими освітніми потребами;
- норми й правила ведення документації.

Для роботи асистента вихователя дуже важливим є вміння налагоджувати міжособистісні стосунки між усіма суб'єктами освітнього процесу: дітьми, педагогами та батьками.

Необхідно також згадати про важливі особистісні якості асистента вихователя, зокрема, таких як: любов до дітей незалежно від їхнього здоров'я, терпимість, емпатія, комунікативні та організаційні здібності.

Асистент вихователя забезпечує особистісно орієнтоване спрямування освітнього процесу насамперед для дітей з особливими потребами, але варто зазначити, що педагог працює не лише з конкретною дитиною, а зі всією

групою дошкільнят, у якій можуть бути й кілька дітей з особливими освітніми потребами.

Основна функція асистента вихователя як педагогічного працівника – співпраця з вихователем інклюзивної групи, щоб допомогти приділити увагу кожній дитині під час освітнього процесу.

Можна визначити такі функції асистента вихователя:

1. Організаційна.
2. Діагностична.
3. Навчально-розвивальна.
4. Прогностична.
5. Консультативна.

Виконуючи організаційну функцію, асистент вихователя:

- допомагає в організації освітнього процесу в інклюзивній групі;
- проводить спостереження за дитиною з метою вивчення її індивідуальних особливостей, нахилів, здібностей, інтересів та потреб;
- допомагає концентрувати увагу, сприяє формуванню саморегуляції та самоконтролю здобувача освіти;
- є членом команди психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами;
- співпрацює з фахівцями, які безпосередньо працюють з дитиною з особливими освітніми потребами;
- приймає участь у розробленні індивідуальної програми розвитку;
- забезпечує разом з іншими працівниками здорові та безпечні умови освітнього процесу та праці;
- постійно підвищує свій професійний рівень, педагогічну майстерність, загальну культуру;
- веде встановлену педагогічну документацію.

У межах діагностичної функції асистент вихователя:

- разом з командою супроводу розробляє індивідуальну програму розвитку, вивчає особливості діяльності і розвитку дітей з особливими освітніми потребами, оцінює навчальні досягнення дитини;

- оцінює виконання індивідуальної програми розвитку, вивчає та аналізує динаміку розвитку.

Здійснюючи навчально-розвивальну функцію асистент вихователя:

- співпрацюючи з вихователем групи, надає освітні послуги, спрямовані на задоволення освітніх потреб здобувачів освіти;

- здійснює соціально-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами, дбає про їх соціальну адаптацію;

- сприяє розвитку дітей з особливими освітніми потребами, поліпшенню їхнього психоемоційного стану;

- стимулює розвиток соціальної активності дітей, сприяє виявленню та розкриттю їхніх здібностей, талантів, обдарувань.

- створює освітні ситуації, обстановку оптимізму та впевненості у своїх силах і майбутньому.

Реалізації прогностичної функції асистента вихователя передбачає участь у розробленні індивідуальної програми розвитку на основі вивчення актуального та потенційного розвитку дитини.

Здійснюючи консультативну функцію асистент вихователя постійно спілкується з батьками, надаючи їм необхідну консультативну допомогу та інформує членів команди супроводу та батьків про досягнення дитини.

Асистент вихователя, плануючи свою роботу, як і інші педагогічні працівники закладу дошкільної освіти, веде відповідну документацію, забезпечуючи її облік та звітність. Це річний, перспективний та щоденний план роботи асистента вихователя, журнал обліку роботи тощо.

Таким чином, робота асистента вихователя інклюзивної групи передбачає забезпечення соціально-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами: разом з вихователем групи він виконує навчальні, виховні, соціально-адаптаційні заходи, запроваджуючи ефективні форми їх

проведення, допомагає дитині у виконанні освітніх завдань, залучає дошкільника до різних видів навчальної діяльності. Основним завданням педагога є вибір правильної тактики допомоги, моделювання власних дій таким чином, щоб максимально наблизити дитину з особливими освітніми потребами до визначеної мети, сформувати в неї соціальні навички й уміння для облаштування свого побуту та подальшого життя.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 4 листопада 2010 року № 1055: наказ Міністерства освіти і науки від 20.05.2016 р. № 544. URL: <https://buhgalter.com.ua/articles/kadrova-sprava/pro-vnesennya-zmin-do-nakazu-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini-vid/>
2. Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 14 квітня 1997 р. № 346 і від 14 червня 2000 р. № 963: постанова Кабінету Міністрів України від 29.07.2015 р. № 531. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/531-2015-%D0%BF>
3. Про затвердження Примірною положення про команду психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в закладах середньої та дошкільної освіти: наказ Міністерства освіти і науки від 08.06.2018 р. № 608. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-primirnogo-polozhennya-pro-komandu-psihologo-pedagogichnogo-suprovodu-ditini-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-v-zakladi-zagalnoyi-serednoyi-ta-doshkilnoyi-osviti>
4. Інструктивно-методичні рекомендації щодо організації діяльності інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти: лист Міністерства освіти і науки від 13.11.2018 р. № 1/9-691. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/list-mon-shodo-organizaciyi-diyalnosti-inklyuzivnih-grup-v-zakladah-doshkilnoyi-osviti>
5. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. «Інклюзивна освіта: від основ до практики»: монографія. Київ, ТОВ «АТОПОЛ», 2016. 152 с.

Собчук Мар'яна

*студентка Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Ємчик О.Г.*

**РОЗВИТОК УЯВЛЕНЬ І ПОНЯТЬ ПРО ЧИСЛО І ЛІЧБУ У ДІТЕЙ
СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ПІД ЧАС ОРГАНІЗОВАНОГО
НАВЧАННЯ**

У сучасному житті проблема навчання дітей математики набуває глобального значення. Насамперед, це пояснюється бурхливим розвитком математичної науки та проникненням її в різні сфери знань.

У зв'язку з цим систематично перебудовується зміст навчання математики в закладі дошкільної освіти. У низці документів у галузі освіти

наголошується про важливість математичного розвитку молодого покоління: у Законі України «Про дошкільну освіту» (2002), Базовому компоненті дошкільної освіти (2021), Концепції нової української школи (2016), Програмі «Нова українська школа» у поступі до цінностей (2018). Зокрема у новому Базовому компоненті дошкільної освіти логіко-математична компетентність визначена як одна із ключових [1].

Основним завданням математичного розвитку дітей дошкільного віку є формування елементарних математичних уявлень, до яких належить розвиток уявлень та понять про число і лічбу. Це складний процес, що вимагає систематичної та цілеспрямованої педагогічної роботи. Теоретичні основи окресленої проблеми розкрито у працях як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Зокрема В. Давидов, М. Вовчик-Блакитна, Г. Костюк, М. Макляк вивчали психологічні механізми лічби; Р. Березіна, Н. Білоус, З. Лебедева, О. Проскура, Т. Тарунтаєва, К. Щербакова та ін. розглядали взаємозв'язок лічби й вимірювання. Д. Альхауз, Е. Дум, М. Фідлер та ін. розкрили етапи формування уявлень про число в процесі практичних дій над множинами; Р. Грин і В. Лаксон розглядали розвиток поняття про число та арифметичні дії над числами у дітей дошкільного віку.

Формування лічильної діяльності у дошкільників проводиться поетапно і включає сам процес лічби та його результат. Процесом лічби, тобто співвіднесенням рахунком (називанням чисел) діти опановують швидше. Підсумок лічби засвоюється значно складніше [2, с.11].

Виходячи із аналізу наукової та методичної літератури ми прийшли до висновків, що розвиток у старших дошкільників понять та уявлень про число та лічбу здійснюється через розширення та формування наступних знань та умінь:

1) знання натурального ряду чисел (номери числа, порядкового рахунку та утворення чисел як результату рахунку);

2) знання відносин еквівалентності та порядку (уміння порівнювати абстрактні числа в межах 10, порівнювати предметні множини за допомогою методу встановлення взаємно однозначної відповідності);

3) знання складу однозначних чисел;

4) умінь користуватися способами обчислень (складання, віднімання, поділ на рівні та нерівні частини) та вирішувати текстові арифметичні завдання.

Аналіз науково-методичної літератури дозволив нам виокремити організаційно-педагогічні умови розвитку уявлень та понять про число та лічбу у дітей старшого дошкільного віку:

1) планування занять відповідно до освітньої програми закладу дошкільної освіти;

2) організацію розвиваючого предметно-просторового середовища в групі дитячого садка;

3) взаємодія з батьками вихованців.

Згідно з першою організаційно-педагогічною умовою, планування занять з формування понять про число та лічбу у старшій групі проводиться вихователями на весь навчальний рік, по місяцях та тижнях відповідно до вимог Базового компоненту дошкільної освіти та освітньої програми.

Таким чином, принцип комплексно-тематичного планування забезпечує єдність виховних, навчальних та корекційно-розвиваючих цілей та завдань процесу освіти дошкільників.

При формуванні понять про число та лічбу у дітей старшого дошкільного віку важливо організувати розвивальне предметно-просторове середовище. Таке середовище, на нашу думку, має відповідати віковим особливостям дітей, сприяти творчому самовираженню кожної дитини, створювати умови для підтримки інтересу та працездатності дітей, дозволяти змінювати види дитячої діяльності та завдань.

Друга організаційно-педагогічна умова розвитку уявлень та понять про число та лічбу у дітей дошкільного віку – організація розвивального предметно-просторового середовища, яке включає:

– організацію в групі дитячого садка спеціального місця для формування понять та уявлень про число та лічбу дітей – Центру, Куточка;

– наявність наочних та дидактичних посібників;

– наявність роздаткового матеріалу та обладнання для лічильної діяльності та дидактичних ігор математичного змісту [3, с. 41].

Психолого-педагогічні умови формування понять та уявлень про число та лічбу у старших дошкільників виділено Є. Щербаковою. Це:

- 1) врахування рівня сформованості умінь лічби в дітей згідно віку;
- 2) відбір дидактичних ігор, що відповідають віку та математичній підготовці дітей старшого дошкільного віку;
- 3) диференційований підхід до формування понять про число та лічбу, у якому робота з дітьми проводиться у різних формах – колективній, груповій та індивідуальній [4, с. 105].

Перша психолого-педагогічна умова – врахування рівня сформованості умінь лічби в дітей згідно віку – реалізується з допомогою педагогічної діагностики. У Базовому компоненті дошкільної освіти зазначено, що результати педагогічної діагностики (моніторингу) можуть використовуватись виключно для вирішення наступних освітніх завдань:

- 1) індивідуалізації освіти, у тому числі підтримки дитини, побудови її освітньої траєкторії або професійної корекції особливостей її розвитку, у нашому випадку – корекції у неї вмінь лічби);
- 2) оптимізації роботи з групою дітей [1].

Спостереження дітей у процесі лічби дають педагогу багатий матеріал вивчення своїх вихованців, допомагають знайти правильний підхід до кожної дитини.

Дидактичні умови формування понять та уявлень про число та лічбу у дітей дошкільного віку виявляються у підборі ефективних методів, форм роботи з дітьми. На нашу думку, такими методами є робота із паличками Кюїзенера, послідовні щоденні навчальні ситуації, запропоновані Р. Гріном та В. Лаксоном, дидактичні ігри та ігрові ситуації. З педагогічної точки зору важливою умовою розвитку понять та уявлень про число та лічбу у дошкільників є використання дидактичних ігор. На нашу думку, вирішення завдань, поставлених дидактичними іграми математичного змісту, вимагають

зосередженої уваги, активної мисленнєвої діяльності, виконання різних розумових операцій (порівняння, узагальнення, класифікації, серіації).

Таким чином, можна зробити висновок, що розвиток понять та уявлень про число та лічбу потребує організованої навчальної діяльності. Ефективними педагогічними умовами цього процесу є використання комплексу різноманітних методів, форм та диференційованого підходу у роботі з дітьми; використання комплексу дидактичних ігор; збагачення розвивального предметно-просторового середовища; взаємодія з батьками.

Список використаних джерел

1. Державний Базовий компонент дошкільної освіти в Україні URL: <http://osvita.kr-admin.gov.ua>
2. Державний Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (нова редакція) URL : <http://osvita.kr-admin.gov.ua>
3. Костянтинова О., Харитонович О. Розвивальне середовище групових приміщень: структура і зміст. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2013. № 11. С. 41.
4. Щербакова К. Й., Брежнева О. Г. Теорія і методика логікоматематичного розвитку дітей дошкільного віку: навч. посіб. Мелітополь. 2015. 200 с.

Удом Вікторія

старший викладач Волинського національного університету імені Лесі Українки

ЗНАЧЕННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У науковій літературі проблема дослідницької діяльності дітей дошкільного віку вивчається досить детально та є актуальною. Це зумовлено тим, що даний вид діяльності має значний вплив на формування та розвиток особистості дитини. Суттєвої уваги дослідницькій діяльності у своїх дослідженнях надавав давньогрецький філософ Сократ. Він зазначав, що організовуючи бесіду, необхідно ставити своїх учнів в позицію дослідника, і, таким чином, задаючи навідні запитання, підводити їх до основної мети бесіди – істини. Позиція наставника і учня була рівною і орієнтувалася на правило: «я знаю тільки те, що нічого не знаю». Даний метод дозволяв учням на основі

наявної інформації міркувати, виконувати такі розумові операції, як аналіз, синтез, узагальнення, порівняння.

Значну увагу дослідницькій діяльності у вихованні та навчанні дітей дошкільного віку приділяли західноєвропейські педагоги Ф. Рабле, М. Монтень, Я.-А. Коменський, Й. Г. Песталоцці, Р. Оуен, Ф. Фребель, М. Монтесорі. Зокрема Мішель Монтень у своїй праці «Досліди» підкреслював значимість чуттєвого досвіду в пізнанні основ наук за допомогою спостережень, експериментів, основним правилом вважав, що дитина на основі свого практичного досвіду розвиває певні особистісні здібності, знання лише в практичній діяльності призводить до результату, а не навпаки.

Серед досліджень сучасних науковців особливої уваги заслуговують праці А. Іванової (класифікацію експериментів, які використовуються у роботі з дітьми), Н. Горопахи (охарактеризувала принципи, на які повинна спиратися експериментальна діяльність), Г. Беленької, Н. Виноградової (визначили дві групи методів керівництва експериментальною діяльністю дошкільників: безпосередні; опосередковані методи), С. Кулачківської та С. Ладивір (визначили індивідуальні та під групові форми організації експериментування в ЗДО) [2, с. 82].

Варто зазначити, що поняття дослідницької діяльності трактується сучасними науковцями як одна з форм організації дитячої діяльності, що спонукає дитину до активності й самостійності, до відкриття нових знань і способів пізнання [4, с. 29].

Важливим для нашого дослідження є трактування дослідницької діяльності О. Гаврила, що передбачає перетворювальну діяльність мислення, яка відповідає пізнавальним мотивам та особистісним потребам дитини, спрямована на виявлення сутності досліджуваних явищ, процесів, відрізняється персоніфікованістю, творчістю, комунікабельністю [1, с. 35].

Основною ознакою дослідницької діяльності, на думку багатьох науковців, є творчий процес. Зокрема, П. Гальперін визначає її як діяльність, яка безпосередньо пов'язана з розв'язанням творчого дослідницького завдання,

що немає наперед відомого результату (у різних галузях науки, техніки, мистецтва) та передбачає етапи, характерні для наукового дослідження.

У процесі дослідницької діяльності у дітей дошкільного віку формуються дослідницькі уміння, які за визначенням А. Іодко, являють собою систему інтелектуальних, практичних умінь, умінь і навичок навчальної праці, необхідних для виконання дослідження або його частини. Серед таких умінь виділяємо наступні:

- вміння ставити питання;
- вміння висувати гіпотези;
- вміння давати визначення поняттям;
- вміння класифікувати;
- вміння спостерігати;
- вміння і навички проведення експериментів;
- вміння робити висновки;
- вміння структурувати матеріал, працювати з текстом;
- вміння доводити та захищати свої ідеї.

Для формування кожного з вище перелічених умінь ми рекомендуємо ряд різного роду вправи. Наприклад, для формування вміння висувати гіпотези ми пропонуємо вправу «Білий квадрат». Суть вправи полягає у пропонуванні дітям до розгляду сюжетної картини, частина якої зафарбована білим квадратом. Діти повинні відгадати, що знаходиться на картині за допомогою слів «припустимо; можливо, що; якщо; може бути».

Для формування вміння ставити запитання можна використовувати гру «Вгадай предмет». Зміст гри: дітей ділять на дві команди. Перед командами кладуть на стіл чорні мішечки з відомими для дітей предметами, наприклад: геометрична фігура, іграшка, пісок, каміння тощо. Завдання: задавши найменшу кількість питань, потрібно дізнатися все, що можна про цей предмет. Виграє команда, яка задала найменшу кількість питань і відгадала предмет.

Вище перераховані уміння становлять, на нашу думку, дослідницьку компетентність. Вона передбачена базовим компонентом дошкільної освіти

(державним стандартом дошкільної освіти). Зокрема, освітній напрям «Дитина в сенсорно пізнавальному просторі» окреслює дослідницьку (логіко-математичну, сенсорно-пізнавальну) компетентність як здатність дитини використовувати власну сенсорну систему в процесі логіко-математичної і дослідницької діяльності. Результатом є наявність пізнавальної мотивації, базису логіко-математичних, дослідницьких знань, набутих дитиною умінь і навичок (аналізу, порівняння, узагальнення, здійснення самоконтролю), пізнавальний досвід, що накопичується і використовується в різних видах дитячої діяльності [3].

Серед навичок, які на нашу думку, є суттєвими для формування дослідницької компетентності є наступні:

- здатність спрямовувати сенсорні процеси відчуття, сприйняття, увагу на пізнання об'єктів довкілля;
- здатність диференціювати сенсорні еталони за ознаками форми, величини, кольору, просторового розташування;
- здатність за допомогою власної сенсорної системи досліджувати предмети й об'єкти дійсного світу, виявляти в них спільне і відмінне;
- використовувати різні способи обстеження, раціональні прийоми порівняння, набуті у процесі взаємодії з дорослим і однолітками;
- доцільно, усвідомлено використовувати елементарні математичні знання в знайомих та нових пізнавальних ситуаціях;
- аналізувати, узагальнювати, класифікувати, групувати предмети, об'єкти за ознаками форми, величини, кількості, кольору, здійснювати серіацію, елементарне кодування властивостей та якостей предметів, об'єктів за допомогою символічних позначень;
- робити висновки та узагальнення, самостійно виправляти помилки, оцінювати результати власної роботи, наполегливо досягати кінцевої мети у розв'язанні логіко-математичних, пошуково-дослідницьких завдань [3].

Отже, дослідницька діяльність дітей дошкільного віку виконує пізнавальну функцію – виявлення і демонстрація зв'язків, недоступних для

органів чуття дитини. Також дослідницька діяльність передбачає розв'язання дошкільниками ситуацій за допомогою проведення дослідів, під час яких діти задіюють свій чуттєвий досвід, самостійно аналізують результати, роблять умовиводи, пізнають сутність того чи того явища. В процесі дослідницької діяльності формуються розумові уміння, удосконалюється пам'ять, активізуються розумові процеси, стимулюється розвиток мовленнєвих навичок, а також формуються дослідницькі уміння (уміння ставити питання, висувати гіпотези, давати визначення поняттям, класифікувати, спостерігати, робити висновки, структурувати, доводити та захищати свої ідеї).

Список використаних джерел

1. Гаврило О. І. Технологія формування дослідницької діяльності у дошкільників : навч.-метод. посіб. для студентів закладів вищої освіти. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021. 134 с.
2. Маргіта Н. М. Історична практика використання експериментування як методу дослідного навчання у роботі з дітьми дошкільного віку. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка, соціальна робота. Випуск 23. 2011. С. 81–83.
3. Наказ Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2021р. №33 «Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti-derzhavnogo-standartu-doshkilnoyi-osviti-nova-redakciya>
4. Постова К. Г. Психологічні умови розвитку дослідницьких здібностей обдарованих дітей : монографія / НАПН України. Київ : Ін-т обдарованої дитини, 2014. 196 с.

СЕКЦІЯ IV. ПІДГОТОВКА І ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ВИХОВАТЕЛЯ ДІТЕЙ РАНЬОГО ТА ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Бартків Оксана

кандидат педагогічних наук, доцент Волинського національного університету імені Лесі Українки

ДИДАКТИКА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: МЕТА І ЗАВДАННЯ КУРСУ

Становлення майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти (даліше ЗДО) потребує цілеспрямованої системи його фахової підготовки. Основний акцент у цьому контексті має бути зроблений на формування в студентів компетентностей організації освітнього процесу в ЗДО.

Концепцією Нової української школи, новою редакцією Базового компоненту дошкільної освіти окреслено основні підходи до організації, змісту, відбору методів та форм навчання дошкільників. Особливі вимоги до підготовки вихователів визначено Професійним стандартом вихователя закладу дошкільної освіти. Однією з трудових функцій, які виконує вихователь ЗДО, є організація, забезпечення та реалізація освітнього процесу [3]. Тому важливим є оволодіння студентами – майбутніми вихователями дидактичними засадами організації освітнього процесу в ЗДО.

Проблеми ефективної фахової підготовки майбутніх вихователів є пріоритетними в дослідженнях Н. Гавриш, І. Дичківської, О. Кононко, К. Крутій, О. Левицької, Г. Беленької, Т. Поніманської, Н. Семенової та ін. Проте, глибшого аналізу потребують питання формування дидактичних компетентностей студентів.

Навчальним планом підготовки фахівців за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» передбачено вивчення курсу «Основи дошкільної дидактики» [2]. Варто зазначити, що ця навчальна дисципліна належить до переліку вибіркових дисциплін, що пропонуються в рамках циклу професійної підготовки бакалаврів на четвертому році навчання. Вона забезпечує загальний

та професійний розвиток студентів та спрямована на узагальнення та систематизацію знань, умінь та навичок організації процесу навчання в закладах дошкільної освіти.

Вивчення курсу передбачає досягнення мети – узагальнення та систематизація майбутніми вихователями загальних та фахових компетентностей організації процесу навчання дітей різних вікових груп закладів дошкільної освіти [1].

Для реалізації мети нами виокремлено такі завдання:

– формування компетенцій про сутність та завдання сучасної дидактики дошкільної освіти;

– обґрунтувати зміст, форми та методи ефективної організації освітнього процесу в ЗДО ;

– сформулювати компетенції про інтерактивні технології організації освітнього процесу в ЗДО;

– систематизувати компетенції планування та організації освітнього процесу в ЗДО відповідно вимогам сучасної дидактики дошкільної освіти [1].

У процесі вивчення курсу «Основи дошкільної дидактики» у студентів мають бути сформовані такі компетентності (табл.1)

Таблиця 1

Компетентності на програмні результати, якими мають оволодіти майбутні вихователі

Інтегральна компетентність	Здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми в галузі дошкільної освіти з розвитку, навчання і виховання дітей раннього і дошкільного віку, що передбачає застосування загальних психолого-педагогічних теорій і фахових методик дошкільної освіти, та характеризується комплексністю та невизначеністю умов.
Загальні компетентності (КЗ)	КЗ-1. Здатність продемонструвати глибокі знання в галузі педагогічних наук та застосування їх методів у різних видах наукової та педагогічної діяльності. КЗ-3. Здатність ідентифікувати, формулювати та розв'язувати проблеми. КЗ-4. Здатність приймати обґрунтовані рішення КЗ-5. Здатність до планування, складання прогнозів і передбачення наслідків власної професійної та інноваційної

	<p>діяльності.</p> <p>КЗ-8. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях</p>
<p>Спеціальні (фахові компетентності) (КС)</p>	<p>КС-1. Здатність працювати з джерелами навчальної та наукової інформації. КС-2. Здатність до розвитку в дітей раннього і дошкільного віку базових якостей особистості (довільність, самостійність, креативність, ініціативність, свобода поведінки, самосвідомість, самооцінка, самоповага). КС-3. Здатність до розвитку допитливості, пізнавальної мотивації, пізнавальних дій у дітей раннього і дошкільного віку.</p> <p>КС-4. Здатність до формування в дітей раннього і дошкільного віку первинних уявлень про предметне, природне, соціальне довкілля, властивості і відношення предметів; розвитку самосвідомості («Я» дитини і його місце в довкіллі).</p> <p>КС-11. Здатність до формування в дітей раннього і дошкільного віку елементарних уявлень про різні види мистецтва і засоби художньої виразності (слово, звуки, фарби тощо) та досвіду самостійної творчої діяльності.</p> <p>КС-13. Здатність до організації і керівництва ігровою (провідною), художньо-мовленнєвою і художньо-продуктивною (образотворча, музична, театральна) діяльністю дітей раннього і дошкільного віку.</p> <p>КС-18. Здатність знаходити, опрацьовувати потрібну освітню інформацію та застосовувати її в роботі з дітьми, батьками.</p> <p>КС-20. Здатність до самоосвіти, саморозвитку, до безперервності в освіті для постійного поглиблення загальноосвітньої та фахової підготовки, перетворення набуття освіти в процес, який триває впродовж усього життя людини.</p>
<p>Програмні результати навчання (ПР)</p>	<p>ПР-01. Розуміти і визначати педагогічні умови, закономірності, принципи, мету, завдання, зміст, організаційні форми, методи і засоби, що використовуються в роботі з дітьми від народження до навчання у школі; знаходити типові ознаки і специфіку освітнього процесу і розвитку дітей раннього і дошкільного віку.</p> <p>ПР-02 Розуміти, описувати й аналізувати процеси розвитку, навчання та виховання дітей раннього і дошкільного віку з використанням базових психологічних і педагогічних понять та категорій.</p> <p>ПР-03 Розуміти природу і знати вікові особливості дітей з різними рівнями розвитку, особливості розвитку обдарованих дітей, індивідуальні відмінності дітей з особливими освітніми потребами.</p> <p>ПР-04 Розуміти і визначати особливості провідної – ігрової та інших видів діяльності дітей дошкільного віку, способи їх використання в розвитку, навчанні і вихованні дітей раннього і</p>

	<p>дошкільного віку.</p> <p>ПР-06 Встановлювати зв'язок між педагогічними впливами та досягнутими дітьми результатами.</p> <p>ПР-07 Планувати освітній процес в закладах дошкільної освіти з урахуванням вікових та індивідуальних можливостей дітей раннього і дошкільного віку, дітей з особливими освітніми потребами та складати прогнози щодо його ефективності.</p> <p>ПР-08 Вміти складати індивідуальні програми розвитку для дітей з особливими освітніми потребами та необхідні для навчання документи; бути знайомим з універсальним дизайном в освіті та розумним пристосуванням.</p> <p>ПР-12 Будувати цілісний освітній процес з урахуванням основних закономірностей його перебігу. Оцінювати власну діяльність як суб'єкта педагогічної праці.</p> <p>ПР-13 Здійснювати управління якістю освітнього процесу, керуючись психолого-педагогічними принципами його організації в системі дошкільної освіти та взаємодії з сім'єю.</p> <p>ПР-15 Визначати завдання і зміст різних видів діяльності дітей раннього і дошкільного віку на основі програм дошкільної освіти та знань про культурно-історичний досвід українського народу, загальнолюдські культурні та етико-естетичні цінності.</p> <p>ПР-18 Володіти технологіями організації розвивального предметноігрового, природно-екологічного, пізнавального, мовленнєвого середовища в різних групах раннього і дошкільного віку</p> <p>ПР-20 Враховувати рівні розвитку дітей при виборі методик і технологій навчання і виховання, при визначенні зони актуального розвитку дітей та створенні зони найближчого розвитку.</p>
--	--

Отже, на ефективну реалізацію трудових функцій, передбачених Професійним стандартом вихователя закладу дошкільної освіти, спрямоване вивчення навчальної дисципліни «Основи дошкільної дидактики». Змістом курсу передбачено формування в студентів системи теоретичних знань про особливості процесу навчання в ЗДО та практичних умінь і навичок відбирати зміст, методи та форми організації освітнього процесу з урахуванням вікових особливостей дошкільників.

Список використаних джерел

1. Бартків О.С. Основи дошкільної дидактики: силабус вибіркової навчальної дисципліни. Луцьк, ВНУ ім. Лесі Українки. 2022. 22с.
2. Навчальний план підготовки бакалавра за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта»: URL:<https://volnu-my.sharepoint.com/personal> /pedagogical

_vnuedu_ua/_Layouts/15/onedrive.aspx?id=%2Fpersonal%2Fpedagogical%5Fvnu%5Fedu%5Fua%2FDocuments%2F%D0%.

3. Професійний стандарт «Вихователь закладу дошкільної освіти», 2021. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-profesijnogo-standartu-vihovatel-zakladu-doshkilnoyi-osviti>.

Боярчук Світлана

викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДИК РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ДОШКІЛЬНА ЛІНГВОДИДАКТИКА»

Підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, готових до майбутньої професійно-мовленнєвої діяльності в умовах сучасного закладу дошкільної освіти є цілеспрямованим та багатоаспектним процесом, базисом якого є поєднання навчальної та практичної складових, інтеграція діяльності усіх учасників освітнього процесу (викладачів, фахівців-практиків, роботодавців) задля забезпечення набуття навичок практичного застосування отриманих знань, підвищення прагнення студентів до якості освіти. Проблемі підготовки майбутніх педагогів до професійної діяльності присвячені дослідження І. Дичківської, М. Дьяченко, І. Зязюна, Н. В. Кичук, О. Савченко та ін.

Професійно-мовленнєва діяльність вихователя закладу дошкільної освіти – це професійне спілкування з колегами та дітьми під час навчання їх мови з використанням засобів українського розмовного і літературного мовлення у поєднанні з екстралінгвістичними засобами (мімікою, жестами, рухами, діями). Як і кожна діяльність, вона ґрунтується на знаннях і складається з умінь і навичок [3, с.19]. Підготовка майбутнього вихователя до роботи щодо розвитку зв'язного монологічного мовлення, навчання дітей рідної мови обумовлена особливостями освітнього процесу в сучасних закладах дошкільної освіти.

Актуальність проблеми навчання монологічного мовлення дітей дошкільного віку зумовлюється основними положеннями нової редакції Базового компоненту дошкільної освіти. У Державному стандарті, який є основним орієнтиром у роботі сучасного закладу дошкільної освіти, однією з ключових компетентностей визначено мовленнєву компетентність. Вона ґрунтується на взаємозалежності, взаємозумовленості різних компонентів, серед яких важливе місце займає монологічне мовлення. У освітньому напрямі «Мовлення дитини» зазначається, що монологічне мовлення є складовою мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку і передбачає формування навичок складання різних видів розповідей: описових, сюжетних, творчих розповідей за змістом картини [2, с.18].

Зв'язне мовлення визначається як єдине смислове та структурне ціле, що складається з тематично та логічно пов'язаних між собою відрізків і відбиває усі істотні сторони свого предметного змісту (А. Богуш, Л. Виготський, М. Жинкін, І. Зимня, О. Леонтьєв) [1, с.451]. Різні аспекти проблеми розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку знаходять відображення в працях педагогів, психологів (Л. Виготський, Б. Ельконін, С. Рубінштейн, А. Богуш, Н. Гавриш, А. Зрожевська, О. Кононко, О. Білан та ін.).

Реалізація основних положень Базового компоненту дошкільної освіти щодо вирішення завдань розвитку зв'язного монологічного мовлення потребує від майбутніх вихователів уміння самостійно складати зразки розповідей (описових, з власного досвіду, творчих), аналізувати результати сучасних наукових досліджень, новаторського педагогічного досвіду, знання варіативних технологій розвитку мовлення дітей дошкільного віку та впровадження ефективних методів і прийомів роботи в практику роботи закладів дошкільної освіти.

Забезпеченню ефективності підготовки студентів до використання сучасних технологій розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку у професійно-мовленнєвій діяльності сприяє застосування інноваційних методів та форм роботи. Так, на лекційних заняттях (проблемні лекції, лекції-дискусії) у

межах тем «Характеристика методів навчання дітей монологічного мовлення», «Особливості навчання дітей дошкільного віку переказу літературних творів», «Методика стимулювання словесної творчості та навчання дітей творчої розповіді», «Навчання дітей розповіді з власного досвіду», «Методика навчання дітей описової розповіді», «Методи та прийоми навчання дітей розповіді за картинами» здобувачі освіти знайомляться з теоретичними положеннями щодо традиційних та інноваційних методик навчання дітей дошкільного віку зв'язного монологічного мовлення. Система практичних, семінарських занять курсу «Дошкільна лінгводидактика» передбачає залучення студентів до активної навчально-мовленнєвої та пошуково-дослідної діяльності через використання інтерактивних прийомів та вправ (аналіз ситуацій, мозковий штурм; мікрофон, ажурна пилка та ін.), що стимулює здобувачів освіти до пошуку нових технологій розвитку мовлення дітей дошкільного віку. Різноманітність форм організації навчання студентів (робота в парах, робота в малих групах, ротаційні трійки, колективні дебати) сприяють діалогічній взаємодії між учасниками творчого процесу, емоційній відкритості студентів.

У закладі дошкільної освіти навчають двох основних форм зв'язного монологічного мовлення – самостійній розповіді та переказу. Успіх та результативність навчання дітей дошкільного віку зв'язного монологічного мовлення, багато в чому, залежить від методично грамотного добору методів та прийомів, а також застосування інноваційних технологій, зокрема методу наочного моделювання, методу символічної синектики.

Специфічним засобом, що значно оптимізує процес роботи щодо навчання дітей дошкільного віку зв'язного монологічного мовлення є використання методу наочного моделювання (Л. Венгер, О. Дяченко), який можна трактувати як відтворення істотних властивостей досліджуваного об'єкта, створення його замітника і робота з ним і засноване на принципі заміщення реальних предметів схематично зображеними предметами або знаками [5, 85].

Майбутні вихователі опановують використання методу наочного моделювання у роботі з сюжетною картиною, серією картин, складання описових, творчих розповідей. Студенти добирають елементи різноманітного характеру (картинки-фрагменти, стилізовані й силуетні зображення головних героїв, значущі об'єкти картини, геометричні фігури, символічні зображення предметів, піктограми), які слугують в якості моделей і виступають в ролі плану та забезпечують зв'язність і послідовність розповіді. Символи-замінники також доречно застосовувати і під час навчання дітей переказу, що сприяє дотриманню послідовності розгортання сюжету, урізноманітненню відтворення літературних творів, активізації мовлення дітей дошкільного віку.

Вважаємо за необхідне і доцільне виділити окремо метод символічної синектики, який є своєрідним структурним елементом інновацій щодо навчання дітей дошкільного віку зв'язного монологічного мовлення. Проблема використання методу символічної синектики досліджувалася такими вченими як В. Беспалько, Г. Назарова, М. Шевчук. Символічна синектика – відображення реального світу символічними знаками та малюнками і є складовою методикою теорії розв'язання винахідницьких завдань (ТРВЗ).

Метод синектики – це спосіб стимуляції уяви для тих, хто навчається через поєднання різноманітних елементів, який базується на методі «мозкового штурму» [6] і полягає у використанні порівнянь і аналогій, яких виділяють кілька: пряму, фантастичну, емпатійну. У прямій аналогії об'єкт порівнюється з аналогічним об'єктом з іншої галузі, при цьому виявляється схожість їх певних властивостей. Здебільшого її визначають за такими критеріями: аналогія за формою (книга – двері, плитка шоколаду тощо); за кольором (добираються об'єкти одного кольору та відтінку, наприклад, сонце – кульбаба, банан, лимон); за ситуацією та станом явищ і предметів (тихо – захід сонця, свічка, що догорає) [4].

Опанування здобувачами освіти даного методу стане поштовхом для власної пошуково-дослідної діяльності, сприятиме оволодінню студентами інноваційними технологіями щодо навчання дітей дошкільного віку зв'язного

монологічного мовлення, зокрема, вміннями та навичками організації переказу, активної мовленнєвої діяльності під час наслідування дітьми авторського тексту.

Специфіка роботи з літературним текстом вимагає від майбутнього вихователя вміння провадити різні інноваційні методи і прийоми відтворення художніх творів, розвивати інтелектуальні здібності дітей, формувати уміння розмірковувати за допомогою інтелектуальних вправ, запитань, творчих завдань.

З метою навчання дітей переказу літературних творів з використанням символів комплексної аналогії, формування їх пізнавальної активності студенти складають власну «Абетку символів», що дозволяє дітям зберігати в пам'яті велику кількість інформації, послідовно, логічно відтворювати сюжетну лінію твору. Занурення студентів в активну діяльність дозволяє накопичити необхідний досвід для подальшої організації роботи щодо навчання дітей зв'язного монологічного мовлення. Так, на практичних заняттях студенти презентують застосування фантастичної аналогії для розв'язання завдань щодо подолання стереотипів. Для такої роботи використовуються різні прийоми: чарівні окуляри, фантастичні й казкові герої, подорож у часі. Це є корисним у складанні творчих розповідей, казок із новими героями та незвичайними пригодами, у створенні нових моделей предметів (машин; меблів, одягу тощо) [1, с. 29].

Отже, ефективність роботи майбутніх вихователів щодо реалізації завдань навчання дітей зв'язного монологічного мовлення залежить, насамперед, від професіоналізму вихователя, вміння організовувати і керувати цим процесом у різних вікових групах відповідно до вимог Базового компонента дошкільної освіти, добору та інтегрування інноваційних методик в практику роботи закладу дошкільної освіти. Дана стаття не вичерпує всіх аспектів даної проблеми, тому подальші наукові розвідки стосуватимуться питання готовності майбутніх вихователів до впровадження інноваційних методик розвитку мовлення в освітній простір закладу дошкільної освіти.

Список використаних джерел

1. Андреевцев Н. О. Використання методів ТРВЗ у роботі з дошкільниками – шлях до творчості. *Таврійський вісник освіти*. 2013. № 3(43). С. 26–32.
2. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf/
3. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах: підручник / А. М. Богуш, Н. В. Гавриш; за ред. А. М. Богуш. Вид. 2-ге, доповнене. К.: Видавничий Дім «Слово». 2015. 704 с.
4. Зарицька В. Г., Бухлова Н. В. Концептуальні моделі навчання обдарованих учнів та розвитку їх творчого потенціалу. URL: https://docs.google.com/document/edit?id=13fddzj3donc9d1ctbkmb_vae_qfvmzmal7sxmn9-olk&hl=en.
5. Мороз Л. В., М. Бойко І. Наочне моделювання як засіб розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення. *Сучасні проблеми логопедії та реабілітації: матеріали VIII Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції* (15 лютого 2019 року, м. Суми). Суми: ФОП Цьома С. П., 2019. С. 84–87.
6. Павленко В. Креативний підхід до організації освітнього процесу. *Психолого-педагогічні, правові та соціально-культурні проблеми сучасного суспільства: матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф.* (Кременчук, 20-21 жовтня 2021 р.). Кременчук, 2021. С. 224–228.

Данилюк Оксана
кандидат філологічних наук, доцент Волинського національного університету імені Лесі Українки

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

Нове українське суспільство потребує абсолютно нових фахівців. Сучасний педагог – це передусім національно свідомо, духовно багата особистість, яка володіє вміннями й навичками вільно й доцільно користуватися мовними засобами в усіх видах мовленнєвої діяльності, тобто забезпечує належний рівень комунікативної компетентності – однієї з ключових складових професійної компетенції педагога. Безперечно, лише педагог, який успішно володіє культурою мови і культурою спілкування визначає потенціал усієї системи освіти, ступінь її впливу на розвиток особистості школяра [1]. Аналізуючи дослідження відомих мовознавців, лінгводидактів, можна стверджувати, що «мовленнєва компетентність» – це досягнення високого рівня у володінні орфографічними, фонетичними, лексичними, граматичними аспектами мови та здатністю користуватися

мовними засобами відповідно до мовленнєвої ситуації. Основними якісними комунікативними ознаками (їх ще називають критеріями) мовлення є правильність, точність, логічність, змістовість, доречність, багатство, виразність, чистота. Отже, це цілісне інтегроване динамічне утворення, яке дозволяє педагогу розвиватися в гармонії з загальною культурою. Вимоги до мовних знань і умінь, навичок спілкування майбутніх педагогів окреслені поняттями «комунікативна компетентність» і «мовна компетентність», визначення і складові яких запропоновано у лінгводидактичних працях (Л. Мацько, Л. Кравець, О. Семенов, Т. Симоненко, О. Кучерява). Взявши за основу дослідження цих вчених, під комунікативною професійною компетентністю педагога розуміємо інтегровану особистісну якість, яка передбачає: 1) систематизовані знання про мову як найвище надбання цивілізації; знання правил мовного спілкування; знання норм сучасної української літературної мови, уміння і навички оптимального використання цих знань у професійному спілкуванні, спроможність до рефлексії, розвинуте «чуття мови»; 2) уміння і навички правильної побудови зв'язних текстів, зумовлені потребами професійної комунікації; уміння користуватися інформаційно-довідковими джерелами для українськомовного самонавчання і самовдосконалення. цих знань у професійному спілкуванні, спроможність до рефлексії, розвинуте «чуття мови»; [2]. Критеріями сформованості комунікативної професійної компетентності майбутніх педагогів вважаємо такі:

– фонологічні та орфоепічні: знання звукових засобів сучасної української літературної мови, правил вимови звуків і звукосполучень, акцентологічних норм та вміння застосовувати їх в усному мовленні;

– орфографічні: знання норм української орфографії, її принципів (фонетичного, історичного, морфологічного та диференційованого написання), вміння використовувати їх на письмі, вміння бачити орфографічні помилки, виправляти їх та пояснювати орфограми;

– лексична та фразеологічні: багатство активного словника студента, знання лексичних явищ української мови (синонімії, антонімії, омонімії; вміння будувати синонімічні ряди, антонімічні пари); уміння розрізняти прямі і переносні значення слів; знання про склад лексики української мови за її походженням, про активну і пасивну лексику; вміння пояснити значення слів за допомогою контексту; знання фразеологізмів, вміння добирати до них слова-відповідники;

– граматичні та пунктуаційні: знання будови слова і способів словотвору; уміння визначати типи основ, виділяти морфєми у слові; утворювати слово за пропонованою моделлю; знання граматичних класів слів – частин мови, синтаксичних одиниць, морфологічних і синтаксичних категорій; уміння визначати синтаксичну роль частин мови у тексті, встановлювати засоби граматичного зв'язку між словами; уміння будувати речення за пропонованою схемою і складати схему даного речення; знання основних правил української пунктуації і вміння за допомогою пунктуаційних засобів відобразити інтонаційне логічне членування потоку мовлення.;

— стилістичні: знання про стилі української мови, про стилістичні ресурси мовних рівнів, стилістичні норми й особливості реалізації мовних засобів залежно від комунікативної сфери і ситуації спілкування; знання про текст, його структуру та мовні засоби зв'язку між частинами тексту; уміння складати план тексту та виконувати його лінгвістичний аналіз з урахуванням зовнішніх чинників, що вплинули на зміст і композицію; уміння застосовувати стилістичні знання у побудові усних і письмових текстів різних стилів і жанрів.

Для успішного формування комунікативної компетентності майбутніх педагогів вважаємо необхідною позитивно емоційну популяризацію та мотивацію вивчення майбутніми педагогами рідної мови; потребу моніторингу рівня сформованості комунікативної компетентності майбутніх педагогів у ЗВО не лише у процесі вивчення рідної мови; застосування на заняттях у ЗВО інтерактивних та інноваційних форм, методів та засобів навчання.

Список використаних джерел

1. Вижимова Т. Комунікативна культура учителя як основа його діяльності. Мовна підготовка вчителя. *Наука і освіта*. 2000. № 5. С. 12–16.

2. Климова К. Я. Формування мовнокомунікативної професійної компетентності студентів нефілологічних спеціальностей педагогічних університетів : автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2011. 35 с.

Ємчик Олександра

кандидат педагогічних наук, доцент Волинського національного університету імені Лесі Українки

ВИКОРИСТАННЯ ПЛАТФОРМИ MENTIMETER У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИХОВАТЕЛЯ ПІД ЧАС ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Важливість професійного розвитку у сфері інформаційно-комунікаційних технологій підтверджується не лише численними науковими дослідженнями, а й фактами з сучасного життя пересічного українця. Діджиталізація життєдіяльності громадянина України та будь-якого члена світової спільноти очевидно вимагає здатності пристосовуватись до нових технологічних умов, зокрема й на робочому місці. Активне використання інформаційних технологій в освітньому процесі відображаються також і на взаємодії дитини з найменшого віку з різноманітними гаджетами. Щоб зменшити негативний вплив технологій, програмного забезпечення, різноманітних комп'ютерних ігор тощо на особистість вихованця закладу дошкільної освіти та натомість скористатись їх перевагами, направивши в конструктивне русло, педагогу також необхідно володіти спектром знань, умінь, навичок та якостей особистості, котрі становлять собою цифрову компетентність особистості.

Узагальнюючи дослідження вчених (В. Биков, Р. Гуревич, М. Жалдак, Н. Морзе та ін.) у напрямі формування такої компетентності визначимо сутність цього поняття як інтегровану якість, готовність майбутніх вихователів до здійснення відповідного аспекту професійної діяльності; виявляється в поєднанні мотивів, професійних знань, умінь, навичок і педагогічного досвіду в

галузі інформаційно-комунікаційних технологій навчання відповідно до вимог дошкільного напрямку професійної підготовки [1, с. 8–9].

Велика кількість інформаційного навантаження як на дитину, так і на вихователя також зумовлюють необхідність врегулювати, оптимізувати освітній процес у контексті отримання, надання, обробки інформації та застосування інформаційних технологій. Цей напрям стосується у першу чергу підготовки вихователя закладу дошкільної освіти, озброєння його специфічними навичками взаємодії в цифровому середовищі, формування здатності існувати та ефективно працювати у такому просторі, організувати його відповідно до вимог, враховуючи особливості контингенту дітей, освітній процес з якими вимагає такої організації.

На думку С. Дяченко в організаційному аспекті вирішення цієї проблеми вимагає створення умов для отримання студентами не лише загальних знань про інноваційні освітні технології, а й формування відповідної вмотивованості, забезпечення дидактико-методичної готовності до використання інформаційно-комунікаційних технологій, розвиток професійних навичок з їх упровадження в освітній процес закладу дошкільної освіти [1, с. 3].

А. Листопад та І. Мардарова виділяють таку важливу якість, котру отримує майбутній вихователь, як «готовність до використання інформаційно-комунікаційних технологій в організації пізнавальної діяльності дошкільників», котру визначають як новоутворення у структурі особистості, що забезпечує використання цих технологій у вирішенні завдань професійної діяльності [2, с. 30].

Основними складовими компонентами цифрової (інформаційної, інформаційно-комунікаційної) компетентності вихователя закладу дошкільної освіти вважаємо:

- сукупність знань і вмінь про інформаційно-комунікаційні технології, програмно-педагогічні засоби навчання;
- набуття технічних навичок використання й обслуговування персонального комп'ютера та периферійних пристроїв;

- мотиваційна спрямованість на активну інтеграцію в інформаційне суспільство;
- рефлексивна сторона, здатність аналізувати теоретичні підходи, співставляти їх із практичним застосуванням цифрових технологій в освітньому процесі та його наслідками;
- безпекова складова, яка передбачає критичне сприйняття джерел інформаційного простору та медіа грамотність.

Отже, можемо підсумувати, що однією з важливих умов сформованості цифрової компетентності є набуття майбутнім вихователем досвіду перебування в інформаційному середовищі та користування такими технологіями для досягнення освітніх цілей. Деякі виклики щодо такої глобальної мети було подолано з активним впровадженням в освітній процес закладів вищої освіти форм дистанційного навчання.

Одним з таких засобів, що забезпечують активну участь студента в інформаційному освітньому просторі, на відміну від пасивних форм та засобів, котрі створюють можливість спостереження за роботою викладача, особливо під час лекційних занять, вважаємо Mentimeter.

Mentimeter – шведська компанія зі Стокгольма, яка розробляє та підтримує однойменний додаток, який використовується для створення презентацій із зворотним зв'язком у реальному часі. Також це онлайн-сервіс для створення та проведення миттєвих опитувань в аудиторії та під час вебінарів або онлайн-лекцій.

Можливості та функції Mentimeter полягають у тому, що викладач може створювати інтерактивні презентації за допомогою простого у використанні онлайн-редактора; додавати запитання, опитування, вікторини, слайди, зображення, gif-файли тощо до своєї презентації, щоб створити інтерактивні та цікаві презентації; викладач забезпечує можливість для аудиторії використовувати свої смартфони для підключення до презентації, відповідати на запитання; викладач може візуалізувати відповіді аудиторії в режимі реального часу, щоб створити вмотивований та інтерактивний досвід; після

закінчення презентації або онлайн-роботи, викладач може поширити та експортувати результати для подальшого аналізу та порівняння даних з часом, щоб виміряти прогрес аудиторії. Для студентів така участь сприяє формуванню досвіду перебування та активній участі в цифровому середовищі.

Створити безкоштовний акаунт є можливість за допомогою профілю у Facebook або ж Google.

Щоб створити опитування чи презентацію необхідно перейти за посиланням-кнопкою «+ Нова презентація». Далі необхідно ввести назву опитування чи презентації. Обираючи новий слайд користувач автоматично повинен обрати завдання, яке цей слайд буде виконувати, його вид: широкий вибір (потрібно обрати відповідь із запропонованих варіантів, додаток проаналізує відповіді аудиторії та подасть їх у стовпцевій діаграмі – яких відповідей було більше), хмара слів (додаток подасть аналіз якогось поняття чи ключових слів за важливістю і частотою вживання учасниками аудиторії), відкритий-закритий (додаток відобразить усі відповіді на поставлене відкрите запитання); ваги (додаток покаже ранжування перелічених властивостей або ознак – від найважливішої до неважливої і навпаки на думку аудиторії) та ще декілька можливостей.

Додаток також дає можливість визначити чи може учасник опитування долучитись до завдання декілька разів, чи такий доступ обмежено.

Є ще декілька базових налаштувань у додатку, які дають можливість обмежувати чи навпаки розкривати доступ учасників до результатів опитування чи презентації.

Для запуску опитування у Mentimeter необхідно перейти за кнопкою «Поділитись», скопіювати посилання та надіслати посилання учасникам.

Для запуску опитування необхідно натиснути кнопку «Present» та натиснути «Почати відлік» – учасники матимуть хвилину часу для того, щоб додати відповіді. При цьому аналіз результатів автоматично відобразатиметься на екрані.

Програма/додаток Mentimeter має дуже зручний, простий до користування інтерфейс, покликана забезпечити активну взаємодію з аудиторією в режимі реального часу. Результати презентацій та опитувань можна одразу демонструвати глядачам, учасникам освітнього процесу. Такий підхід забезпечуватиме максимальну рефлексію студентів щодо пройденого матеріалу та одночасно забезпечить їм можливість стати активним суб'єктом інформаційного простору та середовища закладу вищої освіти і таким чином забезпечити певні складові сформованості власної цифрової компетентності як майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти.

Список використаних джерел

1. Дяченко С. В. Підготовка майбутніх вихователів до формування основ комп'ютерної грамотності старших дошкільників: автореф. дис... канд. пед. наук. 13.00.04; Луганськ, 2009. 20 с.
2. Листопад А. О., Мардарова І. К. Теоретико-методичні засади формування готовності майбутніх вихователів до використання інформаційно-комунікаційних технологій в організації пізнавальної діяльності дошкільників : монографія. Одеса : ФОРМ Бондаренко М. О., 2021. 164 с.
3. Mentimeter. URL: <https://ceit.ucu.edu.ua/resursy/instrumenty/testi-ta-opituvannya/mentimeter/>.
4. Як почати працювати з Mentimeter? Центр навчальних та іноваційних технологій. URL: https://drive.google.com/file/d/15vnk5zQMxsBCdrcxswQskC2as-C3_9jX/view.

Каптур Галина

кандидат філологічних наук, доцент Волинського національного університету імені Лесі Українки

ТЕКСТОЦЕНТРИЧНІ ЗАСАДИ УВИРАЗНЕННЯ МОВЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Універсальним засобом комунікації є мовлення, і в професійній діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти воно набуває пріоритетного значення. Громадянським і моральним обов'язком кожного майбутнього вихователя є самовиховання та вдосконалення свого мовлення, оскільки вихователь, урахувавши специфіку педагогічної діяльності, стає прикладом для наслідування, тому йому потрібно досконало опанувати ті мовленнєві навички, які потім він передасть своїм вихованцям.

Розвиток мовлення дитини в новій редакції Базового компонента дошкільної освіти справедливо подано як один з основних освітніх напрямів. Причому акцент зроблено не на розв'язанні окремих завдань, а на цілісному підході до формування мовленнєвої компетентності (в єдності всіх її складових) як одного з ключових критеріїв і водночас вагової умови становлення мовленнєвої особистості дошкільника.

Для нашого дослідження важливою є методична концепція Т.Маркотенко. Увиразнення мовлення майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти розуміється вченою, як процес кількісного та якісного збагачення словника широкою палітрою образних засобів, фразеологізмів, прислів'їв, приказок, що забезпечують мовленнєве самовираження особистості, допомагають найточніше, найяскравіше висловити власні думки, почуття, стани [4].

В основі увиразнення мовлення майбутніх вихователів у процесі активної мовленнєвої діяльності лежить текст. Текстоцентричний вектор увиразнення мовлення передбачає з'ясування сутності терміна «текст». Звернення у дослідженні до з'ясування поняття тексту обґрунтовується важливістю його аналізу як продукту об'єктивації усного та писемного мовлення особистості; конкретизації якісних показників мовленнєвої діяльності в різних позиціях текстових одиниць; намаганням дослідити мотиви, потреби, комунікативні наміри, стилістичні можливості мовців свідомого та неусвідомленого використання засобів виразності в мовленнєвій діяльності, що передбачає продукування текстів та накреслити ефективні шляхи застосування текстів у процесі увиразнення мовлення майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

У сучасній дидактиці та лінгводидактиці текст розглядається як багаторівневе утворення, у якому вирізняють: мотиваційний рівень і рівень комунікативного наміру; предметно-денотативний рівень; змістовний рівень, або рівень змістовного наповнення, предикативних зв'язків та їх логічної організації у процесі осмислення; мовний рівень; фонаційний план для усного

тексту, який озвучується [2, с. 25]. Тобто текст одночасно є одиницею мови, продуктом мовленнєво-мисленнєвої, текстотвірної діяльності, провідним засобом навчання.

Текст – це не хаотичне нагромадження одиниць різних мовних рівнів, а упорядкована система, в якій усе взаємопов'язано й взаємозумовлено: змістова цілісність тексту полягає в єдності його теми основної думки, змісту й логічної послідовності мовних одиниць; структурна (граматична) цілісність – «конкретно-знаковий вираз тексту у вигляді мовних засобів, які класифікують за мовними ознаками: фонемами, лексемами, синтаксемами» [3, с.14]; комунікативна цілісність тексту – це смислове й граматичне тема-рематичне підпорядкування кожного наступного речення попередньому, від відомого до нового [3, с. 33].

Образне мовлення як компонент виразності є показником якісного, довершеного мовлення і виступає для студентів компонентом світосприймання, характеру, ментальності, інтелектуального і художнього генія українців.

Поняття «образність», «образне мовлення» вчені розглядають у контексті акцентування на мовних засобах, що використовуються в будь-якому художньому тексті (А. Богуш, В. Виноградов, І. Гальперин, Б. Головін, О. Єфимов, Л. Новиков, О. Федоров, З.Ф ранко та ін.) [1].

Формування в майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти умінь і навичок користуватися мовними засобами у процесі сприймання, розуміння та продукування текстів усної і писемної форм є провідною метою навчання української мови. Від того, як студент володіє цими формами мовленнєвої діяльності, залежить його внутрішня культура, моральні переконання та естетичні ідеали.

Вивчаючи досвід вчених (І. Гальперин, Б. Головін, О. Єфимов, В. Ковальов, Л. Новиков, О. Федоров, З. Франко та ін.) [3], ми дійшли висновку, що під поняттям «образне мовлення» треба розуміти мовлення, в якому передбачається вживання слів і словосполучень у незвичайному метафоричному значенні, що дає можливість художньо відтворювати дійсність.

З огляду на те, що розвиток виразного мовлення здійснюється переважно на текстовій основі, розглянемо текст як лінгводидактичну категорію. З-поміж форм роботи з текстом можна виокремити: навчальне аналітичне читання текстів із конструюванням запитань до тексту, виразне читання віршів, текстів різних жанрів; проникнення в авторський задум тексту через аналіз ключових слів; формування лексикографічної культури (через роботу зі словниками); переказ художнього тексту (стислий та розгорнутий); вправи з техніки мовлення, виразного читання художніх текстів, виголошення власних промов залежно від ситуації мовлення; стимуляція творчості учнів на рівні творення казки, вірша на задану тему тощо.

У виразненні мовлення майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти можна здійснювати у три взаємопов'язаних етапи – когнітивно-збагачувальний, мовленнєво-продуктивний, мовленнєво-креативний.

Метою першого – когнітивно-збагачувального – етапу є ознайомлення майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти з нормативним українським мовленням, мовленнєвим етикетом, поняттям «образні засоби». Студентів потрібно вчити розрізняти типи образної лексики й вмотивовувати їх функціонально-стилістичне призначення; розуміти роль і місце образної лексики в мовленні.

На цьому етапі необхідно реалізувати педагогічну умову – інтеграція мовознавчих дисциплін та дисциплін фахової спрямованості у процесі формування образного мовлення майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Задля цього потрібно задіяти здебільшого дисципліни мовознавчого циклу: «Українська мова за професійним спрямуванням», «Дошкільна лінгводидактика», «Методика формування творчо спрямованої особистості».

Форми і методи роботи: лекції-діалоги, лекції-презентації, проблемні лекції, практичні заняття, використання інформаційно-комунікаційних технологій, аналіз художнього тексту (лексичний, семантичний, стилістичний, когнітивний, лінгводидактичний).

Метою другого – мовленнєво-продуктивного – етапу є робота з розвитку техніки мовлення майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти та його виразності (інтонаційна, синонімічна, антонімічна, дидактична, акцентологічна, звукова, синтаксична, фонетична, логічна, емоційна, експресивна, поетична,

фразеологічна). У процесі навчання необхідно задіяти дисципліни мовознавчого та фахового циклів. Цей етап характеризується послідовним, систематичним розширенням і поглибленням змісту роботи з образними засобами, студенти повинні усвідомлювати місце й роль образних засобів у мовленні.

Форми і методи роботи: лекції, проблемні лекції, лекції-презентації, система мовленнєвих, мовних вправ, міждисциплінарні тренінги (комунікативно-мовленнєві; мотиваційні; тренінги з розвитку та вдосконалення техніки мовлення, тренінги на розвиток різних видів виразності), побудова індивідуальних комунікативно-мовленнєвих карт розвитку виразного мовлення, система комунікативно-мовленнєвих, мовленнєвих вправ, спрямованих на розвиток умінь виразного мовлення та виразного читання, емоційно-виразні етюди, ігрові мовленнєві ситуації, робота з аудіо-(відеотекстами), проектування, мозковий штурм. На цьому етапі роботи необхідно реалізувати такі педагогічні умови: інтеграція мовознавчих дисциплін та дисциплін фахової спрямованості в процесі розвитку виразного мовлення майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти; забезпечення позитивної мотивації майбутніх вихователів до увиразнення власного мовлення засобами образного мовлення; занурення студентів в активну самостійну діяльність із формування образного мовлення.

Третій – мовленнєво-креативний – етап спрямований на творчу самостійну діяльність майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти із формування образного мовлення засобами художнього тексту. На цьому етапі роботи відбувається вдосконалення вмінь і навичок створювати власні тексти (висловлювання) з раціональним використанням образних засобів мови залежно від ситуації спілкування. На цьому етапі набуває більшої ваги

відповідальність студентів за власну мовотворчість, критичне ставлення до висловлювань інших. Мовленнєва діяльність в усіх її видах стає для студентів важливим засобом самовираження, самореалізації. Тому використання засобів образності має обов'язкову аргументацію власних думок, формулювання висновків, що впливають на розвиток мовленнєвих здібностей майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Форми і методи роботи: система мовленнєвих вправ, тематичні проєкти, емоційні етюди, створення презентацій, мотиваційні тренінги, квест-ігри, імідж карти, комунікативно-мовленнєві вправи, складання проєктна діяльність, мовленнєві ситуації, рольові ігри, текстотворчі вправи, лінгвокреативні вправи. На цьому етапі реалізуються такі педагогічні умови: забезпечення позитивної мотивації майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до увиразнення власного мовлення засобами образного мовлення; занурення студентів в активну самостійну діяльність з розвитку власного образного мовлення.

Отже, виразне мовлення майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти – це професійно-комунікативна якість, що характеризується оригінальністю, емоційністю, образністю в поєднанні з його нормативністю і багатством словника; здатністю впливати мовними і немовними засобами, дотичними до ситуації спілкування, на мовлення дітей дошкільного віку як взірець для наслідування. Основним засобом увиразнення мовлення майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти виступають художні тексти.

Список використаних джерел

1. Богуш А. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти. Одеса: Ярослав, 2004. 176 с.
2. Каптур Г. Лінгвістичний аналіз художнього тексту як засіб розвитку образного мовлення майбутніх учителів початкових класів. *Науковий вісник СНУ ім. Лесі Українки. Педагогічні науки*. Луцьк: Вежа, 2014. №6(283). С. 25– 29.
3. Кочан І. Лінгвістичний аналіз тексту: курс лекцій. Львів: Світ, 1999. 142 с.
4. Маркотенко Т.С. Увиразнення мовлення майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів соціально-обрядовими фразеологізмами: автореф. дис. ... канд. пед. наук: Одеса, 2011. 23 с.

Мороз-Рекотова Леся
кандидат педагогічних наук, доцент Бердянського державного педагогічного університету

«БЛОГЕР-БАТЛ» ЯК ФОРМА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 012 ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

Організація та керівництво самостійної навчально-пізнавальної роботи здобувачів в умовах змішаної форми навчання постає однією з актуальних проблем сучасної педагогічної теорії та практики вищої школи. Окремі аспекти цього напрямку вимагають посиленої уваги для ефективності упровадження цього виду навчальної діяльності майбутнього фахівця.

Вивченням різних аспектів самостійної роботи здобувачів займалось широке коло дослідників. Про значення цього виду роботи зазначали педагогічні класики (Ф.-А. Дістервег, Я. Коменський, Ж.-Ж. Руссо, Й. Песталоцці, К. Ушинський). Проблеми організації самостійної навчальної діяльності у контексті вимог Болонського процесу вивчали А. Алексюк, Б. Бокуть, І. Зязюн, Л. Кондрашова, В. Кремень, Н. Кузьміна, Н. Ничкало та інші. Особливості організації самостійної роботи майбутніх фахівців крізь призму спроможності у своїй професійній діяльності до самоактуалізації, самореалізації, самоефективності й самовдосконалення розкрито у працях В. Буряка, Н. Волкової, В. Гриньової, Н. Гузій, П. Гусака, О. Малихіна, О. Мороза, Л. Нечепоренко, А. Радченко, П. Щербаня та інших учених. Все більше уваги приділяють цьому напрямку дослідники й останні роки (Н. Васиньова, О. Грибок, Л. Заставнюк, О. Кравчук, І. Семенишина, К. Стебльова, М. Швед, С. Фурманюк, Ж. Чернякова, Г. Циммерман, К. Ярославцева та інші).

Проблема організації самостійної роботи здобувачів у закладі вищої освіти не нова, проте актуальна. У зарубіжній літературі трактування поняття «самостійна робота» витікає з її різних аспектів. У Німеччині самостійну роботу розуміють як «опосередковане навчання», тобто роботу, яка здійснюється під опосередкованим керівництвом викладача. В Австрії,

Швейцарії використовують термін «тиха робота», що засвідчує індивідуалізацію цього процесу; у Франції та Великобританії зустрічаємо термін «індивідуальна робота», а в США – «незалежне навчання».

Як зазначає О. Кравчук, у сучасній вітчизняній дидактиці самостійну роботу здобувачів вищої освіти розглядають, з одного боку, як вид навчальної праці, який здійснюється без безпосереднього втручання викладача, але під його керівництвом, а з іншого – як засіб залучення здобувачів до самостійного оволодіння методами самостійної пізнавальної діяльності й розвитку інтелектуальних потенційних можливостей кожної особистості. Останнього, як наголошує дослідниця, можна досягти лише за умови організації і реалізації самостійної роботи в освітньому процесі як цілісної системи, що пронизує всі етапи навчання в закладі вищої освіти [2].

Самостійна робота здобувача вищої освіти – це обов’язковий складник його навчальної діяльності. Відомий дослідник цієї проблеми В. Буряк визнає самостійну роботу вищою формою навчальної діяльності [1, с. 49].

Зміст самостійної роботи здобувачів з конкретної дисципліни визначається навчальною та робочою програмами. Самостійна робота над засвоєнням навчального матеріалу з конкретної дисципліни може виконуватися у бібліотеці, навчальних кабінетах, комп’ютерних класах (лабораторіях), а також у домашніх умовах. Важливу роль у вивченні навчальної дисципліни відіграють раціональні засоби: методи організації самостійної роботи, умови праці, режим дня, техніка праці, тощо.

Плануючи зміст та форми самостійної роботи, необхідно спиратися на мету, яку цей вид діяльності передбачає та завдання. До перших належить таке: розвиток творчих здібностей та активізацій розумової діяльності здобувачів; формування в них потреби безперервного самостійного поповнення знань; здобуття глибокої системи знань як ознаки їх міцності; самостійна робота – як результат морально-вольових зусиль. До завдань відносять наступне: навчити здобувачів самостійно працювати з інформаційними джерелами; творчо сприймати навчальний матеріал і його осмислювати; набути навички щоденної

самостійної роботи в одержанні та узагальненні знань, вмінь та інше. Залежно від особливостей дисциплін викладач може давати різні види завдань самостійної роботи.

В умовах змішаного (у зв'язку з карантинними обмеженнями через пандемію COVID-19) та дистанційного (через бойові дії й тимчасову окупацію території окремих областей України) навчання актуальності набувають питання перегляду форм організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти, зокрема в Бердянському державному педагогічному університеті. Так, однією з ефективних форм виявилася групова взаємодія здобувачів з підготовки до участі у «блогер-батлі». Мета цієї форми роботи: поглиблення інтересу та мотивації до критичного та детального опрацювання першоджерел інформації, що транслюється майбутніми фахівцями серед будь-якої спільноти. Ця форма дозволяє як індивідуальну роботу, так і групову (2-3 особи) взаємодію за допомогою гаджетів (смартфон, планшет, ноутбук) та за наявності інтернет-з'єднання.

Опишемо суть пропонованої форми. На початковому етапі – підготовчому – відбувається об'єднання здобувачів у групи (але дозволяється й індивідуальне виконання); далі вони вивчають матеріал, винесений на самостійне опрацювання, аналізують, виокремлюють головне, прописують тези для озвучення; розробляють сценарій відеоролика, розподіляють ролі (блогер, оператор, монтажер, звукооператор, тощо); знімають відеоролик, готують його до презентації (монтують, озвучують за потреби, додають прев'ю, тощо); подають викладачу в зазначений дедлайн.

Другий етап – власне «блогер-батл». Відзняті здобувачами відеоролики викладач розміщує на доступній для перегляду платформі (YouTube, Facebook, Instagram, тощо), залежно від того де у викладача більше охоплення аудиторії професійного спрямування. Упродовж певної кількості днів відбувається голосування (оптимально – 3 дні), під час якого підписники та друзі викладача висловлюють своє ставлення до кожного відеоролика шляхом вподобайок, сердечок, коментарів та репостів. В останній день голосування свою думку

висловлюють фахівці-практики (за можливості), шляхом оцінювання за визначеною шкалою балів та критеріями. За результатами голосування визначається переможець, який отримує нагороду (приз).

Проілюструємо. Щороку в Бердянському державному педагогічному університеті проходять «Дні науки», до яких активно залучають здобувачів вищої освіти всіх курсів. Так, 2021 року здобувачам 3 курсу було запропоновано взяти участь у нетрадиційній формі – «блогер-батлі» з теми «Інновації в навчанні дошкільників грамоти» в рамках вивчення навчальної дисципліни «Навчання грамоти в закладі дошкільної освіти». Мета для здобувачів: записати двохвилинний відеоролик про одну із технологій (підходів) до навчання дошкільників грамоти; розкрити переваги й недоліки технології (підходу); цікаво подати матеріал.

Отримавши завдання, майбутні вихователі упродовж місяця готувались до днів науки, коли мав відбутися батл. На певних етапах вони потребували додаткових роз'яснень (тривалість відеоролика, на чому краще сфокусуватися, чи можна комусь не бути «в кадрі», тощо). На момент дедлайну було подано 5 відеороликів. Викладачем було розміщено оголошення на своєму профілі у Facebook [3] про початок «блогер-батлу» й закликом підписників та друзів взяти активну участь у голосуванні. Далі там же було розміщено всі подані відеоролики з хештегом #дні_науки_бдпу_2021. Для підтримання інтересу аудиторії і самих учасників до процесу, який відбувався дистанційно, щовечора викладач дисципліни викладала короткі відеозвернення до учасників та підписників. В останній день до голосування було долучено трьох фахівців – вихователів-методистів закладів дошкільної освіти м. Бердянська, які виставили свої оцінки за 5-бальною шкалою за визначеними організатором критеріями. По завершенню голосування, на основі підрахованих балів було визначено переможців. Для вручення нагороди – авторського посібника з автографом – було організовано міні-зустріч, на якій здобувачі ділилися враженнями від участі в батлі. Зазначимо, що попри певний примус з боку викладача на самому початку, всі учасники висловили бажання брати участь у подібних заходах і

надалі, що свідчить про ефективність цієї форми роботи в закладі вищої освіти в умовах змішаного (дистанційного) навчання.

Отже, самостійна робота здобувача вищої освіти – це частина освітнього процесу, яка проходить під керівництвом викладача. Нетрадиційні форми організації самостійної роботи спонукають до активності, самостійності та застосування творчих здібностей здобувачів, зокрема спеціальності 012 Дошкільна освіта, і є необхідним атрибутом життєвої позиції майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти.

Список використаних джерел

1. Буряк В. К. Самостійна робота як вид навчальної діяльності школяра. *Рідна школа*. 2001. № 9. С. 49–51.
2. Кравчук О. М. Сутність самостійної роботи студентів. URL https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&url=https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/4087/1/Kravchuck%2520O.M..pdf&ved=2ahUKE:wjBvcnZvaD4AhXSpIkENTOtBFAQFnoECAwQAQ&usg=AOvVaw0LbUm6eDp3ChhyLiz_Ntqn
3. Особистий профіль Facebook. Леся Мороз-Рекотова. URL: <https://m.facebook.com/100005081499389/>

Омеляненко Алла

кандидат педагогічних наук, доцент Бердянського державного педагогічного університету

СИСТЕМА ВПРАВ ДЛЯ РОЗВИТКУ РИТОРИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Риторична освіченість необхідна людині у кожній професії, оскільки вміння оперативно, вмотивовано та якісно керувати своєю мисленнєво-мовленнєвою діяльністю, як правило, надає людині чимало можливостей максимально повно реалізовувати себе, бути інтелектуально чесною, критичною й самокритичною, толерантною до інших співрозмовників та їхніх ідей, пропозицій, рекомендацій, думок, а також виявляти творчі здібності в обраній спеціальності, усвідомити секрети організації мисленнєво-мовленнєвої діяльності, посилити знаннями комунікативну інтуїцію і, нарешті, досягти вершин свого освітнього й професійного потенціалу.

Методи. Проводячи роботу з розвитку мовлення, вихователь закладу дошкільної освіти повинен врахувати як вплине та чи інша вправа на вдосконалення зв'язного мовлення дітей. У розробленій нами системі вправ з формування дискурсивного мовлення майбутніх вихователів у процесі вивчення курсу «Риторика, культура мовлення вихователя закладу дошкільної освіти» за показник було обрано навчальну мету. Відповідно до навчальної мети вправи поділялись на такі типи: аналітичні, конструктивні, творчі. Метою аналітичних вправ було формувати вміння у студентів розпізнавати різностильове дискурсивне мовлення, усвідомлювати його тематику, з'ясувати цілі спілкування та використані комунікантом мовні одиниці. Конструктивні вправи мали на меті удосконалити мовленнєві вміння будувати висловлювання різних жанрів і типів, використовувати їх у власному мовленні, а творчі – удосконалити комунікативні вміння і навички студентів, майбутніх вихователів, в усіх видах риторичної компетентності.

Результати й обговорення. Виконання аналітичних вправ супроводжується бесідами за змістом тексту, які добиралися з урахуванням доступності, зрозумілості, інформаційної значущості, навчально-виховної та праксеологічної мети. Так, на семінарських заняттях з дисципліни «Риторика, культура мовлення вихователя закладу дошкільної освіти» варто застосовувати аналітичні вправи, що спрямовані формувати вміння студентів визначати тему, мету і завдання спілкування, удосконалити вміння пояснювати лінгвістичні поняття, вжиті в мовленні, визначати ознаки цього висловлювання, «згортати» і «розгортати» його, редагувати, конструювати. Наведемо приклади таких вправ: 1) запишіть із лінгвістичного словника терміни «дискурс», «текст», «опис», «розповідь», «роздум». Поясніть їх значення; 2) дайте розгорнуте пояснення наукового поняття «ознаки тексту» за І. Гальперінім; 3) назвіть ознаки почутого (прочитаного) висловлювання; 4) прочитайте виразно текст. Проаналізуйте мовні засоби, що його характеризують. Уведіть, де треба слова й словосполучення з метою підвищення науково-інформаційної насиченості; 5) прочитайте текст. Замість пропусків вставте відомі вам терміни; 6) прочитайте

два висловлювання. Визначте тему кожного тексту, чи виражена вона в заголовку.

Особливу увагу, на нашу думку, слід відводити конструктивним вправам, спрямованим на удосконалення вмінь майбутніх вихователів зіставляти й аналізувати дискурсивне мовлення, знаходити в ньому спільне й відмінне. До цього типу пропонуємо такі завдання: 1) порівняти висловлювання різних стилів, типів, жанрів; 2) проаналізувати мовні засоби висловлювання; 3) визначити спільні й відмінні ознаки текстів різних стилів, типів, жанрів; 4) проаналізувати власну відповідь; 5) оцінити повідомлення однокурсників щодо актуальності, комунікативної завантаженості та виховного спрямування. Наприклад: пропонуємо студентам ігрову уявну за сюжетною картиною «На арені цирку». Андрійко був у цирку. Наступного дня він прийшов до дитячого садочка і діти почали розпитувати його про виставу: Ти бачив тигрів та левів? Які вони? – запитав Юрко. Чи перестрибували леви через обруч? Що вони ще робили? – поцікавилась Оля. Хтось із дітей задумався: Чому леви слухняно виконували накази дресирувальника? Студенти описували левів і тигрів, розповідали, що відбувалося на арені, намагалися пояснити, чому леви слухаються дресирувальника.

Виконання вправ конструктивного типу посідає належне місце у формуванні мовленнєвої компетентності: в студентів розвивається увага, пам'ять, повага до співрозмовника, удосконалюється вміння критично мислити, конструювати висловлювання певного стилю, типу, жанру мовлення відповідно до мети й ситуації спілкування. Запропоновані конструктивні вправи сприяють розвитку умінь користуватися мовленням, на основі здобутих знань студенти вдосконалюють навички вести бесіду, виступати з власними висловлюваннями, реалізовувати поєднання теоретичних і практичних знань й умінь у процесі різноманітних мовленнєвих операцій, самостійно добрати й опрацювати літературу на запропоновану тему.

Для успішного розвитку дискурсивного мовлення важливим є застосування творчих вправ. Вони мають здебільшого дослідницький характер

і передбачають залучення студентів до творчості через пошук, шляхом створення й розв'язання складних або проблемних завдань. До цього типу вправ студентам пропонуються такі завдання: 1) скласти висловлювання за ігровою уявною ситуацією; 2) скласти висловлювання за опорними словами; 3) скласти роздум за поданою тезою. Одне з основних завдань творчих вправ – визначити рівень засвоєння майбутніми вихователями мовленнєвих понять, що забезпечує активізацію когнітивних чинників із розвитку мовлення. Це сприяє активному сприйманню, глибокому розумінню й подальшому продукуванню висловлювань.

У творчих вправах вихідні знання студентів про роздум закріплювалися, узагальнювалися в органічних взаємозв'язках. Також у вправах типу: до поданих тези та висновку дібрати доведення, до поданої тези дібрати доведення і висновок, за поданими тезою та доведенням дійти висновку, закріплювали знання студентів про структуру побудови роздуму та про засоби його наповнення. Наголошуємо, що такий поділ вправ на аналітичні, конструктивні, творчі має умовний характер. На нашу думку, на послідовних етапах розвитку дискурсивного мовлення студентів вправи доповнюють одна одну, підсилюють, являючи собою систему завдань. Запропонована система вправ сприятиме розвитку вміння студентів складати роздум з врахуванням теоретичних положень про зв'язний текст та на основі порівняльної характеристики роздуму з іншими типами тексту. У процесі практичних занять розвивалися вміння усвідомленого визначення мети мовлення, планування мовленнєвого результату, мотивованого відбору мовних засобів.

Позитивним результатом системи вправ стають оформлені у процесі роботи з дискурсивним мовленням такі уміння та навички: вироблення у студентів мовного чуття, вміння стилістично диференціювати діалогічне й монологічне мовлення, цілеспрямовано підходити до вибору мовних і мовленнєвих засобів власного висловлювання, докладно конструювати власні висловлювання, аргументовано доводити свою думку, переконувати,

дотримуватися мети і завдань спілкування, передбачати його кінцевий результат.

Використання запропонованої системи вправ забезпечить, на нашу думку, розвиток комунікативних умінь і навичок майбутніх вихователів у роботі з дискурсивним мовленням, що стане не лише передумовою успішної навчальної діяльності, а й подальшого професійного зростання особистості

Ефективна робота з дискурсивного мовлення – підґрунтя формування культури риторичної особистості вихователя, який володіє мистецтвом переконливого мовлення та може навчити цього мистецтва дітей дошкільного віку. Педагогічна риторика сучасності є інтегратором, синтезатором у процесі фахової підготовки вихователя-інтелектуала, вихователя-інтелігента, педагога-оратора й мудреця, який майстерно володіє секретами переконуючої комунікації засобами живого слова.

Список використаних джерел

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. К.: Академія, 2014. 342 с.
2. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років: монографія. Київ: Слово, 2019. 376 с.
3. Богуш А. М., Гавриш Н.В. Дошкільна лінгводидактика: теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах: підручник. Київ: Слово, 2019. 704 с.
4. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах: підручник / ред. М. І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2009. 118 с.
5. Омеляненко А. В. Навчання дітей старшого дошкільного віку складати розповіді-роздуми: монографія. Донецьк: Юго-Восток, 2009. 196 с.
6. Словник-довідник з української лінгводидактики: навч. посіб. / ред. М. І. Пентилюк. Київ: Ленвіт, 2003. 149 с.

Рачек Олександра

*студентка Бердянського державного педагогічного університету
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Мороз-Рекотова Л. В.*

ПЕДАГОГІЧНА СИНЕРГЕТИКА В МЕТОДИЧНІЙ РОБОТІ ВИХОВАТЕЛЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Сучасна цивілізація переживає інформаційний етап свого розвитку, який вирізняється високою швидкістю передачі інформації, інформаційної

відкритості, горизонтальним способом комунікації, нелінійністю та багатоваріантністю протікання процесів, подій тощо. Від фахівця будь-якої галузі, й освітньої зокрема, сьогодні очікують не лише набору професійних навичок (hard skills) але й навичок, що забезпечують подальший професійний розвиток та самовдосконалення фахівця (soft skills). До останніх, наприклад, відносять здатність орієнтуватися у потоці інформації, адаптацію до безперервних змін, вміння працювати у проєктах, постійно навчатися тощо. Одним з напрямів професійної діяльності вихователя закладу дошкільної освіти є участь в методичній роботі закладу, складником якої постає підвищення кваліфікації шляхом самоосвіти.

В останні 10 років відбулося чимало змін в системі функціонування закладів освіти, і дошкільних зокрема. Шлях модернізації освіти передбачає застосування принципово нових методологічних підходів та методів. В сучасних умовах традиційні підходи працюють не так ефективно, що певною мірою свідчить про кризу сучасної освітньої системи. Цю кризу, на думку вчених (В. Буданова, А. Вознюка), може подолати нова парадигма – синергетика, яка цілком відповідає всім основним характеристикам відкритої самоорганізуючої системи.

Аналіз наукових розвідок виявив, що «педагогічна синергетика», як новий напрям педагогічної думки, виокремився наприкінці ХХ сторіччя, через що поки не існує чіткого, глибокого розуміння цього феномену. Дослідники одностайні в розумінні синергетики як своєрідної міждисциплінарної рефлексії, що увійшла у педагогічну теорію. Останнє сприяло своєрідному «зануренню» педагогіки у філософію, культурологію, соціологію та спричинило певне розмивання меж педагогіки як самостійної науки. Враховуючи, що синергетику розглядають як теорію самоорганізації складних систем, можемо припустити, що її принципи пом'якшать процес модернізації зокрема методичної роботи в закладі дошкільної освіти.

Явище «педагогічної синергетики» розглядають В. Аршинов, Ф. Бацевич, М. Богуславський, О. Вознюк, А. Ворожбітова, О. Голік, В. Кремень,

С. Курдюшов, І. Роберт, О. Сливицька, М. Федорова, М. Феєнко та інші. Науковці зауважують, що синергетичний підхід має низку особливостей, з-поміж яких виокремлюють взаємодію між об'єктами, співвідношення між лінійними і нелінійними системами, флуктуацію як спосіб зміни існуючих порядків, формування ідеї самоорганізації тощо [2, с. 266]. Останніми роками з'являється все більше досліджень цієї проблеми, що свідчить про актуальність нової парадигми. Проте цей напрям сьогодні ще потребує ґрунтовних методологічних досліджень.

Метою дослідження постає розробка моделі методичного супроводу вихователів закладів дошкільної освіти у міжтестастійний період на засадах педагогічної синергетики. Досягнення мети обумовлюється застосуванням таких методів: теоретичних – вивчення, аналіз і узагальнення психолого-педагогічної літератури щодо проблеми дослідження, порівняння, систематизації здобутої інформації; емпіричних – анкетування, тестування, моделювання.

Як зазначає В. Кремень, головним елементом, що об'єднує різні наукові напрями, є синергетика. Педагогічною синергетикою можна означити сферу педагогічного знання, яка ґрунтується на законах і закономірностях синергетики, тобто законах і закономірностях самоорганізації та саморозвитку педагогічної, тобто освітньої, системи [3, с. 3]. Для педагогіки синергетика постає одним із методологічних принципів, оскільки в межах цілеспрямованої взаємодії в педагогічному процесі й спостерігаються ефекти, що вивчаються новою галуззю знання [3, с. 4].

Дослідники (Ф. Власенко, Л. Войнаровська, М. Ілляхова, В. Кремень та інші) виокремлюють три найважливіших складники використання ідей синергетики в освіті: дидактичні аспекти адаптації ідей синергетики у змісті освіти; використання їх у моделюванні та прогнозуванні розвитку освітніх систем; залучення до управління освітнім процесом. Ці складники свідчать про те, що процеси самоорганізації в освітній системі неминучі завжди [3, с. 4–5].

Стосовно адаптації синергетики до змісту, то, як зауважує В. Кремень, основним пріоритетом у її розвитку потрібно вважати відповідність змісту навчання та його рівня технологічним, економічним, соціальним проблемам, які розв'язуватиме соціум у своєму розвитку. Синергетичні ідеї стають засобом гуманітаризації освіти.

Безперечно, фундаментальні положення синергетики відкривають нові можливості для педагогічної науки, адже самоорганізація дає змогу зрозуміти механізм розвитку особистості учня, педагогічного колективу, особистості [3, с. 5].

Як зазначає В. Кремень, модель освіти, заснована на принципах синергетики, впливає з відкритості світу, процесів пізнання, навчання і виховання людини, тому і називається «відкритою» [3]. Відкритість необхідно зрозуміти як сприйнятливість системи освіти до змінних соціокультурних умов у суспільстві та їх віддзеркалення у змісті освіти.

На основі синергетичних принципів в освітньому просторі суб'єкт делокалізований і невідокремлений від учасників освітнього процесу. В цьому полягає синергетична сутність педагогічного процесу, і саме тому синергетика повинна бути залучена «як підхід, адекватний сучасності у світі» [3, с. 13]. Прагнення зрозуміти реалізується через «оволодіння новою інформацією (змістом) і новими способами діяльності (методами)» [3, с. 6].

Потенціалом синергетичного підходу в методичній роботі закладу дошкільної освіти є самоосвіта вихователів у міжтестастійний період. Згідно «Порядку підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників», педагогічні працівники, зокрема й вихователі закладів дошкільної освіти, зобов'язані постійно підвищувати свою кваліфікацію, а метою «є їх професійний розвиток відповідно до державної політики у галузі освіти та забезпечення якості освіти» [4]. Серед запропонованих видів підвищення кваліфікації зазначено навчання за програмою підвищення кваліфікації, зокрема участь у семінарах, практикумах, тренінгах, вебінарах, майстер-класах тощо. Згідно цього документу, в закладі дошкільної освіти складається план

підвищення кваліфікації на поточний рік, в який входять пропозиції педагогів, розглянуті та схвалені педагогічною радою закладу. З огляду на пріоритетні напрями діяльності закладу, тему самоосвіти педагога, запиту суспільства вихователь обирає форму, вид та зміст підвищення кваліфікації. Як свідчить практика, кожна нова порція актуальної інформації поглиблює інтерес до теми, утворює так звану «точку біфуркації» (точку втрати сталості структури, тобто система педагогічної роботи конкретного вихователя вже не буде колишньою), від якої починається самоорганізація, оскільки система не здатна існувати у попередньому стані [5, с. 75]. Це і є педагогічна синергетика в дії. Отримання вихователем нового знання чи опанування нової компетентності зумовлює усвідомлення свого місця в дійсності, форм взаємодії зі світом в умовах актуальних запитів.

Беручи до уваги планованість та певну тематичну обумовленість самоосвітньої діяльності вихователя в міжатестаційний період, її можна розглядати як наукову дослідницьку діяльність, яка триває упродовж 5 років і наявність певного результату (опанування та впровадження в освітній процес інноваційних технологій, узагальнення досвіду роботи, тощо) та звітування (атестація).

М. Костанда та Є Щербина так розкривають вплив синергетики на наукову дослідну роботу, яку можна застосувати і до процесу самоосвіти вихователя закладу дошкільної освіти:

1) синергетичний підхід (самоорганізація) забезпечує диференційований та впорядкований відбір інформації з численних (хаотичних) інформаційних джерел особистістю, шляхом структурування інформаційних потоків (структуризація, упорядкування важливих компонентів обраної проблеми);

2) синергетичні впливи створюють гармонізацію міжіндивідуальних відносин (спілкування з досвідченими людьми – науковцями-практиками, викладачами, колегами, вузькими фахівцями тощо) та вирівнювання потоків знань суб'єкта самоосвіти (актуалізація основ, нагромадження інноваційних тенденцій, вибудовування нової стратегії професійної діяльності);

3) здобуті в процесі самоосвіти знання сприяють саморозвиткові вихователя, інформаційно та духовно вихователь стає упевненішим, починає краще орієнтуватись в інформаційному середовищі, що сприяє постановці більш конкретних важливих завдань;

4) опанування основ синергетичного аналізу інформації та методів диференціації головного полегшує процес узагальнення нових знань, виводить вихователя на новий рівень;

5) поява можливості для самовиховання та збагачення свого світобачення крізь призму синергетичного контролю потоків знань;

6) розвиток багатомірності мислення, що забезпечує пришвидшене знаходження способів вирішення проблем різної складності.

Отже, опертя на принципи синергетичного підходу в методичній роботі вихователя закладу дошкільної освіти забезпечить адекватну дійсності самоорганізацію вихователя, підвищить його кваліфікаційний рівень та професійність.

Підбиваючи підсумки, потрібно зазначити, що синергетичний підхід має велике філософсько-методологічне значення для педагогіки. По-перше, синергетика акцентує увагу як на тому, що існує, так і на тому, що виникає, тобто вона охоплює виникнення порядку з хаосу, вона вводить термін «біфуркація» як точку розгалуження, що зумовлює відкриття декількох можливих шляхів розвитку. По-друге, синергетика характеризується нестабільністю, самоорганізацією, відкритістю, хаосом, тощо, що свідчить про її принципову відмінність не лише від класичної, а й неklasичної картини світу. Все викладене дає змогу зробити висновок, що залучення синергетичного підходу в освіті та педагогічній діяльності відкриває нові перспективи і можливості, зокрема й у методичній роботі вихователя закладу дошкільної освіти.

Список використаних джерел

1. Вознюк А.В. Педагогическая синергетика: монографія. Житомир: Изд-во ЖГУ имени И. Франко, 2012. 812 с.
2. Костанда М. В., Щербина Є. Б. Роль синергетичних впливів у науково-дослідницькій роботі студентів. *Вісник ХДАК: Розділ: Педагогіка*. 2014. Вип. 42. С. 265–269.

3. Кремень В. Педагогічна синергетика: понятійно-категоріальний синтез. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2013. № 3. С. 3–19.

4. Порядок підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників (затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 21.08.2019 № 800).

5. Синергетика і освіта: монографія / за ред. В. Г. Кременя. Київ: Інститут обдарованої дитини, 2014. 348 с.

Семенова Наталія

кандидат педагогічних наук, доцент Волинського національного університету імені Лесі Українки

МІСЦЕ ТА ВИДИ ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Значні обсяги інформації, швидкі темпи її старіння потребують від особистості здобувача вищої освіти не лише засвоєння суми знань, достатньої для всієї подальшої професійної діяльності, а й формування потреби в особистісному зростанні, безперервному вдосконаленні. Навчальний процес у вищих закладах освіти представлений системою організаційних і дидактичних заходів, спрямованих на реалізацію змісту освіти на певному освітньому рівні відповідно до Галузевих державних стандартів.

Педагогічний тест – це система завдань специфічної форми, певного змісту, зростаючої складності, створювана з метою об'єктивної оцінки структури і якісного вимірювання рівня підготовленості студентів.

Існує ряд вимог до тесту організаційного характеру:

- тестування проводиться головним чином шляхом програмованого контролю. Нікому не надається переваг, усі відповідають на одні і ті ж питання в одних і тих самих умовах;

- оцінка результатів відбувається за попередньо розробленою шкалою;

- застосовуються необхідні міри, що сприяють попередженню викривлення результатів (списування, підказка) і витоку інформації про зміст

тестів (багатоваріантність тест-бланків, еквівалентність цих варіантів, самостійне виконання тестів студентами) [64];

- розробляється не менше двох варіантів тестів однакової складності із кількістю завдань не менше 10;
- необхідно визначити час на виконання завдань із врахуванням складності та об'єму;
- повторно одні і ті ж контрольні тестові завдання не виконуються.

При проведенні тестування враховують три критерії якості тестів: надійність, валідність, об'єктивність.

Проаналізувавши ряд досліджень з даного питання, ми дійшли висновку, що класифікація форм тестових завдань може бути різною і зробили спробу їх узагальнення для легкості розуміння і подальшого використання в роботі зі студентами у наступному вигляді (Рис.1.1).

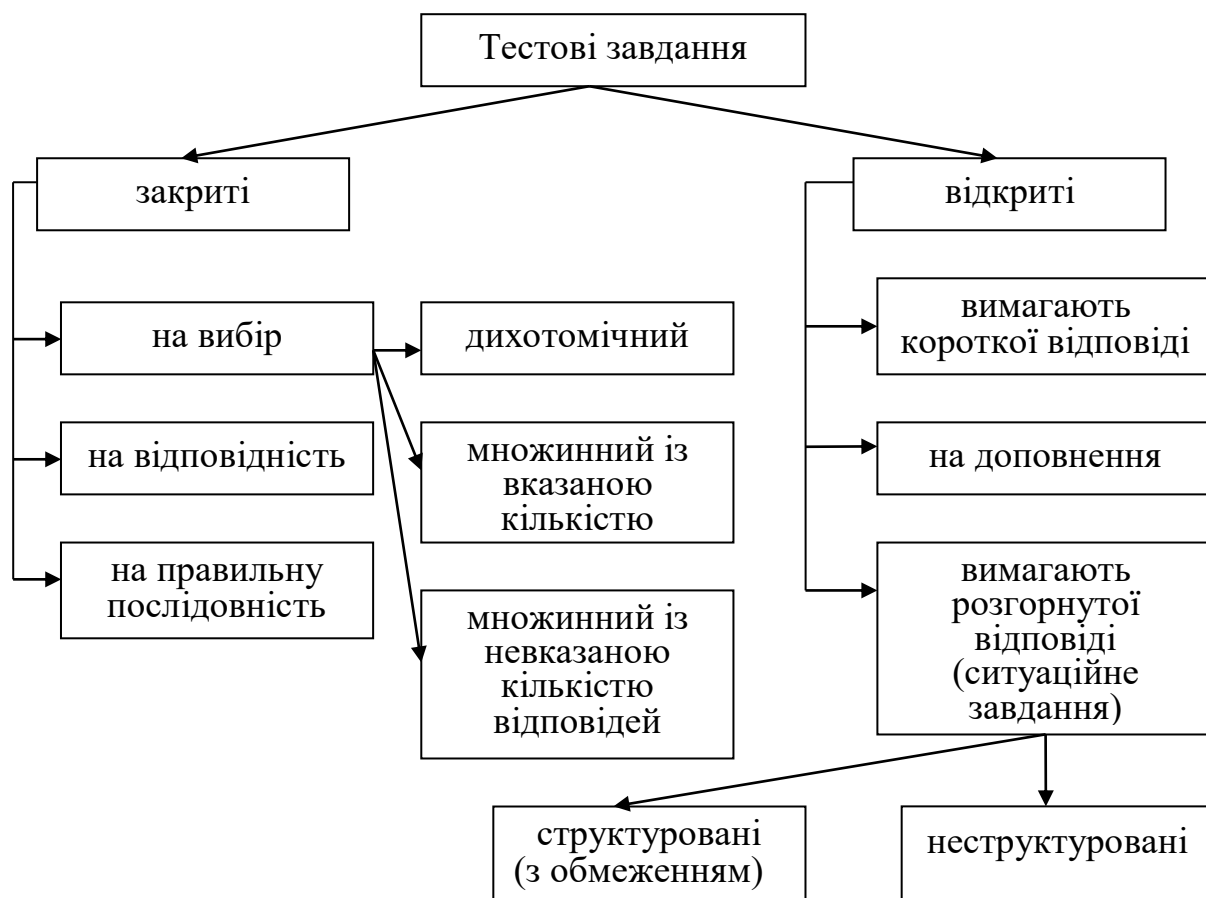

Рис. 1.1 Форми тестових завдань

Аналіз літератури сприяв виділенню характеристик тестових завдань:

I. Зміст. Принципи відбору змісту тестових завдань узагальнив В.С. Аванесов, який виділив наступні характеристики змістової частини тестів:

1. Значимість, тобто у завдання включають найбільш ключові, суттєві знання.

2. Дисциплінарна чистота (чим менше міждисциплінарних елементів, тим чистіший зміст дисципліни).

3. Наукова достовірність, тобто те, що «є об'єктивно істинним. Суперечливі у науці істини не включаються у завдання».

4. Відповідність змісту тестового завдання або тесту рівню сьогочасного розвитку науки: перевіряти знання не лише на достовірному матеріалі, але й на теперішньому науковому матеріалі.

5. Репрезентативність – включати не лише значимі елементи змісту, але й звертати увагу на їх повноту і достатність для контролю.

6. Зростаюча складність: на початку тесту слід давати більш легкі завдання, щоб студент на них міг відповісти позитивно. Тоді у нього з'явиться віра у себе, і він краще виконує всі завдання.

7. Варіативність змісту. Зміст тесту не може залишатися незмінним і незалежним від розвитку науки і техніки.

8. Системність змісту, тобто підбір завдання у відповідності до вимог системності знань.

9. Комплексність і збалансованість змісту тесту.

10. Взаємозв'язок змісту і форми.

II. Форми тестового завдання. Вибір форми залежить від:

змісту курсу;

мети створення тесту;

вміння розробника.

III. Рівень складності тестових завдань:

Завдання мають бути різної складності; 20% завдань важкої складності, 20% завдань, які мають виконати всі; 60-70% завдань середнього рівня

складності. Згідно складності завдання встановлюється час на його виконання (від 1 хв до 3-5хв).

IV. Диференціююча здатність. Студенти, які знають матеріал, можуть виконати тести, які не знають – виконати не в змозі. Тестове завдання має забезпечити перевірку знань та вмінь на трьох рівнях: впізнання та виконання, застосування у знайомій ситуації; застосування у новій ситуації або творче застосування.

V. Локальна незалежність:

- відповіді на одне питання не повинні залежати від відповідей на інші;
- відповіді не повинні містити підказки;
- правильні відповіді мають бути розподіленими у довільному порядку;
- кожне завдання формулювати так, щоб відповідь могли дати ті, хто гарно засвоїли матеріал;
- завдання сформулювати так, щоб відповіді могли бути отриманими в наслідок розмірковування, а кількість неправильних відповідей має містити такі, які в першу чергу є помилками, яких найбільш часто припускаються студенти.

VI. Інформаційність завдань. Кожне завдання має виконувати інформаційну функцію.

VII. Кореляційність завдання з критерієм.

В процесі дослідження нами було визначено переваги і недоліки тестових завдань як засобу контролю. Ми представимо найбільш характерні і об'єктивні у наступній

Табл. 1.1 Порівняльна характеристика систем контролю

Критерій	П'ятибальна система	Рейтиногова система	Тестовий контроль
Особливості методу	«нитки контролю» та «важिलі» управління знаходяться у руках	Розробляється програма у вигляді «пам`ятки	Дозволяє найбільш точно виявити якість навченності піддослідних,

	викладача	студенту». Студент може планувати свої досягнення, приймає участь у роботі з організації контролю	наявності білих плям у засвоєнні матеріалу, характеристики індивідуальних досягнень навчальних цілей (приріст ЗУН)
Характер контролю, систематичність	Непередбачуваність і раптовість контролю	Планомірність і систематичність контролю	Відкритість і гласність при плануванні і проведенні контролю
Характер оцінювання	Суб`єктивність, неконкретність, розпливчастість показників, якими керуються при виставленні оцінок	Поєднання суб`єктивного і об`єктивного контролю	Об`єктивність і якість за рахунок стандартизації процедури проведення і перевірки показників
Можливість стандартизації	Засоби контролю носять характер авторських	Єдині вимоги до знань, умінь та навичок	
Диференціююча здатність	Слабка	Диференційовано за рівнями знань оцінює види діяльності студентів	
Діагностичність	Потребує додаткового пояснення результатів оцінювання	Можлива діагностика етапів процесу навчання і його результатів	Широка можливість діагностики, самодіагностики
Застосування	Зручна для єдиного змісту навчання і єдиних методів	Зручна для варіативної моделі навчання (враховує індивідуальні особливості студента і дозволяє йому самому обирати види навчальної діяльності)	Зручна для масових і педагогічних вимірів. Дозволяє оперативно отримувати інформацію про знання і вміння студентів

Підсумовуючи все вищесказане, можна зробити висновки, що тести – це система контрольних завдань стандартизованої форми, різноманітність видів

яких орієнтована на вимір і оцінку обсягу, повноти, системності, міцності та осмислення знань, зокрема професійних. Також тести дають змогу побачити дієвість і самостійність умінь студента, які дозволяють співставити рівень його досягнень у процесі професійної підготовки з еталонними вимогами освітньо-кваліфікаційної характеристики рівня «бакалавр» до професійних умінь, які характеризують здібність і здатність здобувача освіти виконувати соціально-виробничі функції.

Список використаних джерел

1. Беленька Г.В. Інтерактивні прийоми вивчення навчальної дисципліни у вищій школі: навч. посіб. для викладачів, аспірантів, магістрантів. К., 2011. 120 с.
2. Беленька Г.В. Основні етапи формування професійної компетентності майбутніх вихователів дітей дошкільного віку. *Оновлення змісту, форм та методів навчання та виховання в закладах освіти: зб. наук. праць*. Рівне, 2014. Вип. 29. С. 30–35.

Стременяк Ірина

студентка Бердянського державного педагогічного університету

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Мороз-Рекотова Л. В.

КОУЧ-СУПРОВІД ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ВИХОВАТЕЛІВ-ПОЧАТКІВЦІВ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Шлях педагога від молодого спеціаліста до майстра непростий, і його успіх залежить від багатьох чинників. Вже багато років триває процес модернізації змісту дошкільної освіти на найвищому рівні, про що свідчать зміни самого змісту Базового компонента дошкільної освіти України, зокрема остання його редакція (2021). Пріоритетним проголошено упровадження в практику особистісно зорієнтованих технологій, однак освітній процес в закладах дошкільної освіти подекуди й досі відбувається за застарілою моделлю – підготовка до навчання в школі. Зміщення акцентів зі знанієвої моделі освіти на компетентнісну призвело до зміщення акцентів і в змісті підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти. Проте молоді вихователі часто бувають розгублені, адже, працюючи пліч о пліч з досвідченим педагогом, який має стаж, категорію, звання і свою добре відпрацьовану

систему організації педагогічного впливу, стоять перед вибором – реалізувати власні компетентності, здобуті під час навчання у закладі вищої освіти, чи переймати досвід авторитетного у колективі наставника, який може не відповідати вимогам сучасності.

Професійний розвиток молодих педагогів в умовах ЗДО регламентований Конституцією України, Законами України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017), «Національною доктриною розвитку освіти у XXI столітті» (2001), «Концептуальними засадами розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський простір» (2004), Концепцією розвитку післядипломної педагогічної освіти (Наказ МОН України № 1176 від 14.08.2013), проектами «Концепції розвитку освіти України на період 2015-2025 років», «Концепції розвитку дошкільної освіти».

Впродовж періоду незалежності в Україні були здійснені спроби визначити напрями та шляхи вдосконалення методичної роботи з педагогами на законодавчому рівні шляхом прийняття державних програм. Одним із напрямів реалізації програм різних років визначали впровадження систем професійно-педагогічної адаптації молодих фахівців, оптимізацію змісту й форм роботи для забезпечення їх професійного становлення й розвитку.

Окреслені напрями реформування вітчизняної системи освіти відображено у новому Законі України «Про освіту» (2017), зміст якого враховує провідні освітні тенденції й стратегії (неперервного професійного розвитку, що є складовою освіти впродовж життя, освітнього лідерства, децентралізації управління освітою тощо, вільний вибір закладу освіти, установи, організації, іншого суб'єкта освітньої діяльності, видів, форм, темпу здобуття освіти та освітньої програми в межах здобуття освіти дорослих).

Маючи теоретичну підготовку, молодий фахівець ще не має професійного стилю, маючи практичні навички, він не має досвіду їх системного застосування. Це викликає певний страх перед деякими напрямками діяльності, невпевненість у собі, як у професіоналові. Тому методична служба закладу

дошкільної освіти має сприяти усвідомленню себе і своєї діяльності молодим фахівцем, як шляху до професійного зростання.

У сучасних умовах методичний супровід професійного становлення молодих педагогів в Україні здійснюється шляхом їх участі в засіданнях «Школи молодого педагога» («Школи адаптації молодого вихователя», «Школи становлення молодого вихователя»), наставництва, самоосвітньої діяльності, взаємовідвідування занять, консультацій (співбесід), а також шляхом участі в різних формах науково-методичної роботи (професійні об'єднання, школа передового педагогічного досвіду, творча/динамічна група, групові консультації, педагогічні читання, конференції, творчі звіти та конкурси педагогів, методичні наради, семінари-практикуми, майстер-класи, тренінги, інструктивно-педагогічні наради) тощо. Практики наголошують на визначній ролі вихователя-методиста та методичної роботи у професійній адаптації вихователя-початківця. Саме вихователь-методист визначає форми та змістове наповнення роботи з молодими фахівцями, спираючись на ті обставини, які є на конкретному етапі роботи. Однак методичний супровід не може здійснюватися хаотично. Він має характеризуватися системністю, плановістю, особистісною зорієнтованістю.

Наразі постала потреба у зміні якісних характеристик змісту, форм і методів методичної роботи в напрямі переходу від інформаційно-просвітницького до особистісно зорієнтованого характеру організації роботи з педагогами взагалі й молодими фахівцями зокрема. За таких умов найбільшу відповідність подибуємо у педагогічному коучингу.

Основні аспекти сутності коучингу розкрито в низці наукових розвідок, зокрема таких: теоретичне підґрунтя (М. Аткинсон, У. Голлві, М. Дауні та інші), ефективність коучингових технологій (С. Канніо, С. Кові, Дж. Уїтмор та інші), прикладні аспекти використання інструментів коучингу (Л. Марчініак, Т. Столцфиц, А. Цивінська та інші), зокрема, у вітчизняній освіті (Т. Борова, О. Нежинська, В. Тименко та інші) [5, с. 182]. Коучинг – це сфокусований на рішенні, орієнтований на результаті систематичний процес співробітництва, у

ході якого коуч сприяє покращанню виконання завдань, збільшенню життєвого досвіду, самостійному навчанню й особистісному зростанню людей.

Педагогічний коучинг (від англ. coaching – наставляти, надихати, тренувати для спеціальних цілей, підготовляти до вирішення певних завдань) – це різновид технології науково-методичного супроводу, система андрагогічних принципів і прийомів, що сприяють розвиткові потенціалу особистості та групи спільно працюючих людей (команди, організації), а також забезпечують максимальне розкриття та ефективну реалізацію цього потенціалу. За визначенням Міжнародної Федерації Коучингу, коучинг – це система реалізації спільного соціального, особистісного, творчого потенціалу учасників процесу неперервного розвитку педагогічної майстерності з метою отримання максимально можливого результату; співробітництво, яке допомагає клієнтам досягати реальних результатів у особистому і професійному житті [4].

Окремі дослідники вказують, що коучинг співвідноситься передусім із неформальною освітою (курси підвищення кваліфікації, професійна перепідготовка, тощо). У науково-методичній літературі визначають поняття «педагогічного коучингу» як сучасної технології розвитку педагогічного працівника. Значно ширшим видається поняття «освітнього коучингу» в роботах Т. Борової, що передбачає встановлення взаємодії між учасниками освітнього процесу з метою досягнення взаємно визначених цілей як з удосконалення професійної діяльності, так і підвищення якості навчання [1].

Основні загальноприйняті значення терміна «педагогічний коучинг» визначає В. Сидоренко: індивідуальне консультування (професійно-фахове, технологічне, психолого-педагогічне, навчально-методичне) для отримання вищих професійних та особистісних досягнень (акме-рівня); адаптивний стиль управління персоналом, спрямований на неперервний розвиток педагогічної майстерності педагогічного працівника за індивідуальною освітньою траєкторією протягом усього життя, уміння вчитися й самовдосконалюватися; форма індивідуального і групового консультування для проєкт-менеджерів і керівних працівників середнього і/або вищого рівнів [6, с. 13].

Коучинг як педагогічна технологія ґрунтується на налагоджені ефективної комунікації між суб'єктами взаємодії, спрямованої на розкриття особистісного потенціалу особистості, у процесі якої, за висновками О. Власової, коуч здійснює психолого-педагогічний патронаж розвитку особистості, що передбачає навчально-педагогічну діагностику, індивідуальне консультування, проєктування процесу пізнавального й особистісного розвитку [2, с. 72].

В системі методичної роботи закладу дошкільної освіти коучинг має посісти одне з важливих місць у роботі з вихователями-початківцями, як сучасна технологія професійного становлення фахівця, способом реалізації формули Тімоті Голва: Р=П-В

Результат (ефективність) = Потенціал – Втручання (чинники)

Як зазначають І. Голіяд та Т. Чернова, результативність рідко дорівнює потенціалу. Сумніви в собі, навіть незначні, помилкові припущення, страх перед невдачами, цього вже достатньо, щоб людині помітно знизити свою реальну результативність [3, с. 259].

Коучинг як педагогічна технологія ґрунтується на організації коучем ефективної міжособистісної комунікації у форматах консультацій, науково-освітніх проєктів з метою 1) мотивування та визначення мети; 2) планування для здійснення ефективних дій; 3) реалізації плану; 4) завершення (рефлексії).

Отже, з огляду на сучасні тенденції освітніх реформ, коучинг можна розглядати як ефективну технологію методичного супроводу вихователів-початківців, яка сприятиме професійному та особистісному зростанню молодого фахівця.

Список використаних джерел

1. Борова Т. А. Концепція освітнього коучингу. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2011. № 12. С. 11–12.
2. Власова О. І. Педагогічна психологія: навч. посіб. Київ: Либідь, 2005. 400 с.
3. Голіяд І., Чернова Т. Коучингові технології в освіті: теоретично-практичні аспекти і наукові підходи. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2017. Вип. 17. С. 255–261.
4. Зонов Б. Коучинг як процес підтримки та розвитку нових моделей поведінки в освітньому середовищі. *Педагогічні науки теорія, історія, інноваційні технології: науковий журнал*. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка. 2021. № 4 (108). С. 380–387. С. 382. URL: <http://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/12102>

5. Нежинська О. О., Тименко В. М. Коучинг як інструмент соціально-психологічної допомоги клієнту. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова: Серія 11: Соціальна робота. Соціальна педагогіка*. 2017. № 23. С. 182–187.
6. Сидоренко В. В. (2014). Педагогічний коучинг як інноваційна технологія науково-методичного супроводу професійно-особистісного розвитку вчителя в системі післядипломної освіти. *Наукова скарбниця освіти Донеччини*. 2014. № 3 (14). С. 13–19.